Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Поредицата
„БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“ излиза
благодарение на любезното
спомоществователство на

МИНИСТЕРСТВО
НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
и
НАЦИОНАЛЕН ДВОРЕЦ
НА КУЛТУРАТА

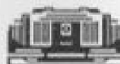

1000 екземпляра от всяко заглавие
са предназначени
за библиотеките в България.

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО
И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ **МОН**

ГЕОРГИ СТОЙКОВ
РАКОВСКИ

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Издателство
•ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ•
София, 2003

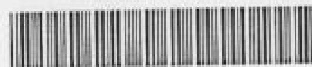

ISBN 954-739-354-5

ПОЕЗИЯ

ГОРСКИЙ ПЪТНИК

ПОВЕСТВИТЕЛЕН СПЕВ

Ум царува, ум робува.

ПРЕДГОВОР БЪЛГАРСКОМУ НАРОДУ!

Храбри в старост ти, народе,
тяжко носиш днес иго!
Свобода т' изчезн' отиде,
турско те налегна зло.

Царски с' изгуби престоли!
Слава твоя потъмня!
Турчин сяйност т' оголи,
небо твое помрачня!

Светло слънце теб' е мрак,
в бедности покрит мъгла,
в поле ти извена злак!
Черна гони те Веда!

Пъклен враг всезлодей
горко теб' озлоблил,
гръцк духовник чародей
с татул те напоил!

Скверни хулници владици
книжнина т' изгорили!

Гнусни фенерски гърци
в' недра ти с' угнездили!

Пият твоя кръв немилно
усойки змии зли!
Лъжат в' бож' име безстидно
турски четници софти!

Да затрият цял народ
фенерлии лукави,
проклет и безчестен род
ищат гърци злобливи!

Чада в странств' ако седят
от предателств' изгнана!
Майце венец плетат
от цветя всезелена!

Приими, любезни роде,
първий трудец сей,
знак любовен нека бъде,
сърца ревност кто грей!

За народно общо благо
много е претърпяло!
Всяко мирско мило драго
радостно прежаляло!

На вся моя недостатки
добросклонен ми бъди!
С' речи искрени и милки
дело мое осъди!

Друга аз не ща награда!
Твоя само успехи!
Вечна моя са наслада
дни весели и тихи!

Време иде, време бежи,
векове са крилати!
Полза има кой можи
с разум да се захвати!

С чистая любов народна,
с постоянство, с решенье,
мъжка душа благородна
всяко махв' угнетенье!!!

Мъдрост с храброст задружно,
два качества велика,
всяко дело мъчно, важно
лесно вършат от века!

Человеци кто с' успели
с вежество и юнашство
дела да са управляли,
слава имат в потомство!

Мъдреци са храми двигли
с чест божествена стари.
Торка бога са славили
вси народи ратари!

Вечно са непобедена
мъдрост с храброст в едино
дружество съединена!
Слави се то предивно!

Благое не губи време,
правда твоя си ищи!
Друго да не доде бреме
и надежд' осуети!

В Новий сад, 30 мая 1857
Съчинител

ЧАСТ ПЪРВА

Весела красна пролет беше,
с цветя благоуханна всешарна,
лепо земя се вся зеленеше,
милко наслаждаше вся животна!

Сластно развити явори бяха,
разни же сладкогласния птички
в листове кичести си гнездяха
в тънки високи, гладки тополки!

Вести предраги на веселие
с гласове сладки, любни, чаребни
с пеянье даваха в поднебие!
Пролет е! Радуйте се, смъртни!

Слънце претопли зари си пръска,
бледн' естество то одушевлява,
светло към въздух зрачни ги ласка,
скоро си землеродн' оживлява!

Долу земля се дивно разпуща
с' сяйна подобна ней гордост,
ведро си небо радостно гледа,
светла облача се с подобност!

Блестен водопад светло с' излива
в каменни предълбоки провали,
бисерни струи бързо пролива,
с' сладко шуштение душа движи!

Кристаловидни горски потоци
в цветни зелени росни ливади
течение лъкатушно г' откоси
с' зраци приятни светят им води!

В цветопокрити равни полянки
с' скачанье езера съставят,
плодове разни носящи сладки,
ветви зелени хладно росят.

Весело либаво позорище
природа дивна живо представя!
В път! В пришествие! В друго пъприще!
Смъртним веществено та наставя!

В хълми, ратища, в планини хладни
гръмни приятни гласов' ехтат!
В цветни долини и красновидни
момци, девици цвети берат!

С нежна естествена невинност
по меки цветни равни полянки

Тънки где яворови младочки,
красни зелени къдреви лепи,
с крехки и цветни вейки високи
любно се сплели с хубави елхи!

С благоухание свое цвети
там усладили се преблажено
ясний въздух светли пречисти!
Място прекрепко юнаком сгодно!

Ах! Боже силни, ти помогни ми!
Тамо с юнаци моя да ида,
в тия години непоносими
българи братя мили да вида!

Що седят тако морно заспали!
Що чакат бедн' и се прозяват!
Кой ще други да ги пожали!
Ако не сами те се мръднат!

Там! Там скоро тряба да ида,
съдба отечества мене зове,
лесища, планини ща д' обида,
наша свобода там ще с' основе!

Храбро потомство ще се въздвиже!
Многи ще се юнаци явят!
Слава прадедна ще се покаже!
С' светла победа ще с' увенчат!

Любя да ставам рано у ютро,
у първозрачна пролетна зора!
Буйни да гледам планини взорно,
се листокитна зелена гора!

Как лучезарно слънце изтича!
Нощни тъмнини светлост как гони!
Земля се огнезрачно облача,
с' зари пресветли буди животни!

Дребни росици как се блещят
в равни и цветокитни полянки,
светли звездици ситни лъщят,
с влага прохладна живеят билки!

Тънки прохладни вятър там вей!
Смин, тамянуга въздух услажда!
Здравец зелен в камен зеленей!
Росен, горов цвят, тамо се ражда!

Багрена лиляка благуханна
между гори разпъстрила краски!
Иглика с перуника червена
с цвети покрили красни полянки!

Кладенци бляскат под всяко древо!
Бистри студени води изливат,
с цвети накитни рядом окръжно
животоносни ги проливат!

В всяка долина извори бистри
светло извират и неизчерпно,

в гъсти хълмовни гори прохладни
стичат потоци те непрестанно!

С сладки на сън мамещи шумове
кротко клокочат в бели каменье,
сластно разносят тихи екове,
живо наслаждат слух чувствени!

Птички же разногласни пеят
в цветна и гъстолистна древеса,
милко любовни своя викат,
гласов' им се разносят в небеса!

Съединяват се неповинно
с весело и чаребно пение;
творца си славят непрестанно
с нощно обаятелно бдение!

А ранопойка птичка любица
в първа си пролет пее умилно!
Стара юнаком мила сестрица
род свой та зове велегласно!

Пиле юнаком то бе люблиово,
аки же тръба тям войнишка
кръв им разпаляше горделиво,
в глас ѝ хоръгва вдигаха горска.

Млади се отбор българ' юнаци
песни ѝ пеяха с гласов' ясни,
бързи отлични хоръгвонохци,
храбри войводи великолепни!

Над сминоцветни горски полянки
хойса с пряпорци си играеха
в хладни и листокитни дъбрави,
турков държави се ругаеха!

С потери тежки тях си гонеха
турци мъчители, зли кръвници,
но стар' юнаци храбро г' юреха
българи славни победонохци!

Тии са, ах, били славн' юнаци,
искрена старобългарска чада,
старим же достолепни потомци,
всеки гонил поганци хиляда!

В места лесовна свобод' искали,
турско губителско насилие,
мъжески в гори се отласкали,
живели са живот с веселие!

Чиста ги българка породила,
с девическо несквернено мляко
храбро от младости подоила,
мъчителство гонили далеко!

Кръв свободна мъжеска жарка
в жили им с' е кръгообръщала,
в славни успехи в пъприщ' юнашка
тях пламенито е побуждала!

Турско губителство са казнили
с хитрост юнашка, с ревност народна!

Славни витязи се показвали,
страст е владяла в тях благородна!

Стидно безчестие не търпели,
с крепки и отмъстителен меч
плем' агарянско те са требили,
свобод' им била най-сладка реч!

Сродническая кръв неповинна
скъпо са им поганци плащали,
с пагуба люта горка стократна
тако са стари тям отвръщали!

Всегда гори, планини са били
опасно прибежищ' от мъчителство!
Стари юнаци тамо живели,
турско мразили са губителство!

Ах! Нели е майка родила,
стари витязи такови момци?
В студи' извори г' е в нежност къпала,
мило ги е люляла на ръци.

В росна да г' е трева приспавала
под ведро небо без покривка!
Песни юнашки българск' им пяла
с' сладка и неповинна цалувка!

Ясни звезди и сяйни месец
нощна светила да им са били!
Тънки да е креплял тях ветрец,
птички да са г' от сна събуждали!

Природа свобод' им внушавала,
в сяйна славна светла бъдност
тях е от младости накланяла,
миру г' е даровала с храброст!

Песни преславн' им люди пеят,
чудно юнашство тяхно мъжество
стари за спомен нами оказват!
То н'е погубило мъчителство!

Где са такови сега юнаци?
Да се съединиме сговорно,
свободни да повдигнем пряпорци,
време е дошло сега подобно!

Стара планина да усвоиме,
наши мъчители, зли кръвници
храборно и ми да победиме
мръсни неверни диви поганци!

Тежко губителство да изчезне!
Сводни и ми да се появиме!
Злоба да махнеме на неверни
правдодаяние д' утвърдиме!

От наши българския предели
зверская тяхна власт да с' изрине!
Доста сме бедни в горест живели!
Тяхно бесовск' име да погине!

Гъсти гори да бъдат нам
силно необоримо жилище!

Турски глави да падат там,
скверни им трупове игралище!

Кръв ми д' отмъстиме неповинна
праотцем нашим достоподобно,
турци коя от злоба безсловна
зверски пролели немилостивно!

Светини наши д' освободиме,
великолепни светли храмове
отново да си ги осветиме,
викат от гроби наши дядове!

По-добро време не може бити!
Мир все е в общо колебание,
тряба и нами в пъприще внити
мъжески с жарко устрабление!

Правда народна наша щеме!
Кой може да се нам съпротиви?
Ако юнашки се въздържиме,
Запад нам ще се умилостиви!

Север же помощ ще нами даде!
Братска любов ще нами покаже!
Дълг свещени го на то зове,
никак от нас не ще се откаже!

Народ, кой своя правда желае,
мила свобода и прелюбезна,
тряба с оръже да я добие,
с жъртва голяма и скъпоценна!"

Слънце си бе зашло светозарно,
дневна вечерю власт си придаде;
спустило светлост у море бездно!
Тъмни го мрак веке наследе!

С разширна крила нощ мраконосна
земно полкръжие покриваше!
Мъртва тишина беше досадна!
Мълч чернозлъчна все владеяше!

Само прохладни тънки вятър
чисто въздух си улажаваше;
морски талаз же кротки бистър
тихо краймориe си биеше!

В доми ж' отдавно век' опустели
в' въспорски висини тракийски,
князи где горди гърци живели,
нощний вран, друг самодивишки,

тъжни заглъхнат глас он издава,
в нирища с' уви, те притворили!
Нощна ги сова сам' обитава,
стара си сяйност загубили!

Млади хоръгвоносец достигна,
весело войвода поздрави,
вест добра и радостотворна
с' слово възтъргно он му прибави.

„Добра ти стига, наш войводо!
Се добре с божа помощ с' изправи!
Чака дружина наша на бърдо,
кажди оръжен тамо с' управи.

В белградска kто гора с' извишава
близо при черноморский вход,
Въспор кое грък назовава;
място приятно за наш изход.

Кто днешни гърци певци пеят
с глупо смешливо въображенье,
гордо превзетие сънуват
разходки с' златобуздани konье!

Българско те до Дунав себат!
Стар Константинов престол преславни
гърци лег'умни си бълнуват!
Дали не ще им то поприседни!"

Трезвено войвода прав стана,
хоръгвонохца с радост си прие,
от сърдца му любовно отвърна:
– Сряща добра да тебе бог даде!

В' вървище си постъпно видоха,
в реченое kто Бърд' отвождаше,
назорки в посоки те вървяха;
мрачна бо тъмнина владееше.

Синьо се небо скоро разясни,
светли небройни звезди с' явиха,

нощна се тъмнина поразведри,
местоположенье, храбри, познаха.

Нощно светило, луна изтече
на звездокитно ясное небо,
гора им листокитна посоче,
очима бе позорие любно!

Сред гора бе високое бърдо,
разтворена на върха полянка,
бранище сходно юнаком твърдо
с гъста окръжено бе дъбравка!

Войвода си лозинка издаде
да се дружина съединят,
бодра се стража бързо обаде,
готови вси да се поклонят!

Златна зелена светла хоръгва
с една страна „Свобод' или смърт"!!! –
страшни вид лъвов изобразява,
с друга страна „Бог с нами напред"!!!

Над остър я маждрак извишиха
в росна зелена красна моравка,
с пушки възтържно я поздравиха,
начало на свобода преслаgка!

Кръгло юнаци вси наредени
голи ножове в ръце държаха!
От любов свободна разярени,
клетва безсмъртна се заклеха.

– Тако ми светло сие оръжье!
Тако ми майчино сладко мляко!
Тако ми святое име божье!
За вяра в поле д' умрем юнашко!!!

Ръка войводи вси целуват
с радост и вяра твърда юнашка,
вечна му вярност обещават,
искреност всесърдечна премилка.

Вяра подобна с клетва отдаде
от своя же страна войвода,
с братска притом любов им обаде
нужна последна мъдра беседа:

– Ой, дружино вярна, сговорна,
знайте ли какви звери са турци?
Вяра поганска люта враждебна
како тя казни горски ускоци?

С мъки нечутни безчеловечни
смърт им налага люто немилно!
Тежко му, кой в ръце им впадни!
Чака го кука, кол и бесило!

В пъприще наше нужн' е бодрост,
хитри постъпки с дебия разумно,
мъжество, дързост, силна храброст,
смърт да умрем' юначески славно!

Всеки желая вярно да скаже!
Коя неволя г' е наклонила

в пъприще наше да се покаже,
съдба коя г' е черна гонила?

Всеки страданье да си повести
свободно с братско уверение,
месторожденье да си извести,
свое сърдечно намерение!

Нужда е да се разпознайме
дали сме вси равно наклонени,
в пъприще преди трудно внидиме,
дали сме вси наверно решени?

Млади Драгой първи беседи:
– Храбрий, воля твоя да бъди!

Село Върбица м' е отечество,
стара Гериловская област;
весело място за орачество,
била е там българска крепост!

С лесове плодни, с границ' окръжно,
с цветни веселовидни долини,
с хълмове наслонни друголюбно,
виждат се ливади красновидни!

Но люта наша съдбина черна
в ръка губителска ни хвърлила!
Мъчи ни отодавно немилна,
горко живот е наш озлоблила!

Ханска поредица зла татарска
в наше пребедно владее село,
с злоба свирепа зверска бесовска
мало разплакал' е и голямо!

Име султанско звери носят!
Безчеловечна дела безбожна
с неогранична власт те творят,
от цариградски двор неизпитна!

Цяла година тям робуваме!
Кръв наша тии пият немилно!
Карани силом, се работиме
робство претежко, много усилно!

Тежко и горко на оно село,
где ги е Черни бог избълвал,
в жалост погружено поличело,
чест, имот, всеки е изгубил!

Бракове силом мръсно скверният!
Безчестят неповинни девици!
Силом невръстна деца турчат,
мъже въздишат в тъмни тъмници!

Черни живот живейме бедни!
Ням' ясен ден весел за нас!
Ах, никой не ще да ни погледни,
грозна ни обколила напаст!

Млада н' оста в село девойка
в скотско им щение да не впадне!

Мене гризеше змия усойка
злоба султанска да ме не стигне!

Аз имах за все сестра едничка,
сама тя ми беше утеха,
бедно сираче мене миличка!
Наши родители починали бяха.

Нямаше нигде ней прилика,
светло бе слънце, сяйна звезда;
криех я аз' от злоба поганска,
но не отбягнах горчива беда!

Гергювден светли празник беше,
на селище ся стор' игровод,
мало, голямо там се береше,
стекъл се беше вес народ.

Милно и моя жали сестрица
с дружки любезни на лик да иди,
млада беззлобна чиста девица
съзли почна с молба да рони!

Глупав се бедни аз придумах,
с' сърдце неволно и наскърблено
на лик самичък я съдружих,
дело извърших ах, несмислено!

Всичко се коло с чудо обърна
моя сестрица всеки да види!
Глас се всеобщо в люди потътна:
„Видите, хубава Златка иди!“

На сърце мене нещо устрели,
страшно предчувствие усетих!
Скръб Зловестница ми възвести,
сълзи горещи си пороних.

Вещица бе се век' опълчила
с' злоба изпоздна, с гнусна скверност,
хитрости мрежи беше оплела,
теглеше в жертва невинност!

На игровод се хвати и Златка,
с невинности шар на бяло лице,
с румена лепозрачная краска
светло прекрасно осия слънце!

Само три крати бе обколила,
те черн' омразни грозни арапи,
врагове живи, страшна плашила
проклет султан роби си проводи!

Удрят немилно с остри ножове
зверюве бесни, лик разпръснаха,
бяга плашливо всеки да с' избаве!
В сарай сестрица ми отвлякоха!

Небо се над мне блестно разтвори!
Мъртъв несвестен долу паднах,
аки гръмонос силно м' удари,
мрачно покри ме тъмни въздух!

Среднощ се у дома посвестих:
„Мила ти моя душо, сестрице! –
страшно отчаян възгласих, –
где си, любезно ти мое сърдце!

В ястребови кръвнишки, ах, нохти,
в скверна ръка поганска пропадна!
Весни враг чест безценна ти сили,
птица беззлобна и неповинна!

Боже всесилни, ти, милостиви,
доколе угнетени с неправда,
доколе люти враги злобливи,
доколе черна горчива съдба!"

Пак се пренесох заборавен,
но скоро трезво се пробудих,
стреснат от лошав сън страшен,
яростно смущен аз треперех!

Ястреб кръвник злата ми гълибица
в кървави нохти си държеше!
Късаше жива мила ми птица!
Жално без помощи тя пищеше!

Ах, мила сестро, Златке, где си!
Душо! – извиках. – Кой ще т' избави
от нечестиви ръце султански?
Вила в сърдце ми сила настави.

Дързостна храброст жарко усетих,
страст отмъщения се в мне роди,
светло оръжье си запасах,
Торк, бог юнашки, ме изпроводи.

В равни султански ускочих дворове,
пусти остали му небройни стаи!
Спяха от мъртваго сна вси зверюве,
где да нападна да случа край?

Малко се поразмислих разумно,
нужда измисля хитрост подобна!
С мъдрост приготвих вещество пламно,
старо изкуство ми в то помогна.

Огън запалих отвсякъде страшен,
близо оръжен се добре затулих,
силен червен избухна пламен,
смътен бесовски скоро глък чух.

Общо смущения се раздаде,
яростно звяр султан плахо вика!
Нико' от глота не му с' обаде,
суетно помощ против огн' иска!

Бяга уплашен всеки как може!
Страшно заплашванье роб презира,
никой губителю в беда не поможе,
тежко си бреме той разбира!

Кат гълъбица из клет излетя,
Златка от пламен оттече трудно!
Бледна в градина в цвети полетя!
Мрачно ми око е съзря взорно.

Бързо се тамо аз притекох,
в недра любезна братска премила

мила сестрица си прегърнах,
горска поемнах шумна могила.

Скоро достигнах в гора зелена,
стъпки и диря хитро скрих.
Драг' усърчаваше ме измяна;
бързост крилата аз придобих!

На планина висока и стръвна,
с гъсти покрита дъбове китни,
каменна ест стена извишена,
момком познат е Луми дял чутни!

Там природ' е пещера създала
с равен простор и с объл свод гладки,
с бистър студен я кладенец дарила,
кто от стена извира с шум сладки!

В бездна провала струи си крие,
място прекрепко и безопасно!
Слънце го първозрачно вне грее
с' свое пресветло лице възточное.

Хитра десница человеческа
тамо угладил' обиталище.
Злоба са бягали губителска,
бедним е било то прибежище!

Черти се виждат там изкопани,
знакове по стени си личат,
тъмни съвсем и нам непонятни
стара приключения таят!

Мила Зорница бе забеляла,
светла Деница мрач си гонеше,
сълнична светлост зраци спустила,
разсвет в поднебие си готвеше.

Над зелен здравец Златка сложих
пред пещерско входустие драго,
сладък разговор тихо почнах
от сърдце братско мило преблаго.

Не бой се, душо! Не бой се, сестро!
Тука сме свободни, безопасни.
Горско усой крепко е място!
Злоба султанска не смее да вникни.

Ръка юнашка много извършва!
Сънмища турска гордо ръгае!
В гора зелена момък царува,
сладка свобода тука владее!

Промисъл божа нам е дарила
крепостни твърди планински стени,
напусто не ги е създидала!
В бедности тука сме непристъпни!

Но радост моя скоро изчезна,
на мъртво тяло говорих, бедни!
Горка отчайност мене привземна,
облак прескърбен ме прикри тъмни!

Весел' очи не ме погледват!
Сладки не ми се глас отговаря!

Сили душевн' от печал тлеят!
Тежка над мне се гора стоваря!

Сълзи горчиви почнах да роня.
Ах, сладка сестро, брату продумай!
Жалостно викам, отчаян моля!
Мила, любезна, мене погледай!

В недра гореща я прегъртам!
В красно си лице бе побледнела!
С' сълзни реки го аз обливам;
смъртна го бе студеност превзела!

Румен ми шипц извенал беше!
Пролетна крехкая зеленчица,
духната вихром, паднала беше!
Нежна излетяла бе душица!

Горе мне! Как ща, бедни, претърпе,
люта печал и горка скръб!
Кой ще м' утеха мила принесе?
Смърт! Смърт отчайности е лек.

Слънце почнало бе да заходи,
светли си зари веке криеше,
високопарни птици соколи
всяка в гнездо си драга летеше.

Горска животна в заво' идеха,
в тиха вечеря с' своя любезна
весело милко си играеха
двойка премила и неразделна!

В жалост погружен аз ридаех
над мъртво тяло сестрино мило!
Горко си неутешно плачех,
сърце мое се бе уязвило!

В' вървище тясно чу се пристъп!
Ронеше се песък от постъпки!
Дебни разнесеше се там хръст!
Кършеха се настъпвани вейки!

А, люто яростно въздвижение
силно ми се в душа, хой, породи,
иде ми, рекох, с отмъщение,
Черни ги бог Бедай проводи!

Златкино тял' отнесох в нирище,
бодро на входа се опълчих,
храборно чаках аз бойлище;
но български умилен глас чух!

Дръпнах се по на вне затулен,
да ме незнайни не видят,
да ги съгледам неизвестен
с черна измама да не дебнат!

Свилен зелен се знамен подаде,
храбрий го млад момък носеше.
В лице приличен бе войводе,
кой наспоред с него идеше.

В златна одежда беш' облечен,
светло оръжье г' украсяваше,

с поглед великолепен, страшен
в стас се от други отличаваше!

Млади се момци, лични юнаци,
от дълъг път виждаше с' идеха;
всеки си пушка държеше в ръци,
бодро се разпоредно запреха.

Сам се един отдели момък,
към пощеря се той управи,
място прегледва бодър ускок!
То е юнаком закон първи!

Близо до устие си достигна,
долу с оръжье аз посочих,
остро юнак ме страшно погледна!
Жалостно, милко му продумах:

Братиме, наша вяра християнска,
бог те е при мене проводил!
Аз страдая от злоб' агарянска,
бедному мне з' утех' управил!

Мъртво му тяло аз показах,
сълзи горчиви ронящ н'утешно,
люто му приключенье сказах,
турско насилие незнабожно!

Ярко юнак разярен въздъхна,
нищо не м' отвеща, нит' изрече.
Черна му коса страшно настръхна,
скоком се войводе затече.

Бодра се стража окол постави,
момци в завой се разпоредиха,
войвода к мне се хитро управи,
тиха ми даваше он утеха.

Златен от пояс тул си разпаса,
лекове извади духовити,
Златка остала беше без гласа,
трудеше се да я дигн' от смърти!

Проходница звезда зайшла беше!
Свет живота угаснал бе веки!
Тяло животен дух не движеше!
Светлости слънце прошло в' веки!

Черни осъмна ден за мени!
Между две елховия младочки,
кичести, тънки, красни, зелени,
гроб изкопаха момци девойки!

Клетва юнашка вяра сториха
Златкина смърт да си отмъстят!
В чета избрана мене приеха,
местни пътеки да с' известят.

Цяло си лято окол ходихме
в гора преславска и гериловска,
люта кръвника зверя вардихме,
хитр' е породица зла татарска!

Бодри стражари крепко постави;
грозна помагаше му Вещица,

в злоба свирепа горше настави
стара богиня се злотворница!

Други подобни нему чистихме,
иста порода поганско племе;
пукалу ги поклон приносихме.
Да ни олекне от тежко бреме!

Красное лято скоро пройде,
шума зелена веке извена,
весело естество си побледне,
падаше гъста слана упална!

Люто се беше Вихр разярил,
тихий пре въздух вълнееше,
силно го беше он устремил,
вся поднебесна се люлееше!

Ветрове бурни силно вееха,
облаци черни на ведро небо
зима студена възвестяваха,
бягат овчари в поле на топло.

Шарци в планина век не блеят
и радостливи хлопк' ускоком
веке по гора не се звонят,
светли се зренник скрива мраком!

Време е веке за зимовище!
Купно упътихме се дружина,

мирно е Цариград пристанище,
крие ускоци момци множина!

От северна страна Цариграда
в равно плешиво поле безлесно
турска владее гнусна порода
в малка села се едно до друго.

Близо се бяхме там приближили,
дебнахме криви тайни пътеки,
в леси оръжье бяхме съкрили,
ратаи се престорихм' убоги!

Светла зора ни тамо настана,
в ситна се драка ми примъкнахме,
кратък за нощ ни път век' остана,
слънце да се привие чакахме.

Турчин ни проклет ходжа съзрял!
Потеря тежка се нам подигна,
окрестна бе села известил,
силен в въздух гръмонос потътна!

Бесни поганци в поле викаха,
више от пятстотин агарянци
с пушки на нас в драка пушкаха.
Зли са на слабо място турци!

Нямаше в поле що да сториме,
впаднали бяхме беднии в клет!
Свято оръжье в брана нямахме,
чакаше безоръжни нас смерт!

Живи ни до един изловиха,
с вързани ръце бедни н' опако
двама по двама ни наредиха,
в Цариград караха ни жестоко!

Сънмища люди купом събрани
по цариградски улици сборно
гледаха ни в вериг' обковани!
Бягаха деца от нас страшно.

Мъдрехме се кат млади невести,
с тежка накитни грозна дрънкала,
долу земя си гледахме клети,
чакаха ни колове, бесила!

В здание много дълго, широко,
где въоръжни множество турци
гъмжаха кат мъртвило зъминско,
пред паш' уведоха ни поганци.

Съдба за нас си беше готова,
коли, въжа, желези' остри куки!
Тако владее турска управа
с безчеловечни прелюти мъки.

Но тихом се войвода помоли:
– Пашо честит, не сме злодейци!
Никого ми не сме погубили!
Бедни убоги сме работници.

Идехме в Цариград безоръжни
за придобивка да работиме.

Поданни царски сме всепокорни,
даждие царю вярно плащаме.

Имаме дребна нежна дечица,
на тях си, пашо, милост стори!
Не ги на клет' оставяй вдовица!
На права бога смърт ти не твори!

Чудно се турчин в милост придума!
– Вечна тъмница вместо бесило! –
страшно намръщен он издума.
Грабна ни звярско диво беснило!

В залива Рог зовими златний,
кто се до Сладки води провлача,
где е създан Арсенал турский,
стара обграда там се отлича.

С зиди високи, много дебели
насред премрачно е подземие,
где люди многи горко с' изгнили
от турско звярско пустоверие!

Сълнични не прониква там зрак,
влага отровна, смрад же ядовна!
Вечно владее смъртний мрак,
мъка бесовска прелюта позднa!

В тежки вериги бедн' обковани
цели години девет черняхме!
Голи и боси! Жедни и гладни!
Живи умрели горко мъртвяхме!

Десета бе настала година,
нови се зидове заправиха
на Сладки води в царска градина,
в двойка вковани там н' отведоха,

в тежка подвада с други мнозина
тамо запрени братя ускоци,
от тринадесят вярна дружина
само пет бяхм' остал' единаци.

Двеста ни войни здраво варддяха,
здание селско беше там ближно,
вечер ни рано вне затваряха,
пазеше врата стража прилежно.

В най-отчайно състояние
ест и спасителная надежда!
Много извършива тъчно решенье,
хитрост разумна храбраго вожда!

Петко войвода тихо беседи:
– Ой, дружино, вярна, сговорна,
мене се нещо на сърдц' обади:
от мъки не ли в' още дотегна?

В черна си жалост ми остаряхме,
мършава, гнусна чака ни смърт!
Везани же в железа поличахме
в люта тъмнична отровна смрад!

Красна видяхте ли моравка?
Като се драго тя зеленее,

с пролетна румена периника
слънце любезно как топло грее!

Цвят благовонни дух услаждава,
с светла одежда земл' украсена,
сладост блажена миру раздава,
бял свят сияе в' вся поднебесна!

Мене е наум Стара планина,
там с' е сега развило лесище!
Хой, каква е мила добрина
храбро да умреме там в бойлище!

Турска е стража глупа, ленива,
мъжеско мъдро нападение,
водимо с хитрост, славно успява,
време не губим! Усърчение!

Тихо ми полунощие беше,
други запрени, трудом уморни,
всеки несвястно мирно си спеше,
бодри, ми гледахме врата дворни!

Свобода наша сложно решихме,
тежки окови, поганско робство
да съкрушиме ведно смислихме,
сходно се нами появи средство!

По-добра е смърт маломинутна,
нежели дълги рабски живот!
В мъка османска безчеловечна
полза нямаме от наш имот!

В тежки окови преугнетени
доколе стидно ми да търпиме!
От диво племе уничтожени,
доколе несвястно да стоиме!

Еда човек за робство е създан!
Кам от праваго разума полза?
Скотски да стои се обуздан,
везан живот да си прегризва!

Силна в неволя храброст добива
душа, решително усърчена!
Страх же губително тя задава,
изненадейно устраблена!

Дървени врата с ключове тежки
над нас затворени отвън бяха!
Нямахм' оръжье освен мотики!
Турци стражари тамо се бдяха.

Силно отвътре я подлостихме,
с гръмно пращенье се изкъртиха!
Стража оръжна си наурихме,
турци от мотики се разбягаха!

Докле се сбуди войнство главно,
ми се от тъмна нощ ползувахме,
бързо поемнахме бърдо хълмно,
до свети се шумак ми добихме!

Тежки строшихме пусти вериги,
рядом по драки тях накачихме,

в стари управихме се пътеки,
в гора зелена си достигнахме!

Наша надежди звезда осия,
мрачно живота небо разведри!
Радости цвят в сърдца ни разцветя,
сили душевни наши ободри!

Спасно пристанище нам с' отвори,
в радости море веке плавахме!
Вълни му Белий бог побори,
драга любезна бъдност чакахме!

Светлое слънце зари свободни
ясно на глави наши разсипа!
Облаци робства дале разгони!
Радост блажен' е свобода свята!

Вечно незаборавим ден сей
мисли високи мене внушава,
воля по-друга в мене си владей,
в пъприща трудна ме поощрява!

Горести пламен от сърдц' избухна,
праведно ищеше отмъщенье!
Сънмища си враждебна погълна,
страшн' е дълговременно търпенье!

В път си добихме нужно оръжи,
дебнехме турци с стара хитрост,
ленно, повлачно ходят без грижи,
лесно се мамят с малка бодрост!

Време е друго да сторим чудо,
деветгодишни д' осветим мъки!
Гнило да хвърлим' облекло худо,
с месо поганско да гостим свраки!

Давно се беше язва явила
в тяло християнско горка отровна,
в недра му силно бе се вдълбила,
тлееше него с' злоба враждебна.

Дивии питомци ал-корана,
голи дервиши зверообразни,
чета враговска, ведно събрана,
мъчеха българи безоръжни!

Турчеха силом деца невръстна!
Земя прекрасна бях' усвоили,
даден' им бе власт неогранична!
В плодни предели се угнездили!

Явно оръжни злодеи ходили!
Кръв неповинна християнска
зверюве немилно проливали,
движим' от злоба мохамеданска!

Турско правителство тях смятрало
аки ревнители ал-корана,
паче е тях то поощрявало
в дела свирепа и беззаконна!

Долу в подножье в гора факиска,
близо при черни чутни кладенц,

змия ядовна, лют' усойка
чуваше се дервиш злодейц!

Гъсто лежи на поле браницe,
там кръвопиец бе съзидал
турско теке, мръсно бесовище,
страшни кръвници беше събрал.

Бедни християнин там не смееше
денем да мине, ни да проникне
благо, живот горчиво губеше,
пътища бяха там непристъпни!

Зверюве люти хитеха люди!
Българска села окрест себеха,
колеха стари, скверняха млади,
овци, говяда стадом грабеха!

Села определена тям бяха
дан всегодишна да им плащат,
люто, немилно бедни глобяха,
нямаше камо да прибягнат!

Място сие свърталище беше
на зли кръвници, множество турци!
Мало, голямо от тях пищеше,
тамо беснееха волно поганци!

Там непозиблен беш' убиец;
мръсно кръвнишко прибежище!
Всеки приемнат бе злодеец
в турско дервишко гнусно капище!

Там живи вълкодлаци живяха!
Пиеха кръв немилно човешка,
окрестна места затмели бяха,
узница беше тамо бесовска!

Но люта им дошла бе кончина,
Черному богу даже досадни,
нами се даде сходна причина,
миру от тях поне да олекне.

Тъмна, премрачна нощ владееше;
в стая широка около гроба
блестни се свет от прозор светкаше,
с' гълкове вълча виеше глота!

Кръгло обиколили се бяха
вери дервишки питомци диви;
бясно запенени се въртяха,
коло играеха самодиви!

Свиреше свирка грозни дервиш,
падаха долу се побеснели,
тътнеше зданье от силн въртеж,
вси се несвястно бяха принесли!

Време доде да развеселиме
тяхно бесовско нощн' игралище,
с пушки гръмовни да поздравиме
пъклено ядно злобно сънмище!

Гръмнахме прямо в сънмище бясно,
па си потеглихме остри ножове,

в бясно поганско купище смутно
режехме тлъсти турски вратове!

Никой не можа да с' отбегне,
остро г' изяде наше желязо,
само да беше кой да погледне
капищ' Алиюво в кърв' обляно!

Двама на страж' остави войвода,
в ризница с други он сам отиде,
светло оръжье, златна одежда
с много жълтици скоро извади.

Момком ги равно раздели братски,
огън от вся страни си подпали,
пътек' емнахме староплянински –
ни лук яли, ни на лук дихали!

Цели години три четувахме
в Стара планина, майк' ускошка,
в Доброжа равна зиме живяхме,
свободни в дива села татарска.

Чистехме гора от зли кръвници,
помощ, олекченье приносехме
на наши братя бедни клетници,
турско губителство ми гонехме!

Но на четверто лято несрящно
в търновска планина кипиловска
заварднха ни в' вървище тясно
турска редовна множество войска;

Българи предводител' им бяха,
от вся страни окръжн' обколени,
пушки враговски в нас изтрещяха,
падна дружина вси умъртвени!

Ранен, аз ножа си дочепах,
дебня една насилих яростно,
много си турски глав' отсякох,
в гъсто притекох мяст' усойно.

В горская една хижа християнска
при една бабичка се спасох;
стара с любов ме тя прие милка,
рани си там добре извързах.

В Цариград бях дошъл незабавно,
с други обаче чин присторен,
хоръгвоносца срещнах недавно,
в пъприще внидох задоволен.

Втори говори Велко юнак,
лични витяз, в храброст единак.

Аз съм роден в подпланинско село,
где румен шипц в пролет се ражда,
все естество сияе засмело,
въздух се благовонно услажда!

Наше е село чисто от поганци,
име же носи цветно и красно,

многи показало е юнаци,
то е за турци доста ужасно!

Не си родители заповних,
в нежна ми мягка младост премила
бедно сираче клет' останах,
милостна ме ръка възпитала.

Но съдбина злоблива и люта
в слабо седмогодишно ми лято
сред път остави ме непокрита
паки сираче клето, несретно!

Милост християни ми не сториха,
да ме при себе кой приемни!
Три се години тъкмо минаха,
горчиви дни прекарах се тъмни!

От къща в къща в бож' им' исках,
черна земя постеля ми беше,
хладна покривка небо имах,
сърце от гладости ме гризеше!

Напусто се сираче молех,
в художество за хлебец слуга
сълзи да ме приемнат ронех.
Съдба по-люта чакала друга!

В село съседно бягам турско,
ища неверна милост поганска,
сам си наложих, ах, тегло робско,
в клетка аз впаднах лют' агарянска!

Девет години там слугувах
в силна злоблива ръка османска,
неверну турчину робувах.
Проклета вяра е отоманска!

Кози и овци в Стара планина
с искрена му прилежност пасох,
с божествена преблага добрина
стадо небройно м' отвъдих!

Друга настала беше година,
веке поисках да се отлъча,
и аз от робство да си почина,
сам же за себе да се помъча.

Верни заслуги да ми заплати,
число от овци да ми отлъчи,
с радост господска да ме изпрати,
веке оскъдност да ме не мъчи!

Но турчин без неправда не бива,
калугер без лъжа, притворност,
с лукавство грък неверен успява,
дадена е чифуту завист!

Турчин заплата моя с' отказа,
силом поиска да ме потурчи!
Строго ме, ах, с безбожност наказа,
в влажни тъмници он ме заключи!

Запрян години три в тъмница,
слънце светливо аз не видях!

Дотегнала ми беше душица,
кървави сълзи сѐ проливах!

Мъки безчеловечния разни
мохамеданци ми налагаха,
тяхная вяра те безсловесни
да изповядам сѐ ме силеха!

Четници диви и суеверци
идеха често в моя тъмница,
лъстяха ме тии пустоверци
пророка вярвати женолюбца!

Нямах отнигде добра надежда,
в турское село в узница скрит,
строго обколен с турская вражда,
черна покрила беше ме сет!

Горести пламен мен обемаше,
сърце мое се бе уязвило!
Помощ от человека нямаше!
Окръжен бях от турско мъртвило!

Строго с' отричах от отоманство,
самому богу се надявах!
Ищех избавити с' от поганство,
средство д' отбягна сходно търсех.

Смърт ми решили бяха поганци,
жертва невинна да принесат
своему пророку агарянци,
с християнска кръв да го насладят!

От тежкосърдия принесен,
в горко спустил се бях униние!
Долу лежах всезаборавен,
следное гледах сновидение.

Близо при мне стоеше старец,
в бяла облечен светл' одежда,
в ръка държеше златен палец,
сочеше в лице благонадежда!

С поглед умилен мене изгледа,
с глас же владически ми изрече
следная кратка сладка беседа:
– Чадо, дерзай, мъка т' изтече!

Скор' от несвястност се пробудих,
радости цвят в сърдце ми се роди!
Боже всесилний! – възгласих.
Еда от тебе вест ми с' изпроводи?

Близ' у съседно село християнско
имах едного сам приятеля;
владаше в нас състрастие братско,
искрена го знаех любителя.

Пастирско имаш' и он звание,
в планина бяхме се опознали,
най-мило бе ми то познание,
братски се бяхме задружили!

Стада си заедно ся пасяхме,
свирехме двама с медни кавали;

в горска завоя се веселяхме,
ведно д' умреме бяхме решили!

Турчина беше он умолил,
свободно за да му се допусти,
бе се нарочито наканил
мене в тъмница за да посети.

Празник света неделя си беше,
врата подземни се отвориха!
Пролетно слънце въздух блажеше,
зраци в тъмница ми проникнаха!

Одавно светлост очи лишени,
отпърво с озаренье затмяха,
огнени искри разпространени
в стая тъмнична въздух лъстяха.

Верний мой друг ожален
нищо не смееше да продума.
Беше от турчина съдружен,
тежко от сърца само въздъхна!

Хляба подаде ми цяла пита,
врата се паки тежко затвори!
В хляба пила беше остра скрита
с клято желязно, кто камен бори.

Бягания знак то за мен беше.
С пила обкови мои опилих!
Сърце от радост живо трептеше,
зидове с клято си проломих.

Първи си зраци слънце сипваше
по листокитна гора зелена,
шумица росна светло святкаше,
бляскаше гора ак' осребрена!

Свободен веке стигнах в бял свят,
богу помолих се на моравка;
загазил съм, хайде, напред!
Смърт се реших да умра юнашка.

Наум ми доде отмъщение,
тежкия мъки си представях,
гора ми даде усърчение,
против се турков разярявах!

Върбище горско бе ми познато,
имах надежда, за да сполуча;
беше приятно красное лято,
майки исках да им разплача!

Оскъден же от нужно оръже,
хитрост от нужда следная измислих,
тъчно решенье много то може!
Съсан се аз слепец престорих.

Дрянов' избрах корава тояга,
лице забулих мое прилежно,
те турчин иде и се напряга!
Ходи оръжен в път безгрижно.

В тясно му място се препречих,
лесно се турчин глупав превари,

милост умилно му поисках,
златна си пазва всадник отвори
бедному да даде милостиня!
Време подобно не загубих,
с моя коравая дряновкиня
мъртва си го от коня сломих!

Глава му бързо аз отрязах,
над остър камен аки на змия
яростно я строших и наказах!
Беше добре оръжен делия.

Светло м' оръжье аз разпасах,
двойка пищови, сребрена пушка;
турска одежда си облякох,
сабя запасах остра дамаска.

В шума зелена се затулих.
– Горо зелена! Ти, мила майко,
ускока храниш ли – възгласих, –
чета юнашка в усой дълбоко?

Между им най-сетен да бъда,
вяра поганска да поколиме!
Турска неправда, зверска набеда,
да тях кръвнишки ми погониме!

Цели три месеци самичък
в гора се разхождах и скитах,
с хитрост юнашка аз едничък
хляба присторно много заемах.

Черди говеда и стада овци
в горска хладница бяха доволна!
Блееха сладко ваклести шарци,
дале относяше отзив звона!

Бедни овчари в гора покорни
очи не смеят да подвигнат,
нужда тях кара да са послушни,
храна приносат и не питат

за коя правда то им се иищи.
Правда по-силнаго там владее.
Не са стъпани на своя вещи,
всеки по воля тамо беснее!

Братия тии мне известиха,
в гора че ходят наши ускоци,
техни успехи ми повестиха
българи храбри, отбор юнаци!

Голъб юнак, млад войвода,
със дванадесет вярна дружина,
загорска славна мила порода;
изхода бе любовна причина!

Бе си безчестие отмъстил,
многи же турски потери тежки
храборно беше он съкрушил,
люти задал им беше он мъки!

Славно се бе прочул он далеко,
глава му бе се скъпо продала,

плащаше я правителство турско!
Заповед строга бе се издала.

Пловдивски паша бе отредил
силна избрана чета сегменска,
страшна билюкбашия настанил
дива породица арбанашка!

Голъба войвода да си хвати
паша му беше заповядал,
билюкбаши жив да се не врати
в име пророка бе се заклел.

Вест сия мене люто огорчи!
Голъбу аз смислих да помогна,
кръв своеродна в мне се разяри,
жалба природна и благородна.

Рекох да се еднаж опитам:
хитрост що може и юначество?
Можно ли е да се ползувам
от преизрядно сие качество?

В диря им мъдро постъпих,
в криви и тесни горски пътеки,
цели недели три подебнах
в хладни и росни букови сенки!

Веке желаеми час достигна
сгодно, приятно благовремие,
в нощ ги придебнах една тъмна,
гора д' очистя от скверненние!

Турци голям огн бяха наклали,
бесни, върла ракия пияха,
ваклести овни бяха заклали,
сами на огня те ги печаха.

Турче безъсно им заливаше
с грива голяма сребрена чаша,
всеки грубиянск' от нея лочеше,
аки осли търкалят се в паша!

По що се мало поизнапиха,
че са в юнашка планина, турци
от памет своя го изгубиха,
почнаха зла вечеря поганци!

Шкямно се близо там приближих
в сгодно невидим положение,
техни вини си въображих,
невинно българско стенение!

Майки колко сте разплакали!
Кръв же християнска неповинна
реки сте ви всегда пролеяли!
Не сте пощадили деца дребна!

Колко сте жени обезчестили!
Бедни търговци кротки пътници
колко невинни сте ви избили,
явни султански ви злодейци.

Бедная села кански пищят,
чети разбойнически ваши

благ' им пилят, явно ги горят,
сквернят се гнусно домове наши!

Яростно разярен, помислих
мое желание да изпълня,
богу се от сърца помолих
да м' укрепи ръка в' беда силна!

Остър у зъби нож ухватих,
два самокреси же смъртоносни
билюкбашию в гърд' упалих,
спустих на земя победоносни.

С ръка дочепах остър нож,
бързо затеkох се между турци,
надясно се засуках еднъж,
седемнадесет затрих поганци!

Трупи грамада им направих,
kапище бе м' огнище поганско,
жертва Мехмеду ги проводих,
наслада му ухан' отоманско!

Тихо с' оттеглих в ближно лесище,
от отмъщенье задоволен,
при едно пастирско дойлище
мирно преминах благодарен!

По вся гора се вест поразнесе,
че ходи сам-самичък ускоk,
Голъбу гласонос се принесе;
горски на то се зарадв' юнаk!

По вървища поставил бе знаци,
по бели камени знаменити
черти изрязал бе и пряпорци
в черное поле лъв знаменити!

Скоро овчари ми известиха,
с мене че жели да се състави,
с клетва юнашка вярн' увериха,
белег же между нам се постави.

О, драга радост, сладка, блаженна
лица състрадателн' усещат!
Движи безсмъртна сласт сърца тленна,
за свобода когда с' управят!

Истинна се любов тогда ражда,
блаженна бъдущност им представя,
мила цвети зелена надежда,
в пъприще сяйно ги наставя.

Пламен приятелства жарко грее
в душа юнашка и благородна,
топла преславно с' юнак кръв лее,
жертва приносят я скъпоценна!

В дела юнашка го устраблява
отечества възпоменание,
с храброст чудесна го поощрява
свобода за месторождение!

С братска любов се прегъртахме
храбра войвода, вярна дружина,

за здравье се юнашко питахме
момци избрани, наша родина!

Голъб войвода тихо беседи:
– Братиме Велко, хвала ти славна,
ти от поганци гор' освободи,
твоя дела би щат незабвена!

То е от бога нам подарено
да се в гора съставиме, братко;
на теб е, храбри, то отредено
в пъприще наше трудно велико

славен войвода ти да бъдиш!
Чета юнашка вярна, сговорна
ти да успехом мъдро водиш!
С радост душевна аз ща пристана.

Аз му смирено благодарих
за славна чест, за светло войводство,
хоръгвоносец се отредих
с братско сърдечно ми задоволство.

Славно си в стара наша планина
девет години ми воювахме,
горска видяхме мила добрина,
мъжески свободно поживяхме.

Тайно н' оста горско вървище,
ни знаменити студни кладенц,
ни старо чутное бойлище
да не здрависат наш пряпорец!

Тъмни, дълбоки буйн' усои
свободно си ги ми ходихме,
цветни прохладни дивни завои
с тайни знаци забележихме.

Коя звезда отгде си изтича,
луна пресветла колко сияе,
коги засяда, отгде си изтича,
кой вятър тъчно отгде се вее,

цветове красни кои коги цвети,
цвети и скоро си прицветява,
въздух с' благовоние си блажи,
горски юнаци си наслаждава.

Изкуство изучихме природно,
дивни изрядни за рани билки
естество посадило изворно,
чудно лекуват язви юнашки!

Стар' усвоили планини бяхме,
турчин не смееше да беснува,
племе кръвнишко там не търпяхме!
наше се им' еще поменува!

Лете в гора се ми веселяхме
в шума зелена, в росни поленки,
вино пиехме, агънц' ядяхме,
в сластни прохладни блажени сенки!

Зиме же в цариградски дворове
всякому драги и добри гости,

пръскахме се жълтици дарове,
от гърци слушахме сѐ ористи!

Трети приказва мъдри Момчил,
кой е случки стар' изучил.

Отечество м' е село Дряново,
четири разстоява пъприща
от старославна града Търново,
стара са били там седалища!

Български наши скъпи древности
виждат се около тъмн' остатки,
сринати пуст' от турски напасти
варварства знаци, черти погански!

Ах, ще ли се роди и в Българско
древности мъдрий любител!
Днешно да махне он невежество,
роду да бъде мил учител!

Тъмна завеса да нам' открие
многогодишно же покривало,
наша де древност одавно гние,
коя губителство в ров' отдало!

Българско слънце светло да светне,
стара ни слава миру да кажи,
сяйни успехи мили прадедни
стара основа пак да положи!

Селяни наши с' отличавали
в храброст и в свободна художества!
В старост са землемерци те били,
славни в изображенье изкуства!

То по предания днес следват,
опитъм са землемерци изкусни.
Храмове, доми съзидаят,
многи са живописц' остроумни!

Окрестна селска земя е тясна,
нужда е нами ходити в странство;
храниме се ми с ръка изкусна,
нами прадедно старое средство!

Радостно нам е пътешествие,
двойна полза ми добиваме,
с' сладка печалба, с удоволствие
в наше отъчество се връщаме.

Виждаме учени человеци,
почнаха те да се явяват,
българи наши и родолюбци
старая наша слава сказват!

Първое наше мило битие,
наша прадедна чудна храброст,
коя цял свят юнашки завладя,
многими же съкруши гордост!

Како сме после ми пропаднали?
Коя е била главна причина?

Царство защо сме си изгубили?
Сяйност наша како загина?

Не сме ми в Българско ту преселци,
како пристрастно блещурявят
нецни списатели германци,
с разна ж' имена н' укорявят!

Писменост ми когда сме имали,
они са били чисти дивляци!
С жълъд са се по гори питали,
били са те съвсем безкнижници!

В Тракия гръци нас найшли,
стара повестница то показва,
в първо когда преселванье пришли,
име възпорско явно доказва!

Вражда из първо еще начало
силна между им се породила,
кръвопролитие се владало,
страст отмъщения ги движила!

Част едни част други надвивали,
вражда дълбоко се вкореняла,
в пропаст несвястно са шествували,
римлянска власт г' е завладяла!

Праотци наши с храброст чудесна
с римляни се дъволно борили,
многажди гордост и мисъл тяхна
славно юнашки съкрушавали!

Цари же визянски римогърци,
властолюбиви люди опърни,
под наши минали са пряпорци,
подани били са нам покорни!

Никой век не ще изтрие
римлянско худо понижение!
Никакво дело не ще покрие
тяхну Атилу поклонение!

Визянски горди императори
в съсретенье цар Симеоново
пред златни светлия му шатори
даждье давали господарюво!

Вяра християнска ги помирила,
сродство сватовско после имали,
за време г' е в примирност държала.
Но гръци се лукави са били!

Злоба пристрастие са хранили,
българскаго царства падение
всегда лукави гръци с' искали,
тяхно е било то намерение!

Во време же Ювана Шишмана
българско царство се простиряше
даже до града близ Византина.
Славний той цар владеяше

все черноморско крайбрежие,
Малий Самоков и град Чорла.

Плащаха нами гърци даждие,
Епир, Тесалия, наша била.

Даже до Драча все Македонско
българи славно си владеяха,
Българска земя, все Влашко, Богданско
българи князове управяха!

Горди же гърци впаднали бяха
в блудност, в разкошност, в гнусно содомство,
страсти развратни тях си владяха,
всякое бе изчезнало чувство!

Сили своя съвсем изтъщивше,
наблизо бяха горко пропасти,
всяк несмислен първенство ище,
водими скотски от гнусни страсти!

Образа всякаго правления
крайно бяха пренебрежили,
приходи царскии в грабления,
воини в разслаба бяха се вдали!

Сам император мир купуваше
скъпо, безчестно, ценою злата!
Войнство в празности пребиваше,
тягостна бе народу срамота!

Славнии прежде предводители
в празности, в лов се занимаваха,
общаго блага те грабители
увеселения сам' ищяха!

Диво же, лукаво духовенство,
кто всегда просвет' е опърност,
в силно достигнало развращенство,
от скверна дишаше безбожност!

В гнъсна дела потънало беше,
приходи главни то усвоило,
в дервишко заблужденье мръхтеше,
съдба народна бе озлобило!

Прежде цветущая училища
паднаха в мрачное забвение,
празним иноцем за седалища
просвета прие развращение!

Бедний народ водими сляпо,
примери техни той следваше,
тичаше в пропаст тъмная глупо,
бъдощност своя не провиждаше!

Сребрьм молитви им купуваше,
чакаш' от тях душеспасение,
живи светци ги той сматраше,
смешное диво заблуждение!

Турци ж' от дълбини азийски,
от малое почнавше начало,
в предел стигнаха византийски,
скор' учръдиха царство голямо!

В Бруса престол си поставиха
общи злобливи врази християнства,

варвари гръкъм повелявaха,
слава изчезна грьцкаго царства!

Общаго же врага присъствие,
кто разорителност им носеше,
грьцко не збуде заблуждение,
друга враждебна страст ги движеше!

С турци побратими те станаха,
гърци безумни и несмислени
противо нами съюз безаха,
в гибел те впаднаха безчувствени!

Знаяще положение местно,
по сух' и по море с войска силна
в българское нападнаха царство,
люто кръвопролитие почна!

Турком бяха водители гърци,
проходи горски им показваха.
С том се успяваха те поганци,
отечество ни разораяха!

О, заблужденье человеческо!
О, преизпоздна злоба враговска!
Сърце злобливо гнъсно гръческо
водеха турци в земя християнска!

В братска си кръв те ръце скверняха,
братя в Христа нам единоверни
наша невинна деца коляха
заедно с агарянци неверни!

Праотци наши храбро се били,
мила свобода и отечество
крепко и мъжески са бранили,
дивно показали с' юначество!

Наши же светли цари последни
в страшни са битки паднали славно!
В многа сраженя били с' опърни,
царство обаче било разделно!

Злобное несъгласие гърци
давно между впосеяли бяха,
многи родили се властолюбци,
наша държава люто деряха!

Грьцко съседство, тяхно же сродство
мълви, раздори вмъкнало беше,
наш' отечество, българско царство
горко безвластие си гризеше!

Многажди гърци истия жени
в злоба лукава употребляли,
хитри угодници те гъркини
български цари в пропаст хвърляли!

Болест отровна, заразителна
гърци им бяха вне прилепили,
владаше вражда междуособна,
силна държава бях' удвоили.

Мащеха зла гъркиня царица
беше причина того раздора,

цар Александровая вдовица
Видин отцепи, силна подпора!

Вещица грозна в дом Шишманов
отровно несъгласи' избълва!
Злобе помагаше тя гръков,
вместо любов растеше мълва!

Турско оръжье силн' успяваше
в места раздорна и несъгласна!
Внешна му мълва подпомагаше!
Движеше се от сила изпоздна!

За седемдесет цели години
кървопролитна битка е била!
Предел бранили българи силни,
хотя и мълва да г' е двоила!

Три агарянски царе с' убили,
бащин' огнище, мила свобода
лесно агарянцем не са те дали,
доста са клали турска порода!

Злобно обаче несъгласие,
мълви, раздори, кто бе вносяло,
носеше горко разорение,
суетно е юначество било!

Част от Българско зех' агарянци,
в Одрин се град тии учредиха,
силни постаха злобни неверни,
сталност в Европа веке решиха.

Скоро с презрением се обърнаха
против несмислени римогръци,
гордо губителски им рекоха:
Ой, лукавии ви простаци!

Хайде сега да с' огледаме!
Византски град вами не прилича.
Слава османска щем положиме
сяйно тамо да се отлича!

Не сте достойни, предатели,
краснаго местоположения;
единоверним ви издатели,
раби бъдете угнетения!

Възпор н' е веки за вас, гърци!
Подани бъдете нам убоги!
Царство всемирно има щат турци,
тако глаголят нашия книги!

Всеки предателство си обича,
полза догде от него изчерпи;
грозно предателя скор' облича
люто, немилно горко го хазни.

Наскоро Цариград' обколиха
по сухо и по море войски.
Турци безумни гърци стесниха,
скъсаха те съюз приятелски!

Тисещи осемдесет иноци,
празни от пота другим живущи,

черни калугери, се слепоци,
дебеловрати, гоени същи,

кто оръжье носити можеха,
вяра заслужити отечество,
в зимници църковни се криеха,
старо тълкуваха пророчество!

Сил' изтъщяваха те воинства,
кто цариградски стени бранеше,
с дива видения, с пророчества
страх всеобщий гърци владаше!

Вторий месец турци град зеха,
в робство подпадна седмохълмие,
краснаго Възпора усвойха,
грееше турское полмесчие!

Слепци калугери н' изгубиха,
техен пощадиха живот турци;
платка условия те добиха,
срещнаха с тържество агарянци!

Власт им се даде неогранична
първо над свя подания гърци;
имаха сила тии владична,
давеха народ кат гладни вълци!

Многи от тях се изпотурчиха,
станаха гнусни мохамеданци!
Турци на злоба поощряваха
прежде Христови черни иноци!

Те са всегда предатели били,
с горко конечно разорение
бедна България с' озлоблили,
турци подбуждали в гонение!

После падения Цариграда
мног' ещ' оръжни българи бяха,
бранеха храбро своя свобода,
крепости горск' опърно държаха.

Турская тамо власт не стигаше,
а в условием превзети градове
народ оръжен се живееше,
можеше той паки да с' отърве,

сънмище ако гръцко духовно
Селиму не бе съветовало
с сърце лукаво, злобно безбожно
общо му разоренье вдихнало!

Тогда е било страшно риданье!
Колко невинна кръв с' е проляла!
Църкви в ужасное разоренье,
скръб, плач, жалост обща е била!

Здания е пожар погълнал!
Българско царство с' е изгубило,
варварин в мрачност го заровил,
слънце свободи с' е потъмняло!

Българка бедна тогда гледала
мило ѝ чадо клано да трепти!

Люто без помощи е пищяла,
кой можал е да я утеши!

Красни беззлобни нежни девици,
силою невинн' обезчестени,
грозни са влачили тях поганци,
зверюве яростно разярени!

Книжнина наш' огън е изял,
учени са избиени били,
турчин в забвенье я отдал,
гърци лукав им то научили!

Българско нашее духовенство
гърци конечно долу хвърлили,
с пъклено бесовско безбожество
власт са владична над нас добили!

С истий начин и днес следват,
вечни са наши врази враждебни,
те просвященье наше гонят,
злобно плетат лукави лъжи черни.

Истая стара вражда владее,
гонят ни тии непрестанно,
горко отечество наше тлее
сънмище скверно гръцко духовно!

Гърци, познати фанариоти
от цялаго изгнаний света,
били са страшни искариоти,
тях има братя духовна чета!

Тях истии же свободни гърци
стадно от сво' отечеств' изгнаха
аки злобливи неверни турци,
около патриарха с' угнездиха.

Турско провителство играят
по своя воля користна злобна
власт те духовна обдържават,
роду християнскому язва отровна!

Хитри, лукави са клеветници,
скверни усърдни изпълнители
плътскаго похота на вся турци,
гнусни в обще са предатели!

Човешко начертанье нямат,
вси безобразни угодители
чест домородства си продават,
в турска да бъдат служб' издатели.

Страшн' е патриаршия мъртвило,
сбирщина от ядовни змии,
род е християнски горк' озлоблило,
негова ненаситно кръв пий!

В Азия и в Европа владее
бедни зовимия православни,
с тъмное тях невежество тлее;
светли не ще ли там ден осъмни?

Злато и сребро само събира,
в блудност, в содомство се занимава,

в мегки постелки тяло простира,
блудници фенерски обдържава!

Бедни възточний християнин
нека за тях уморен копай!
Доста м' е, что е православен,
тии щат го уве право в рай!!!

Главна причина нашего робства
тии безбожници са, ах, били
в нашего разорение царства
турци неверни те са водили!

Коя чувствителна душа нежна,
разсипи стари наши гледаща,
наша възпоменания славна,
не ще се смъртн' уязви плачаща?

Всяко изгубихме веселие,
мила свобода, правда законна,
впаднахме под турско насилие,
тлее немилно нас ръка злобна,

кръв неповинна наша пият
бесни, немилни звери поганци,
чест те предрага наша сквернят
люти злобливи мохамеданци!

Бедни ми! Ка' имаме радост?
Стенеме от горкости ежедневно,
в черна погружени ми жалост,
плачеме, биени непрестанно!

Ах, кой може мил' отечество
сърце нечувствено да покаже
с тъпо несвястно, с дивое чувство
стидно от тебе да се откаже!

Всяко же да не сам' ище средство
язви дълбоки да т' излекува,
тебе от тежко д' избави робство!
Свой живот да принесе в жертва?

Злоба познав мръсна калугерска,
скитам се отодавно аз в странство,
дале от наша земля българска,
ища за отмъщения средство!

Младост, живот съм си прежалил,
кръв си юнашки аз ща пролея!
В пъприще трудно съм се склонил,
свободи врази да одолея!

Нека и други брат се прикаже
коя причина г' е наклонила,
вярна събития да си окаже,
нужда какова г' е ту довела?

Тиха беседа почна Младен,
жално приказва, долу наведен:

В село Елена, старий град
близо до града славно Търново,

първий живота видях свят,
в царство създан цар Ясеново.

Светла царица го създала,
славнаго того царя съпруга,
именем своем го назовала,
мисли високи помен подига!

Сяйни ту са домове били
мъжа великаго цар Ясеня;
наши предели често гледали
Римскаго царства победителя!

Съдба всемирна с' е решавала
в славний тогда сей предял,
поданна нам империя била,
български цар вес мир е владял!

Нямаме тамо турци жители,
българи наши управляват,
горши са те от тях мъчители,
тии народ тежк' угнетяват!

Име яничерско те носят,
окрестна села са разделили,
с гордост чорбаджии се зоват,
народ зароблен са усвоили!

Тамо ми двойно робуваме –
турчину же неверну и тям,
даванье тежко, бедни, плащаме,
подани техни сме, щем – не щем!

Тии прибират наши даноци,
никой да попита не смее,
страшни, злобливи са изедници,
всеки по воля над нас владее!

Плащаме лихва и върху лихва,
наша се главна длъжност н' изплаща,
всеки задлъжен горко издъхва,
син и унука стар дълг посряща!

Тлъка работиме като в' Влашко,
платка нити им се споменува,
кой не иде, казнят го тяжко,
тяхная злоба турци минува!

Никой не смее свой трудец
странному в тържище да продаде,
в наша села не иде купец,
нужен е всеки тям да го даде!

Разлик' от странни панов' имат
в том, что за страха те султанова
да ни продават сам не могат,
бащини роби син ги наследува!

Мирище наше е украсено,
селянин горски не е ленив,
лесище красно е разсадено,
в'обще народ е трудолюбив.

Ходиме лете в Руменско поле
в жетва, в коситба и в гроздобер,

в Доброжа равна до Черно море
с трудове наши храниме звер!

Женский пол не с' изключава,
млади девици в странство ходят,
тежки ги труд бедн' угнетява,
многи безчестн' от турци страдат!

От вишеречна злобна причина
напусто се мии беднии трудиме,
наша е област най-сиротиня,
в двойно робство тежко тъжиме!

Притом владее и гъркоманство,
на търновски же гърци владики,
дишащи блудност, гнусно содомство,
те им с' оръдия и подпорки!

Страшно предателство се там яви
в тридесет трето знайное лето,
Българско тогда горко с' озлобли,
аз съм тогдашно сираче клето!

Беднаго моего отца турци
в Търново са поганц' обесили
с други невинни българи старци!
Светла са бъдущност зачернили.

Жив е предател даже до днес,
на гърди носи турски челенк;
брат му с' обеси, бутнат от бес,
в злоба помогна владика грък!

Турчину предателя представи,
все преуготовянье изказа,
много притворн' от себе прибави,
Юд' от Христово стадо с' отказа!

Славно мое тогда домородство
в крайно достигна разорение,
свобода прие тежкое робство,
име му впадна в забвение!

Бащино зданье м' е опустяло!
Бягам далеко, бедн' от жалости,
горко сърце мое с' озлоблило,
няма за мене ден радости!

Аки же птица немощна, нежна,
ястреб когда в гнездо ѝ нападне,
мили родител' и кръвник грабва,
клето сираче бедна остане,

в места незнайна заблуждена,
лета по други дале въздух,
в месторожденье си устрашена,
горски кто често гледа пастух,

скитам се тако, бедни, далеко;
всякому странен и непознат,
в чуздо поднебие ми немилко,
от мил' отечество, ах, изгнат!

Нигде не получих аз утеха!
Възпоменание родителско

сладк' отмъщение ми то вдъха
за истребление мъчителско!

Тежко ми е дотегнало странство!
Ища причина вечния смърти.
Турско свирепо ми е поданство,
люти прекарах живота части!

Смърт е конечно изцеление,
вечни спокой бедности лек,
свобод' от съвестно гризание,
природен всякому е то дълг!

Мислех одавно в гора да ида,
време приятно ми се показа
Стара планина сега да вида,
моя причина в кратко с' изказа.

Сказваше после храбри Радой,
живости пълен млади герой:

Бяла ми е рождения място,
красно положена на два хълма,
Янтра г' облива около сластно,
тихо текуща в равница цветна!

Стари остатки там се виждат,
древности разсип' едва познати!
Българска слава тъжно сочат,
в вечно забвенье горко покрити!

В турско нападанье на град сей
народ условием се предал,
стиснат от силня плен на злодеи,
правди от турци времен' искал.

Мъжески пол на глава драм сребра
плащали стари за все даждие,
първая турска подан' уредба,
свободно било всем оръжие.

Имали са и договор с турци
в бойлища да съвоюват,
с том са успели толко поганци,
села и днес то име носят.

Бяла н' отколе е показала
едного славнаго пълководца,
сяйна победа го увенчала
в битка маджарска победонохца!

Турци Михал-бег го са назвали,
български полков' управлявал,
тии разделн' от турски са били,
знамен особен тях е водил.

Бяла в награда му султан дал
главно правленье над войници,
княжество свое там учредил.
Тако примамвали тях поганци!

Но злоба турска не е търпяла
българин в слава да се въззвиши,

лесно с отрова смърт му е дала,
пазила свобода да не внуши
чувства и мисли независности!
Мало по мало първ' условия
впадала в люти злобни горести,
следвала тежка угнетения!

Храбри войнишкии главатари
турком избиени са те били,
страшни впосеяни са раздори,
многи же вяра турска приели.

Данок постъпно с' умножавали,
всяко ж' условно дадено право
в зверско мъчителство притворяли,
чувство народное с' изгубвало!

Всеки е бил в опасност лична,
в странство спасение са искали,
бягали, бедни, от земя плодна,
в чузди пустини са се вселили!

Где са изгубили народност,
мила же вяра наша прадедна,
тъжат в християнск' иго с покорност,
нямат з' освобождения надежда!

После же смърти Михал-бегови
синове му са се потурчили,
били са те неверци злобливи,
селяни наши люто мъчили!

Тяхна и днес порода живее
с'стара спахийска условия,
в търновска села бясно владее,
нами са камен притъкнения.

Горши са от татарски ханове,
кто брат Драгой више изказа,
люти грабители са зверюве,
злоба не мог' обширно доказа!

Плодна места все опустошиха.
Прежде цветуща села българска
от гнусни цигани с' усвоиха.
Силна е зла ръка злодейска!

Бяла притворили в худо село,
българи лични се разбягали,
дале от сво' отечество мило,
в разна места се преселили!

Мой покойний родител
вардеше мил' огнище бащино,
старим же верен ревнител
в гостоприемство нами природно

сладък живот си проминуваше,
всякому дом му бе отворен,
гости любовно си дочекваше,
всеки бе странник задоволен.

Сама наслада он с' имаше
кажди ден гости да изпроважда,

богу се за то само молеше,
често да му ги он проважда!

Нямаше много той богатство,
здрав' от орачество се държехме,
наше работеше домородство,
млади ми стада овци пасехме.

Трудове бог ни благословеше,
спор и всякое изобилие,
в наша къща благодат беше,
владаше радост и веселие.

Но естествъм злобливии турци
ни благодетел наша търпяха!
От суеверия пустоверци
с даванье ежедневно ни глобяха.

Грабеха нашее иманье,
ниви, ливади все усвоиха,
искаха наше разоранье,
овци, говяда си споделиха.

Всяко прекъсаха нами средство!
Прежде цветущий наш дом
впадна в оскъдност, в крайно бедство,
кат от небесен погина згръм!

Два мила брата ми те заклаха,
плачаше горко старая мати!
Здания наша вся изгориха,
в село съседно бягахм' изгнати!

Отец от старост изнемощял
чакаше жизни следний час.
Но добродетел не бе 'згубил,
богу благодареше пред нас!

Съдица ножици в ръка бе зела
жизни д' отреже тънкая нита,
нейна сестра кто бе изпрела,
негова воля без да попита!

Наскоро си кончина усети,
мене при себе близо призова,
свитък от записки стар' извади,
с клетва отеческа ми заръча:

– Чувай, синко, чадо любезно,
тук съм записал стара збития,
тайно тях да пазиш прилежно,
с време видя щеш одобрения!

То тебе да ще добър повод
бедном' отечеству да служиш,
не ще остане тако наш род,
светли ти ден ще да видиш!

Сия ми в час последен издума,
богу се тих' от сърца помоли,
кратко наслонен, скоро издъхна,
вечности дух творцу се предаде.

Мати же моя скоро почина,
люто наранена от жалости,

все домородство наше погина,
в мене остана язва горести!

Светло мне прежде месторожденье
мрачно съвсем омразно постана,
в чувство усетих аз заблужденье,
странство пред очи мило мне падна.

Но в неопитна нежна младост,
лишен от всяко нужное средство,
чакаше мене лют' опасност,
грозно горчиво всегдашно бедство!

Силеше нужда следвати съдба!
Спустих се в тъмна нейна воля!
То е отчайности уредба,
немах кого за помощ да моля!

В Търново прямо в град отидох,
в простор се запрях на тържище,
никого, беден, не познавах,
странно за мене бе позорище!

Народ навалица се стичаше
от окрестная села подгорска,
всеки за продан тамо носеше
се производи и местна стока.

Глъчки и разпри се разносяха,
турци митари, страшно оръжни,
силою тежка глоба земаха.
Плащаха, бедни, нижно покорни!

Надвечар сбор се веке разиде,
гнойще смътно в простор сам' остана,
весело всеки в дом си отиде,
тихая нощ тъмна настана.

Трудъм уморен, аз съм заспал
в йъгъл един на черна земля,
дете невинно, сред път остал
без покривало и без постеля!

Страшен и грозен сън гледах –
в море широко, смътно талазъм,
силно с' от бурни вълн' относях,
стреснат се аз пробудих викъм!

Тежка ръка на мене изпадна!
Турчин омразен силно м' удари,
остро ме зверски той погледна,
в тъмна тъмница бичъм м' управи!

В тясно, премрачно сводное зданье
стая дълбока се простираше,
стълпъм подпряно беше подземье,
сълничен зрак там не проникваше!

Множество люди легнали бяха,
купъм натрупан' един връх други,
горко изнемощели мъртвяха,
други же тъжно стенех' от мъки,

кто им налагаха с' немилост
люти мъчители, зли поганци,

искаха винение от невинност
безчеловечни зверюве турци!

Някому с клещи зъби вадяха!
Что не бе сторил, бедни, казваше!
Другиму борина забиваха,
в нохти му огнем месо гореше.

С тежки же каменье на гърди
нецим черва из уста вадяха,
с нажежено желязо на глави
мъчаще тях, немилно питаха.

Тисящи мъки, сими подобни,
творят се в' всяка турска тъмница,
българи бедни страдат невинни,
бясна ги тлее злобна десница!

Насред стоеше дебела клада,
многи в нея заклещени бяха,
в нози затекли месо им пада,
страшно от болест бедни пищяха!

Други в' вериги тежки вковани,
в двойка влачеха се те трудно,
неци' от шия с гривни желязни
вързани висяха от свод провесно!

Врата затворени се стояха,
влага отровна в очи удряше,
гнусна животна рой пълзяха,
смрад нестърпелива там владаше!

Животодавен нужден въздух
ядно се беше все омърсил!
Губеше всеки животен дух,
сили телесни бе окончил!

Мъртва тела по три дне стояха,
ещ от желязо неразковани,
мъртви и живи ведно лежаха,
в тежки вериги бедни вковани!

Страшен паличник, грозн' убиец,
циганин черен в три дн' идеше,
тъмничар беше кръвопиец,
мъртви оттамо он износеше!

Рядко граждани хляб доносяха,
от милостиня вси затворени,
бедни, прехрана чакаха,
тлееха гладни, ненахранени!

Съжба, изпитванье там нямаше!
Многи невинни бяха хвърлени,
нико' усъдба не познаваше,
тъжаха горко вси отчаяни!

Турчин убиец не запираха!
Само християнско беше казнило,
него поганц' еще награждаха,
тако владее турско беснило!

Месеци цели шест там стоях!
Тяло ми беше изнемощяло,

чаках си смърт, душа берех,
живота чувство бе с' изгубило!

Сватба султанска беше станала,
българска милостива десница
време приятно бе сполучила
бедни д' избави нас от тъмница.

Толко е било тям допустено
само невръстни да им се дадат,
тежко и скъпо златъм купено,
други же бедни тамо да умрат!

Ключове тежки дрьннаха тътно,
вратен с' облон силом отвори,
кървав показа се палич страшно,
с сипкав продран глас он изговори:

– Млади, невръстни вси да изидат
свободни век' из тъмна тъмница,
бога за турски цар да молят,
силна да м' укрепрява десница!

Чакаше вън белобрад старец,
българин с калпак черен на глава,
в ръка държеше честен палец,
тъжно въздъхна от турск' управа.

Мълчешкъм кимна и ни поведе
в улици тесни, тъмн' обиталища,
в църква една ни той отведе,
тамо християнска са седалища.

Рядъм раздаде свещи вохчани
пред свят' образи да запалиме.
Струваше он пред двери поклони,
бога прикани ни да молиме;

бедни христян' от турци д' избави,
български род от тежки мъки;
с речи умилни притом прибави:
– Чувайте, чада! Мали, велики!

Турци са врагове непримирни,
губители са мохамеданци,
звери на кръв са настървени,
вяра не имат диви поганци!

Тии са веке зло намислили
наша порода д' изкоренят,
многи народи так са силили
гнусна си вяра да разширят!

Нямаме друга опасна надежда,
само на бога милостиваго,
той всесилно всичко провижда,
казни неменно горделиваго!

Сила християнска почна д' успява,
тии са нами единородни,
наше страданье до тях доспява,
мъки са наши теми известни.

Тряба за нас скоро да смислят!
Турска неправда и насилие

в Мека далеч мечъм д' изгонят,
до ще и нами то веселие!

Ви есте млади, щете дочека
свободно време, ден радостлив,
не ще владее злоба до века,
турчин ще падне нечестив!

Сия изрече честен старец,
ръчник из пазва своя изваде,
с радостлив поглед родолюбец
всякому сребреник един даде.

После с' от нас той отлъче,
весело задоволен отиде,
нами же ту да чакаме, рече,
докле назаде он пак доде.

В двори църковни окол седнахме,
надвечер лете красен ден беше,
бога от сърца благодаряхме,
гробове нови цветье красеше.

Временно живим утешение,
мъртвим последня мирска красота,
жалости сродним олекчение,
тамо изчезва всяка суета!

Място самотно умислително,
пред мало живи – в хладни камени!

Душа побужда то чувствително,
мисли внушава ѝ безчислени!

Само един се гроб там виждаше,
с мрямор богато бе украсен,
следний надпис г' отличаваше,
той от други беш' отдалечен:

„Люди, на бъдност не надейте се!
Всякому то е тайно, тъмно!
Младости же не надейте се!
Цвят ѝ извенува незабавно!

Жизън е аки влага зорница,
коя у ютро пролет си пада,
слънични зраци бяга росица,
в зренник невидима си отхожда!

Дух живодавец так' изчезва,
тяло недвижно с' остава тленно,
в места незнайна той отива,
никому жилище му н' е явно!

Самая наша добродетел
помян остава нам после смърти,
жив е отечества бранител,
паметник му въздвигат над кости!"

Време вечерни беше молитви,
идеха старци в божий храм,
тъжни се виждаха жиловити.
Где влада сила, радост нест там!

Между с' отличаше наш спасител,
с поглед умилен он ни поздрави!
Великодушен благодетел
в църква в молитва ни пак управи.

Кратки молитви се изчетоха,
отпуст вечерни веки се даде,
в стая църковна вси отидоха,
старец познатий нам с' обаде:

– Следвайте, деца, мила, любезна!
Щастие ваше ми реши щем,
люто страданье ваше изчезна,
всякому дело предели щем.

Всеки едного в дом си отведе,
старци побожнии милостиви
аки любезно чадо поведе.
Българи са богобоязливи!

Мене же вишеречен старец
милко погледна, сладко ж' изрече:
– Синко, аз ти съм веке отец.
Чадо свое ме той нарече!

Беше безчаден и без наследник,
стара живееше му съпруга,
честен черковний нагледник
всяка оставил бе грижа друга.

С радост ме прие стара бабичка,
в недра ме прегърна милостиво,

аки природна моя майка
сърце показа чадолюбиво!

Сладко блажено възпоменанье!
Любов родителска е пречестна!
В душа ми породи изтупленье.
Мили отец! Мати любезна!

Сълзи пороних от душа нежна,
мое прошествие помислих,
трепна ми сърце, силно въздъхна,
вся благодетел си представих!

Нови родители в училище
дадоха мене книга д' изуча.
Умно душевное дойлище
люди от безсловесна отлича!

Учител бещ' един загорец,
деца държаха в ръка дъхчици,
дървен и дълъг показалец,
пишеше им на тях он уроци!

Нямаше книги тогда в Българско,
учеха писмо трудно с мъчност.
Причина бе свещенство гръчско,
книжнина бе в голям' оскъдност!

Български книги то изгорило!
Попове наши гръцки четяха,
гръцко тъмнило бе повеляло
българи бедн' от нужда търпяха!

Черти и сег' еще се виждат,
българи многи и в сие време
с гръцка слова български пишат,
гнусна остатка в нашее племе!

Цели години пят се учих!
Вежество мое с' отличаваше!
Бързо прочитанье научих!
Мрачно затмение тогда владаше.

Доде ми на ум бащина клетва,
записки негови аз пастрях,
давно горях аз от любопитства,
ясно, понятно тях прочитах.

Ето что нам е забележил.
Как са страдали наши дедове,
в обще и кратко е записал,
от злобни азиатски зверюве.

Во време цар Селима третаго
турское царство впаднало беше
в воля свирепства яничерскаго,
мало, голямо от тях пищеше!

Плен от злодейци кръвопийци,
всякая власт силом усвоили,
пръснати в цариградски улици,
всяка неказно злоба творили!

Кръв неповинна текла християнска,
злобно от тях реки проливана!
Вълча глутница, сбирщина звярска,
яростно е била в кръв' опълчена!

Общо безвластие там владяло,
самаго же царя османскаго
сънмище тяхно е давило!
Власт трептяла царства турскаго.

В бедна България же владяли
многи тогда мъчители турци,
в' обще християни люто страдали,
бесни са били всички поганци!

Всеки е град имал губителя,
кой по воля зероподобна
клал и бесил мирнаго жителя!
Дела творили безчеловечна!!!

Всеки е чакал смърт отчайно
и разоренье притежания,
зло нападение ежедневно
облак покривал сетования!

Глоти и сбирщини от кръвници
явно от града в град са ходили,
клали християни, бедни клетници.
села, градища наред горили!

Даже от Азия нападали
сънмища от манафи, делии,

наше отечеств' опустошили
аки ядовни усойки змии!

В него же време злобно с' явило
кърджалийско диво сънмище,
сган от злодейско пленило,
страшно е било то бесовище!

Многи години явно бесняло
по вся България, земя бедна!
Плач и ридание до неб' ехтяло,
радости слънце тогда заседна!

Текла невинна кръв отвсякъде!
Млади девици в робство влачени!
Мило спасение отникъде!
Бедни под турски меч подложени!

Градове и цветуща селища
турци от азийски пустини
в черни притвориха гробища!
Скверно им разораха светини!

Разсипи пусти с' еще виждат,
лобода, див бурян г' обрасъл,
кървави сенки жално тъжат,
нощний вран се там заселил.

Грозная сова с жалостен глас
пътником плачевно известява
люта тогдашна турска напаст,
всякому сърце горк' уязвява!

Наскоро рат с Русия почнали
турци по него нещастно време,
българи войски техни хранили,
друго, по-тежко паднало бреме!

Турком е било паки простено
всяко бесовско злотворение,
българска пили кръв ненаситно,
следвало горше разорение!

Стидно ж' от Русия победени,
села горили, гради робили,
звери са връщали разярени,
гняв си са от българи вадили!

В оное време многи българи –
тисяща бедная доминородства,
в север са в пустини преселили,
бягали иго турскаго робства!

О, бедно страждаща България,
кой пристойно да т' оплачи!
Где е на свят други Еремия,
твоя страдания да назначи!

Мила надежд' отнигде нямаш!
Чада любезна не си родила!
Немощна в тъмна мрачност тъжиш!
Мъжа спасителя не си добила!

Светло ти небо се потъмняло!
Слава твоя одавн' изчезна!

Слънце свободи век' изгаснало,
силна ти ръка тежко налегна?

Веке толики, откак страдаш,
помощ отнигде не си приела,
турско иго откак ти теглиш,
не си приятеля ти видела!

Всеки минува по твоя земля,
с корист наситен гордо с' отива,
огън с оръжие си запаля,
кървави сълзи народ пролива!

Черти разорни в диря оставя,
зверска се ярост подига турска,
горше тя турчин угнетява,
вяра беснее тогда поганска!

Никого другиго сърце не боли,
нашая бедност не ще да знае!
Всеки се гледа нас да ооли,
своя си само полза желае!

Гола е ближнаго любов реч!
То е измама за прости люди,
острий днес владее меч,
силнии смятрат нас за луди!

Нест в силни человеколюбие,
то е притворно слово насъщно!
Върши всяк за користолюбие;
все, що е нему в полза угодно!

Тии не сматрат нас за словесна
божа изрядна създидания,
в вечност определена небесна
казват да са сия мечтания!

Сродност сътворения нашего
никаква вътрешна длъжност
в сърце не побуждава силнаго
нам да помогне с братска милост!

Всекий гледа кука да качи,
в нашая земля да се ползува,
с малка цена производи да влачи,
после стократно нам да продава!

Наше невежеств' им е радостно,
ищат те в вечна мрачна тъмнота
ми да живейме непрестанно,
полза да имат от наша слепота!

Аки беззлобни н' овци доят,
често подстригват нас и до кожа,
с време и нея ще д' одерат,
ако допусти промисъл божа!

Векове златни си пройдоха,
правда народна где се делеши,
други години веке додоха,
правда по-силнаго закон върши!

Всеки, що може себе да стори,
нека от другиго да не чека,

свой живот ще да притвори,
не ще сполучи нищо до века!"

Сия написал бе покойни,
в горест почив мой родител,
речи основни и всеистинни!
Нашему роду бе любител.

Често четях, прегорко тъжах!
Сърце мое си силно тупаше,
ярко душевно ранен плачах,
тягостен ми живот се виждаше!

В нежная младост придобих страст,
всякоги исках сходное средство
противо злобна турская власт
свобода от претежкое робство!!

Нови родители мне любезни
скоро починаха от старост,
съдица почна пак да ме казни,
хвърли ме, черна, в друга горест!

Сина наследника те нямаха,
малое тяхно притежание
турски вакуфи до шуш грабнаха,
сродни лиших' от достояние.

Мерзост душевна противо турци
беше се веке в мне вкоренила,
грозни не можах гледа поганци,
ярост в мне жарка бе се родила!

Зверска държава исках д' отбегна,
в свободна места да поживея,
тамо, где правда има законна,
доста от младости да линея!

Странство далечно си наумих,
слушах за свободния народи,
в Западная Европ' отидох,
ревност учения се в мне роди.

Мое желание изпълних,
С тъчно решение и постоянство
всяко препятствие прескочих,
на все успява душевн' юнашство!

Сяйно науки там цветяха,
множество заведения учебна,
весели люди всегда там бяха.
Лична свобода, тишина мирна!

Пастири дневници прочитаха,
нямаше злоба турска враждебна,
равно се пред закон почитаха
дружества, общества прелюбезна!

Дивно бе вся земя украсена,
първи държеше чин орачество,
лесица в полза вся нарядена,
всяко цветеше там художество!

Природ' изкуству се покорила,
с трудове неуморно гладима,

плоди стократни там е дарила,
хотя да се движи невидима!

Благополучно там живеят
под равноправност суще жители,
на всяк' изкуство те успяват,
в обще са просвети любители!

В мисли високи аз принесен,
тяхно гледах благополучие,
тъжах от сърца горк' ожален,
мислех си наше угнетение!

Ах, нашая земя плодовита,
лесица питома, равно поле,
до когда в невежество покрита!
До когда плач и горкое „оле"!

До когда тежкое мъчителство,
чести насилие от злодейци!
До когда варварско губителство,
кръвопролитие от поганци!

Свобода странним вместо утеха
горше тия ме разяряваше!
Надежда нест' от чуздаг' успеха
сърце ми више огорчаваше!

В грозна отчайност достигнах,
от всяк' оскъден мила удихна,
сладкий си живот презирах,
жалост владееше ме всегдашна!

В поле широко често ходех,
весели где жетвари жънат,
сълзи горчиви беден ронех.
Млади търговци си пътуват!

Всеки в познана места отива,
в места незнана аз замръквам,
свободно весел в дом си почива,
аз же ужасъм всегд' осъмвам!

Време прошедше мисли побужда,
добра надежда за мене нест!
Видно мечтание ми се вижда
мрачний сен! Видение лест!

Мила родина когда си смисля,
дом же отечески опустял,
тъжа н'утешно и себе жаля,
никой да го двигне не смислил!

Чувство народно е изчезнало,
общо невежества затмение
наше отечество затъмнило,
смъртно владее недвижение!

Рабски покорен дух давно вее,
светла народност с отровна влага
люто, немилно ядний тлее,
гони далеко свобода драга!

Често си аз въображавах
жално народно състояние

бедних моих единородних;
варварско турско угнетение!

В мило отечество да се върна
мислех си аз всегда непрестанно,
в българско място сладко д' издъхна,
време яви се сгодно, приятно.

В чутна сия размирна година
Торкови тръби си заехтяха,
цяла Европа в бой се подигна,
тисещи пълкове с' упълчиха.

Битка престрашна ще да настане,
даже досега не е чуема,
черная земя в кръв ще потъне,
за бъдност движи се невидима!

Многи народи чакат свобода,
радостно вхождат в чужда пъприща,
сладка си ожидават победа,
храброст показа щат в бойлища!

Само България, земя бедна,
никаква няма добра надежда,
обиколена с' сила враждебна,
в черна облечена тъж' одежда!

Жално позорище грабления!
Ново я чака страшно премежди,
тежка свирепства угнетения,
всеки от нея подига вежди!

Клета остала бедна вдовица,
всяком изложена на ловитба,
гордо презрян' от своя сестрица,
тлее под сила чузда неверна!

Вярна й чада дале изгнана,
скитат се в странство без отечество!
В недра й дела необуздана
творят с' от гръцкое духовенство!

Народ достигнал в скотско търпение!
Тежко насилие, невежество
докарали г' у недвижение,
люто н' усеща он губителство!

Стара си живост он изгубил,
славно прошествие си не знае,
свободна чувства си затъпил,
робски го дух веке владее!

Плаши го всяко размирье страшно!
Мир и тишина има ли, пита!
Тежко иго си носи несвястно,
бъдност м' остава в яма съкрита!

В Цариград додох непознат,
нашему роду за да помогна,
събе предложих немощен врат,
Велко ме брат по случая срящна;

Славно ми предприятие каза,
сходно за настоящое време

мене се то прилично показа
натяжаемо д' олегча бреме.

Следня беседа почна войвода,
жарко разпален, он говореше;
вярна дружина, храбра порода,
мъжеско слово милко слушаше.

– Ой ви, храбрии соколове,
ви сте дарени с силн' юначество,
достойни за вожди на полкове,
вечно да славите все потомство!

Вашая дела славна витяжка
помян в народи остави щат!
Слава прилична, чест же юнашка
българи храброст вам пея щат.

Друга обаче цел благородна –
вечная слава, име безсмъртно
мъж обожава великодушна,
освобожденье общонародно!

Кръв ви е движил' отмъщения,
свобода лична ви сте искали,
бягали сте турск' угнетения,
време же драгоценно губили!

В разна приятна обстоятелства
сходно е било благовреме

хомот да съкрушим губителства
нашему роду в заслужение!

Коя по-сладка смърт може бити,
разве за свобод' общонародна
в пърищ' юнашко славно умрети?
Коя наслада по-благородна?

Свобода бранещ с пламен меч,
крепк' изтуплен с блажена радост,
душа предати с възтръгна реч,
то е небесна божа сладост!

Всякая душа няма то чувство
сие д' усети наслаждение!
То е юнашко сам благородство
храбро умрети в нападение!

Мършава душа то не познава,
бои се смърти, тишина ищи!
В дела безчестна тя се предава,
в тлени световни се държи вещи!

В смрадна постеля смърт тя чака,
ищи д' отбегне тя безчуствено
съдба, наложена всем от века!
Нами природно дел' естествено.

Мъжеско само храброе сърце
в пърище вхожда с устремление.
с' радостно, светло, весело лице
свобода ище с изтупление!

Момци са име обезсмъртили!
Чест им божествена отдават,
вечна са слава тако добили!
Люди за храброст' им ги славят!

Всяко потомство спомен им движи,
великолепн' изображения,
с примери техни народ се снажи
в нови успехи с устремления!

Бъдем подобни с наши праотци!
Тяхна народи слава сказват,
тии са били храбри юнаци,
тяхная дела странн' описват!

Време е веке в път да тръгнеме,
мило отечество зове нас!
В Карновска гора да достигнеме,
жалостен слушам повсегде глас!

Прочай же остали дружина
другаде сбития щат приказа,
полнощие понеже премина,
милая се Зорница показа.

Ви есте млади момци юнаци,
славен се вами път отвори,
стягайте упични ремъци,
с радост ходете аки на сбори!

Знамен високо си въздвигнете.
Пушки изпитайте наверно,

трезвени вси урядно вървете,
за вяра да умрем достолепно!

Дивно ни чака шумно лесище,
тамо са бистри хладни студенци –
българско старое бойлище,
там да се веят наши пряпорци!

Стара на връх се вижда крепост,
праотци наши где са вардили,
славни юнаци с чутна храброст,
гърци когда им подани били!

Тя борави все Загорие,
природни има гриди високи,
до черноморско крайбрежие
вървища горска, стари пътеки!

Кратко равнище я разделява
с Стара планина, наша надежда,
коя след мало ще да развява
светли пряпорци, златна одежда!

В старое време тя е била
бранище силно и непристъпно,
българска слава когда цветяла,
племе славянско, славно колянно!

В древност имала е пет входове,
първа са имена съхранили,
природни я обемат зидове,
българи миру страшни са били!

Здания по върши се виждат,
лютое време не я изтрило,
нашая стара слава сочат,
в пъприще ни зоват премило.

Прокоп Юванов първо начало,
той забира от Черно море,
в едно преславско отводи село,
Момина крепост е там по-горе.

Врата желязна втори е вход,
в старий град Котел отвежда,
где се извишава камен зид,
бърдо високо се там вижда.

Крепост на върха днес съществува,
храбри юнаци са я вардили!
От котлени се то поменува,
предстражия преславска са били.

Главная стража там е била,
окръстни планини то показват,
здание Вида мома сградила,
славна й песен и днес пеят.

Българка, храбрая амазонка,
полкове гръчески там разбила,
славна Карановая потомка
княжеска дъщи светлая била!

Трети е вход близо до Сливен,
него Асенов прокоп сказват,

где е Асеница бил град славен,
разсипи му се еще виждат!

Турци поганци го разорали,
огнем го съжегали конечно,
жители вся немилно с' избили,
нежна дечица безчеловечно!

Там били други железни врата,
в път, кой води у град Търново,
близо до село Старая река
било е здание цар Асеново.

Днешни м' остатки съвсем развални
сочат да е иношки дом бил,
прежде България да пропадни,
турски меч кто е опустошил.

Четверти вход е при село Шипка,
де цар Ювановй са могили,
в равна една наслонни полянка
тии са цели сам съхранили!

Там н' е имал бесен поганец
кръв неповинная да пролива,
тях е пощадил кръвопиец,
тайна то място многа покрива!

Силно там станал' опълчение
против неверния агарянци,
страшно ужасное сражение,
многи са паднали славн' юнаци!

Старим обичай тогда било
царски шатор, где с' е простирал,
на все же храбро велможно тяло
знамен в вечна помен се трупал.

Село Троян е петий вход,
жители му са храбри юнаци,
място приятно за наш изход,
тии са горски добрии момци!

Горскии все въобще жители
мъжеством са природно дарени,
българска кръв те са съхранили,
жарко души им са разярени!

В пъприщ' усърдно ще да внидат,
в бойно поле устремително
мъжи отечество ще служат,
вернии праотцем достойно!

Многи събратия ще да срещнеме
в гъстия наши крепки планини,
тамо юнаци ще найдеме –
в староплањински горски твърдини!

Доста сме, бедни, горко теглили
турско поганское насилие!
Подани тям откак сме станали,
нямаме никакво веселие!

Ето размирна доде година,
безчестие, убийства всегда

в наша се умножават родина,
скотско търпение докогда?

По-добре смърт с юнашка борба,
нежели живот се безчестен!
По-добре свобода минут' една,
нежели цял век жизни рабствен!

Що е живот наш в сие робство?
Нест ли всегдашна тежка тягота?
В люто поганско всегдашно бедство
коя имаме мила доброта?

До когда, братя, ми да търпиме
лют' угнетение да ни тлее?
До когда бедни ми да стоиме,
нас хладнокръвие да владее?

Българская кръв да се пролива!
Братя в окови да издъхват!
Българка сълзи да си пролива!
Деца невинна да страдаят!

Славно славянско име носими!
Праотци наши юнаци били!
Много са в старост те прославими,
име сие са мечом добили!

Храбрий Александр Македонски
тях спомощници он е имал,
с техния успехи же войнишки
Гърция, Азия завладал!

Цари пресилни и самодържци
недавн' имехме и ми премноги,
римляни чутни, гърди же гърци
подани бяха нами убоги!

Славний, прехрабрий Боян
в' врем' императора Юстина,
великий, силний Каран
в' врем' императора Михайла,

били не само победители,
даноци же земали от гърци,
но и учения любители,
славно прославими родолюбци!

Българско царство тогда е било
най-силно и най-славно в Европа!
Всяко изкуство е там цветяло,
ах, сегашна ти съдбо свирепа!

В време великаго Владимира
наше пресветно слънце сияло,
на всего же славянскаго мира
светлия зари то е греяло!

Тии са били златни векове!
Наша тогда е слава цветяла!
Имала България синове!
Миру закон е та раздавала!

Силний Ясен победител,
римлянска гордост съкрушив силно,

неуморний просветител
книжнина разширил е той дивно!

Сия изрече млад войвода,
светли си знамен Велку подаде,
в път се управи храбра порода,
всеки възтъргно глас си издаде:

– Божа десница нас ще води
турци неверни да съкрушиме!
Тайна сила нам ще проводи
храмове свети д'освободиме!

Небо бе ведро, луна светеше,
сяйна звезда – ясна зорница,
красен се миру ден показваше,
светлости пълна лепа кралица!

Момци из бранище излязоха,
с вяра юнашка, слово възтъргно
в пъприще мило те с' управиха,
в Стара планина едносговорно!

Напред вървеше млад войвода,
храбър потом хоръгвоносец,
носеше он зелена хоръгва,
крепък избран знаменоносец.

Бързо умерено постъпваха
весели, с'сяйна вси надежда,

бодри, задружно те прохождаха
с'стара народна лична одежда.

А войвода отличаваше
златотъкана светла одежда,
блестно на него тя светкаше –
нуждна красота храбраго вожда.

В шумна ми гора без път идеха,
в гъста планинска стара вървища,
звезди небесни в белег имаха,
знатна юнашка са водилища.

Светлое слънце век осияло,
зреник поднебна разблаждваше,
дивн' естество беше просветляло,
радост блажена живим даваше!

На планина висока, прохладна
цветна моравка се зеленееше,
горска добрина мила, чаребна,
там природа посяла беше.

Цвети разновидни благовонни
тайна ръка бе разсадила,
с билки же всякому непознани
дивно я беше та нарядила!

Рядом же древеса гъстолистна
място сие окол' окръжваха,
с върхи в небеса горд' извишена
с красота своя се припираха!

Тук-там же студни кладенци
тихо от корени извираха;
вода безсмъртна – горски пътници,
пияще тамо, да е мислаха.

Прохлада вееше непрестанно,
сладък чаребен шум разносяше,
с благоуханье много приятно
сластно животния наслаждаше.

Птички же разновидни летяха.
с гласове сладки, обаятелни
дивни небесен грай пеяха
с песни пресладки, обчарателни!

О, дивно място, раю подобно,
радостно възгласи войвода:
– Наше пристанище ту е днешно,
весела, светла е вся природа!

Насред забийте светла хоръгва,
бодрая стража окол поставете!
Свободно нека се тя развява!
Тихо от път си ви починете,

хлопка овчарска звони далеко,
хитро два момка тамо идете,
ако е стад' от овци болярско,
тлъста два овна ви заколете;

пастирю дайте две жълтици,
пресна нам пита нека замеси,

за дванадесет горск' ускоци
кисело мляко нека подкваси;

свободно можеме ту д' обядваме
при студни бистри горски потоци,
от дългий път да починеме,
навуща да мяниме в опинци.

В място сие н' е турчин стъпил,
див агарянин ту он не смее,
неверник не го е осквърнил,
в горски предел да бесен владее!

Малое тук число от юнаци
дружество добр' избрано съгласно
с множество бийват се поганци,
сънмища им разбиват силно!

Вървища тясна непроходима
каменни твърди стени природни
крепка места са непобедима.
Суетни са войски ту редовни!

Ту тръба войнишка не може
полкове цели едностремително
бързо, с един глас само да движи!
Ново изкуство е ту суетно.

Свирка не може да разиграва
множество за купно нападание!
Топ отдалеч люди да затрива,
трябва ту друго ополчаванье.

Тясна обсада тук не успява!
Божа гора е много широка,
земя не може да подкопава,
с огнем прах люди в' въздух да мятка!

Нощно едно нападан' юнашко
полкове цели осуетява.
Горско е място от природа крепко,
цял неприятелски стан смутява.

Тук трябат гърди силни, юнашки,
крепкая мищца сабя да върти,
горски гръмовни огняни пушки,
всеки отблизо на смърт да върви!

Имаме пример многи народи,
кои противо силни държави,
топли любители за свободи,
храбро се бранят в гъсти дъбрави!

Славни прехрабрии черногорци
турско иго не са те видели!
Дивно прехвални всегда юнаци
отечество си славно бранили!

Сия изрече храбър войвода,
в цветна полянка наслонен;
слушаха момци чутна беседа,
всеки от слово задоволен.

Момък ж' един от стража доде,
прямо при войвода с' управи,

следния речи кротко м' обаде,
трезв войвода скоро с' изправи.

– Там долу дале в едно усой
женски се глас из дълбини чува,
жално ридание, горко „Охой!",
страшен се писък в гора прибива!

Мъртво пред жена тяло кърваво,
дете невръстно, младое момче,
бледно, бездушно лежи ранено,
ръка му в небо жалостно соче!

Богу си отмъщение оставя!
Бедна му мати горко се къса,
плаче отчайно и приговаря,
в земя се тръшка, скубе си коса.

Турци поганци нежно посекли!
Дири се виждат ещ' от постъпки,
в срящная планина са повлекли,
нам са познати нейни пътеки!

Вървища при се тамо деляха.
На планина полога и стръвна
в кръгло равнище се единяха,
тамо е чутна Черна поляна.

Дале на пушкомет же гръмовни
храсти дебели я окръжваха,
многи изяла момци безумни!
Бодри ускоци я отбягват.

В' вървище всяко трима проводи
люти злодейци д' издебнат,
сам войвода други поведи
при жена отиде запретнат.

Бедная жена тяло прегърта,
кървави сълзи горко си рони,
мати за чадо земя разгърта,
гора зелена от плач й вени!

– Ах, мили мой, любезни сине,
ах, сладка моя, мами душице,
майци първородни едине,
твое где мама види ще лице?

Ах, зли изядоха те поганци,
черная тебе кръв, синко, облива,
младости не пощадиха турци,
майка ти тъга черна покрива!

Ах, мило чадо мо', изгори ме!
Няма за мене веке бял свят!
Горко си почернях, уязви ме!
Румян изгубих красний цвят!

Моя надежди звезда заседна!
Весел за мене, ах, няма ден!
Радост моя внезапо изчезна,
сърце покрива черная сен!

Красн' отвори очи, погледай
твоя любезна клята майка!

Сладки отвор' уста, продумай,
мил' утеши твоя родителка!

О, беззаконници ви, поганци,
сребро и злато в откуп искахте,
о, лют' изедници, зли кръвници,
все незабавно от нас добихте.

Овци, говеда – все продадохме
в откуп за мило чадо едничко,
вами количество донесохме,
защо м' убихте дете миличко!

Что ме лишихте от мое чадо,
кръв му пролияхте, зли, неповинна.
Дете убихте нежное младо! –
Тако ридаяща, в земя падна.

– Рожбо миличка! Само едничка! –
Беше последня жалная реч,
чувств' й в отчайност люта, горка
черна г' отровна заляла звъч!

Войвода близо приближи само,
искаше да принесе утеха,
жена примряла лежеще тамо!
Всуе се трудеше без успеха.

Охканье тежко само слишаше,
бедна в несвястност паднала,
смъртни минути кръв й тупаше,
сила душевна бе побягнала!

Люти ж' убийци, злодейци
в Черна поляна достигли бяха,
хитници, звери кръвопийци,
седнали насред, плячка деляха.

С кървави очи грозни, омразни
всеки се беше в сребро втрещил!
Че са в Поляна черна погани,
всеки от памет бе г' изгубил!

Гледаше кажди вище да грабне,
остро намръщен зъби скърцаше,
лакомо сърце сребром д' изпълни,
вещица мълва между им сеяше.

Наблизо бяха нож да теглят,
всеки неправеден искаше дял!
Бесни между си да с' изгубят,
в кожа им беше черни враг влял.

Храбри ж' юнаци, бодри ускоци,
в тясна вървища хитро дебнеха,
с пушки готови опитни момци
в Черна поляна близо идеха.

В дебня добре се те нарядиха,
в върбвище всяко по три юнаци,
хитра пресяда си заградиха
дадоха определения знаци.

Тряснаха гръмоносни пушки
в купище смутно турско, поганско
от непознатия тям пътеки
всеки от плячка дял доби жарко!

Что зърно смъртоносно не случи,
храбра мъжеска силна десница
с остър юнашки нож го пресечи.
Так' е кръвнишка смърт от Съдица!

Вест войводе скор' донесоха
с няколко глави турски кръвнишки;
сребро ж' обретено предадоха,
нанизи разни, красоти селски.

Много грабили бяха поганци –
сребренни сажби, гривни дебели,
златни сукаи, скъпи обихци
от бедни селци бяха пленили!

Трудом прехрабрий войвода
жен' от напразна въздигна смърт,
охкаше бедна, в сърце уязвена
чувство ѝ черна покрива сен!

Очи си беше в дете вкълпила,
сълзная влага веч не течеше,
от плач се беше тя изсушила,
принесена несвястно, мълчеше!

Чудно пресилное впечатление
глави злодейски ѝ докараха,

сладко е праведн' отмъщение,
чувства внезапно ѝ се възвърнаха!

Яростию тях остро гледаше,
горко свое наранено сърце
временно бедная наслаждаше,
пламенно бе ѝ румено лице!

– Вишний боже, справедливий,
никой съдба твоя не отбягва!
Казниш виновни ти, всесилний,
нищо от тебе не се укрива!

Аз си отивам веч задоволна
чадо любезно там да съдружа,
не ща да бъда ту неутешна,
тамо е, казват, сѐ правда божа!

Сия изрече бедная жена,
очи прихлупи, падна на земля!
Нежна ѝ душа скоро излезна,
сладка е смърт от добра воля!

Слънце си беш' уже подскочило,
светло си лице в гори криеше,
време се с облаци наежило,
знаци дъждовни въздух даваше.

Момци не бяха ещ' обядвали;
в първа моравка си пак дородоха,
пастири заповед извършили.
в лесище едно с гозба седяха.

Печен овна два се донесоха
седнаха гладни храбр' ускоци,
в шума зелена ги разкъсаха,
нямаха вино тамо юнаци.

Здравица бистра вод' изпълняше,
скоро юнашки обяд престана.
Всеки наокол бодро гледаше,
то е ускошка мярка законна:

всякому очи да играят,
на вся страни добро да гляда,
в дебня враждебна да не впаднат!
Строга е горска момска уряда.

Само на стража не с' уповава,
всякоги е ускок се готов,
на свое мъжество се надява,
нужда го сили да е прозорлив.

После ж' обедванье призоваха
едног овчаря, по-разумнаго,
пред войвода го доведоха,
двама представиха беззлобнаго.

Войвода с глас умилен му изрече:
– Слушай, братиме, млад овчарко,
светло се слънце веке затече,
вечар настана, време юнашко.

В окръстна села скоро да идеш,
от хитри старци благоразумни

посеченом' отца да изпиташ,
битка кажи им наша с поганци.

Паметни люди тук да додат,
само троица избрани старци,
мъртва тела да си дигнат.
Хитро да додат на гора селци!

В общо дърварско селско връвище
излегка тихо да поминат,
н' едно да не довеждат женище,
нека се нищо веч не боят.

Никому друго да не кажеш
за наша горска българска чета!
Чувай мълва да не сториш,
мама ни после плака ще клета!

Горски юнаци с добри пастири
братски живеят в божа лесища;
тии от века са побратими,
равно си мразят турска сънмища!

Но за предателство тях казнят
праведно с тежки, горчиви мъки.
Късъм немилно тях си режат,
меса им качат в трънния драки!

Дневно светило бе заседнало,
тихая нощ му власт приемваше,
всяко животно в гнездо легнало,
нужна удихна своя ищаше.

Гъсти шумак се близ простираше,
тясно, непроходимо усой,
небо се тамо от очи криеше,
сходно юнашко тихо завой.

Дърва дебела едно до друго
с кичасти вейки свод съставили –
място самотно, юнаком драго!
Грана прохладни сенки спустили!

Нощна си роса где не прониква,
сладко почива тамо уског,
зорная влага не го смутява
спи тамо безопасно юнак.

Мека постеля, шума настлала,
природа своя недра любезна
тамо ускоком милко е дала
жилище мирно на вся животна.

Тамо внидоха добри юнаци,
входна си диря хитр' изгубиха,
кръгло разпоредиха се вси момци,
в ближна легла се вси наслониха.

Сам войвода мало далеч,
на дясна си ръка наслонен,
даде спокойна момкъм реч,
първа си стража вард' умислен.

Мисли горчиви занимаваха
негово живо въображенье

българи бедни му представяха
жалостно тяхно положенье.

Как ежедневно бедни теглят!
Диви злодейци агарянци
деца невинна злобно колят!
Вниви да идат не смеят селци!

Турско правленье не ще да знае,
еще злодейци усърчава,
с мохамедански дух се владее,
правда човешка то не познава!

Вдадени в злобно пустоверие,
българи черни роби сматрат,
с всяко неказно угнетение
векове толко се тях мъчат!

Колят, съблачат, грабят, бият
звери азийски, люти кръвници,
българска кръв немилно пият
турци злобливи мохамеданци!

Западна Европа то не познава,
с' силни войски оръжье движи,
турци неверни тя защитява,
царю же беззаконну помага!

В пусти африкански пустини диви
свободън д' утвърди ищи закон;
правда народна там да постави,
користън е то нейн нагон.

Сама дела то нам казват,
Друго се дума, друго се върши!
В робство народи ново впадват,
всеки подмилква се, догд' излъжи!

Много изпърво обещават
равност и человеколюбие!
Образованье проповядат
за особное користолюбие.

Техни са добрини отровн цвят
от смъртоносна ядн' усойка.
Ищат да завладеят цял свят
с хитра ласкателна политика!

Наша свобода от нас зависва!
Наше отечество ще да види,
всякому роду съдба пописва,
искрена чада, храбрия люди!

В мисли подобни в сън се предаде,
време же беше за втора стража,
знаменонохца от сна пробуди,
тихо тогда си легна без грижа.

Тишина мирна на все владаше
в място самотно уединено,
всяко животно си почиваше,
в сянка дълбока бе безопасно.

Излегка хладен вятър вееше,
движаше вейки на талази,

шума зелена сластно клатеше,
сладко шуштенье в слух се относи!

Птичешки гласове в сън приносни
с пеене сладко зор' известиха!
Рано у ютро пееха любни,
бели Деници вестници бяха.

Сльнце же зреник веч у светило
с' златния зари в гора святкаше,
шумица росна бе посребрило,
светлост любезна тихо спущаше!

Разни му краски в свод проникнали,
шипове красни там представят!
Влага въздушна си ошарили,
очи животни с' зрак с' услаждат.

Войвода с' от сна сладко пробуди,
окрестна места да прегледат,
двама избран' юнака проводи
вървища бодро вся д' обидат.

Тихом се върнаха прегледачи,
радостни вести си донесоха,
изход из гъстинака с' изречи,
момци з' изхожданье се спретнаха.

На гърбинака в планина стръвна
каменна стена с' извишаваше,
горска твърдина крепка природна
дале оттам ускок виждаше.

Кладенци бистри я окръжваха,
в цветна древеса, в кичасти явори,
кристоловидни вод' изливаха
в камени бели, бързи извори.

Хитри постъпки там управиха,
светла хоръгва Велко носеше,
богу молитва си отдадоха,
всеки към изток се кръстеше.

Войвода извади скъп далегляд,
гледаше вся отдална вървища,
окръстн' обозря места наряд,
вся же опасна горска пътища.

В тясно дърварско вървище селско
кротки тройци идеха селци,
войвода ги съзря отдалеко,
българи белобрадии старци.

В ръка тояга всеки държеше,
нужная старим подпорка,
срящная планина си сочеше,
виждаше се там хижа овчарска.

Млади герой долу си слезе,
назорки момци го следваха,
напреки в път затулен запазе,
старци безгрижни прямо идеха.

С горско юнашк' едно подсвирванье
в тясно усойно планинско място

в път се запряха в окомигванье,
знак се ускоики слуша чевръсто!

Хитро пред тях си яве излези,
с поглед любезен, с весело лице
радостно старци мило поздрави,
доде им на място стреснато сърце.

В лесище шумно тихо г' отведи,
седнаха на зелена моравка,
желостно почна да им беседи
следная истинна разговорка:

– Аз есм брат ваш, чадо българско;
черна ме съдба лют' ожалила!
Мразя правителство губителско,
власт, коя род наш е озлоблила!

Бедно ми доморедство погина,
люти поганци го угасиха!
Моя от тях надежда загина,
зданье отеческо м' опустошиха.

Поприще трудно с ярост приех,
сладък живот, младост любезна
в жертва голяма уничтожих,
сърдце ми движи страст благородна!

Всяко щ' употребя благо време,
нашему роду за да помогна
тежко д' отхвърлим турское бреме,
в гори непристъпни ще си дебна!

Радостно кръв моя ще пролея
до следня капка за отечества!
Не ща в мъчителство да живея,
стидно е мне иго губителства!

Не търпи робство достолепие,
нижна покорност и чузда власт,
мъжеско живо честолюбие,
злобна всегдашна горка напаст!

Бедни ви, в села как живейте
в тая размирна тежка година,
доколе робство ще да теглите?
Веке не ли в' от мъки дотягна!

Старец един се жално обади,
дребни по лице сълзи ронеше,
тъжен от сърца глас си издади,
следное слово тихо оказваше:

– Видиме, синко, добре знайме,
тежко е нами даже до смърти.
Нямаме, бедни, що да сториме,
зле от предатели обиграти!

Градски старейшини изедници,
българи наши, с турци са ведно!
Владици – беломорски просяци –
пият кръв наша ненаситно!

В техни сме ръце, бедни, везани,
даждие те по воля берат,

нами от власти са наложени,
села играят, както си щат!

Кървав ни пот глутници храни,
всеки от нас граби своеволно,
нашая правда никой не брани,
време настанало много злобно!

Многи години тежки са били,
черен прекарали сме живот!
От баба сме, от дяда слушали
многажди да са губил' имот.

Днешно обаче люто премежди
все, що е било, го надминува;
земат с' от нас за войски одежди!
То се досега не споменува.

Двойно даванье ми платихме,
овци, говеда се без заплата,
сиренье, масло, брашно давахме,
голи остахме в земя проклята!

В тежки подвади волов' измряха,
празни седиме без добитък,
ниви без жътва в поле остаха,
нами живот' е веке кратък!

Гладна щ' умрат нежна дечица!
Де що имахми, г' изпродадохме;
зърно н' оста в село, пшеница,
силом за турци я сѐ дадохме!

Заобиколени ж' от злодейци,
не можем вън села д' издиме.
Пазят ни сган от убийци,
каждий ден братя губиме!

В дом си не смейме у вечар
от страха да починеме, бедни!
Нити в огнище палим огън,
в дупки завираме се подземни!

Аки же скотове в гори шумни
бягат от горски гоними ловци,
чакаме тако наша смърт ядни
от разярени зверюве турци!

Грозни манафи, гол' арбанаси
от села в село яве ходят,
люти латини, диви бошняци
грабят, обезчестят, убиват!

Никой злоба им не възпира!
Българска села мног' изгориха,
кажди ден нова сган се събира,
нашая земя опустошиха!

Сега минуват войски други,
нит им език ми разбираме!
Дървян' обущва носят на ноги,
нит' от каква са вяра знайме!

Казват се тии, че са християни,
но никоги не се прекръстат!

Бият се, слушаме, с агаряни,
Грабят и тии и не плащат!

Гадове мръсни, жаби и мишки,
какво е то чловешко пленило!
Мъртви ядат вонящи кокошки,
карат наред все, що с' е смрадило!

Божий гняв нападнал на нас,
за наши негли тежки грехове.
Горша не е бивала напаст,
давят ни человеци зверюве!

Слушащ внимателно войвода
селско невинно, жално сказание,
люто страданье своего рода,
с тежк' отговори им въздихание:

Ваш' угнетенье ми е познато,
всякое средство съм изкусил,
не съм пожалил сребро и злато,
воля обаче не съм случил!

Истинна ревност, любов народна,
твърдо решенье и постоянство,
мъжеска душа и благородна
турско не търпят тежко робство.

Български бедни днешен народ
векове толко под турско иго
горше от африканский роб
тъжи недвижно, н' усеща зло!

В студно униние зле впаднал,
гръцки духовник в робство г' убавя,
просто му пустоверье вдъхнал,
зверско иго в божи гняв му притваря!

Често му казва он: „Султаново
дайте султану! Богу богово!
Кой докрай търпи, ще се спаси,
царство небесно ще се сподоби!"

Хитри владици речи Христови
в користна полз' употреблявят!
Книжници фарисеи лукави
горше от турци г' угнетават!

Слово Христово оръж' имат,
сребро да земат и чисто злато!
Стадо му тии вълци давят,
всякому е то веке познато.

То не е божий гняв, мой старче.
турско свирепое губителство
злоба е то съвсем другояче,
зверско безчеловечно варварство.

Нити за тежки теглим грехове!
Люти раздори, вътрешна мълва
робство докара в толко векове,
кто несъгласие злобн' избълва!

Люди от века в страст са родени,
злобно се между си се бият!

Битки им са добре повестени,
благо един от другиго грабят!

Кървави реки са проливали,
користна страст ги на то движила!
Силни държави долу паднали,
полза особна мир озлоблила!

Исто теченье и днес следува.
Разлика сам' е от него време
по тому, что мъдрост напредува,
мир же по-тежко наляга бреме!

Тогда владала храброст, мъжество,
днес хитрост и гнусна лукавщина!
Всеки се ползува от невежество,
так е склонена человещина!

В днешна же битка няма ту вяра!
Видиш християни мрат за турци,
сребро и злато тяхна е мяра.
Скъпо ще стане то за поганци!

Вяра християнск' от тях изчезнала,
тамо владее светская мъдрост,
братска любов се е изгубила,
слави се войнишка хитрост.

Грешен е, старче, кой е прост,
от робство не знае да с' отбрани.
скотски търпи неправедна власт,
тъжи в' всегдашни ядния рани!

Сия изрече млади герой,
слушаха старци все задоволно,
вардеха момци в ближно завой,
време бе веке в път внити сходно.

– Явно е вам з' убиено дете,
турци поганци кто са посекли.
В срещная яма прямо идете,
докле тела не са гад' отвлекли.

Бедна му мати от плач почина,
моя утеха суетна беше,
за мило чадо млада издъхна,
жалостно ядна, лют' охтеше!

Обир же сей ви приемете,
турци поганци кто са пленили.
Каждому свое цял' отдайте.
Вчера глави са те изгубили!

Богу молитва старц' отдаваха,
млада юнака от душа милка
с добрия речи благославяха
в светли успехи, в слава велика.

В пътрище бог да му помогни!
Вечния врази он християнски
праведно смъртию да си казни,
шумни предели д' усвои горски!

Бедному роду силна защита
с десница да си подаде крепка!

Кой юначеств' еще почита,
само подобна да види прилика.

Так благославяще, добри старци
в речена яма за погребенье
беднии се управиха селци,
тихо настана мълчанье.

Размислен войвода стоеше
на дългая си наслонен пушка,
сърце му разговорка гризеше,
селско страданье даде му мъка!

Пламен г' обемащ' отмъщение,
очи м' ярости искри дишаха,
общо строеше ополчение,
вся планини го не събираха!

Мисъл сия в' възторг го притвори,
в бъдущност славна, в дело велико
сяйно пътрище му отвори,
с радост изрече слово високо:

– Общо ни средоточие тряба,
все е възможно от съгласие,
Марсова нека заехти тръба,
всеки щ' уничтожи насилие!

Походни знак се момком подади,
шумни планини бодро емнаха,
вървищ' ускошка, горския броди,
дебняще хитро, заминуваха.

В пъприще мило да достигнат
в стара юнашка наша планина.
Българи братя да си видят,
бедним да додат в помощ в тишина.

Конец първия части.

ПУБЛИЦИСТИКА

ОБЗОР НА ВЪЗТОК ИЛИ ЕДИН КРАТЪК ПОГЛЕД ВЪРХУ ВЪЗТОЧНИЙ ВЪПРОС

Днешни дипломатски свят е в мнение, че от всички появивши се досега граждански въпроси в Европа Възточний въпрос е най-заплетен и най-труден за решаване. Тии са искали и ищат да потвърдят свое мнение върху того, разгледвающи всяк по своя гледна точка зрения разрешавание му, без да метнат поглед си по-надалеч от своите особни ползи частно, а въобще от завладетелните права на великите държави, кои днес държат кормилото на самодържавната власт в Европа и без да дадат изискаемое внимание, че тойзи въпрос принадлежи другим народам, между коим се е породил, които ако и да не са имали досега глас между гражданскому свету, обаче никога не са се отказали от това си народно право.

Възточний въпрос не е ново появление в Европа, както може да го мислят някои си, то твърде старо. Неговото начало се относи еще във времената, когато са почнали нападенията от Азия в Европа и обратно. А в Западна Европа тойзи въпрос става граждански предмет в разделението на Римската държава на Западна и Възточна и борбата за него от тогава веке се открива.

Кръстоносните походи не бяха друго, но едно съюзно опълчение за тая цел, покрито под булото на вярата. Завладението и дълговременното освояване Цариграда от кръстоносците показаха това явно.

Кръстоносний же поход първи раздразни ислямизма против християнизма и внуши му мисълта

отмъщения, кое се изпълни с преминуването и завладяването на турците в Европа, съединени с арапи, персийци и и други азиатски племена, кои бяха приели мохамеданството. Това же не биде друго, освен един противен удар на кръстоността, а изтеглиха го не ония народи, кои го бяха подвижили, но ония, кои се случиха пред силните тогава разярени и кръвопийци азиатски полмесецоносци! Ако народите, кои се найдоха пред тойзи силен порой на азиатската бясна сган не бяха ги упорно и дълговременно подпирали с най-страшни кръвопролитни битки, както н[а]п[ример] българите, сърбите, арнаутите, ромъните и маджарите отпосле, османский остри меч несъмнено щеше да достигне до краищата и на Западна Европа. Знайно е турская власт доде беше се простряла и подир колко векове почна да отпадва. Гръко-елините, зовими днес народ, не се явиха в тая борба, защото тяхното незначително число тогава беше погружено в сместа на народите, от коихто се състоеше Византийская тогдашна държава, ограничена само в Цариград с едно малко окръжие и под чуждото за тях име Ρωματοι – римляни. Тя слаба държава, както е знайно, не можа повеч от три месеца да противостои турскому удару.

Истина, че тейзи народи изпълниха една свещенна народна длъжност, браниивши тъй храборно милое си отечество, но това нихно противоборство заслужи много или по-право да кажем, спаси Западна Европа от турский ярем.

Отпадването на турская исполинска власт отвори свободен ход на западните сили в Турско и въобще на Възток и оттогава Възточний въпрос се гуди на дипломатический стол за постоян предмет и нуждата за решението му почна да се чувствува от тях и от ден на ден тойзи въпрос постави се повеч и повеч важен предмет в кабинетите европейски.

Но както във всичките големи предприятия, а най-паче граждански въпроси, ако от начало стане някоя си погрешка, тии се преплитат и поставят мъчни за решаване и извършване, тъй и в тойзи Възточен въпрос за несчастие последова подобно нещо.

Великите християнски сили, които обърнаха внимание си върху тойзи въпрос и поискаха да го решат, отпърво се заузеха на това не под точката зрения на правото на народностите, сходството на народите и на началото политическия нужди, но под самата точка зрения на вероизповеданието. Тии поискаха да направят добро въобще на християните в Турско, а в движението на гърците взеха погрешно за главен народ в Турска Европа малкото тяхно число, кое представляваше тогава тая народност за всеобща в Европейска Турция, покриваещо с името на единоверието няколко милиона други народи, деятелни, развити и занятия, в земеделие и в търговщина и даещи емство достойнства си за самоуправление си сходно развитию образованости днешнаго века. Християнская Европа нямаше еще тогава точни и обширни знания за тях, нито беше влязла в сношения, както днес, понеже елинизма само се почиташе с отважност между ученому святу и беше много от тях дотолко очаровал, щото в греческото въстание много знаменити европейци, под името филелини[1], не само пожертвуваха големи количества имения си, но и те сами се с възторг притекоха в Старата Елада като самоволни войници и биха се за освобождението и възобновлението ѝ в редовете на съставените полкове от българи, сърби, арнау-

ти, ромъни, македонци и от твърде малък брой на туземци, моряни названи гърци, коих кръста и православието бяха привлекли тамо да умрат за вяра!...

Никой не може отказа, че това освобождение стана на тойзи начин и с общото способствие и съдействие на великите сили, поради самото християнско съчувствие и съжаление към тойзи тъй подвижен и съставен народ, а най-паче от страни православния Русии, коя най-много способствува на това или по-право да кажем, коя го започна и свърши. Кой не знай, че етерията се състави, нареди и работи явно почти в Русия и че руский генерал Ипсилант, съгласен със знаменитаго дипломата Каподистрия първи, изишавш в 1821 из Русия, подвижи това несчасно кръстоносно движение в Ромъния с толкова разорение и пагуби ромънскаго народа, а Дибич Забалкански го свърши в 1829.

Западната дипломация, освен Австрия, чак в 1829 лето опозна погрешката си върху това си способствие, и то подбудена от Андрианополските договори, де Русия доби особно и изключително право да бъде сама тя защитница православия в Турско, върховная же духовна власт над всичките в Турско православни народи да се изпълнява от гръко-фенерскаго патрика, неприкосновено и без никакво вмешателство от страни турския власти.

Западните сили по поводу того издействуваха от Портата да имат и те изключително право да защищават своите единоверци под турская власт живеещи и плода от това биде възстановлението от тогава армено-католишкаго патрика в Цариград, а после няколко години на това основание стана и армено-протестантски в Цариград патрик.

Вероизповедното съперничество или по-право да кажем, борбата между православия и католицизма, кое отдавно съществуваше, оттогава се възбуди еще повеч и почна да се употребява понякогаж за оръдие в политическите приплетки. А за решението Възточнаго въпроса, при другия, породи се и това главно препятствие.

От 1829 л[ето] Възточний въпрос взе съвсем други ход. Той почна да се касае веке твърде отблизо от Западните сили, да ги обезпокоява и занимава по-деятелно. Дипломацията незабавно начерта хода си връх тойзи важен веке за нея предмет. Главная же точка на тойзи ход беше: запирането хода на Московското напредвание в Турско, а за средства того се взеха следния: да се въздигне едно царство, кое да бъде по местоположению си като една яка и непроходима преграда между Турция и Русия; да се унищи руското влияние върху православните християнски народи в Турско, а да не би се онеправдали тии християнски народи, реши се и нуждата на преобразованието турския държави, сходни днешному веку, кое бе еще от по-преди започнато все пак по поводу на западните сили.

Отворений вход в Турция и голямата ѝ слабост бяха веке удобни и благоволни обстоятелства за западните дипломати, не само да се приближат при турский прежде неприближаем кабинет, да добият влияние при него, но еще да убедят турците, че нихното спасение от Западните сили зависи. Тогава се роди и записа в дипломатическата книга и началото на политическата нужда за съхранението целокупности турскаго царства.

Руското влияние в турските дела, основано на силата, при всичката немощ и безсилие на турците, почва от тогава постепенно да се отбива от

тях, основающи се на европейская обещаема във време нужди им помощ, а влиянието на Западните сили напротив взевше за основа приятелски услуги, обещанието за съхранение и спасение турскаго царства, почна да расте и се увеличава до толко, щото всичките важни въпроси и приплетки, касаещи се Турции, да се решават чрез техните съвети и вещественни по някогаж способствия.

Дипломацията, като нареди тъй хода си за Възточний въпрос, трябваше да придобие и общото явно европейско мнение върху того. Тук трябваше да се появи и покаже политическая нужда, а самото удобно средство за това биде панславизма, тая голяма идея, коя се представи като едно плашило или като един великан звяр, готов да глътне цяла Европа. Ние щем говори о панславизму по-после, доколико се касае тойзи предмет на българите и въобще на славяните в Турско, да дадем свету да разбере, че това е за тях една неправедна клевета, коя ги е в много повредила, отбивающа ги от благоволението и помощта на Западните велики сили и представляюща ги подозрителни и в най-праведните им движения!

Политическая нужда за съхранението турскаго царства от западните сили на тойзи начин положена, трябваше да привлече еще повеч вниманието на образованите европейци, да подбуди нихното съжаление и приятелство към турците. А многим от тях това място стана прибежище и предмет печалби и користи. От тогава се появяват красноречивите турколюбци, кои не само се показаха горещи нихни бранители, но еще почнаха да плетат и разпространяват на разни езици тържествени описания върху хубавий турски характер и върху нихная достъпност към образованието и развитието. Добрий и мъдрий ред на въведеното ново правление в Турско не беше заборавено от тия остроумни похвалители, а поданите християни веке се поздравиха от просвещена Европа за спокойствието и блаженството, от коих се удостоили веке, по тяхното разгласяване, да се ползуват и наслаждават под покрова турския държави, коя тъй успешно влезе в пътя на европейското образование.

Положението Възточнаго въпроса от 1829 до 1854 следваше по вишеизложеному начину, т. е. западная дипломация се показа вярна и постоянна в началото си, кое си положи и в хода, кого си предначерта, биде деятелна. Във всичките политически приплетки, кои се случиха в това растояние в Турско, тя взе живо участие и подпомогна да се изравнят в полза Турции.

Но защото всичките сили, както е знайно, имат всяка една своя особна полза на Възток, когато се е случвало и някакво си събитие, де някоя си даже и от западните сили да е поисквала да се възползува с ущърбението целокупности турскаго царства, в такива случаи другите сили всякога са се стичали и съпротивлявали на това. Като н[а]п[ример] в египетский въпрос, във време Мехмед Али паша, французкий кабинет явно и званично, в царствованието на Луи Филипа, иска да се вмеси и ползува. Той също и в частните тайни или явни договори, коих са понякогаж някои си от силите, поисквали уединено да свързат с Турция, другите са пазили на това отблизо и строго, да не би някак си това начало целокупността Турции да се докачи и погази.

Русия, ако и да отслабваше във влиянието си на Възток, обаче все старий ход на политиката си

следваше. Многажди же отбивана от турците, в някои си добиени с оръжием права, от коих се преимуществено от преди ползуваше, търпеше и събираше причини, щото един ден да отвори бой с турците и да ищи удовлетворение, както и последова в 1854 лето.

От изложените дотука мимоходом няколко си точки, на които се е ограничил хода на европейская въобще дипломация, всяк види, че предметът е бил за решението Възточнаго въпроса, но действието не е било изключено от скрити мисли, т. е. речта е била уж все за улекчението и одобрение положения на поданите Турции християни, но всяка една от силите ни един постъп не е направила върху това, без да предположи най-първо своя си особна полза под какъв и да е вид да бъде тя.

Истина, че християните в Турско не могат отказа, че не е станала някаква си разлика в положението им, откак са почнали европейските сили тъй отблизо да гледат възточните работи, но това е произишло най-паче от хода на работите и от нуждата, в коя се е находила дипломацията, да им дава това или онова направление. Да би потвърдили наша реч, щем метна един поглед върху появлението на Танзимата (1839), на тая реч, коя направи такъв един голям згомот по цяла образована Европа и коя се поздрави и ръкопляска тъй възторгно от турколюбците, преобразователи на османовото благородно племе.

Султан Махмуд, изтребивш яничерская сган, ония необуздани человекообразни зверове, които по воля си убиваха и самите чиновници, овалваха от престола султаните, затваряха ги в клет[ки] и многажди ги убиваха, давящи ги немилно, очистив же улямите, бекташийская секта, на дервишите и спахиите, той велик мъж в реда на турските царюве беше наредил да се изработи един устав за вътрешното устройство и редовно правление турскаго царства. Но напразная му смърт не остави го положи в действие в живота си.

Истина, че той следваше началото братовчеда си султан Селима и че повод беше даден от западните сили, както више казахме, но и конечното победение от русите (1828) не малко го възбуди да помисли за едно преобразование в царството си. А най-паче един вътрешен случай или по-право да кажем, едно приготовление от страни на българите за политическо движение, накара султан Махмуда да реши и да се зауземе по-скоро да положи в действие това устройство вътрешнаго правления. Султан Махмуд, като человек великаго духа, виждаше в кое положение се нахождаше царството му подир Андрианополский мир, де се реши независимостта на новото гръцко царство, полунезависимост на Сръбското и на двете Ромънски княжества,[2] щото трябваше на всяк начин да предвари всяко движение от страни на останалите под властта му християни, понеже в тогавашная си слабост турското царство не само що не можеше да противоположи някаква сила, да посрещне и умири подобно едно движение, но и руските войски още стояха в Силистра, доде се изплатят Русии военните разноски, щото твърде лесно можеха Андрианополските договори да се изменят и да се прибави нещо в полза на останалите под турска власт християни.

Това българско движение дипломатская история не е записала, а от европейците в Турско пътешественици, доколкото е нам познато, само един

Сиприян Роберт е възпоменал о тому в своето съчинение „Les slaves de Turquie", Livre cinquieme – „Les Bulgares" (1852) – „Славяните в Турско" книга пета – „Българите" (1852). Но и он, както и всичките други европейци пътешественици, все по обичливая им точка зрения го е писал, т. е. че то било руско движение! Да би показали читателем, че то движение е било чисто българско и то е способствувало твърде много да реши султана Махмуда за вътрешното устройство правления – Танзимата – ние се унуждаваме да наведем първо самий текст върху това описание Сиприяна Роберта, да опишем и ние от наша страна тойзи случай, тъй както си е бил, и тогава да дойдеме в предмета си за Танзимата. Истина, че това описание ще ни занимае да пишеме малко по-обширно, но никак не ще ни отвлече от главнаго ни предмета – погледа върху Възточний въпрос – понеже това спада в него и открива някакви си работи, може би непознати дипломатскому свету.

„Конечното развращение на отоманите възбуди до най-високий степен надеждите на българите. Едвам се бяха минали няколко си години подир тойзи бой (андрианополский) и едно обширно споразумение се оплете тайно в България, разпространяемо от учителите и децовъзпитателите на селата. Тая тайна българска дружина[3], за коя Европа никакво знание не има, държеше своите разсъждения в иношките домове и в горите около Търново. Тамо се нахождаха съзаклятниците от всичките страни, под наричанието, че отиват да присъствуват на празника Святия Богородици. Денем тии ходеха по шаторите на селците, сладкая сливовица се заливаше от млади девойки и здравица се напиваше за народная бъдушност с отпевки на народни

песни. Игровода игра кръг, де всичките ръце съединени представляваха непреодолимая сила на една обща воля, въздвигаха възторга на множеството. Нощем посвещените в тайната събираха се по гробищата на монастирите, молеха се богу и приемваха тамо новообратените, кои се заклеваха, полагающи ръката си на гробовете на праотците си, че щат умря за отечеството си. Сутрена, когато зората осветляваше тейзи печални места, кои обично покриват възточний косогор от хълмове, всичка тая младеж поздравляваше изтока на слънцето с възгласение надежди. Такива бяха от 1834 до 1835 тейзи български нощи, непознати, и кои нямаха никак повествуватели, но които ще бъдат славни един ден.

Търновская дружина, съставена от знаменити лица от народа, беше свършила да устрои плановете си, когато старий хаджи Юрдан от село Елена, близ Търнова, поиска да въведе в тайната на въстанието едного от сродниците си, кой живееше в същое село; той обаче, преди да подпише, поиска да прочете листа на имената на съзаклятниците и се притече тутакси като го прочете, да извести на пашата, кой извести султана. Един българин от Средец, който беше първий майстор или калфа-баши, първий земемерец на крепостите в България, дето имаше две тисящи работници от раята с царска заплата, за начало и основа на въстанието умря на весилото ведно със старий хаджи Юрдан и Юваница, богат търговец от Търнова. А предателя Портата го почете и възнагради. Един же от най-разпалените другове – Антон, цинцарин (македонски ромънин) родом, учител в Търново и списател на една гръко-българска писменица, осъди се за в арсенала и отведе се в Цариград в кюрека, отде руско-

то посолство го измоли по-после. Един българин в служба на това посолство съдействува много да докара в движение духовете с обещанието на царската руска помощ, той тоже биде уловен, но оттекш, прибягна в Цариград в посланически руски дом, отде не можеха да го вземат турците. Останите съзаклятници, доведени пред турските съдници, претеглиха тежки мъки, от които и повеч измряха, а именно старий игумен едного малкаго манастира близо до Търново. Стеснени в изпитите, тейзи бедни показаха за съвиновника си и осемдесетгодишнаго митрополита Търновскаго Илариона. Владиката уплашен, отказа, прокле ги и иска смъртта им. Малка вероятност е, че тойзи стар фанариот е бил помесен в едно съзаклятие, съставено от младото поражение на мястото; види се паче, че обвиняемите са искали (с това) да объраат съдниците и тъй да спасят чрез своя си изповед невинните родолюбци, товарающи вината на чуждото в отечеството им свещенство."

Това е описанието Сиприяна Роберта, но господство му прави твърде големи погрешки върху това, а най-паче, пишащ приживи еще свидетели. Ние преди да почнем истинное си описание, показваме читателем тия погрешки.

а). Предателя не отиде прямо при пашата, както пише г. Сиприян Роберт, но при гръко-фанариота митрополита Илариона, кой го тутакси нощем отведе при търновский войвода управител и двоицата предадоха това съзаклятие. А до него време Търново не се управляваше от пашата, но от управител, носещ име и в самите турски фермани – Търнова-войводаси – търновски войвода. Предателството тъй стана.

б). Търновский войвода не извести султану за тая работа, но първо избеси предадените му старейшини, та после извести смърт им в Цариград, защото в него време всичките управители Турции имаха власт да бесят и колят само с едно кадийско изволение – илям, а много пъти не питаха и кадия.

в). Сиприян Роберт си въобразява някой си българин в служба в руское посолство в Цариград, помесва и царя руски, бягането того българина в руското посолство и проч. А ние ще видим, че той българин е едно твърде познато лице и напротив, че той[4] биде оставен от русите.

г). А за обвиняемите, що казва, че показали търновския гръкофанариотин митрополит за съвиновник и то не е истина. Тии претърпяха с най-голямо юначество всичките люти мъки, без да изкажат никого си. Това го разгласи предателят гръко-фанариотин владика, да утеши народа, кой бе се подигнал против и да скрие гнусное си предателство.

Българский народ и под тежкое иго турския власти нахождащ се, никога не е изгубил народное си чувство. Той всякога е произнасял с възторг име свободи и многажди е покушавал за възобновление независимости си. Горское воювание нищо друго не е било, освен едно непрерывно съпротивление против чуждая власт, добродетел остатка от старите времена, кога е издържал седемдесет и пет годишная частна битка в непроходимите старопланински теснини против завладетелите си турци. Народните песни и възпоменания от попредания, както и няколко си записки, потвърдяват това необоримо. А жив пример и до днес са хайдушките чети, предвождаеми от главатари, носещи име войводи и от хоръгвоносци. Тии, както се знае, всякога се със-

тавят и вдигат не за цел грабежа и разбойничества, но за отмъщение на страшния злоупотребления, убийства, насилия чести и проч., творими ненаситно от страни на губителите им.

За нещастие тии не са могли да додат до голямо развитие и съсредоточение, щото да достигнат до един общополезен народу успех. Главная причина того е била невежеството, а по-главная еще предателството гръко-фенерскаго свещенства!

Освен того българский народ е показал свои военни и ратоборни духи и достойнство в разни знаменити познати обстоятелства, както например в русийските различни военни походи против Турско, в сръбското за освобождение движение, в гръцкая борба за вяра, де с отличителна храброст са се появили множество не само прости войници, но и знаменити главатари и пълководци. А това усърдно движение в бойное других народов са чинили въобще не от някаква си лична и особна корист, но от самая сладка надежда, че и за тяхното мило отечество ще бъде нещичко от того полза.

На това можем показа много и обширни примери, познати и записани отчасти даже и от самата история на ония народи, за свободата коих са съвоювали българите, ако не ни отвлачеше то от предмета ни. Но ние се ограничаваме тук да кажем толкова само, че ако българите не са имали досега свои битописатели и повествуватели да описват и прославят делата и подвигите им, а то е било причината всичко това [да] се е сливало в полза на другите, никой от того не може заключи нещо против техний народен войнишки дух и достойнство и да ги осъди за недвижни и изгубивши народное си чувство, както някой си неправедно са писали и разгласявали подобни укорения против тях. Ние пристъпваме в истинное описание Търновскаго знаменитаго събития в 1834–1835, за кого говорихме по-горе.

В 1828 лето, в русийский поход против турков, едно знаменито отделение от самоволни войници българи предшествуваше руското войнство, под предводителството едното българина юнака Георгя Стойкова Мамарчова, призванаго от турков буюклу капетан – мустакат капитан. Той беше родом от село Котел и еще в 1812 л[ето] бе служил все пак предводител на самоволните българи войници в руская тогдашна война против турков и за отличителная си храброст бе награден от русите с орден и с независимая хоругва св. Георгия. В обсадата же Доростола (Силистра) в 1828 л. нему се бе поверило да пресече и пази със своето българско отделение сношението по Дунава на обсадените турци в Доростол от вънкашните. Той се и тамо мъжески отличи, а в едно нападение от русите на Доростолская крепост он първий се прекачи, с триста от своите избрани българи войници, на крепостта и обладав един от най-главните крепостни догори (табии), обърна топовете му на града и това биде най-главная причина, коя унужди обсажденитe турски войски и жители да се предадат с някакви си условия. За това негово витяжко дело проводи му се и други орден св. Анни и скъпоценна сабя от рускаго царя Николая.

Военачалник росийски Дибич, подир усвоението Доростола, управи се против Шумен, де подир няколко си пагубни за турците битки остави едно отделение войски за обсада того града, премина Стара планина и отправи се към Одрин, а българский юнак Мамарчов, смислив, че време е веке удобно

да помогне и своему си отечеству Българии, заради
кое и бе служил с толико усърдие и жертви в руски-
те походи, управи се с 500 свои войници българи и
доде в село Котел всред Стара планина. Негова цел
и намерение беше да съсредоточи околния села и град
Сливен и да се отправи на Велико Търново, де тър-
жествено да събуди и поздрави заспалаго българс-
каго лъва, народнаго знамена, с радостная тръба
свободи. Он разположи свое малобройно войнство на
околошния горски села, а да би показал Русии, че се е
оттеглил от русийская служба, кое му беше всякога
свободно, като едному самоволнику войнику, ожени
се в Сливен и почна да действува на свое народно
предприятие.
По-първии българи се съединиха с него и доча-
каха го като от бога им проводен спасител. Рабо-
тата напредваше и общий възторг владееше между
народу. Това намерение се съобщи и на отдални мес-
та по България, но ненадейно достигна в Сливен ед-
но казашко отделение от двеста всадника, изпро-
водени от Дибича, и отведе Мамарчова под стража
в главное военно станище при Дибича, а на другите
българи проводил беше Дибич русийски чиновници да
кажат от страни му следния: „Българи! Стойте си
мирно, че ще обърна аз топовете против вас да ви
избия! Русия се е обвязала пред Европа ни един на-
род от турските подани да се не подигна сега!...“
Българская възродивша се надежда освобожде-
ния се изгуби с лишението единороднаго им главнаго
предводителя и с Дибичовое остро заплашване. На-
рода колико лесно бе дошъл във възторг, толико по-
веч падна в отчайвание.
Няколко си обаче от по-благоразумните бълга-
ри се събраха и после едно дълговременно заседание

решиха да се напише една жалба от страни народа
и с няколко си пълномощни лица, миряни и свещени-
ци, да се изпроводи Дибичу. Жалбата съдържаваше
следное:
„Милостивому господарю Дибичу, военачални-
ку русийскаго войнств и проч.
Ние, единородни и единоверни ваши братя, бед-
ни българи, откак сме попаднали под турское губи-
телско иго, що сме бедни изтеглили и що теглиме
ежедневно, не може се описа за много време и в мно-
го книги. Толико само явяваме Вашему сиятелству,
че нямаме никаква свобода да изпълняваме наша пре-
чиста вяра да зидаеме нови черкви, нито даже да
поправляме и да подкрепяваме старите си. Наш жи-
вот е изложен всяк ден в най-голямая опасност, ко-
лят ни и бият ни турците непрестанно като ди-
вий лов! Нашата драгоценна чест се жертвува ежед-
невно на скотская похот поганска. Нашите свети-
ни и черкви се сквернят от агарянците. Децата на-
ши невръстни силом ги турчат мохамеданците. Гра-
бят ни, разоряват ни къщи, села азиатски разяре-
ни зверове, данъци плащаме претежки, а най-много
сме страдали във време рата Росии с Турция. Поне-
же, от една страна, нашата земя се тъпче от рус-
ките войски, добитък губиме, жетва, лозя, всичко
се разорява и разграбва, от друга же страна, храни-
ме несбройни войски турци, носиме тежки товари
подвод и теглиме най-големите свирепства в това
разстояние, кога най-много беснее турското зверс-
тво, че има бой с русите и че били тии една вяра и
един род с нас. А кога се завръщат, победени от ру-
сите, за в Азия и другаде, разпръсват се на чети по
всичка България и тогава е голям страх и ужас за
бедните нас българи! Отдето поминат, колят, би-

ят, горят, грабят и робят. Тии неверници от нас, бедни българи, искат да си извадят гнева и да си отмъстят за изгубеное бойно поле в сраженията с русите. И сега ни чака тая истая съдбина. Того ради молиме покорно милостиваго господаря военачалника Дибича, в име негово величество царя Николая, да освободи нашът брат и съотечественик капитан Георгя С. Мамарчов и да остави нас, бедни, свободни да изпитаме и ние в това благовремие нашето счастие с турците."

Тая жалба бе подписана с много подписи и печати.

Преди да кажем какъв отговор отдал Дибич Забалкански на българските пълномощни, забележително е да кажеме следное:

Доде еще се уговаряше Андрианополский мир, мина през Сливен и Котел един знаменит англичанин, който проповядваше явно българскому народу: „Българи, станете! Сега е време удобно да се освободите и вие от турците; Англия ще ви помогне. Ние нямаме никаква друга цел и мисъл за вашето отечество, ищим само да бъдете свободни и да стане едно междустение на Русия и Турция от вашето освобождено отечество Стара планина."

Того англичанина русите бяха усетили и няколко казаци го гониха до Осман пазар близо, но он отбегна в Търновское окръжие, де руските войски не владееха. Казашкий капитанин запира и някои си българи в Котел и изпитва ги що им е говорил той англичанин. Да дойдеме на Дибичов разговор с пълномощните българи. Негово сиятелство военачалника прие благоволно българските пълномощни и като прочете жалбата, рече им: „Бедни българи! Де сте били, преди да се заключи мира?" – „Господарю – казаха тии, – ние не можехме да знайме, че ще се заключи тъй скоро мир, нито можахме да се известим о тому, обградени същи от всяка страна от неприятели." Дибич же им отговори: „Важная дела, бедни българи! Но седете си мирни във вашето отечество; доще време и за вас. Сега се говори за Влашко, Богданско и Сръбско княжество само, а на повтор ще бъде реч и за вас." Българите му отговориха: „Господарю! Как можеме веке да живейме в тая земя? Вашите войски щом се оттеглят, турците щат почна да ни колят рядом! Много от наши българи взеха участие във вашата война, както е Вашему сиятелству явно, а ради того щат пострада всичките други българи без разлика!" Военачалникът отговори на това: „Не бойте се! Сега веке ще се издаде ферман за всеопрощение (амнистия), никой не може да ви докачи – то се уговори." – „Какво всеопрощение казвате, господарю? Турците не слушат и самаго си султана, они не щат нищо от това да знаят!" – „Но що ищете да сторя с вас?" – отговори военачалникът. – „Ние молим да ни оставите свободни да вършиме и ние що знайме." – Он же отговори: „Българи! Стойте си мирно, че ще обърна топовете си да ви избия аз. Ние имаме с Европа уговор в тойзи наш поход против Турция ни един туркоподанний народ да се не подигва на оръжие!" Българите отчаяни му рекоха: „По-добре, господарю. Вие, нашите единоверни и единородни братя, да ни избийте, нежели да ни бият и децата ни да турчят и обезчестят турците!"

Дибич, съжален от тойзи отговор, каза пълномощним да чакат, догде изпроводи жалбата им в Русия и получи нужния върху това наставления и тъй да им даде един точен отговор.

Българските пълномощни се задържаха четиридесет дни близо до Ахело, де беше се оттеглил военачалникът на зимовище. После четиридесет дни он ги повика и им каза: „Бедни българи! Ви трябва да чакате на повтор. А който от вас не ще да седи в Турско, Русия ще ви даде кола и кораби да се преселите в нейната земя. Но аз ви казвам от моя страна да стоите в отечеството си, защото догдето идете в Русия с дребни дечица и необикновени по море и на тамошний въздух, щете изпомря половина. А и тамо като идете, да ви не ще идете у бащини си?“ Тия речи чувши от военачалника, българските пълномощни разплакаха се и не знаеха що да рекат.

Подир едно размишление решиха да молят Дибич да издействува да се изпроводи поне един консул русийски по тях места; да би ги защитавал от явните нападения и убийства турков. Дибич приемна това им предложение и писа в Русия, отде незабавно се изпроводи г. Вашенко като общи консул за тях места. Първий же руски консулат и знамян, кои ся подигна в България, биде в Сливен град. Истина, че той консулат принесе нещо си полза в тях кървави и необуздани турски времена, но г. Вашенко не беше человек за такова едно важно посолство. Он не познаваше народний дух български, а и нито можа да го опознай. Той поиска тутакси да употреби своя консулска власт във вътрешните граждански, селски дела и уредби, кое никак не спадаше в неговото посолство, и за малко време доведе сливненское и котленское общество в раздори. Но българските благоразумни старейшини се тъжиха о тому в Цариград и тъй русийское посланичество найде за добро да го премести от тамо и настани в Белград, в Сръбское княжество.

Българските пълномощни се върнаха от Ахело у дома си с наскърбени сърца и приказаха народу отговора Дибича Забалканскаго. Народ же, лишен от самаго си достойнаго в тях времена предводителя, капитан Г. С. Мамарчова, за кого Дибич нито реч приемна да възпомене, впусти се в една черножлъчна отчайност. Множество же доморodства български, съдружени от казашки отделения, тръгнаха по сухо по онова направление, кое бяха завладяли русите, и преселиха се във Влашко и Богданско, а найпаче в Бесарабия. Остали же българи страдаяха ежедневно от разярения турци, колими немилостиво. Народное обаче чувство се таеше под тежкия въздихания и горчивия сълзи угнетения.

Дибич Забалкански изпроводи капитана Мамарчова под военна стража до Букурещ, де бе тогава Киселев, да се даде под съд. Как се е тамо оправдал тойзи български витяз, не ми е познато: обаче след няколко време он се определи за Доростол градски управител и дойде тамо с доморodството си. Знайно е, че Русия доволно еще време подир Андрианополски мир, държа Доростол залог, догде ѝ се отплати султан Махмуд за уговорените военни разноски.

В това разстояние пребивания си в Доростол, Мамарчев, споразумяв се с търновския приснопаметни старейшини Велча, Иваница, игумена Сергия, хаджи Йордана стараго от село Елена, Йованакя от Средец и другим, кои отбегнаха турское бесило, остави свой чин и служба в Доростол, свое мило доморodство и оправи се оттам в търновския гори в един монастир, де се решаваше тогава българская свобода. Време незабвено в българская народна повестност!

Всичко е било приуготвено и наредено за све-

щеное народно предприятие, само уреченний ден и час се е очаквал с нестърпение. Почитаемий старец и разпаленний родолюбец Хаджи Йордан от Елена, желающ да учини съучастника и съделателя на това общенародно дело и ближнаго си сродника младаго Хаджи Йордана от истое село, съобщи му народное намерение и отведе го в монастира да положи и он народно съзаклятие. В монастира, де он биде отведен, найде най-главните съзаклятници и като положи народная клетва в име всесилнаго и всевишнаго бога, опозна се с всичките знаменити лица, кои бяха решили да действуват и се жертвуват след малко за освобождението народа си. После поздравив их и отдавши им Юдовая целувка, тръгна уж да иде у дома си и да се приуготовлява, но он проклет предател, вместо да иде в село Елена, отиде право в Търново до тогдашнаго митрополита гръка Илариона, родом от остров Крити, и издаде му всичко, що беше видял и научил в монастира.

Безбожний той грък владика тутакси го поведе със себе си и отведе го нощем при търновскаго управителя, кого събуди от съня, предаде му всичко ведно с него.

Управителът истая нощ незабавно събра множество въоръжни турци и проводи ги да обсадят монастира и да уловят находящи се там българи. Турците, разярени като азиатски бесни зверове, скоро достигнаха в монастира и найдоха тамо само Г. Мамарчова, игумена Сергия и учителя Антония. Тях свързаха и отведоха в Търново, а за стараго Хаджи Юрдана и за другите предадени изпроводиха въоръжени отделения да ги так исто и тях докарат в Търново. Турците разграбиха през нея нощ всичките монастирски утвари, оскверниха светая черква, избодоха очите с ножовете си на светите образи и други много зверски свирепости учиниха находящим се в монастира людием и служителем.

Пощо же доведоха в Търново предадения българи, подир едни най-свирепи и най-безчеловечни мъки, без никакъв съд избиха ги, зачавши от стараго Хаджи Юрдана. А бедний игумен Сергий претърпя най-големи и най-люти мъки. Извадиха му зъбите с клещи един по един. Забиваха му борина запалена под ногтите и го гориха жив. Вадиха му очите с ашици и наложиха му много други подобни мъки, коих само турская свирепост е измислила. Той блаженопочивший мъж е достоен да се причисли в реда на светите български великомъченици, понеже издъхна под такива люти мъки за вярата и за отечество, без да покаже и най-малкое малодушие и без да издаде и открие нещо си о народному съзаклятию.

Капитана Мамарчова, понеже беше с руская униформа облечен и с военните си ордени и като познат руски пълководец, търновский управител не смее да го обеси и погуби, но изпроводи го ведно с Антония, кого он защити като своего си человека и писаря, у Видин до тогавашнаго там управителя, по-знатаго Ага Хюсеин паша. Той турски паша поиска да изпита капитана Мамарчова съзаклятию, но он му с презрением отказа, изявивш му, че само султану Махмуду приема да даде изпит.

Хюсеин паша отправи тутакси капитан Мамарчова в Цариград, а турское правителство изяви рускому посланичеству о тому, кое отпърво се отказа от человека, а след малко издействува и го взе и оттамо го отправи в Одеса.

Главний управител Одешкий задържа Мамарчова тамо доволно време под военна стража и един

ден, по указу н[егову] в[еличество] императора, общенародно го разжалва, т. е. взе му ордени и чиновете и изпрати го назад в Цариград, да се предаде на разположението турския власти. На това има еще живи свидетели търговци българи, жители одавно в Одеса. Ние оставяме всякого да съди за тогашната политика Петроградскаго кабинета, какъв ход е имала.

Във възвращението же Мамарчова в Цариград султан Махмуд, любопитен да види того българина, повели, та го доведоха при него и иска да го изпита за коя причина е щял да направи това въстание против турская власт. Капитан Мамарчов, познаващ добре турски език и турските работи, отговори султану Махмуду с най-голямая дързост следния: „Въстанието, което приуготовлявахме, е истинно и ако предателството не бе станало, всичките обстоятелства сочеха и бяха нам благоприятни за една благополучна сполука. Това не е мисълта и старанието на няколко си частни лица, но въобще на всички български народ, защото злоупотребленията от страни на вънкашните управители и чиновници достигнаха до най-висок степен крайности, както и османский народ въобще е от самите свои вероизповедни начала тъй зле разположен против християнина българина, щото за нищо го не счита. Честта, животът и имението всякаго поданика християнина са изложени мюсюлманину като една хищна ловидба. Ние нямаме нищо против султанская личност, защото сме уверени, че всички тия злоупотребления никак не дохождат до знанието Вашего величества. Додето же това веке нетърпимо зло не престане и додето се не уведе закон и равноправност в държавата, В[аше] в[еличество], никога поданите народи не щат биде верни и привързани отоманскии държави. Във всяко появивше се благовремие ще бъдат готови да се подигнат и освободят, а най-паче като нихните исторически народни права са явни и от ден на ден народното им чувство се развива. Ваше величество имате власт да ме погубите, но с това българский народ не ще остане без други родолюбци и решени да се жертвуват за отечеството си мъже.“

Султан Махмуд, слушав с голямо си внимание всичко това, отговори следния: „Аз съм добре познал това и ради того съм положил всичките си сили да преобразовая държавата си на основанието равноправности, без разлика народности и вероизповедания.“

БЪЛГАРСКА СТАРИНА

ПОВРЕМЕННО СПИСАНИЕ.
ИЗДАВАЕМО В НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЯ.
КНИГА ПЪРВА, ИЗДАНИЕ ПЪРВО.
МЕСЕЦ ЧЕРВЕН (ЮЛИЕ) 1-И.
БУКУРЕЩ, В КНИГОПЕЧАТНИЦАТА
СТЕФАНА РАСИДЕСКА. 1865.

ОСНОВНИ НАЧАЛА ЗА БЪЛГАРСКАТА НАЙ-СТАРА ПОВЕСТНОСТ

Най-старите начала повестности всякаго народа се крият в неговите първобитни жилища, в неговото старонародно вероизповедание, в неговий първобитен език.

Увод

По изпитаните и одобрените изследования на най-учените любословци и езикоизпитатели (лингвисти) признато и приемнато е за необоримо начало и доказателство, че сичките живеющи в Европа народи са преселци въобще от великая Азия, някои си от памтивека още, а някои си в познати отчасти времена и повременности, доколко е забележила о тому всемирная повестност.

А в еще по-обширна смисъл учените отдават и първото появление на света человеческаго рода въобще в Хиндистан, както и първото разсеяние на науките оттамо е почнало.

Ето що говори о тому един учен: „Индийското мъдрословие е толкова обширно, щото сичките системи мъдрословия се срещат в него; то съставля един цял свят мъдрословия и може се каза буквално, че повестността Индийскаго мъдрословия е едно съкращение на цялата повестност мъдрословия.“ (Cours de l'hist. de la phil., par M. V. Cousin, 5, L.)

А другаде истий списател говори: „Азия е люлката образования. Повестността дотамо достигва и не по-нататък.“

Друг же един учен говори следния върху Хиндистан: „Деветнадестий век, чрез своето собствено назначение и чрез науките на прошедшите векове, призван в по-деятелно и по-разяснено изискване на цялата истина, почувствува, че историческите, философическите и религиозните изследования да би имали оттук нататък едно здраво основание, тии тряба да започнат от Възточний свят, кой е бил предтеча в областта на знанието и мисълта на Западний свят, който еще от Платоновото време се признаваше негов ученик. Да би убо подпомогнал това чувствувание, кое се показва више и више и да би послушал на една производителна мисъл, предприех трудовете върху възточното мъдрословие (философия) най-високото и най-пълното изражение на мисълта Възтока. Между тойзи свят, почти съвсем нов за нас, Хиндистан със свой самскрит[6] език толкова учебен и толкова метафизически, със своята вероизповедна мисъл толкова дълбока и толкова висока, със своята си философическа мисъл толкова дълбокомислена и толкова отважна, със своето въображение толкова творческо и толкова великанско, и своята природа толкова удивителна и толкова изобилна, Хиндистан, казваме, ни се явява голямото и древното гнездо на человеческата мисъл, като една точка средоточна и осветляюща от тойзи широк кръг на философическите и вероизповедните

идеи, на узирително сродствени наречия, коя обемна Горна Азия и коя достигна да обигърне сичкия почти стар свят. Въистина, че на горните Азийски равнини се е появил за първи път человеческий род; и оттамо е протекла голямата река образования, преди да покрие Европа и преди да постави подире си обширни песъчливи пустини. Человечещината не може би добре позната частно, тряба да я видиме в своята заедност. Тряба да присъствуваме в рождението ѝ, в зрялата ѝ възраст и разпалването ѝ. Тряба да можеме да свържем на ново кръжилата на тая голяма верига, коя като Нил река крие още своето начало от зрението света. Тая верига за нас има своето най-отдалено кръжило в Хиндистан; и дотамо само, както за Нил до Абисинийските планини, е дадено досега на человечната наука да се възкачи. Негли за бъдущност е предоставено да се дигне булото, кое покрива еще далечните начала света." (Essais sur la philosophie des Hindous etc. par. C. Pauthier... Paris, MDCCCXXXIII)

Истий учен говори и следния в истое съчинение: „Според едно любопитно предание, съхранено в Дабистан, Колистен, във време Александра Македонскаго, бил проводил в Македония между другите индийски любопитности, и една изкуствена система на логика (мисленик), коя брахманите били съобщили гръкам и коя е била основата на Аристотеловата метода. Демокрит живял 500 год. близо преди Христа. Той пътувал в Египет, в Персия и в Хиндистан, според Диогена Лаертия, Климента Александрийскаго и Елияна."

А една нова списателка, веща в Самскритата книжнина, госпожа Clarisse Bader, член от Азиятското дружество в Париж, говоряща за Самскритската книжнина в Англия, в Германия и във Франца до какъв степен е дошла, казва в своето си съчинение: „Не е ли сега една счастлива минута да призоверне вниманието към една книжевност величествено нравоучителна? Гърция и Рим, сами признати досега за източници класическаго съвършенства, пресъхнаха."

Това е мнението и стремлението на учените за бъдущата книжевност в Европа, т. е. да додат на истинните начала повестности человечества, а не да се водят веке сляпо от записаните в гръцките, еврейските и латинските книги.

Ето що говори и Лукиян, гръцки списател (живший около 180 л[ето] после Христа) върху началото на мъдрословието, т. е. на науката, в своето си съчинение – „Δραπέται" – „Отстъпници", де олицетворява в женски род мъдрословието (философията) и представя го говорещо със Зевса, като дъщеря с баща си:

„Т. е., че мъдрословието, науката, най-напред в Хиндистан се появила, в брахманите, а после в Етиопия, после в Египет и в Бабилон, в халдеите, оттамо в Скития, после в Тракия, отде Евмолп отишел в Елада и ги научил вероизповедание, а Орфевс ги научил музика (грая) и тъй започнали науката в старата Елада, отде тракийците, кои не са били елини, но говорили са еще един твърде ближен език с тях."

Възпоменаемо же в Старий завет място едем (рая) за първо обиталище първаго человека, най-учени днешни европейци, изследующи го в строга сравнителна любословна наука, т. е. със разсъдителен разбор на записаното в Старий завет земеописано положение и на днешните точни изследования на тях

места, гори и реки, доказват, че то място спадало в горите Belourtag – Белур-даг (светла гора), на мястото, дето тойзи хребт (греда) се съединява с Хималая към равнината на Памира.

Учените са делили досега народите в Европа и Азия на две главни отделения: на индоевропейски и семитически, както и езиците им. В първото отделение спадат потомците на ариянитe, а във второто потомците Симови.

Но това име семитически (потомци Симови) в повествувателна истинна смисъл не е право, дадено е само тъй от учените за улеснение и порядък повестности, защото по днешната изтъщена и усъвършенствувана почти наука тия стари знания, черпени от еврейските книги за Симови, Яфетови и Хамови потомци, както и за други много работи, остават настрани и науката, да би дошла до истинни следствия, тряба да бъде свободна и независима от всяко предразсъдие и от всяко извънестествено измишление, както говори твърде умно о тому и учений A. de Humboldt в своето си съчинение „Cosmos“: „Науката, за да бъде независима, не тряба да се стеснява от никакво вероизповедно правило, както е необходимо и за нравствените и вероизповедните вярвания да бъдат защитени от следствията, до които науката може да се доведе от своите изяснения.“

Наименованието индоевропейски народи и езици имало е за основа освен другите доказателства, изчерпани от науките, най-много сродството на езиците, които говорят или са говорили европейските народи, със самскрит и зендски, най-стари съхранени в Хиндистан езици.

И действително, че това е едно живо и необоримо доказателство, кое не подпада в никакво си съмнение и опровергание.

Сравнителното любословие достигна еще по-далеч чрез ежедневните нови успехи в езикоизпитанието и сега дава едно по-обширно и по-общото потомствено име на народите: rase aryenne – ариянско племе, както и на езиците langues aryennes – ариянски езици.

Учените полагат, че то ариянско племе някогаш е имало своята първобитна люлка – жилище, и че, разделивше се на две големи отделения поради вероизповедната разлика, коя се види във Ведите и Заратовите книги Занд-Авеста, отпосле еще са живяли заедно за няколко време и учените им са имали сношение между си заради вероизповедния раздор, кой е последовал в тях. И действително, че сравнителната наука на сичките ариянски езици може ни доведе до една по-първобитна повременност езика, в която първите отци на индийците, на персийците, римляните, славяните, келтите, германците и на гърците са живяли заедно в същите огради и под същите стрехи.

Ето що говори един учен езикоизпитател върху тойзи предмет и за старите ариани: „Метнете погледа си на сравнителната таблица спомагателнаго глагола ас, бити в разните ариански езици. Избранието на аса между сичките коренни слогове, кои также би могли да изражат мисълта на съществуванието и прибавлението на тойзи корен на един ред личних значении, кои са били сички изначала лични местоимения, били са дела лични, или ако щете, дела исторически. Тии са се изпълнили един ден, в едно определено време и в едно някое си място; и защото нахождаме тейзи исти форми в сичките чле-

нове на тая фамилия (арианскаго езика), от того следова, че преди еще да се отправят праотците индийцев и персов към юг, а праотците на гърците, римляните, келтите, тевтонците и славяните преди да си възстановят първото становище към европейските крайбрежия, съществувало е едно малко племе от арии, възстановени вероятно по найвисокая равнина в Средна Азия и кое е говорило един език, кой не е бил еще ни самскритий, ни гръцкий, ни немский, но който е съдържавал източника на сичките тия наречия. Тейзи арии са били орачи и били са веке достигли на един някой си степен образования. Тии са отбягвали местта на кръвта и били са осветили брака; и тии са се молили Съществу, кое дава светлостта на небото и живота, под истото име, кое чуваме еще днес в храмовете на Бенарес и в нашите черкви.“ (Max Miiller, „La science du language, cinquieme lecon,“ p. 227)

Други же учени казват, че 1500 год. преди Христа един народ е излязъл от недрата на Арця (Arie), който се е отправил към юг, преминал Хималайските гори, победил туземците дасиите чрез своето си нравствено преимущество и умно развитие, съставил в Саптасинду (Индия погърчено) езгрото индийскаго народа.

Както и да е, сичките днешни най-учени езикоизпитатели приемат тая мисъл, основающи се на сродството и единството езиков.

По това направление, т. е. по шествието на сравнителната наука езикоизпитания, ние се заузехме да напишеме „Основните начала за българската най-стара повестност“, отхвърляющи настрани скитските и татарските ями, в които тъй немилостиво са ни хвърляли и стари, и нови писатели, кои

са писали за нас, без да познават езика ни, народните ни от старости съхранени обряди и обичаи, старонародното ни вероизповедание, песните, приказките и пословиците ни, първобитните наименования на местата, по които живейме от памтивека и проч., и проч. Не по-малко отхвърляме и неосновната мисъл, коя са имали сички почти досега учени, че място първаго появления и разсадник първаго преселения на славянското днес названо племе било уж от север на юг, а именно от руските пустини, по които са ни скитали историците неуморно; а не от юго-възток към северо-запад, както е действително и било то първо и най-старо преселение.

Не че не признаваме познатите някои си попоследни преселения от север, но че щем доказа необоримо, защо ние сме първите и най-старите жители в Европа и най-чистите потомци на ариите, дето се и до днес нахожда обитающ българский род, и че тии последни преселения са били се пак от наши единородци българи, кои са били зели онова направление еще от Хиндистанското си преселение и от Бабилонските страни, дето се задържаха много време, и после в познати от повестности времена дохождали в Европа не изеднаж, но на няколко си пъти и смесили са се със своите еднородни братя; а не че били татарски пълчища (орди), както са искали да ги представят странните историци, повлечени от византийските пристрастни и невежи списатели или же имеющи и своя си цел!...

Татарски някои си орди са прониквали в Старопланинский полуостров, но то е било твърде после и когато веке български царства съществуваха и името българин е било познато добре в Европа. А и тии татари и до днес се татари са остали.

Всяк здравомислящ человек може да разсъди, че тии най-стари преселения от Хиндистана в Европа не са могли да станат тъй за скоро, нити изеднаж, но трябало е векове за изпълнението им; нити пък са могли сичките да минат по едно си направление и чрез едно само място, защото някои си направления и места, а именно малоазийските и Възпора били са заузети от по-първите преселения и поради коя причина са ставали и богове между им, ако и да са били единоплеменни.

Положивши себе за свято и необоримо начало: племената в преселенията си доносят със себе си първобитното си земеописание, своето вероизповедание и прилагат това земеописание на новите места, по които се населяват, положивши, казваме, това свято и необоримо начало, започваме кратките си изследования засега от тая точка зрения за българското най-старо битие.

А изследованията си разделяме на следния:

1. Какви местни названия са съхранили българите в днешните си жилища, пренесени от старите им жилища – Хиндистан.

2. Какви остатки от индийското старо вероизповедание се нахождат в днешните народни български празници, обряди и обичаи, баяния и очищения с води, песни, приказки и пословици, поклонения в някои си пещери, както и самите имена богов и проч.

3. Какви възпоминания е съхранил сам народ за преселението си от Хиндистан.

4. Сравнение българскаго езика със самскритаго и зандскаго и живи доказателства на много единствени свойства, коих само българский език от сичките други европейски езици и досега еще е съхранил.

5. Името българин що значи и как е съхранено под това значение еще от начала преселения им в Европа.

6. Повествувателни възпоминания три века преди Христа, в народни песни, пеяни и до днес еще по България от народа.

7. Разяснение на Волжанското преселете и на мечтаемите за татарски орди Аспарухови и Кубратови военни отделения.

8. Кои са причините, що са увардили българите досега еще тия толко древни остатки.

9. Дали са имали българите писменост и книги преди кръщението Преславскаго двора и какви доказателства имаме на това.

10. Разбор върху мненията, които са имали досегашни многи писатели: а) Че българите били уж татарскаго рода и поколения;

б) А други някои си, че славяните и германците били уж потомци на скитите, които (скити) не били уж татарскаго рода и проч.

11. Народната българска цивилизация, съхранена в тях, коя ги отличава от другите народи и остатки от стари изкуства, занятия и художества в народа днес съхранени, кои сочат едно твърде старо и отдално от днешните времена образование.

Тия са началата и направлението, по които щем се държа в изследованията настоящаго си съчинения „Основни начала за българската най-стара повестност".

Но да би дошли до тях точки предмета си, нужно е да метнем първо един кратък поглед върху най-важния точки всемирной повестности и тъй да започнеме нашата българска.

НЯКОЛКО РЕЧИ ВЪРХУ ВСЕМИРНАЯ ПОВЕСТНОСТ

Определение повестности

Речта повестност на български език съответствува с речта история, която сичките почти европейски езици са приемнали от гръцкая мнима първобитна реч ἱστορια; мнима първобитна казваме, защото нейний корен слог е ἱστ кому, като се прибави изгубената дигама F, става F – ἱστ = вiст, равно с нашата първобитна реч вест, коя значи: ведание, известие, знание. Ние на наш български език имаме и глагол веда или ведая, ведаям, ведам и съкратено вем, кой значи: зная, имам знание, вест, ведание от нещо си.

На самскрит и зендски език исто се находи тая реч веста или веда, коя значи: ведание, знание точно. Най-старата самскрита свята книга носи име Веда, мн. Веди, коя се тълкува от учените им: ведание, знание. А на зандски език Заратовите книги носят име Занд-авеста и авеста значи узнато, определено, известено или увестено нещо. После има на самскрит език и реч авестита или авестана, се в истое значение. Една же от богослужебните Зански книги носи име Ясна или Изясне, коя тълкуват учените: изяснение към Бога.

На това основание ние предпочетохме в наш български език нашата чисто българска реч повестност, вместо преправената от гърците ἱστορια – история. Защото наший език няма никаква си нужда да заема чужди речи от други езици, имеющ в изобилност свои си и могъщ да земе от матката си самскритаго и зандскаго езика и удобен същ да отваря нови по потребата си; а не да заема отворените и прекроените от гръцкаго езика свои речи, кому ги е некогаш той дал!

Самата убо реч повестност значи вести, знания, известия, които человек е събрал от начала появления си на света и събира още до днес.

Начало повестности

Между сичките световни отворения человек е дарен от майка си природа с такъв съвършен умен състав, щото той сам може и умее да размишлява и разсъждава върху сичките други същества, т. е. върху нихните действия и страдания или просто върху положението им; а впечатленията, които му причиняват неговите разгледвания и разсъждения да втълпява в глава си и да стават понятия, от които се съставя умът му; защото ум не значи друго освен: знания, добити в глава человека. А като добие человек знания, има и тая дарба от природи не само да ги съхранява, сиреч запомня в себе си, но още и да ги предава и повествува другим чрез езика си. Щото първото начало повестности се крие в първото человеческо появление на света, когато се е отворил от него и говорений език.

По тому началата на най-старата повестност всякаго народа се крият в неговий първобитен език, защото езика е оръдието, чрез което человек е изражавал от зачала появления си и до днес понятията си, кои не са друго, както више казахме, освен знания, вести. Но тук разумяваме, твърде в тясна смисъл, първобитний език, т. е. коренните му слогове, кои не са претърпяли никакво си отстранено изменение и коих първий человек е отворил от раз-

новидното действие природи, за които може се каза, че тии изражават самото действие природи на человека и неговото к ней отношение. С други речи да кажем по-ясно: ако би било възможно да се разтопят химически тии първобитни корени реч, ще се види в тях веществено самото действие природи.

В първобитний език человека са се съхранили няколко си даже цели речи, кои доказват черти от неговий първобитен живот и потвърдяват съхранението от попредания някои си тъмни вести о тому, за които писаная повестност никакво удовлетворение не е във възможност да даде.

Забележка. Ум = знание. Българите казват: не умее да направи нещо, т. е. не знай да направи. А разум е разположението на знанията. Сичките человеци имат ум, т. е. събират въобще знания в главите си, като се породят на света с цели и здрави чувства, но сичките нямат разум, т. е. не знаят да разполагат знанията си нити в полза себе, нити в полза другим. Такива же, без разум, человеци са твърде близо до безсловесните животни, защото и тии имат до някой си степен ум = знания, но не могат да ги разполагат както человеците, т. е. нямат разум.

Ум е реч, съставена от предлога у и от личното местоимение мь = мя = мън = мене и значи буквално: у мене, т. е. държа нещо си у мене си, в главата си, имам знание. Това му е първобитното значение, а после има и значение ем = емам, поемам, разбирам, научавам и др. Българите казват за человека, кой учи мъчно, т. е. добива знания: не поема или не приема. Народ по негде си вместо ум, изговаря юр.

В Хиндистан, когато щат изпълни първата молитва или посвещение на едно дете, което е назначено да стане брахманин (поп), произносят в молитвата тая иста реч ум няколко си пъти, т. е. благославят го да добие ум, а то не значи друго, освен да добие знания, наука в святите книги, които по бъдущното си звание тряба да изучи добре. Това се е съхранило и в българите да благославят и съветуват младите: „Бог да ти даде ум, синко, и разум“; и „То ще му доде ума, ами кого ще намери.“ А то значи, че и простий народ знае и вярва, че ума отпосле доходи, т. е., че человек добива постепенно знания и тии стават в него ум, а не както ищат мъдрословците да мъдруват върху ума и върху други много.

Ето една остатка на една голяма истина, коя народ наш е съхранил в себе си от памтивека!

В Индийското баснословие Оитâ, жена Сивова, се представля за най-голямото съвършенство умнаго развития. Забележително е единството на речта Оитâ – ума, с нашата реч ум и със значението ѝ!

В индийските молитви От или аит – ом или аум е един таен и свят слог, който е предложен пред сичките им молитви и възклицания. Съставен же от три букви, а, у и м, двете се сливат в ô. Той значи или тълкува тримата големи богове, кои съставят брахманската троица. Брахма с а, Виишну с у, и Сива с м.

Предмети повестности

Человек по природний си умний състав иска сичко да знай на света, както и сичко да владее, в което е успял и успява доволно. Но тук, като казваме свят, не разумяваме само нашийй земен кръг, на кого обитаваме, но и сичкий друг голям свят, т. е.

небесните телеса, които видиме и не видиме и при които наший земен кръг е една твърде малка частица.

Колкото за предметите, които са в наший земен кръг, человек през самите си естествени негови оръдия успял е и се успява нанапред да узнай множество работи отблизо; но за небесните телеса, пак през умная си сила измислил и устроил е изкуствени оръдия, чрез които е узнал досега твърде много и о ним. Щото в обширна смисъл повестността обема сичките знания человека, а в по-тясна смисъл обема и има за главен си предмет само человеческите дела, със строго разсъждение, одобряюща добрите и осъждающа злите; и това твори за в полза и поучение человеческаго рода.

Когато же повестността обема делата на сичките познати по земний кръг человеци, тогава се назова[ва] всеобща или всемирна повестност; а когато обема и повествува делата едного самаго народа, человека, местно или повременно някое си събитие и проч., тогава се назовава частна повестност.

Източници повестности

Първи и най-стари източници повестности били са: живите по-предания, които са се съхранявали и предавали в приказки, песни и пословици от рода в роде и кои до днес еще съществуват в много народи.

После идат остатките от стари здания и окопи по повърхности и по вътрешности земи; остатки от изделия: медни, железни, сребърни, златни, костени, каменни, гниляни (пръстени) и друг.; разновидните начертания по разни предмети, които са и началото писмености. А когато веке писмеността е почнала да се явява и усъвършенствува, тогава и повестността е почнала да се записва постепенно по-съвършено.

Но в такова положение на подобни източници, разумява се, повестността не е могла да бъде истинна по сичката обширност на първите и старите сказания и записки, защото там са се въвели басни и измишления такива, кои никак не са съществували, а най-паче от разновременните жреци и попове, кои най-много лъжовни работи са измислили и държали са народите в тъмнота и невежество, да би могли да ги владеят и да живеят от труда и потта им.

Тии са искали да представят себе си нещо повеч и друго от человеци, т. е. че тии познават някакви си извънестествени сили, а то сичко е ставало с откритието на някои си природни тайни, които простий народ не е знаел и приемал ги и вярвал ги за извънестествени, откриваеми жрецам от едно или от много невидими и всесилни существа, или богове, с които уж жреците имали сношения и им ги казвали! Такива неща видим и до днес в многи вероизповедания на многи народи.

Освен тия заблужденията, кои са се въвели от самите учени, писавши по разни убеждения, както н. п. мисълта, която е толкова владала в християнските народи, че евреите са първий появивши се на света и избраний от бога народ, че техний език е на когото е бог говорил Адаму и че от него са произишли сичките други езици и други много подобни неосновни работи. За старите гърци, що се е мислило, че тии са първите в Европа и че техний език е пър-

вобитен език и др., тии сички са нанесли едно голямо заблуждение в писаната всемирна повестност. Затова днешната наука и изкуство се е занимало и занимава се непрестанно да отдели и очисти повестността от тия неистини и да я положи на истинни и доказани основания, доколкото е възможно чрез досегашните открития и изпитания, като отхвърля настрани басните и измислените приказки, които са писали и оставили разни народи. А на това новата наука има за най-отдални и най-истинни източници Ариянская богата книжнина, коя обема първите начала на сичко почти, що е досега европейската наука открила и усъвършенствувала и има еще да открие и усъвършенствува.

По тойзи начин европейската повестност ще земе съвсем друг ход за малко време и книжнината ще вниди в едно друго обширно и ново поле, де ще найде други по-благовонни цветове и плодове, родени в разтворений хиндистански въздух преди няколко си тисящи години!

Разделение повестности

Всеобщата повестност, както е досега писана, дели се на три главни отделения: на стара, средна и нова. А после има и други подразделения, както някои си повремености, в които са се появявали в действия някои си знаменити народи или человеци, вероизповедни или граждански промени, знаменити някакви си появления, събития и др. А тии сички са забележени като главни точки, служащи за по-лесно запомняне и разяснение повестности.

С други речи да кажем: науката искала да нареди и представи всеобщая повестност человечества като един цял живот человека, кой има своите възрасти (пори) и всяко знаменито общо или частно събитие се е трудило да съедини и положи в связ и ред повествувания на свое подобно място. Но това не може да бъде, ако не се почне от една първа точка времени и места. Затова летоброението и земеописанието са две необходимо нужни науки за повестността и без тях не е възможно един человек да има точни знания повестности.

Досега всемирная повестност няма друга първа точка летоброения, освен точката сътворения мира по Моисеювите книги, кое летоброение между християнските же народи е неустановено и разновидно поради разногласието на еврейските книги, от коих то е черпано това знание.

Учените са мислили за по-естествена точка отшествия им в летоброението, сътворението мира или по-право человека; но досега науката никак не е могла да определи тая точка.

Познатое летоброение от европейските народи е следное: според възточните от сътворението мира било 7373, а според западните 5869. Според евреите же 5625, а според други някои си учени изследователи се предполагат и другояче броюве.

Но според нехристиянските народи, именно кинезите и индийците, това приемнато от християните въобще летоброение никак не е съгласно с нихното число, защото тяхното летоброение от сътворения света отива твърде далеко и тии имат някакви си повествувателни доказателства върху някои си събития, кои надминуват твърде много европейските в летоброението.

Това по Моисеювите книги летоброение са делили на три главни повремености: а. от сътворе-

ния света до потопа; б. от потопа (5131) до рождението Христово; в. от рождението Христово (1865) до днешните времена. По това же летоброение разделена е и всемирная повестност на три главни повременности, т. е. най-старата започва от сътворения света и достигва до 500 г. подир Христа, защото тогава веке се разваля Западната Римска държава от северните народи, изчезва веке старий граждански обществен и нравствен свят и основава се други нов.

Забележка. Тая мисъл – че старий свят изчезва и се установява нов, не е основана на истината, защото истинното родопоколение, както и мястото на народите, които учените са земали за нови и за първи път появивши се в Европа или по някои си места Европи, никак не са били познати в точност, понеже сравнителната наука и езикознанието, от които само могат се доби истинни и точни знания о подобним предметам, не бяха еще напредовали, когато историците са решили и записали това разделение повестности. По днешната наука всемирная повестност почва да зема друго съвсем направление и ще достигне да отхвърли множество неосновно записани и натрупани работи.

Средната повестност достигва до 1500 г. подир Христа и означава се от различни знаменити появления, както: установлението на Турската държава в Европа; откритието на Америка и Добронадеждний мис (le Cap de bonne Esperance); черковното преобразование. Новая же повестност достигва до нашите времена и шествува нанапред.

Колкото за точката местности, т. е. де е било първото появление человеческаго рода и отде е почнало неговото разпространение по сичкий земни кръг, всемирная повестност, се пак по Моисеювите книги в повествувателна смисъл, съгласно е шествувала, т. е. първата люлка человечества във великая Азия е положила. И на това тя, чрез учените открития и изследования, има твърде много удовлетворителни доказателства за европейските народи, че са действително преселци от Азия в Европа; а най-необоримо доказателство е, както и другаде казахме, голямото сродство на европейските мъртви и живи езици със самскрит и зандски език, най-стари съхранени писменно в Хиндистан езици, поради кое учените бяха назовали европейските езици и народи индоевропейски, а новата днешна наука им дава названието ариански езици и народи.

Но за точката времени, т. е. кога е сътворен светът и кога се е появил человеческий род на него, всемирная повестност няма о тому никакви удовлетворителни знания, а нити езикоизпитанието и сравнителното любословие, нити друга някоя си наука и изкуство могат достигна до тамо!

Истина, че сичките стари вероизповедания, които са служили за повестност старим народам, възпоменуват едно и какво да е първобитно неустроено вещество, от кое е сътворен светът, но кога и как, о тому никакви доказателства няма. От того произходи и разногласието в летоброението о сътворению света, защото е нещо неизвестно, т. е. времето, кога е сътворен.

Многи учени са се покушавали чрез различни изкуствени изпитания и изследования да достигнат до някакво си удовлетворително следствие, но не са могли. Толкова само са успяли чрез множество открития да узнаят, че тойзи свят, земний кръг, е претърпял твърде много разорения и променения,

щото летоброенията възрасти, които му са отдали тейзи и онейзи народи, не са точни и истинни. Това също може се каза и за летоброението потопа, т. е., че не е точно и истино, ако и да е доказано чрез неизбройни и необорими доказателства, че действително е бил, освен попреданията на сичките почти народи, че е било някогаш потоп.

Индийските стари книги, както и гръцките, които са зели тях знания от индийците, споменуват няколко си потопа. Само еврейските книги оказват за един, и то всемирен потоп, кой навярно, че е последний.

Забележка. Върху неосновното летоброение в еврейските книги, освен другия, могат се предложи и следния: в изследованието за древността на зандските книги и на името Зарат (Зороастър погърчено), учените навеждат множество отломки от стари списатели:

„Аристотел же първо о мъдрословию. Магите са по-стари, казват, от египтяните и тии вярват в две начала – добър и зъл дух; едному же име Арамъзд (Ζεύς), а другому Ариман – Ахаран (Αΐδης, гърци)“ (Диог. Лаерт).

„Бероз, който ни бе запазен в арменския превод на Еузеб, споменава една медейска династия, основана във Вавилон от един цар на име Зороастър, много преди Нинус; той живял към 2234 г. преди Исус Христос.

Ксантус Лидийски (470 г. преди Исус Христос), споменат от Диоген Лаерт, поставя пророка Зороастър през 600 г. преди Троянската война (1800 г. преди Исус Христос).

Аристотел и Евксод, съгласно Плиний (Hist. nat. XXX. 1), поставят Зороастър 6000 години преди Платон; Хермип го поставя 5000 години преди Троянската война (Diog. Laert. Proem.).

Плиний (His. nat. XXX, 2) казва, че Зороастър е живял няколко хиляди години преди Мойсей евреина, който създал друг вид магия.“

Днешната наука не приема последний потоп за всеобщ, според както е записано в еврейските книги, но за частен, т. е. че сичкий земен кръг не се е потопил, нито сичките человеци и животни са изгинали.

Многи учени са писали върху тойзи предмет и трудили са се разновидно да докажат естествените причини, от които е станал последний потоп, и начина даже как е станал, както и за сътворението мира. Ние щем говори о тому нещо си вкратце, по най-новите одобрени от учените изследования, но само в извод на повествувателната част, а не с математическите им доказателства, които тии учени мъже са довели, защото тука не е наш предмет то. После щем дойде на спасените от потопа народи и на нихното преселение от Азия в Европа, между които щем видя и нашите стари праотци българи или в обширна смисъл словени, кое е нашій единствен предмет в настоящее съчинение.

(Следова във II-а книга)[6]

……………………………………………………………

НАРОДНИ БЪЛГАРСКИ ПОВЕСТВУВАТЕЛНИ ПАМЕТНИЦИ, ПОТВЪРДЕЮЩИ, ЧЕ БЪЛГАРИТЕ ДРЕВЛЕ НОСИЛИ И ИМЕТО КИМБРИ ИЛИ КИМЕРИИ И ЧЕ БРЕМ И БОЛГ БИЛИ БЪЛГАРСКИ ЦАРЕ

Преди да изложиме тия паметници, мислиме за нужно да кажеме нещо си върху нашата народна книжнина:

Българската наша народна книжнина е почнала да страдае още от появлението християнства в македонските българи поради наводнението елинизма, кого е разпространявало грънкото племе за политическата си цел със сичките си възможни средства. Всякога, когато погърчената веке Византийска империя е преодолявала над българите (а най-паче от десятаго века, когато грыцкий език измести латинскаго), най-голямото ѝ старание е било да претопи българский народ в себе си с уничтожението на книжнината му. Това се види от самите грыцки някои си писатели, които се изражават, че тойзи въпрос бил за смъртта или за живота на елинизма!

Самото прибежище на българската народна книжнина е било в пределите на Стара планина в непокръстените тогава българи, де се е съхранявала пренесената им от Азия старотракийска отпърво книжнина в древните времена, а няколко си века преди Христа, пренесената второ от гебрите (кимбрите) зандска книжнина. Но в кръщението Преславскаго двора (866) и тя пострада като нечестива! Доказателство необоримо при другите е и въпросът, който отправя Борисовото посолство на папа Николай I: „Що да сториме с нечестивите книги, които сме получили от саракините и ги имаме?" Папа же им отговорил: „Непременно да ги изгорите!"*, както и имената на самите възпоменаеми в нея иста повременност книги: Грьмник, Коледник, Мисленик, Пътник, Пят-Дзведи и проч., които нямат ни най-малкое сходство ни с елинската, ни с латинската книжнина.**

В царствуването же Алексия Комнена (1118), когато се бяха усилили богомилците, кои искаха да въведат пак староиндийското си вероизповедание в България, по заповестта того византийскаго императора (защото византийците владеяха тогава България) изгориха жива главатаря богомилски Василия лекаря и изгориха множество старобългарски книги, като изпроводиха няколко тисящи домородства във вечно заточение отвън България, от които множество достигнаха във Франца, а именно в Лион и около Лион и заселиха се тамо.

А в завладението Българии от турците, в продължението на седемдесет и пет годишни кръвопролитни и опустошителни общи и частни боюве, всек може да си въображи какво е пострадала бедната старобългарска книжнина! Минува завладението и се установяват турците в България, но явява се друг по-голям и по-хитър неприятел на българската книжнина и въобще на всяко, що е българско народно! А той е гръко-фенерското лукаво свещенс-

* Виж от тому въпрос 103 в „Responsa ad consulta Bulgarorum ed Hardouim, acta Conciliorum", 353–386.
** Ние о тому щем говори обширно във вторая книга настоящего съчинения.

тво, ведно с гръко-фенерските князове, кои са последовали това изтребление на старобългарските книги и гонението на българската народност до 1829 г. явно, а до възбуждението на българите (за черковний им въпрос, кое започва от 1834 и се усилва от 1840) следовали са гоненията малко по-тайно и посредством лукавства.

При такива обстоятелства всек може да разсъди причините на оскъдността от повествувателни български народни книги, които са най-много гонени. Но при сичко това находили се и человеци, в сърцата на които народната искра не била изгаснала съвсем и утвърдили по нещо си в опасност живота си, а други преписали и предавали потомству по нещо си в съхранение. Такива ръкописи се нахождат доста по България под името Царственици, т. е. повестност за българските царе.[7] Истина, че тии са претърпяли много от невежеството на преписавшите ги и не може се приемне сичко, що е писано в тях без едно зряло разсъждение, но се пак са поверни в много предмети от онова, що са записали върху нашето прошествие странните писатели.

По-многото же от тия ръкописи са недовършени и безименни.

Наший предмет тук не ни допуща да се впустиме в обширно разсъждение върху тях ръкописи и това, що казахме о ним мимоходом, казахме го само за едно кратко понятие върху нашата народна книжнина, понеже от подобна една безименна ръкопис навеждаме доказателства върху името кимбри или кимерии, кое някогаш носили българите.

У нас се находи ръкопис, коя носи следний наслов: Історіѧ вкратцѣ ѡ Болгаро-Словенскѡмъ народѣ, и коя почва повествуванието си тъй:

„Болгарскіі народъ изъіде древле от Черного морѧ от рѣки Волги и звахѹ сѧ тамо Гимери и Кимери, егда оумножиша сѧ, изидоша первое на овинѧ странъі, и еще предъ Алеѯандромъ Македонским.

Иллірикъ первъіи краль бѧше потомь же на гфкв 3522. по сотвореніи міра, кралеваше ими краль Бладиліи, онъ Филипа Македонскаго царѧ побѣди и подданика егѡ сотвори. Послѣди же паки на гхпе, 3685 бѧхѹ два брата имъ крале Бремъ и Болгъ, понеже много кралове надвоеваша, и много землѧ оусвоиша, той народъ назва сѧ по своемѹ имѧнемь. А тои Бремъ повоева западнѹю странѹ и осташа тамо, по краи Западнаго морѧ, Балтиискаго оу Помераніи, назвашѧ сѧ Пеми и Словаци, потомъ же и Брандибѹри. А Болгъ на восточнъіѧ странъі и землю повоева и оусвои и со своимъ народомъ посели сѧ, и назваша сѧ Болгари, кои потомь со Алеѯандромь Македонскимъ воюѧи имѧ имь ѡста сѧ македонѧне.

Но паки, по хрістововомъ рождествѣ вцарство Оауленга царѧ цариградскагѡ, паки от Волги прідоша и даде имъ Оуалентъ да сѧ населиша по край Дѹнавъ.

Паки на оучь: 495 по Хрістѣ вцарство Анастасіѧ царѧ греческаго прідоша свеликимь воинствомъ от Волги и люто разбиша греческое войнство, над рѣкою Зѹртою и оусвоиша Тракию и едва царь греческиї со многими дарами смири сѧ съ ними, и отидоша оу Сремъ, и тамо Теодорикомъ готскимъ и талійскимъ кралемь обладани осташа влѣто хрістово фг: 503.

Потомъ паки влѣето фді: 514 приідоша отъ Волги съ Вѵѳалианомъ вождомъ своимъ, и биша царъ-градъ и царь дарами смири сѧ съ ними и оу Тракію приідоша и поселиша сѧ, и понеже вождъ бѣ Вѹкичь, а по Вѹкича Драгичь.

Паки влѣто хдѕ: 666, множайшіи ѡт Волги из

Великиѧ Скандинавїи съ вождомъ своимь Орбатомъ въ царство Константина четвертаго, тимъ имѧнемь оусвоиша всю Тракїю и Мисїю и много кратъ порази войнство греческое той Орбатъ и на всѧкое лѣто дань взимаше ѡт царѧ греческаго, и прѣстолъ кралевский во Охритѣ постави, владѧхȣ сирѣчь.

А прежде оу Терново владѧхȣ и вси иполоматри бѧхȣ сирѣчь идолослȣжители, и той Орбатъ велми храбаръ бѧше и на всѧ страны, а наи-паче съ греки и тогда разȣмѣша греци како ѡт Волги великїѧ прїидоша и назвахȣ ихъ Волгари.

Разяснение

Тая ръкопис, както и више казахме, е безименна и съдържава едно твърде късо съкращение на българската народна повестност: тя започва от пришествието им в България, както е видно, и достигва до падението българскаго царства под турската власт, т. е. до решителната битка на Софийско поле, де е погинал цар Шишман.

В нея се преброяват 41 царе български и разказва се по нещо си от нихните дела. После има прибавление и: „Стїи от Болгарскаго народа", де се описват в кратко имената, месторождението и мястото, де са се посветили 36 българи светци. Подир него следова и второ прибавление е наслов: „Кесари отъ Болгаровъ", т. е. българи, кои са били императори на византийски престол и изчисляват се такива пет. До тамо же се свършва и това сичко се съдържава в 14 листа на големичка 8[ма].

Книгата, на която е писана тая ръкопис, е проста и скорошна книга, а правописанието и езикът, на който е писана, както е видно от вишеизложенаго отломка, показват, че не е одавно преписана. Съдържанието обаче доказва, че тя е съставена не от простаго человека и че то е черпано от разни други стари ръкописи, помесено с много и от византийските писатели. Мене е дадена [в Белград, 1856] от покойнаго Хаджи Найдена книгопродавца, кой ми каза, че е найшал в Атонская гора в някой си манастир.

Ние не щем вхожда тук в обширни разборни разсъждения върху цялото съдържание на тая ръкопис, защото не ни е то предметът, но щем съобрази от наведенаго отломка само онова, което вхожда в наший предмет, който ни занимава сега.

Забележка

1. Безименний съчинител казва, че българский народ от древности изишал от Черно море от волжанските страни, коих назовава Велика Скандинавия и че тамо се звали гимери и кимери, и че тии дошли на овия страни, т. е. в нинешна България още преди повременността Александра Македонскаго (разумява се великаго Александра), коя повременност е позната добре в европейската повестност (336–323 преди Христа). Кимбрите же, както е познато, са един и исти народ с кимериите, които живели около северните крайбрежия Чернаго моря, Каспийскаго моря, между Истера (Дунава) и Дона реки и в полуострова, който отпосле е назван от тях Къръм, Крим (Кимерически Възпор). Кимериите, по свидетелството Еродота, минали от тях места Дунава седемстотин години преди Христа и населили се в Тракия, а една част от тях минали в Мала Азия и населили се около Синап.

Като съобразиме онова, що доказахме досега с толкова живи и необорими доказателства, че трако-илирическый народ, кого Бремовите и Болговите галати, в похода си в България, нашили три века преди Христа в Стара планина, именно, че тии били нашите праотци българи, виждаме ясно, че безименний съчинител на тая драгоценна ръкопис казва самата истина, говорящ, че българите, когато живели около Черното море (по тях исти места, де живели Еродотовите кимбри и кимери), звали се гимерии и кимерии, т. е. кимбри или кимери, и че тии дошли в Тракия еще преди Александра Македонскаго.

2. Безименний съчинител казва: „Последни же паки на 3685 беху два брата им крале Брем и Болг...“ и проч.; изчисляющ же завладените западни страни от Брема, казва: „А той Брем повоева западнуго страну и осташа тамо, покрай Западнаго моря, Балтийскаго у Померании, назваша ся Леми и Словаци, потомже и Брандибури.“

Тук имаме да съобразиме твърде важни исторически истини.

Сичките историци съгласно сочат първото появление Келто-Кимбров от Каспийското море и от тамо ги разпространяват по другия страни Европи. Нашийже безимен историк казва, че се от тях страни изишли българите; друидските попредания казват, че белгите дошли от северните страни и завладали западните, това исто казва и нашийбезимен историк за Брема, че повоювал западната страна, но той потвърдява, че се установил тамо, и показва и местата: покрай Западнаго моря, Балтийскаго у Померании, а то е съгласно със Страбоновото свидетелство, кой назовава Белгите, приморци: τά λοιπά Βελγῶν ἐστιν ἔθνη τῶν παρωκεανιτῶν, както другаде говорихме. Французкий историк Г. Amedee Thierry изисква завладението в Голия на белгите (кое другаде изложихме), с които нагажда той, че зели участие и волките (les Volkes) и които се стрáе да докаже едно племе с тях – ето нашийбезимен историк как ясно показва това завладение в Голия на белгите, българите!

После следова нашийисторик, че от тях завладени места от Брема, назвали се леми и словаци, потомже и брандибури, това же можеме съобрази със следное изложение от Г. Amédée Thierry: „Плодоносните земи Боемски (чешки) обитаваха се от народа галатски на боите, коим името, според гръцкото и латинското правописание, зема кроювете бои, богии и бочи и кое стои най-много в историята между негалските народи. („Histoire des Gaulois“, intr., p. 53)

После следова нашата ръкопис: „А Болг на восточния страни и землю повоева и усвои и со своим народом посели се и казваше се болгари.“

Ние видяхме, че един от предводителите на Толистобоите и тектосагите се звал Болг, кого гърците пишат Βόλγιος и Βέλγιος, и че тектосагите, белгите и толистибоите били едно племе (σύμφολοι според Страбона), тектосагите же носили най-старо народно име Belgarum – българи, а тук видиме в нашая ръкопис, че от Болга се нозовал наш народ болгари!

Страбон казва, както видяхме, че трокмите, които били едно племе с толистобоите и пр., не е познато де са живяли и отде са, както и за Брема, че бил от правсите, но и тии били непознати, ето нашийбезимен историк как ги хубавичко разяснява кои са били!

3. Забележителното е тук, че тойзи наш народен паметник говори положително; че Брем и Болг били словени и българското име се теглило от Болга, а не от Волга река, ако и да казва, че в древност българите живели около Волга река и оттамо се преселявали в Тракия. Но още по-забележително е, че той разяснява твърде добре колко пъти са дохождали с военни отделения българите от тях страни и кога чак гърците узнали, че тии отделения от Волга идат и по тому ги назвали болгари! А той с други речи иска да каже, че гърците не са знаели отде произходи името на българите, но дали им го от Волга река!

Безименний съчинител на тая ръкопис изброява обстоятелствено и с летоброением, както е видно в отломъка, четири похода и прехождания от волжанските страни, четвърто му же походу казва, че Орбат (Кубрат) бил предводител и той най-много поразявал ромео-гръцкото войнство: „Той Обрат велми храбар беше и на вся страни, а най-паче с греки и тогда разумеша греци като ог Волги великая придоша и назваху их волгари!"

Забележка: Византийските списатели са заблудили и европейските, кои са отпосле писали за българите, че тии уж от Волга зели това си народно име българи! Но арменская история ги споменува сто и двайсе години преди Христа под името българи, а не волгари. Във времето арменскаго царя Арсака дошло в Армения едно отделение българи под предводителството Вунда (сравни собствено име българско Въндю, Вендо и женско Венда) и му дали земи да се насели около Аракса. Saint Martin твърде право е нагадил, че Волга река е названа от славяните с това славянско име, а тии славяни не могат да бъдат други, освен българите, които са действително живели по тейзи места!

Европейски някои си учени даром мъдруват, че тии българи (дошавши уж чак в 502 год. подир Христа в днешна България) били татаро-унгарскаго племени, но като дошли в България, найшли тамо седем народа славяни, смесили се с тях и се пославянчили до шуш за твърде малко време! Но тии учени не ни показват отде и кога са били дошли тии седем народа славянски в България и някаква си наймъничка татаро-унгорска остатка в езика ни?! Нам е познат коренно татаро-турский език и със сичките старания, които сме положили няколко години да открийме такова нещо, за святата истина повестности, нищичко не сме найшли.

Истина, че в нашийо говорен език има да са се увели много турски речи, както и гръцки, но не по сичките места и тем съответствующи речи чисти наши български имаме тоже живи в говорен си език. А кой не знай отде и кога са се въвели тия речи?

Ние щем доказа другаде, че в сичките индоевропейски писмени езици се нахождат по няколко си чисти турко-татарски цели и коренни речи, но тем източника трябва да ищеме не в турско-татарите, но в общий арианский език!

Ето що говори върху тойзи предмет един от тях европейски учени в съчинението си „Ethnographie de la Turquie d'Europe". par G. Lejean, издад. 1861: „Как са се пославянчили българите? Вероятно като са се смесили със славянските племена, които са се намирали в завладените страни, като седемте племена и други, ако вече не са претърпели това влияние по време на миграцията си. Сигурно е, че от деветия век те са говорили славянски, тъй като към

867 г., времето когато приемат християнството, папата им разрешава божествена служба на този език и че към същото време първенците на народа се наричали „боляри“ (βοιλάδες), дума, произходът на която е славянски (бой, война, откъдето „войвода“). Може да се споменат още и други думи и почти всички лични имена от онази епоха, която следва след установяването в Мизия.

В съвременния български език се намират малки следи от угроелементи и в расовия тип се забелязват различия със съседните славянски народи, без да може да се извлекат някакви решителни изводи.“

Чудни са европейските някои си учени, които тъй даром се впущат в работи, които не познават!

В българский нов език се находили дири от унгорски език! А защо не покаже господство му поне една реч, да я види света и да разсъди по разложението ѝ!...

Заключение

Подир толкова живи и необорими доказателства, които изложихме в тая първа книга съчинения си „Българска старина“, можеме веке положително да начертайме вкратце истинните начала на българското най-старо битие и въобще на словенското.

Подир последний потоп, който е бил частен, а не всеобщ, според изпитаното и придиреното одобрение на най-учените днешни мъже, спасившите се от тойзи потоп человеци в Азия, а именно в хиндистанските най-високи гори, почнали постепенно да се преселят оттамо по местата, отгето потопските води веке се бяха оттеглили и изсъхнали.

Между сичките человечески племена, спасившите се от последнаго потопа, индийските са били най-многочислени, защото тии са обитавали най-широкото и най-плодовитото пространство на горещий земен пояс и най-големите планински извишености. Тии еще във времето потопа били са се съставили в особни общества и челяди, кои са тъй разделно изишли оттамо в преселенията си по другите места. Затова потомците им, които са съставили отпосле цели собствени народи, принадлежат се на това първобитно голямо индийско племе.

Мала Азия, много страни на Средна Азия, на Египет, както и Европа са населени от народи того индийскаго племени.

Сичките знаменити учени европейци са дали на него първобитен народ общото народно име Aryas = Арии*, нащавши го в самскритая най-стара книжнина, и съгласно са одобрили и приемнали, че от тях е заселена първо Европа, поради кое са назвали и народите ѝ индоевропейски народи, както и езиците им индоевропейски езици. Ние доказахме, че името Aryas и българь е едно и исто име, както и единството езика, пренесеното земеописание, старото вероизповедание и пр., щото с пълно право казваме, че нашето българско и въобще словенско племе или по-право да кажеме голям род, най-напред е достигнал и встъпил в европейските предели. А направленията, които е следовал в преселенията си, са следния:

1. Едно направление, отделивше се от тях стари жилища, подир един многолетен изход минало е

* По нашему ярии е облагозвученото име того народа, по-последно от Арии.

чрез Мала Азия през Възпора и Дарданелия и населило е цяла Тракия в обширна смисъл, и простирало е населенията си чак до Атлантическото море. От това отделение много са остали и по разни места Азии, а именно по Мала Азия във Фригия и другаде. Гърция, коя не е носила никак еще това име, населена е сѐ от това първо отделение българо-словенскаго рода.

Това племе или голям род е познато в елинската стара повестност под общото и обширното народно име πελασγοι и πελασγικά ἔθνη, кое име не е друго, освен белги = българи, изкривено от гръцките списатели на πελασγοι поради недостатката езика им.*

Елинското или гръцкото малко племенце е изишло и от хинданските си първобитни жилища сѐ заедно с големий род българословенски, но то е вървяло отделно и настрани от българословените, сѐ по лесистите места, без да се е смесвало тогава с тях. Името же елин и грък, кои значат горци, дадено им е от българо-словените.**

2. Едно друго направление е тръгнало именно от ималайските подножия, де живее и днес еще земеделец народ, носящ името сейки (сеящии, орачи); то е следовало преселенията си през северните страни, а именно през Каспийското море, и встъпило е в Европа, взевше разни направления и достиг-

* Че гръцките списатели много странни речи писани с б са писали с р, върху това можеме наведе много примери. Отечеството Александра Македонскаго, кое се е съхранило и до днес в правото си наименование Бела или Белица, тии са го писали в старост Πέλλα, а днес Μπέλητζα! Тъй и множество други.

** Ние, както другаде казахме, щем говори обширно върху тойзи предмет.

ше с голяма една част в Молдо-Влахийските предели, минавше Дунава и населивше се по цяла Стара Тракия, смесивше се с по-първото установено веке по тях места отделение.

Това второ отделение е познато в старата повестност под името саки, жети, маса-жети, кои имена не са друго, освен истото име сейки, арии, българи, както другаде го разяснихме.

3. Третье познато преселение е κίμπροι или Κιμμέριοι, кое не е друго, освен познатото име на гебрите (зандите), правите потомци тоже на ариите. То голямо отделение, както другаде казахме, дошло седемстотин години преди Христа от страните на Каспийското море и населило се по разни предели Европи, а именно в Стара Тракия, една част же от него минали в Мала Азия.

Тия са познатите преселения българословенскаго рода от Хиндистана в Европа, кои не могат има никоги никакво си опровергание; защото се основават на общите одобрени изследвания и начала от сичките учени индианисти, езикоизпитатели и любословци на новата наука сравнителната любословия. А тии начала са: а. пренесеното землеописание на старите народи от първите им жилища в новите им; б. пренесеното вероизповедание тоже от първите им жилища в новите; в. единството днешнаго им езика със стараго им арианскаго.

Ние в настоящее си съчинение изложихме в доста голяма обширност от сички тия върху нашия предмет, т. е. върху българското най-старо битие, а най-необоримо е, че доказахме и единството на самото име Aryas = Арии, с името болгари.

(Следова във 2-та книга)[8]

БЪЛГАРСКИТЕ ХАЙДУТИ.

Тяхното начало и тяхната постоянна борба с турците от падения Българии до днешните времена, Букурещ, 1867[9]

Горо ле, горо зелена!
Имаш ли вода студена,
имаш ли сянка дебела,
като за нази юнаци?
....

Известие

Това съчинение е разделено на пет главни отделения, кои съдържава следния:

1. Предварителните причини падения Византийскаго царства; началото на турското встъпване в Европа и нападането им в България; първите им битки с българите до падението на престолните български градове е на царското дородство.

2. Началото на оттеглените в планините народни войводи; техните частни битки с турците; появлението на хайдушките чети; разяснения на някολко си народни песни, относящи се на тойзи предмет.

3. Конечното покорение на България от турците; тогавашната турска политика и преимуществата, които са давали на българите, за да ги полесно покорят.

4. Каква политика е следовала Турция с българите, поощряема от фанариотското гръцко духовенство и проч.

5. Описание развития народнаго духа за по-обширно движение политическаго живота, кое започва от 1821 до 1867.

За улеснения же на средствата ще се издава в малки книжици под брой.

Съчинител

Предговор

Европейская всеобща повестност твърде мимоходом и в общ само поглед е записала оная страшна повременност, която потърси и погрози цяла Европа, т. е. първое появление на турците в тия предели и техните опустошения, коих тии свирепи диви азиатски пълчища нанесоха, от дето поминаха!

Никой народ на света не е учинил толкова големи злини человеческому роду, колкото е сторило това турско племе! Никой друг народ не е учинил толкова обширни и всеизтребителни опустошения и разорения по света, нити тъй немилостиво и зверски е постъпил със завладените от него народи, както са постъпили въобще мохамеданите! Защото тии са искали мечом да им налагат алкоранская наука, коя при другите прибавя верующим я да убиват неверующите в пророка им, или да ги товарят с такива тежки даждия и насилствени налози, които докарват живота поданим по-горчив от смърти!

Когато человек размисли и си напомни само една малка част от неизбройните озлобления и опустошения, които тейзи зверообразни людие турците нанесоха и в трите части земнаго кръга, в Азия, Африка и Европа, потоците на невинната человеческа кръв, която проляха, настръхват му космите, ужасява се умът му и не знай, нити може да изнамери речи подобни да изражи големината и крайността на тяхната лошавина!!!

Живеящий в днешний век человек, а най-паче младото днешно поколение, никак не може да събере в ума си, да си въображи и да повярва: дали е възможно носящий образ человека да достигне до такава една зверска свирепост, да има такова едно немилостиво каменно сърце, та да учини подобни себе толкова и такива ужасни злочинства! Никакво обаче друго световно събитие не е по-истинно и тъй добре познато, колкото са познати турските всеобщи злодейства и беснила! Живи же и до днес еще доказателства са: разсипите и развалините, които се виждат по сичките места, догето се е простирала тяхната губителска власт, догето е пстъпил техний опустошителен крак!

При всичко това образована Европа, християнска Европа, коя гордо се провиква, че образова и вчеловечва света, коя с речи дебели се показва, че изгонила уж губителството и мъчителството не само от европейските предели, но еще и от краищата на дива Африка и далше, прогласява же правда народности; ученая, казваме, Европа гледа пред себе си в средата на най-хубавий европейски предел и в тойзи еще век често да се подновяват ужасни кръвопролития и насилствия от мюсюлманскаго пустоверия над своите в Христе братя; слуша жалостните и скръбните плачеве на невинните жертви и сичко това се потъпква на дипломатическия лукав стол в полза на народоубийствената им политика!...

А най-срамотното за человещината е, че сама тя образована християнска Европа безстидно възпрепятствува на народите, които толковечно тъжат под тежкото мюсюлманско иго, възпрепятствува им, казваме, да отемнат похитената от губителите им турци мила свобода, бащина земя, народните си права! Доказателства живи на това са съвременните събития на покушенията на поданите Турции народи, де Западна Европа притече на помощ мюсюлманов и словом, и делом, а озлобли бедните тях народи, най-паче же с емствуванието целокупности Турскаго царства и съпричислението на турската династия в реда на образованите европейски династии!...

Западна Европа с тая си постъпка към бедните на Възток подани Турции народи, не само що чини едно от най-безчеловечните дела, подпомагающа и поддържающа словом и делом свирепите турци да държат еще тия бедни народи в железните ногти мъчителства си, но еще показва и най-голямая неблагодарност и непризнателност към тия днес бедствующи неправедно народи. Защото никой не може отказа, че ако тия народи не бяха храборно удържали силните удари в тогавашното слабо състояние на Западна Европа, на азиатския разярен кръвопиец звер с толкогодишните си кръвопролитни против него борби, той непременно с най-голяма леснина би погълнал и цял Запад и питане е: дали би съществувал днешний Парис и други такива градове и дали би се гордила днес Западна Европа с напредъка си, до когото е достигла? Не би ли Османовий меч опустошил и нея част на света, както е станало с нашите хубави предели, с нашето мило отечество? Не биха ли и тии днес образовани народи подпаднали в истое морно и недвижно състояние, както народите на Възток, по следствия на ужасните опустошения и разорения, които непременно щяха и тем да нанесат зверообразните турко-татари? Малко ли претегли и претърпя от днешните си любимци турци Австрия? Не виждат ли се до Ви-

енските преградия живите остатки? И ако маджарский, а най-паче славянский род не бяха се тъй храборно и юнашки борили и тамо против това азиатско беснило турците, не би ли би остало и спомен днес от австрийци и Австрийско царство?

Ние в настоящее си съчинение не щем се впуща с подробно описание на турските злочинства, т. е. не щем ходи в Азия и Африка, нито по цяла Европа да изчисляваме що са по тях места сторили, понеже не ни е то предметът; но щем се ограничи само в нашето мило отечество България, кое са тии губители преди четири и више века тъй свирепо похитили и освоили и толко време еше под мъчителската си власт държат! Наше же описание ще бъде общ един поглед само, а не подробни и обстоятелствени описания, защото нити източници такива имаме еще открити и събрани. То е истина много жалостно за нас да нямаме описана тая част повестности си, коя само може да свести народа ни и възживи духа му, но що да сториме, когато черната съдба тъй е докарала, да се изгубят сичките почти обширни паметници и записки, които са писали нашите тогдашни праотци върху тойзи предмет.

От записките же западних народов върху тойзи предмет твърде малко можеме узна, защото тии в тях времена, освен слабото развитие, в което се нахождаха, твърде малки сношения имаха с народите на Възток. А поради вероизповедните раздори бяха дошли до непростителни омрази и ненависти с тях, щото и записаното им не може се прие за цяла истина. Византийците, ромеите (οι Πωματοι) като съседи с българите можеха да опишат сичките подробности на тия страшни кръвопролитни борби между българите и турците; но кой не знай,

че между ромеите и българите съществуваше отколешна вражда и че ромеите навлекоха това турско нападение на българите и гледаха на него със задоволствие, а много от тях зеха и участие в битките, предвождащи турците, както беше Евренос бег и други, без да се размислят несмисленците, че това ще докара и тяхното конечно разорение и унищожение, както и последова! А после ако е имало и някои си добросъвестни людие от тях да са записали нещо си о тому, и то се е изгубило подир тяхното же разорение, а твърде малки отломки има съхранени върху тойзи предмет, и то съвсем мимоходно записани.

От съхранените и откритите досега паметници в българските, влашките и сръбските летописци и от кратките записки, които се виждат по крайщата и посреде на някои си черковни книги, записани от някои си четници и попове върху тойзи предмет, засега не може се описа нещо си редовно и пълно, защото и тии не са писани от очевидци, нито в тях времена, когато са ставали те събития. В турски някои си берати, дадени в тях времена на някои си лица или общества български по следствия на примирението им с турците, за да се ползуват те лица и общества от някакви си преимущества, както и от издадените в тях времена фермани от турците, подир всяка победа, що са тии удържавали над българите, извещаещи с тях радостта си на сички турски свят, в тях, казваме, могат се узна твърде много подробности върху тях събития, ако и да са писани с най-голямая пристрастност мюсюлманскаго фанатизма. Но за щета ни един от нашите българи не се е заузел досега на това дело, ако и да имаме доволни лица, които познават добре тур-

ский език и имат средствата да изпълнят такова едно нуждно и полезно за нашата нова повестност предприятие! Подир тия же източници идат нашите народни песни, в които е съхранено твърде много върху тойзи предмет, като се съберат в купе и се изследоват с разборен начин.

Може би с време да се открие нещо си по-съвършено, писано от очевидци и в тях сами времена, от кое да се разясни поне правий ред от началото на битките български с турците и обстоятелственото им течение до падането царствующаго тогава града Търнова, Средеца и Видина, до свършването царскаго доморадства Шишмана и Страшимира и до появлението на осталите войводи по горите, които са следовали по непристъпните планини частните битки с турците, в растояние на толкова години и най-после се преобърнали на хайдути, кое и до днес следова, но под друг вид.

Надписа, който даваме на това си съчинение: „Българските хайдути" и проч., не тряба да смутява читателите да го земат в смисълта, която му дават днес нашите губители турци. Речта хайдутин не значи разбойник, нити тат, нити лошав человек за българина днес, но значи: юнак онеправдан или обезчестен и похитен от турская свирепа власт, кой отива самоволно по горите и планините и иска с въоръжена ръка сам отмъщение от губителите турци или турски духове, додето се удовлетвори и после отбягва в свободни земи или, борещ се храборно, изгубва глава с най-голямое си задоволствие за полученото си отмъщение. Истина, че тая реч е турска, както и речта хай, хаита, хайталък, коя значи: скитник по горите и полето в първобитност, както и хаймана, а после значи и разбойник по делата на скитаещите се с такава цел, както са четите в Азия на турците разбойници; защото тии изхождат по тойзи път не от чувства отмъщения, нити от някоя си по-голяма цел подбудени, но от чиста наклонност грабителства и злодейства. Нашите хайдушки чети са остали тъй непознати и презрени, защото не са имали някой си свети отец, както е папа и някой си отпаднал от стола си крал, както е Франц II-и, бившии Неаполитански крал,[10] да ги благослови и да ги защити, като им даде името реакционери, нитии европейски някои си учени, превзети от католицизма и папизма, да пишат за тях, да оправдаят и да възвишаят делата им, както следова с талианските чети, които от съставлението Талианскаго царства под управлението царя Виктора Еманоила непрестанно и до днес ходят с благословението на св. Отец папата и с издържанието и поощрението падшаго Неаполитанскаго краля Франца II-и! Нашите чети досега са били познати само от турците, наши завладетели и губители, които, освоивши от толкова години насам нашето мило отечество, мислят, че тяхната власт над нас е веке узаконена и нити си напомнят даже, че те някогаж са похитили със злодейство нашата земя и свобода! В техните глави и уста тая реч не може да значи добро: а най-смешно е, че тии и цели народи, когато са се подигали за свобода, се с истата реч са ги назовавали хайдут, хърсъз. гяур и други т[ем] п[одобни] речи. Такива имена тии отдадоха някогаш на свободните днес черногорци, гърци и сърби, когато тии се биеха и бореха за свободата си! Но за българина, както и за всякаго здравомислящаго человека, който люби правдата и свободата, когато се появат подобни горски юнаци, борещи се против

губителя за отмъщения чести, живота и свободи отечества, тая реч хайдутин не може да има онова значение, което ѝ отдават губителите им турци!

Българите на своя си език наричат тях юнаци шумари и шумковци, а черногорците ги наричат ускоци; разумява се от самосебе си защо им отдават българите това име; защото шумакът е тяхното прибежище, тяхната крепост и защита против неприятеля, с когото изхождат да се борят, а черногорците, що ги наричат ускоци, то е, защото техните чети ускачат далеко от черногорските предели и отиват в турските да мстят отмъщение от злоблившаго их неприятеля.

Началото на тия български чети не е ново, то е започнало еще от падения Българии, както щем го разясни с народни живи доказателства, т. е. как се появиха най-напред тии хайдути, отде е остало в тях малки четици името войвода и хоругвоносец, каква цел са имали, как са се борили толкова векове с турците, какво направление зеха отпосле и с какъв начин следоват и до днес борбите си с вечний наш враг турчина. А чудно е, че щем видя жени и девици млади да са вхождали в това народно покушение за свобода и независимост, предвождаещи те сами храбри чети против неприятеля отечества!

Българските хайдушки чети, неуспевши да се съсредоточат за едно общо движение в България, земали са най-живо участие във въстанието на съседните народи против общий враг турчина.

Сръбското днешно княжество е твърде много длъжно за свободата си на българските хайдушки чети, които храбрий българин витяз Хайдут Велко поведе със себе си от видинските гори и отиде в Сърбия с тях, а отпосле колкото други идеха от разни места Българии (както Индже войводовий прочют хоръгвоносец), съсредоточи ги в едно под своето си управление и състави две хиляди юнака. Познати са Хайдут-Велковите заслуги на сърбите и той само е оставил безсмъртно име между сърбскому народу; не от записаната сърбска повестност, но от делата, които народът гледаше и от него народ и до днес еще има живи свидетели. Сърбската нова повестност е записала Хайдут Велка и неговата храбра дружина под името бекяри, т. е. чужденци, неженени и незадомени в Сърбия!...

Тя е премълчавала и много други знаменити българи, които са земали живо и успешно участие в тогавашните договори и политически сношения на сърбите с турците. Сърбската нова повестност е писана по духу на гръцката и иска сичко да представи на сърбско. Но времето не е отколешно и живите доказателства не могат да се потъпчат. Българското же перо, което почна вече да описва съвременната си народна повестност, не ще остави ни една подробност неописана.

Българските горски хайдушки чети и във въстанието на свободна днес Гърция притекоха пламенно, съставиха особни полкове, а най-паче полка на конницата и показаха най-голямата храброст, борещи се противо общий враг турчина. Гръцката нова повестност със сичката си престранност не измени народното им име, но записа неколцина от по-знаменитите под името Βουλγαροι = българи, а не бекяри! А и нити можеше да учини другче, защото неколцина преживяха подир освобождението Гърции и занимаваха най-големите чинове, както беше покойний Хаджи Христо.

Българските горски хайдушки чети и в руски-

те против Турция битки зеха живо участие и заслужиха с най-голяма вярност и привързаност Русии. Щом минаваха Дунава руските войски, тии играеха веке голяма роля пред руските полкове, отделени в особни легии и предводими от свои си предводители българи. Но и там остаха неизвестни, понеже руската повестност ги записваше под името волентири = самоволни, и нищо повеч!

Нашите български горски хайдушки чети, със сичката неизвестност в европейската повестност, в която са остали, за нас са важни и твърде важни и можеме каза с открито лице пред цял свят, че тии само от паданието Българии до днес били са и са наший знак политическаго живота; нашата за свобода и независимост непрестанна борба и слабото покушение против наший вечен враг турчина, което един добър ден ще докара непременно и едно силно и страшно вълнение против тойзи враг.

Тогава образована Европа ще свърши веке с емствуванието целокупности Турскаго царства!

ОТДЕЛЕНИЕ ПЪРВО

Предварителни причини падения Византийскаго царства

Всяка една държава, която се съставя със сила от разни народности, а най-паче от народи, които имат свой писмен език и своя особна книжнина, ако тя държава не успее да ги претопи в един само владеющ език и ако не ги накара да забораввят народностите си, а да приемнат една само, т. е. владеющаго народа, тя държава, казваме, не само що не може да бъде мирна във вътрешността си от метежи и въстания, но и непременно, рано или късно, тряба да падне; а всяка от покорените ѝ народности да възобнови прежная си независимост.

Истина, че единството на вероизповеданието може да сближи народностите и да ги съедини в едно тяло, но неговата сила изчезва при развитието народнаго духа, а вероизповеданието си остава като една форма, коя се варди и почита без никаква искрена привързаност. Такива примери имаме твърде много във всемирная повестност, а по-ближни нам в европейская стара и нова. Но Византийская държава представя нам едно твърде ясно позорие върху тая истина, което не след много време ще покаже и нейната наследница, завладетелка Турска държава.

Знайно е, че преди встъпването на турците в Европа българите имаха своето обширно царство, сърбите своето княжество, арнаутите своето кралство в Кроя, ерцеговците, бошнаците, моряните (гърците в Елада), лазовете (в Мала Азия), сичките тия се имаха своите независими княжества, които османовий меч постепенно победи и покори. А било е време преди, когато сичките тия народности, както и други от по-далечни, да са подпадвали под Византийская силна държава и да са стояли под нейната власт, някои си по-задълго време, а някои си по-закратко; най-паче же в напредването на християнството. Между сичките же тия народности в Европа, подпадавшите някогаш под Византийская власт, българите и тогава, както и днес в Турска Европа имали са мложината[11] над другите.

Началото и съставянето Византийския държави са в обширност описани и познати, щото не е

то наш предмет тук да се бавиме да ги описваме; в наший предмет спада само толко да кажеме, че тя Византийска държава почнат се състави от разни народности, коих Костадин великий, роден в Ниш, в България, съсредоточи под знамена кръста най-паче.

Отцепивш Костадин една голяма част от Римската държава, установи царството си във Виза (Византион погърчено) и даде името на това царство Новий Рим за по-голяма важност и улеснение да го усили. Латинский език беше тогава владеющи език и Новий Рим поиска, по подобия стараго Рима, да претопи в едно завладените народности, т. е. да ги полатини, но никога тии не приемнаха името латини, защото народното им име беше за тях най-скъпоценно от всяко друго!

Първо старопланинските българи се опълчиха против тая нова власт и тии сами остаха независими от нея. Тук, като казваме старопланинските българи, разумяваме ония българи, които живеяха по хрептовете на Стара планина, които се простират: от Черно море до Троян надлъж, а нашир от Чалъкавашкото входустие до Преслав, от Железна Врата при Котел се до Преслав, от Сливенското входустие при Асеница, до Търновските гори и от Шипченското входустие, през Габрово, додето се свършват непроходимите планини и гори, които, разумява се, в тях времена не са били, както са днес.

Тии старопланински българи са живели по тях места еще от старите си преселения от Хиндистана в Европа. Тях българи нити Александър Македонски, нити Брем и Болг, нити Траян можиха да покорят, ако и да се биха кръвопролитие, поради крепките местоположения, по които обитаваха и които храборно умяха да бранят.

По тях места нигде не се види никакъв знак латинщини, както по другите места Българии от двете страни на Стара планина, които имеха злочестието да подпаднат под латинская власт еще от времени Траяна. Македонските и тракийските българи по равните и слабите местоположения не можеха да отбият латинский удар и подпаднаха под властта им. Но със сичкото усилие, което употребиха над тях Старий и Новий Рим да ги накарат да изменят народността си, тии никак не се отказаха от народното си име българин, нито езика си изгубиха. Само тракийците българи се назовават от старопланинците руманци и Тракия Румания, т. е. повластни романов.*

Малочисленйй брой на гърците, които се ограничаваха в Мора въобще под Ахайска област римска, коеи първенствующ град беше Солун, а не Атини и слабостта, до която бяха достигли тии от завладението еще Александра Македонца и подир разпалването на това великанско царство, тия сички бяха причини, щото гърците чрез оръжие нищо не можаха да предприемнат против Стараго Рима; а когато се появи Новий Рим във Виза, тии одавно веке бяха римска област и даже народното си име елин и грък бяха преобърнали в Ῥωμαῖος = римлянин, както и езика си простонародието назоваваше и назовава еще до днес Ῥωμαϊκά = римски, вместо Ἑλληνικά = елински. Тии обаче, със сичкая слабост верни на старите си начала и предания, следваха удеотворението на голямата си идея – панелинизма, чрез разпространението езика си, и работеха неу-

* За древността и големината българскаго народа виж в съчинението: „Българска старина“, изд. в Букур., 1965.

морно в щета на панлатинизма, еще преди появлението Византийския държави. А като се появи тя, прилепиха се при нея дотолкова, щото може се каза наверно от сичките други народности, от които се състояше тя държава, гърците са имали най-голямо влияние в управлението ѝ, на кое им помогна най-много християнството, но под името ромеи. Доказателство върху това е, че тии в десятий век успеха да въведат свой език за званичен (официален) език на Империята, а латинский език, който владееше дотогава, престана веке властта си завсегда тамо. На това им помогна най-много вероизповедний раздор и раздвоението на черквите.

Гърците за достигване на голямата си цел имали са борба с два народа: с латините и българите. Латините отслабнаха от разделението на царството, а по-сетне от нападшите тамо и усиливщите се германски племена, щото тии веке не бяха опасни за елинизма. Но оставаха българите със силно царство, съседи с тях и държащи най-ягките места в Старопланинский полуостров, разпространени же същи и далеч еще през Дунава към север и към запад. Сичката им отчаяна борба против българите не само че до никакъв решителен успех не ги довеждаше, но еще ги отслабваше дотолкова, щото конечната пропаст Византийския държави можеше се еще в тях време прозрачи! Някои си от новите гърци историци, описающи византийская повестност, казват явно, че битката на византийците с българите е била дотолкоз отчаяна, щото се стояла за живота или смъртта на елинизма! Разумява се, че и българите от своя страна са следовали борбата с истая решителност и отчаяност, защото и за тях се е състояло за живот или смърт на българщината!

Гръцкий елемент във Византийская държава в предприятията си против българите, освен що се подпомагаше с наемниците от разни народности, имаше еще на своя Страна македонските и тракийските българи, които поради християнството, що бяха приели, пълнеха полковете на Византийската империя и отиваха против своите братя старопланинските българи, които не бяха приемнали еще християнството!

Многи от тях българи достигваха до високи степени във войнството и в гражданските чинове и явиха се големи византийски пълководци против своите еднородни братя българи; а неколцина възлезоха и на императорский византийски престол и явиха се най-големи гонители на българщината! Най-свирепий же от тях е бил Василий Македонянин, който поради големите кръвопролития, що е учинил над своите братя българи, добил е за похвала от гърците името Βουλγαροχθών = Българоубиец! Ето що чини вярата, когато народний дух не е развит!

Старопланинските българи, удържавшии от памтивека своята независимост ту под името жити (гети), ту под името независими в Стара планина траки, ту под името трако-илирци и проч. имена, под които са ги записвали странните (без да ги познават отблизо!), не можеха никоги да бъдат приятели нити със старите елини, нити с латините, а еще повеч с византийците, които сички искаха и се мъчиха толкова пъти да ги завладеят; тии не можеха, казваме, да бъдат приятели нити с едни, нити с други и поради тая причина не щаха никак си да приемнат християнството, ако и техните братя македонци и тракийци да го бяха приели; първите от начало еще появления му, а вторите от вре-

мени Константина Великаго. Тии до половина девятаго века бяха остали в пренесената от първобитните им жилища вяра, коя беше сиваизмът и Заратовий дуализъм*.

Византийский двор, отчаян да победи и покори българите оръжием, стараеше се на секи начин да се въведе и между тем християнството и тогава да обърне друга политика, като улесни сближението чрез тойзи начин. Но това не беше само гръцка работа, трябаше пак българи да посредствуват. Македонските българи, които бяха по-развити от тракийските и имаха отдавно еще черковната книжнина на български език, бидоха най-удобното посредствие на това византийско предприятие.

Християнството, ако и да сближи Преславскаго двора с Византийскаго, обаче никак не помогна изначала на византийците за достигане на целта им. Защото българский престол беше заузет туктакси подир Бориса от сина му великаго Симеона, человека родолюбца и образованаго до най-голям степен в тех времена. Познати са неговите славни победи над византийците и превзетие престолнаго им града и проч. Вътрешното же устройство Българскаго царства, военний ред и книжовното развитие във времени того великаго мъжа, цар Симеон, разширението на българските граници били са тогава в първенство си и ни едно друго царство тогава в сичка Европа не е можало да се сравни с българското!

Византийците от самото начало кръщения Преславскаго двора употребили са сичките си усилия да би могли да добият върховная власт духовенства над българите и чрез нея да следоват голямата си мисъл! Старий Рим от своя страна поиска да не пропусти това обстоятелство и труди се да употреби и той сичките си възможни средства да би добил тоже върховная духовна власт над българите, та да следова и он старая си политика над тях. Борбата между старий и новий Рим стана голяма; а може се каза, че тя отиваше за смърт и живот Византийския държави. Съставиха се извънредни събори за тойзи български черковен въпрос, изпроваждаха се разни посолства в България за това и от двете страни, присъствува и българско посолство в съборите, но до никакъв успех не можаха да дойдат нито едните, нито другите, защото цар Симеон учреди независимо духовенство в Преслав, под управлението Българскаго патриарха.

Калугерская злоба византийскаго духовенства, не сполучивша да освои под властта си българите, даде повод и отвори пътя на вероизповедни раздори и след малко се изпълни черковное разцепване на Възточна и Западна! Българите остаха на страни Възточния черкви, но независими и неприкосновени от византийското духовенство.

Византийците никаква полза за тогава не можаха да имат върху българите и от вероизповедното отцепване, за което се тии толкова много стараха! Българите не допушаха да им се погази ни едно народно и завладетелно право от византийците и биеха ги на бойното поле се равно както и по-преди, т. е. преди да приемнат християнството! Цариградский патрик Николай Мистик в няколко си писма към Симеона, царя българскаго, употреблява сичката си калугерска притворност и под видом благоговейности, труди се да отклони цар Симеона от

* За българското churchнародно вероизповедание виж в поменатое съчинение: „Българска старина".

кръвопролитията между ромеите и българите. Но негде в писмата си дотолкова се унижава като молящ коленопреклонно, но навсякъде се види гръцката злоба, покрита под булото на вярата! Патриарха Мистик отдава насякъде право на ромеите и обвинява българите, но твърде хитро и лукаво! Цар Симеон му е отговорил на някое си писмо твърде разумно и следвал е делата си.

Оставаше друго едно средство за ромеите, средство низко и безчестно да оборят българското царство. То беше сплетните и издателствата чрез женский пол със сродението на царските дворове, но в него тии успяха чак подир смърти Великаго Симеона.

Византийците, не можавши оръжием нищо да учинят против българите, решили са с лукавщина да убият цар Симеона, което са и сполучили. Баснитe, които имат записани върху смъртта му, не са друго нищо, освен хитрости и лукавщини, оплетени с някакви си тайни да би покрили мършовото си злодейство!

Напразната смърт царя Симеона трябваше да ползува византийците, а да повреди българите. Цар Симеон още не беше наредил нищо за подир смъртта си, а между домородството му владееше несъгласие. Големий му син, кому името е записано в някои си отломки разновидно, беше отдалечен от двора и като лишен от наследството; най-малкий же е бил в Малоруските днес називаеми страни, които са били български предели и земи и той е управлял там. Русите са имали тогава само едно малко княжество, ограничено около Киево, под владението Светослава. Само средний син цар Симеонов, Петър, е бил в Преславский двор, когато се прилучи напразната смърт царюва и той трябаше да го наследи, както е и било. Разстройството доде се наредят работите вътрешни, а най-паче да се споразумеят с византийците, владе за няколко време. Петър, слабоумен и недостоен наследник цар Симеонов, привърза мир с византийците с големи пагуби Българии!

Византийците, хитролукави люди, не пропустиха това благополучно време за тях да се възползуват от Петровая слабост и да положат в действие последное решение, т. е. сплетните чрез женский пол, защото ако и цар Симеон да бе починал, тии оръжием пак нищо не можеха да направят, понеже цар Симеоновите храбри войводи още бяха живи и тии в един случай можеха да снемат от престола недостойнаго Петра и да поставят големия му брат на негово място, за когото се възпоменува да е бил твърде достоен и народен мъж и който е мразил гърците.

Недостойний Петър показа ожидаемая от византийците слабост, та зе за жена от двора им. От тогава женските сплетни почнаха да се въдворяват в Преславский двор и България почна да отива в пропаст! Разумява се, че ведно с царицата са дошли и няколко други лукави и сплетници гъркинки, възпитани във византийски одавно развратен двор. Развратството и мегкушавостта са наишли ново невинно място; подпомогнати от Петровая слабост, обладали са заразително Преславскаго двора и за малко време Преславский двор е почнал да си уподобява Византийскому. Средствата и небройните богатства царя Симеона не са ускъдявали Петру да изпълни сичките желания на мегкушавите гъркинки!

Според жените навлекли са се в Преславский

двор и мъже лукави гърци, сплетници, угодители и ласкатели, нарочно избрани от Византийската двора, и сички тии за малко време са постъпили във високостепенни български служби.

Сродството с византийците чрез бракосъчетанието умножавало се е и с някои си войводи и боляри българи и тъй за малко време българските старонародни обичаи и обряди почнали са веке да се презират и гонят като груби и варварски, а се що е било византийско, приемало се и минувало е за благородно и като за една нова труфа (мода)!

Царското упражнение не е било веке както попреди обичливий лов по горите, планините и военните катадневни мъжки и юнашки движения, но веселба и разкошност в палата! Петър, залюбен огнено в мегкушавата гъркинка, скоро се е изнежил и постанал е един ничтожен и мършав женолюбец! Той веке не е мислел за бой, нито е дързнувал като баща си, цар Симеона, и прадедите си да предвожда сам войнството против неприятелите. За каква и да е неправда, що му са чинили неприятелите, а най-паче византийците ежедневно, отстъпвал е сичко, що му е похищано, само и само да го оставят в мир да се наслаждава от разкошнаго си живота в палата между гъркинките и угодниците гърци, които го бяха обкръжили и подкопаваха веке Българското царство.

Много от Симеоновите храбри войводи бе отбутнаха от службите им и замениха с развратници, привързани на двора. Народа дойде до едно голямо незадоволствие, праведните роптания против царя и двора му почнаха веке явно насякъде по България и въстанието се готвеше да го свалят, но Петровата сила беше голяма, защото бяха се прилепили много войводи при него, а византийците бяха гото-

ви тутакси да му проводят голяма помощ. Старопланинските гори бяха се заузели от незадоволната народна страна, начело коих бил по-големий брат Петров, но тайно, не наяве, както се вижда от разсеяните в страните наши оскъдни записки.

Народната страна решава да призове на помощ презд унавските българи, които управлеше малкий син Симеонов, както више споменахме; да призове же и наемне съвременно Киевскаго князя Светослава и он да дойде на помощ. Петър, от своя страна, призовава византийците на помощ, което едвам чакаха. Обкръжающите Петра гърци, по наставлението Византийскаго двора, като видяха, че Светослав иде с голяма сила и се приближава веке при Преслав, убиха с лукавство Петра, за да стане по-голямо смущението! В дошествието Светослав ово в Преслав, което биде твърде бързо, защото го съдружаваха насякъде българите, народната страна и Петровата страна нигде не можа да стои насреща, освен едни малки сражения, що учини пред Преславските преградия и вътре в града, когато влизаше Светослав.

Забележка. Някои си руски нови историци, основающи се на някакви си калугерски легенди, писани по манастирите в новите времена, плетят чудесни басни върху това Светославово дошествие в България. Тии казват, че Светослав отдавна още си бил наумил да дойде в България да я завладее, защото се известил, че тя имала хубава земя и веселовидни предели! Легендите са направили и един разговор между Светослава и майка му Олга и казват, че тя уж не скланяла на това и не го пущала в тойзи поход. Но той, неслушав майка си, избрал десет хиляди воини само и тръгнал с тях против България. Той отдето

минал, се победил и достигнал до Дунава. На Дунавското крайбрежие разбил завчас българските войски, превзел четиридесет града и дошел, та завладял Преслав. Това же сичко е учинил твърде за кратко време и със своите си десет хиляди киевски воини! Други го преминуват през Стара планина и го отвеждат чак до Одрин, де се бил уж и с византийците и ги победил. Тука е питане: дали е било възможно един пълководец с десет хиляди воини да претъпче толкова места чужди и от Киево да достигне чак до Одрин! А най-паче в тях времена, когато Симеоновите воеводи и воини бяха еще живи и тъй добре упражнени в оръжието и бейовете, тии, които победиха византийците и накараха византийския император ведно със сичките си горди велможи, с патриарха и събора, да се покорят Симеону и да искат мир, и какъв еще мир и условия? Най-низкия и най-пагубния за Византийская горда империя.

Тейзи басни на руските нови историци са подобни на старогръцките записани от Еродота чудеса за битките им против персите и проч. Написавши тейзи няколко редове, ние нямаме никаква омраза против нашите братя учени руски историци. Святая дльжност към народа ни не ни остави да не кажеме повествувателната истина. А учений свят остава да разсъди.

Светослав намери Преслав в най-голямото смущение, причинено от напразната смърт цар Петрова, и народната страна не можа да се съсредоточи ведно и да действува според плана си. Византийските полкове достигнаха в Преслава не под предводителството някого си избранаго войвода, но под личното управление самаго императора Цимисхия, минавши без никакво си препятствие планината, защото тии бяха съдружени от много клетници българи противонародния страни!

Светослав се унужди да побегне със своите си воини назад и едвам успя, та се затвори в Дростолская крепост, защото едно силно отделение от византийските войски го преследваше и гонеше отблизо. Народната българска страна с няколко си от верните войводи залови планините и готвеше се да се удари с византийците. Цимисхий, като един добър пълководец, пусна Светослава с някакви си условия да си иде отдето е дошал и върна се бързо в Преслав. За Светослава казват руските историци, че като минувал Днепра река, печенегите го ударили, избили сичкото му войнство и него самаго.

Цимисхий, не можал да се задържи в Преслав според вишеказаните причини, постави едно временно византийско управление, оставивши и едно ягко отделение от византийските войски тамо, а двамата Петрови синове отведе в Цариград, де общенародно ги лиши от наследството и царските им чинове. С едного же от тях постъпи най-безчеловечно, заповяда та го усмъдиха, т. е. ископиха!

Това положение на България не е траяло много, защо се явява начело народа Шишман войвода, с четиримата си юнаци синове, изгонва за малко време гърците конечно от България и възстановява Българското царство пак, като избира народа за цар големия му син Самуила, защото той е бил отличен юнак*.

* Руските историци са увели името Сурсувул за баща Самуилов. Но нашите народни паметници казват Шишман войвода. Може би и от византийските писатели да споменува някой си подобно нещо. Но тия сичките неща, които отиваха против тяхната политика, записали са ги с поругателство и прекривено. Войводата, кой-

Самуил победи навсякъде гърците, разпространи Българското царство еще повеч от Симеона. Той пренесе царския престол в Преспа, близ Охрид, зе титул славянски цар, подложив другите малки славянски племена в Старопланинский полуостров под една власт. Той издържава четиридесетгодишни битки с гърците, ведно с братята си, но най-после, изтощен от силите, умира, претърпяв големи загуби. Братята му го наследиха един подир други и следваха битките с византийците, но не веке с успех и полза Българии. Подир смъртта на най-малкия брат Самуилов по-голямата част Българии попада под византийска власт. Българите остават без цар, но няколко си храбри войводи държат българская свобода по непристъпните старопланински места и по някои сиягки места в Македония. Това трайна до появлението на Великаго Асена, правнука Шишман войводов от най-малкаго му сина. Подир разорението на династията на четирмата братя, царицата най-малкаго брата успява, та прибягва в планината при независимите войводи, отведша със себе и тримата си синове: Асена, Петра и Ювана. Тя беше успяла да отнесе със себе си и едно голямо количество от осталото царско и народно съкровище. Колко време са стоели тии в планината не е познато точно, но види се да са пътували и във Влашко и да са се някак си примирили с византийците като непознати.

Асен и Петър, щом достигнаха в зряла възраст, като предадоха управлението на имотите си

то сне от престола Търновския цар Костадина Теша, който не беше по-добър от Петра, тии го направиха овчар, бърдоквар и пр.!...[12]

по-малкому си брату Ювану, тии почнаха да действуват между народу за въстание против византийская власт и за изгонването на гърците от България, като се предварително споразумяха добре с власите. Средствата за такова едно предприятие не им оскъдяваха, тии имаха доволно, както више казахме, трябаше само да склонят народа, а най-паче старопланинските жители.

Това въстание започна 118... в Търново и своевременно в Стара планина под предводителството на Асеня. С първото въстание и сполуката народа прогласява Асеня за цар и възобновява Българската патриаршия в Търново. Кръвопролитните борби с византийците траят десет години, се с пагуба и разорение на Византийская империя. Асен разшири българските граници до Драча и превзе и Атонская гора със сичките ѝ манастири. Той даде едно твърде обширно развитие на българската книжовност и нареди твърде добро устройство в царството.

Византийская империя във времето на Асеновците отслабна съвсем и се разпадна дотолкова, що то едно само голо име империя носеше! От друга же кръстоносците бяха я почти споделили, както и самия царствующия град Византион тии за дълго време бяха усвоили, отдето Юван Асен ги изпъди и възвърна великодушно византийцам града им с една част от околошните му окръжия, колкото да се държи и да не падне съвсем Византийская империя. Юван Асен е сторил това само и само да не пропусти западните да се въдворят на Възток, защото той виждаше в тях едни по-големи враги за българщината, които един ден можеха да постанат твърде опасни за България. Поради тая причина той има толкова кръвопролитни битки с тях на Възток, как-

то и самаго Балдуина, който беше станал цар на Византион, победи близ Одрина, зе го в плен със сичките му знаменити войводи и, отвеви го в Търново, наказа го смъртия.

Асен имаше право да постъпи с кръстоносците на тойзи начин, т. е. да ги изчисти от Възток, защото тии, щом се видяха на Възток, отхвърлиха тутакси булото на кръстоността (под извинение на което бяха подигнали военните походи против неверните мохамеданци, за освобождението уж на светите места) и почнаха грабителства и опустошения над самите християни отдето поминаха, а по-главното, че усвояваха местата им и се установяваха по тях като владетели!

Съюзите, които се виждат в тях времена между българите и слабите византийци, само поради тия причини са ставали, а не, че българите и царя им не са познавали византийците какви са и що им мислят. Асеновата повременност е най-ясно записана не само от наши български паметници, но и от византийците и западните.

Подир смъртта Асеня последнаго България пак почна да шествува назаде, защото българите, един път запазени от византийците, станаха и тии сплетници между си и не можеха никак веке да се поправят до нападението на турците в Европа.

Срождението с Византийския двор се поднови и следваше по-често с царските и с болярските и войводските доморолства. Гърците само чрез тойзи начин работеха за ослаблението на Българското царство, защото другояче и не можеха нищо да сторят.

Повремеността от смъртта на Асеня последнаго до встъпването на турците в Европа представя в управлението на Българското царство едни непрестанни сплетни и междуособни гонения между царското доморолство, между велможите и познаменитите боляри, кои сички са се старали само и само как да се добият до върховная власт!

Много изгонени или не сполучивши целта си прибягвали са при Византийски двор и работили са от тамо да вносеят раздори и подигат метежи, да би могли чрез тойзи начин да добият върховная власт в България.

Византийский двор, със сичката си слабост, не само що им давал прибежище свободно и непохитно, но подпомагал им е със сичките си сили и държал е още такива сплетници и народоубийци за всегда при себе си и в най-малкий удобен случай употребявал ги е за слепи оръдия на пъкленая си политика към българите.

Всяк може да разсъди, че при такива жалостни обстоятелства Българското царство не можеше да напредува веке, но трябаше от ден на ден да слабей и отпадва. Между такива сплетници, които се бяха появили тогава, България не можа веке да роди едного Крума, едного Симеона, Самуила и Асеня, за да ѝ възвърне прежното величие и слава! Тя отиваше веке на разпадването си; а околошните народи, които прежде бяха слаби, ползующи се от тая ѝ слабост, усилваха се и отнемаха ѝ постепено и своите владения.

Русия, дотогава незнатна, усилва се със завладението на Волжанското българско обширно царство, кому първий удар дадоха турко-татарите; усилва се чрез завладенията около Черно море и с местата Мала Русия днес названи. От тогава веке престава всяка помощ от тамошните българи за

старопланинските им братя, както е прежде бивало много пъти и което често прехождение от тамо в България е смътило някои си историци уж че българите за първи път оттамо се явили около Дунава и в Старопланински полуостров, де уж имало седем славянски племена! Тии волжански и други по тях места българи една част се претопиха в татари, защото татарская власт трая много тамо, додето я обори съвсем Русия, а по-голямая част се претопиха в руси. Българското царство откъм север се стеснява до Дунава, имеющо само Подунавските войводства под властта си, които се простираха до Днестра река. Откъм западна страна маджарите се усилват и българите губят тамошните си прежни владения. А в Старопланинский полуостров се усилват нещо си и сърбите с княжеството си и във времето Душана искат и тии да бъдат владетели тамо, но то не отиде за много, защото Душановото появление в тях смътни времена биде както един силен летен порой, който доводи за бързо време големи наводнения, но престава и изсъхва тутакси! Душан нищо основателно не направи и завладените от него някои си южни страни Българии тутакси подир смъртта му остаха пак под властта на българските войводи, които бяха признали само върховната власт Душана. Но то нанесе голямо зло на българите към южните страни Българии, защото тии отпосле остаха малки независими войводства, част попаднаха под Арбанашкото кралевство, а част под византийская власт. Сръбските легенди върху Душановото силно царство, писани от калугерите им по манастирите в новите времена, увеличават Душановите подвизи, като сичките легенди и на другите народи. А новите сръбски писатели, взевши повод от тях легенди, извадили са мечтайното име на Стара Сърбия в България, коя простират чак до Солун и Серес и мечтаят завладението ѝ!

При сичките тези ослабления на България тогава, появиха се раздори и между царското домородство и вътрешная върховна власт почна да се дели и къса на предели!

Това беше въобще състоянието на Българското царство, когато турците почнаха да нападат Византийская мнима веке империя. Положението же Византийския държави в него време може се изрази вкратце със следния: вътрешно неустройство и неуредност до най-голям степен; разкошности и развратности в двора царски и във велможите, женски сплетни и вмешателства нихни в гражданските дела, калугерска ненаказаност на тогавашното духовенство, разтощение на приходите на съкровището, често овалване на императорите от престола им; ту син баща да снема от престола царски, ту внук деда си, ту отличивш се някой си млад пълководец да снема императора си от престола с помощта на привързаното му войнство или на самата императрица, залюбена в него! С една реч Византийская империя всякоги, а най-паче тогава е била хища на князовете, на богословските пусти прения, на развратностите и всякоги е била погружена в най-голямая бедност!

Турците же, които бяха се усилили и напреднаха в Мала Азия и сочеха веке към Европа, не можаха да пропустят такива едни удобни за тях обстоятелства. Прибегшите же при тях от Византион изгнани сплетници непрестанно ги поощряваха на това и показваха им сичките слабости на своите

братя, подбудени от сляпа страст и от безвестна ярост към тях отмъщения ради!

Истина, че в повестност на сичките почти народи, които са земали гражданско действие в света, може да се види пример от такава слабост, да прибягват при общия враг отечества им в някои си обстоятелства, но в гърците тая слабост се види до голям степен еще от старите времена. В повестността се е забележило, се пак от тях писано, че много елини от знаменити лица са прибягвали поради раздорни свади при персите и предвождали са ги не само със съветите си, но и лично в походите им против своето собствено отечество Елада! А помесения във Византийското царство гръцки елемент беше наследил тая народоубийствена слабост до най-голяма степен. Техните же потомци от възвореницето на турците в Европа и във Византион, познатите фанариоти, следват и до днес това предателство, служащи на турците телом и душом против своето бедно отечество и против самая свободна Гърция, за което тии нищо не чувствуват; може се каза точно за тях, че тая мила и свята реч отечество и чест никакво впечатление не прави в техните сърца!

Нашите българи бяха изключени от тая народоубийствена слабост, но от няколко години насам и тии се заразиха и по сичките почти градища се нахождат по няколко си клетници, привързани на турците телом и душом, които предават турков народните ни интереси! Тая зараза се яви най-напред в някои си развратни младежи, защото в старите я имаше и от по-преди, откак се яви пропагандата в България, която иска да вмъкне и посее вероизповедния раздор между народа ни. А най-много се усили, откак се състави Дунавский вилает, де Турция се старай да въведе австрийская прежна народоубийствена система, т. е. да владей народите чрез народите. Турция, както е познато, даде свободен ход по тях места на необузданата развратност, за да убие народния дух! Тамо много клетници от младите българи влязоха в турска служба и станаха черни предатели отечества! Забележително е, че повеч от тях заблудени младежи са били помесени и в пропагандата!

Ще ли може Турция да успее в това си предприятие, това е едно питане лесно да се реши: при днешното развитие народнаго духа в България за такова едно предприятие е веке късно и Турция не ще доде до никакъв успех, освен да поспеши падението си с това. И най-простий българин веке се събуди и почувствува дълбоко в сърцето си, че тряба веке да обори турско губителско иго! Появившите се чети тая година в България го показват явно.

ПЛАН ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ НА БЪЛГАРИЯ

Одеса, лятото на 1858 г.

ПОЗИВ
КЪМ РОДОЛЮБЦИ БЪЛГАРИ
ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕ БЪЛГАРИИ

Що е живот наш в сие робство?
Нест ли всегдашна тежка тягота?
Коя имаме мила доброта,
в люто поганско всегдашно бедство.

По-добро е смърт мало-минутна,
нежели дълги рабски живот
в мъка османска безчеловечна
полза нямаме от наш имот!

Человек, кой няма гражданска независимост, той не съществува на свят, нито се от някого си поменува. Всякий го презира и унищожава като недостойнаго да носи име человека, създаннаго по образу и по подобия божия. Сам създател, когда изначала е създал человека, създал го да бъде свободен и да живее живот независим, владеящ вся прочеи твари чрез умственная сила, коя го от безсловесни животни отличава. Человек, кой не чувствува що е свобода, той е равен или паче рече по-долен и от безсловесния животни, кои привикват и остават на рабская служба и прекарват си живот безчувствено с мъки и трудове, що им се със сила налагат.

Наш българский народ, кой се числи днес само в България близо до седем милиона, достигнал е в такова положение днес, щото цял свят го презира и укорява, как безчувствено е досега търпял агарянское иго и никак не е помислил за свобода! Колко за прошедшее време, може да има нещо си оправдание, но днес, когда веке турское царство е достигнало като една сянка или гнило тяло, кое от разни годишни рани изшюпяло, клати се и полита да падне и от най-малкий удар, какво оправдание могат има веке българи да стоят хладнокръвни и да губят сие спасителное благовремие? Кой ще други да ги пожали и да помисли за тях, ако не те сами се мръднат и дигнат?

Народ, кой своя правда желае,
мила свобода и прелюбезна
тряба с оръжие да я добие,
с жертва голяма и скъпоценна[13]

Мечом са българи своя свобода изгубили, мечом пак тряба да я добият! Иначе никой не ще я освободи във веки веков, ако не сами те, и никаква права не ще им се отдаде без да се земат за оръжие и да пролеят кръв. Какво по-сгодно и благоприятно време може бити от днешное да възприемнеме такова свято поприще и ми българи и да добиме наша мила прадедна свобода? Защо губиме сие благовремие, кое се е пред нами явило и уже гръмогласно вика: Станете българи! Сега е време да се освободите и ви и българское старославно име пак да добийте. Турция е до толко изнемощяла, щото от само себе си ще падне. Тии са веке изгубили военний дух: тии са се дали в разслаба; тии са осиромашели и нямат сребро и злато; тии не могат в една нужда съсредоточи на

едно място ни двадесет тисящи войска... пример да бъде вам Черногорская война,[14] де турци едва десет или двадесет хиляди войска можаха да изпроводят, коя незабавно храбри черногорци поразиха. Що стоите ви, българи? За кога чакате? Европа е разположена да съдействува на ваша свобода, но тряба ви да почнете и да покажете, че сте въистина достойни за свобода. Тряба да покажете, че в наши жили е остала еще старобългарска свободна кръв и че мъчители не са я изпили съвсем! Турци сами проповядват свое падение и готвят се да бягат в Азия щом се появи мало едно нападение.

Между дванадесет милиона християни в Турска Европа едва два милиона турци съществуват! Смислете си сега, като е Черна гора, Ерцеговина и Босна на крак,[15] да се дигне и България, след нея ще последува Сърбия и свободна Гърция, като изпроводи свои отчаяни чети в Тесалия, Епир и Македония, какво смущение ще се зададе турчину! То ще бъде негово конечно падение и изгнание от Европа! Смислете, че западния сили не щат гледа хладнокръвно наше движение, но абие щат възприе живо участие, да по-скоро се реши и наша бъдущност и ми да живееме под равноправност и под наши народни закони. Ако сравниме обстоятелства, под коя нахождаеми сърби, гърци възприели са за освобождения поприще и своя цел достигли, щем найде, че тогавашния обстоятелства са били стократие по-важни и опасни, нежели днешния! Тогда Турция еще цветеше и беше в исполинска сила! А и средства, що са имали сърби и гърци да възприемнат таково дело, били са по-оскъдни и по-долни от днешния, коих можеме ми да имаме. Ми днес, слава богу, имаме доста учени българи, кои могат да се прилепят при европейския кабинети и да докажат наше праведно искане, кое Европа непременно ще одобри, като се юнашки обдържаваме. Ми днес имаме в Русия, Молдова и Влашко доста богати българи да помогнат да се събере нужное количество да стане първо начало нашето движения и да се обдържи за няколко време. Наш народ в България е разположен и уже във възторг да започне такова дело, но чака и гледа да види предводители от знаменита лица и план с благоразумие съставен. Щом се появи такова нещо, мало и голямо ще стане да се бие за вяра и отечество! Народ наш дихае отмъщение против турков, противо наши губители и страшно е да не избухне нещо не размислено и неприготвено както следува.

Вся обкръжаяща нас обстоятелства са благоволни нам и в полза наша. Само тряба решение с постоянство и наша цел благополучно ще бъде постигната! Всеки по възможност трябва да съдействува: учени със свои трудове, богати със своя помощ, същи и в състояние са да носят оръжие, с жертва своего живота. Съседни нам народи сърби и гърци изначала, когда са почнали да действуват за свобода, събрали са първо едно доволно количество и съставили са свой план. Так исто и ми можем да действуваме и ето изложение общаго плана, кой ще обема две отделения.

Първо отделение

1-о. Да се отберат знаменита и честна лица, коим всеки да има достоверност да отправи свое спомоществувание. Тии лица тряба да бъдат в Одеса.

2-о. Да се състави листа (кодика) под имянем Благотворително Българско общество, коя, като се

потвърди тук в Одеса от знаменити лица българи и като напишат свое спомоществувание първо тукашни родолюбци българи, да я привръчат едному верному и достойному българину да я отнесе в Молдава и де другаде е удобно. Тогози българина щат го снабди с препоръчително общо писмо за достоверност.

3-о. Като се съберат до 100,000 рубли сребро, тогава това Българско общество първо тряба да отбере двама достойни учени българи и да изпроводи едного в Петроград, а другиго в Парис, като им определи от вишереченое количество прилично обдържание, а длъжност тяхна ще е да се опознаят със знаменита лица в кабинети на вишеречени градове и да почнат да възбуждат въпрос за българи, съвременно же да разгледват ход на политичния общества.

4-о. Да се състави в Одеса една тайна канцелария, водима от едного способнаго българина, кому ще се определи так же приличное обдържание. Тая канцелария ще има двама способни дописатели: едного в Молдова, а другиго във Влашко, кои так же обдържаеми от Българское сие Общество, ще водят дописки с България, водима от главная в Одеса канцелария.

5-о. Дело на тая канцелария ще бъде да съобщи народная цел на няколко знаменити лица в България, коих познава за верни и родолюбци българи, да действуват и те между народа.

6-о. Да се определят двамина способни и достойни българи, кои могат да възприемнат военна длъжност, и да се изпроводят да обиходят Атина, Белград – Сърбия и Цетина – Черна Гора. Длъжност тяхна ще е да склонят гърци, сърби, черногорци да земат участие в сие дело. Тии българи щат състави военний план и щат зе опитни българи във военное изкуство, бивиши във военни сражения в Гърция, Сърбия и Черна Гора; так же от черногорци, и щат ги уве в България, с който способ могат да участвуват в народное движение. Тяхна длъжност ще да е съвременно и дипломатическа военна.

Второ отделение плана

1-о. Народное движение трябва да стане съвременно всеобщо, ако е възможно; ако ли не, а то необходимо тряба съвременно да стане във Видинская и Търновска област. Във Видинская област, като почне от сръбския граници, да се простре до Сищов, а от тамо до Търново, Шипка и Троян, от Търново же да повлече едно военно отделение и да се простре даже до Черное море по Стара планина. Да се захватят Балканския проходи колко по-бързо е възможно насякъде, щото да се прекъса сяко сношение с Цариграда. Главное внимание да бъде щото Сръбская граница изотзаде и Влашкая да останат отворени.

2-о. В България да се изпроводят под видом търговци верни человеци, кои да приуготват народа и да внесат оръжие и барут колко им е възможно. Това ще се действува чрез вишеречния дописатели в Молдава и Влашко. Тии щат описа де колко редовна войска турска има и щат съобщи на вишеречения дописателя, а те – в Одеса на Главная канцелария. Главная канцелария ще има редовни дописки с оония българи, кои щат се проводи в Атина, в Сърбия и Черна Гора и ще им съобщава вся свои действия, подробно да се водят в свое предприятие. Такожде ще има дописки и с пълномощния българи в Парис и Петроград.

4-о.[16] Отправении в Атина, Сърбия и Черна Гора щат съчини побудителная окръжная писма за България и щат ги там напечата. А прокламации за Петербургский и Парижкий кабинет щат се съчини във военно станище и щат се изпроводи незабавно.

5-о. Като помощия божия почне сие свето дело, абие ще се състави и военно станище, временно правление и временни закони според обстоятелства.

6-о. От отправения в Атина, Сърбия и Черна Гора българи зависва да назначат време и ден народнаго движения и да съобщат на Главная канцелария и другаде, де е удобно.

7-о. Главная канцелария, имеяща повод общий сей план, ще се занимава да състави, спише и пригот-ви нуждная допълнения съобразно с обстоятелства.

8-о. Народний знамян ще бъде на червено платно, от една страна лъв изображен с надпис: „Свобода или смърт!", а от друга страна честний кръст с надпис: „Бог с нами напред".

ПЛАН ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ 1861 Г.

План[17]

Народний дух навсякъде е приготвен за въстание против турков. На това са одавно работило, а особите тая последня година. Приготовление се е състояло в том, всеки да си купува оръжие, барут и куршум доколко му е било възможно. Освен една част във Видинско окръжие, що нямат сички оръжие, в остали окръжия почти на пет един имат, а по някои си места и сички. Тии окръжия край Дунава са следния: Сицов, Рухчук, Силистра, Тулча и Варна на Черно море, а по вътрешност Враца, Севлиево, Ловча, Троян, Габрово, Търново, Шумен, Разград, ония места са от тая страна Балкана. А от другая страна Балкана са, като се започне от Черное море от Ахило и Бургас, сѐ покрай Стара планина следнии главни градища: Айтос, Карнобат, Ямбол, Сливен, Казанлък, Шипка, Габарчово, Калофер, Карлово, Сопот, Коприщица, Клисура, Самоков, София и проч. В Тракия же Филипопол, Стара и Нова Загара, Чирпан и проч., кои съставят близо до 500 села български.

По главните тия градове са се съставили тайни комитети, кои разпространяват между народу за това въстание, че напролет ще стане непременно, и сички чакат първий синял да им се даде. Движението може да стане с успех на следний начин: Един добре оръжен полк от 1000 добри избрани и окървавени в бой люди с два горски топа, с 4 тобуша и 4 тръби и с два хирурга, исто конници, да се впусне тайно през Княжевец и Балканский хрепт и да

марширa по Балкана право за Търново, като се даде синяла на всякъде с една прокламация или с други някой си знак да се дигат, да пресекат телеграфите, и да затворят пътищата на пощите. По тойзи хрепт до Черното море Балкана е заселен почти се от българи, и твърде малко турски или смесени села се нахождат. Нигде няма крепост по тия места, нито някой си пункт е заварден от редовно или нередовно турско войнство. Няколко билюк башии с по 10 или по 20 человеци се скитат по тях да ги управляват и да събират даждие и проч. Първий град, що иде на тойзи път, е Враца под Балкана, без крепост и 18 часа далеч от Видин, кой тряба непременно да се превземе. Тая чета ще следова се из Балкана, като подигне на оръжие синките села и се умножава всяка минута. А битки ще има със селци турци, кои са обедняли до крайност и дух изгубили. Доде достигне до Търново, де само 800 низама има и крепост няма, ще има най-малко до 150 000 на крак мъжие, от коих 40 хиляди въоръжени. А като успее да продере до Черното море и подигне сичките средбалкански села и ония, що са в подножието и от двете страни на Балкана, броят на подигнатите ще се качи и до 500 хиляди мъжие, тогава навярно могат се брои сто хиляди пушки за бой.

Въстанието според умножението си ще се разпростира и ще състави плановете на битките с турците. Но главното правило ще бъде хайдушки горски боюве. Колкото турци по селата и по градовете се предадат, ще им се зема оръжието и ще им се респектува чест, вяра и имот, а колкото стоят противни, ще се избиват за пример на другите.

Главното управление на сичките въздигнати места ще се дава от тойзи полк, кой от сегашните

граници Сърбии като тръгне, първа му грижа ще бъде да има задстражие добро и да държи непрестанно сношение със Сръбское главно управление, от кое ще зависи, като състави една временна поща, доколкото му допуща мястото и времето. То ще си състави и временно правление от най-достойни и опитни людие.

Тойзи полк, щом се впусти в Балкана, главната му работа ще бъде това:

1. Да си състави едно временно управление и да бърза колко може един ден по-скоро да стигне в Търново.

2. Да засече и развали сичките главни балкански пасажи.

3. Ще държи непрекъснати сношения със Сръбското Вис. правителство, като състави една временна поща, доколкото му допуща мястото и времето.

4. Като достигне и завладей Търново, да изпрати едно отделение да усвои Сищов и да си отвори сношение с Влашко.

5. Военний времен ред ще бъде: войводи, тисящници, сотници и петдесятници.

6. Колкото турци се покорят...[18]

Турски крепости има край Дунава само 4 – Видин, Рухчук, Силистра и Варна на Черното море. А навътре има две – Белоградчик при Видин, но ничтожна, и в Шумен, коя е по новий крой и доста добре завардени, но те от Балкана се зема лесно. От тия крепости само във Видин има по-више войнство, до 5–6 хиляди воини, а в другите по-малко, но от никоя крепост не може се дигна редовное войнство да остави пункта си и да доде в непристъпний Балкан.

В Ниш има тоже крепост и малко за сега войнство. В София има до 1500 души, но и тии не могат

дойде в Балкана. Турското правителство доде състави и управи в Балкана само десет хиляди воини, трябва най-малко да минат два месеца, но тойзи полк с 15 дни ще стигне в Търново, а за месец сичкия Балкан ще бъде подигнат и Сищов на Дунав усвоен. От Македония помощ турци не могат дойде, нити арнаути, защото и тамошните места са разбудени и не щат остана мирни. Щом се появи такова нещо, от Влашко ще дойдат няколко легиона българи с добри офицери, кои са днес в служба влашка. А от Гърция има да додат много българи, кои са тоже там в служба и са произвестени и синяла може лесно да им се даде.

Сичките волентири, кои служеха в последния бой в Русия и две години се екзерсираха във военно изкуство, част са разпръснати по България, а част са във Влашко и на първи синял са готови.

Няколко хайдушки чети тоже са произвестени и тии първи ще се найдат в Балкана.

СТАТУТ

за привременно българско началство в Белград, 15 юни 1862 г.

Щатути

за едно Привременно Българско началство в Белград[19]

1. Ние, находящии се днес в Сърбия българе, с дозволението на Високото правителство съставяме едно привременно Българско началство.

2. Това привременно Българско началство, от дения като се одобри и подпише от надлежните членове, ще има пълна сила да отправлява всички ония дела, касающи се на всеобщото Българско въстание.

3. Привременното началство ще е съставено от членове българе, на които числото за в начало е ограничено само на шест члена и един председател, а кога се яви потреба за нови членове, ще се приемат с одобрението на началството.

4. В заседанието ще се решава всичкото по вишегласие.

5. Председателят на началството и всякой особен член, кога са вкупно в заседанието, ще имат равно по един глас.

6. Длъжностите на членовете са тии:

а. По явлението на нуждите всекой член може да съзове началството, а всичките други членове длъжни са да се съберат на общий съвет, освен ако има някой с извинителна от началството призната причина.

б. Всякой член в заседанието ще наблюдава благочиние.

в. Лична обида в излагането на мненията ще се избягва.

г. Уважавание на мненията.

д. Най-строго пазение на началствените тайни.

е. Председателят има право да упоменува всякого от членовете, кога прекъсва другиго в говора му, а тии са длъжни да го слушат.

7. Всякой член има право да предлага.

8. Предложението трябва да се приемне от цялото началство по разсъждение.

9. Предложението се одобрява по вишегласие, а при равногласието претяга страната, на която е Председателят.

10. Одобреното предложение трябва да се тури непременно в действие.

11. Начин за удействованието ще решава началството.

12. Одобрените и решени предложения ще се увождат в началственийт протокол.

13. Разширявание на началствените правила и уредби ще се одобрявят и приемат от началството.

14. Всякой член трябва да наблюдава тия правила за святи, в противен случай изключава се по решение на началството.

Белград, 15 юния 1862 — Председател началства Г. С. Раковски[20]

Член д-р Р. Петров
» Д. Павлов
» С. Йованов
» И. Касабов
» Иван Т. Грудов

ВАГАБОНТСТВО ГРЪКОФАНАРИОТОВ И ЛЕГКОВЕРИЕ ЗАПАДНИХ ПРОСВЕЩЕНИХ

Белград, 1 септември 1860 г.

Във вестник L'illustration, journal universel 26 мая 1860, издаваем в Парис, видяхме изображение с надпис Le Prince Jacques G. Pitzipios – княз Яков Г. Пичипиос, и едно лъжовно оплетено родословие того княза. Съчинител казва, че то родопоколение си теглило начало еще от 1057 л. (!), кога е Исак Комнен възлязъл на византийски престол. Бил, казва, някой си Ювам Пичипиос, произведен на чин патрикия от императора Костадина IX, кой Ювам бил помогнал Исаку Комнену да възлезе на престола византийски и за това му дал сестра си Комнена в знак благодарности и признателности. Днешний убо княз Яков Г. Пичипиос оттамо си водил родопоколения!!!

Ние познаваме лично того Пичипиоса от Цариграда и знаеме отчасти негово житие. Но преди да кажем нещо си за него, казваме въобще, че и други гръкофанариоти се надявали на своя си исторически имена византийских цареи и с том са искали да лъжат свят, а най-паче лековерни западни. Много Палеологовци и Кантакузиновци са ходили в Петроград и представлявали са се от царскаго поколения князове, но нихно княжеско сиятелство не е отходило за дълго. Петроградская полиция ги е изпращала за границы, без да плащат подвоз!

Такъв един вагабонец изпъдиха в последния времена после Севастополский мир от Петрограда, кой беше облъгал тамо мнозина. Пичипиос е също един

от такива вагабонци, кого в 1848 изгониха от свободна Гърция ведно с други фанариоти. Он дойде в Цариград и защото имаше една хубава жена, фанариотски отци го поставиха управител над гръцкое тогавашно народно училище в Куручешме. Подир няколко време святии отци фанариотски отнеха му съвсем жена и я държаха на Фенер. По тая причина Пичипиос остави учителское надзирателство, прилепи се при Сами-паша, кого турское правителство бе изпроводило тогава по Турска Европа да прегледа изпълняват ли се танзиматски уредби, то беше в 1849. Тамо доде беше Пичипиос, Сами-пашови слуги му даваха име терджуман-бей, кое е обично при турци и кое повеч на присмех отдават таковим служителем. Подир завръщения си със Сами-паша, Пичипиос бей, като не можа от срама да живее в Цариград, защото святии фанариотски отци бяха взели и усвоили веке жена му и тя сама не го пропущаше при себе си, той отиде в Малта и издаде една брошура под надслов Ὁ Ἀωατολικός Χριστιανός – Възточний християнин, в коя описваше злоупотребления фенерскаго свещенства, действително истинно, защото е бил очевидец, а и негова жена извадиха от глава. Фанариотско свещенство даде в проклятие Пичипиос бея и събра много от вишеречени брошури, та ги изгори. Пичипиос от Малта отиде в Рим 1853 и стана папищаш. Тамо, помощия папа Пия IX, издаде няколко си книги на французки език, кои дишат папищаство и йезуитство. Едно от тях съчинение носи наслов L'eglise orientale – Възточная черква, а друго – L'orient, les réformes de l'empire Byzantin – Възток, преобразования Византийския империи. В последно си пише Pitzipios-bey – Пичипиос бей. Негова цел е да разпрострaни папищаство на Възток, а мечтай и Византийска гръкофанариотска империя, защото казва, че тем принадлежала и гръцкий език сам бил удобен за това! Може да му е минало на ум да стане и византийски император, та затова си е обнародовал и родословие!...

В Парис някои си умни гърци го наричат le roi des vagabaundes – цар на вагабонците, кое е равно с турское кюлхан-бей – князове, кои се скитат по улици и вечер спят в пепел, коя изхвърлят от хамамски врати.

В Петроград има днес такъв един княз, кой от Καΐκτζιδης си е обърнал име на Βεγλεριδης. Но еще не сме видяли негово родословие обнародовано.

В Атини се издава вестник „Ηλιος" от едного изтупленаго фанариота, кой също води родословие си от княжескаго поколения. Той изтуплен гръкофанариот мечтае две Елади – ορατη και αορατος Ελλας – видима и невидима Елада! Петдесет милиона гърци, цяла Турска Европа гърчи, до Дунава и до Сава река казва, че било все елинщина. А в 259 брой поменатого вестника Ηλιος, видяхме писано следное: Кое ще бъде елинско ново царство? Коя же ще бъде новая елинска държава? – следная: „Тя ще почва от входа Ядранскаго море до Възпора, по море обемаща елински острови Средиземнаго моря и от Тенера до Емона – Стара планина в Европа и от Тавра до Трапезунд в Азия. Съдържаваще же само елини, а не славяни и румъни. Обемаща свободна днес Елада имеюща народонаселение....................................1 200 000

Тесалия..350 000

Епир...1 500 000

Южна Тракия до Емона...........................2 000 000

Острови Средиземнаго мора, Тенедос, Самотраки, Лесбос, Хиос, Самос, Псара, Крит, Кипро, Родо

и други елински острове, имеюще народонаселение.. 1 000 000

Мала Азия, коя по крайбрежия си съдържава елиноезичници елини, по вътрешност же туркоезичници елини, пишаще с елинска абзука и сички же християни възточнаго вероизповедания.............. 3 000 000

Сиреч елини.. 9 000 000

Ако Англия отдаде седем острови държава, сия имаще и.. 250 000

Всичко... 9 250 000

Тая нова елинска държава ще бъде равна по народонаселение и двойна по пространство си от Сардинское царство, кое французки и италиански меч образуваха. А по-богата от него, имеяща 140 000 морнари, имеяща Цариград, град, кой е само една държава, чрез богати си митарници и – най-чудесное – имеяща и великаго Патриарха, кой духовно управла Русия и славянски народ (Sic!!) и може да направи примирение между възточнаго и западнаго свещенства, без да повреди никак догма святия ни вери и да умали много съществующия омраза между Запад и Възток."

Изтупленний издател Илиоса другаде мечтаеше 50 милиона елини, а сега ги смалява на 9 250 000. Посмали, манго, посмали!

Ние от наша страна им честитим радост за тая нова елинска държава и молитствуваме им добри успехи. Но като приятели приказваме им две кратки приказки и една басня, от коих ги оставяме свободни да си изберат коя им по-сходна и по-прилична на предмета: Едного циганина поискали едно време да го направят цар, но той попитал: „Ами хляб, кой ще ми дава?" Тии му рекли: „Ти кога станеш цар, хляб ще ти доходи с кола!" Он же отвещал: „Аз не ща

царство! По-добре да карам колата с хляба!" Друга: Във време султан Селима бил е в Цариград някой си чутен пияница на име Бекри Мустафа, глумец (сутария) султан Селима. Той Бекри Мустафа, като се напил добре един ден, тръгнал по цариградски улици и викал гръмогласно: „Продавам Цариград!" Султан Селим, известив се о тому, повелел да го доведат тутакси пред себе си и му гневом изрекъл: „Бре, пезевенк! Как смейш ти да продаваш Цариград?" Бекри Мустафа, при сичко що е бил чутен бекрия – пиянец, бил е и живаго духа глумец и отведнаж е отговорил султану. „Падишахъм! Аз зная, че никой не ще купи Цариград, та за то го и продавам." Това остроумно глумление се допаднало султану и с насмейванием сторил сиктир Бекри Мустафа! Басна. Една кокошка като гледала, че гъска сноси големи и едри яйца, поревнало се и ней да снесе и тя голямо яйце. И така придържала в утробата си яйце два дни. На третий ден напнала се да го снесе, но яйце било порасло толко голямо, щото бедная кокошка не можала да го снесе, изподрала се и пукнала от болести.

В същий вестник Ηλιος, в 269 брой видим следное:

Порта вика противо панславизма росийски, кого действува уж в България, но подпечител просвещения турчин присъствува миналая неделя в изпитания учеников българскаго училища, основано във Фенер от българина господина Вогорида повелением везира Решита, де се предава българский и турский език и българская наука християнския вери приготвя свещеници и священоначалници българи.

Всеки види ясно от каква фанариотска злоба напоен към българи, изтупленний издател Илиоса гръкофанариот пише по тойзи клеветни и предателс-

ки начин. Нему не е на сърце, че се учредило българско училище и че се предавало християнская вяра там и български език. Черна душа фанариотска! Той меси панславизма, от кого българи нищо не щат да знаят, а нити Русия е действувала такова нещо над българи, както го фанариотска му глава понимава. Вместо да похвали подпечителя просвещения за негово снизхождение и благоволение, че е присъствувал в изпитания българскаго училища, лукавий фанариотин изхвърля противо него от злобное си сърце хитросплетени клевети, като иска с реч панславизм да възбуди нещо си! Но нека узнай добре предател гръкофанариот, че турский днешни попечители и подпечители просвещения знаят добре своя полза и що са гръкофанариоти и българский народ. При тем не минуват веке клевети и лъжи, коих са тъй лесно разпространяли и извергали гръкофанариоти противо българи! Високое турско правителство не слуша веке тъй неизпитно лъжи и клевети, то време веке премина! В съща предателска смисъл писана се появи и една безименна брошура на гръцки език, писана преди няколко време, под надслов Η φωνή τοῦ δικαίου – глас справедливаго. Там писавший се старай да оклевети българи, изхвъргаещ и безстидни укоризни против черковнаго ни езика. Но за това си получи пристойний отговор в Отечествени записки, месеца юлия, де му се показа развратност карактера и дебелое незнайство в науки.

Атински публицисти и гръкофанариотская сган с том, що нападат на български народ и въобще на славени, навлачат на себе мързост и презрение ученаго света Европи, и нищо не се ползуват от того. По-добре би сторили да обърнат внимание на своя голота и бедност, в коя са погружени до уши, а смешная мечтания нека си останат в баснословни им Парнас и Олимп, с кого са лъстили свят. Сега веке басни не се слушат. Баснословний век отдавно изчезна!

ДНЕШНИЙ ВЕК НЕ СЕ БОИ ВЕКЕ ОТ НЕПРАВЕДНИ АНАТЕМИ (ПРОКЛЯТИЯ), ТИИ НЯМАТ ВЕКЕ НИКАКВА СИЛА!

Белград, 22 септември 1860 г.

Наши читатели знаят от други вестници, че Рим-поп беше издал една смешна за днешний век анатема (афоризмо) против Виктора Емануила, сардинскаго краля, и против храбраго Гарибалда, освободителя Италии. Тя анатема по някои си места се чете, а по някои си не допустиха да се чете такова непристойно за днешно време нещо. Виктор Емануил и Гарибалди не обърнаха никакво внимание, както е знайно, на попово заплашване, но следваха си и следват си предприятое сияйно поприще и освободиха Италия. Гарибалдови подвига над Неапол са познати веке и негова бъдеща цел е да усвои и Рим и да го провъзгласи столица италианскаго царства и после да действува далше. Рим-поп пак се готви да издаде и друга анатема против вишеречени лица. Колко смешно е това Рим-попово постъпване! Он еще не е разбрал, че остри байонети и дале биещи гърмила вършат днес всичко, а неправедни анатеми си остават едно от злобних измишлениях иноков средняго суевернаго и пустовернаго века.

Гръкофанариотско свещенство не е било по-добро от папищаши в това отношение. Нихни афоризми са държали възточни бедни християни тежко свързани като с железни вериги и всеки трепереше само от спомена им! Тии безделци измислили и вносеяли между народу, че когото афореса (прокълне) някой си владика, той после смърти си не се стопявал в гробу си, но почернявал като арапин. А негова душа не можела да види лице божие, доде пак някой си владика не прости и развързи проклетаго! Види се, че египетски стари нестопени человечески телеса, от няколко си векове, да са били и тии проклети от тогавашни египетски жреци и мъдреци.

Гръкофанариотско свещенство, както е познато всем, продава прокълнителни книги (афоризма) всякому, кой поище да си купи, стига да заплати едно количество, според както се спазарят – от 1000 до 5 гроша! Тии ги имат написани готово във фенерска Патриаршия, само има оставено място да се напише име и причини оногози, върху кого ще стане проклятие. Наши българи преди няколко години трепереха от такива патришки и владишки прокълнителни писма. Но сега, слава богу, просвещение изгони тойзи страх от сърца им и тии узнаха, че то е чиста калугерска лъжа за пари! Помня, в 1838 л., кога приснопаметний отец Неофит възбуди най-напред въпроса за независимо българско свещенство и за съзидание на една народна черкова в Цариград, тогдашний фенерски патриарх го заплашваше да го афореса (прокълне), а той казваше на присмев пред всички тогдашни в Цариград българи: „Нека ме афореса вселенски патриарх чехлите да се не стопяват за няколко години, да не разносям често да си купувам нови?"

В първи брой Лебеда споменахме, че Рим-поп скоро ще се пресели от Рим на друго място и че той ще си остане като един поп, както му е прилично по евангелским правилам. Гарибалдьови славни успехи в Неапол приближиха това време. Казахме в същое място, че йезуитское гнездо се разорава завсегда. Гарибалди им взема всичко, що бяха тии присвоили от народа, и употребява го в полза народу, а тях ги гони и чисти от Италия като една заразителна проказа. Той удар се разпространява надалеч. Внезапно затваряне на Бебешкия йезуитска фабрика в Цариград оттамо си тегли причина. Няма веке сребро в разположение им да лъстят свят! То се веке прекрати за тях. А Сентбенедикский тъпан, кого бяха предали едному лъжебългарина да тумка и между българи, кои сами бяха остали свободни от нихна зараза, той, кажа, веке ще престане да издава такъв глас и ще почне други ласкателства, както се вижда от няколко му броеве. Но наши българи, а найпаче балкапански родолюбци, кои знаят твърде добре, че той не оставя никого в спокой и нападаше безобразие и лудо за всекиго, а възвишаваше до небеса неговий светии отец Рим-поп, балкапански, кажа, българи сега могат да употребят тойзи йезуитски орган за отрепка в нужди си! Нека наши българи не слушат веке негови лъжовни извинения, коих той може да казва, че негова цел била друга. Негова цел се показа твърде ясно каква е била, кога он почна да бърка вероизповедни наши прадедни закони, да ги хули и да хвали и представя българъм папищашкия. Негова цел ако е била друга, както той лъжовно и безстидно иска сега да се подмилкува и правдае, тя нямаше никакво отношение с наша прадедна вяра. Той ако мечтае, че първи е доказал българъм гръко-

фанариотски злоупотребления и с това ище да се покаже, че е извършил нещо-си, той на това лъже и който го вярва и му даде някое си уважение заслуги за това, и той е излъган. Преди него други проповядваха явно в България и в Цариград, бидоха за това изгнани от отечества си и някои си погинаха в тъмници от гръкофанариотска свещена злоба. Други же, кога еще той се прескачаше по цариградски улици, писаха и обнародваха явно противу гръкофанариотско злобно за българи священство, и не само на български, но и на други еще езици писаха в разни европейски славянски и други вестници.

Колко трудове и жертви са станали от 1828 л. насам, доде се възбуди тойзи дух в българи, т. е. доде и българи почувствуват любородности и узнаят що е отечество и матерний език! То на това имаме еще живи свидетели, кои са били очевидци на тая борба с гръкофанариотское свещенство, кое бе удавило и народност, и език наш. А сега, кога веке той дух всеобщо се разви по цяла България, да се яви един лъжебългарин и да ище да посее раздор и несъгласие между народу, продавши себе си отчайност за гнусно оръдие йезуитам, кои са озлобили цял свят, то таковаго человека всеки благочувствен и чист българин трябва да го мисли за най-голямаго неприятеля българскаго народа и премилая му народности. Може някои си неопитни младежи да са се повели подир него. Но ние мислиме и се надееме, че и тии щат узна своя погрешка и оттук нататък щат се стара за общое съгласие и съсредоточие народа ни, от коих се ожидава всяко напредване и успехи в просвещение и благоденствие.

Человек, един път като се очерни, мъчно се побелява; да прегреши частно, то се отнеси само на

негова личност и в един малък кръг около него, а никой на свят не е изключен от такива частни погрешки, всеки си има по някакви си недостатки. Но да докачи един цял народ на негово най-свято нещо, то се никоги не прощава! Таковий человек остава завсегда очернен пред народа, ако и он триста пъти да се покае отпосле! Няма на свят предател, кой да е можал да изтрие от себе си това черно име, с какви и да е жертви принесъл отпосле, ако и да се обеси, все предател си остава!

БЪЛГАРИЯ В ПОЛИТИКО-ИКОНОМИЧЕСКО ОТНОШЕНИЕ СЪС ЗАПАДНА ЕВРОПА

Белград, 12 октомври 1860 г.

В преминалий брой явихме нашим читателям, че Англия първа е обърнала внимание на наш народен въпрос за независимо ни свещенство; то нам дава повод да кажем нещо си, каква важност има той наш въпрос за Европа, в политическа точка разглеждан, а еще повече в икономическа.

Всеки, кой знае какъв ход има днешная европейска политика, т. е. на какво най-много пази, уверен е, че европейское най-голямо старание е да се утвърди турское царство целокупно и да се уведе в него едно общо преобразование, прилично и сходно днешному веку! На това имаме живи еще доказателства – по-следний севастополски съюзний бой, де толкова кръв се проля и толкова разноски и пагуби

станаха само и само за тая цел; а в Парижки договор (1856) това се определи и писмено между великим силам. Основание же мира стана, както е всекиму знайно, на издадений Хатихумаюн, изпълнение коего рано или късно трябва да стане и другояче не може Парижки договор да има важност. А и на това имаме живо доказателство Горчаковая последна нота, по следствию на коя станаха толкова разпри в европейски кабинети и отоманское правителство изпроводи за тая цел великаго везира по Турска Европа – да разгледа състояние народа и до кой степен се е увело новое преобразование, основано на Хатихумаюна, щото за в бъдещност да се вземат прилични мерки за по-скорошное положение в действие того спасителнаго за Турция преобразования. Великий везир веке се е завърнал в престолний град и вярно, че е донесъл най-прави и истинни известия отоманскому правителству о състоянию на ония места, коих е обходил. Отоманская порта непременно трябва да се зауземе да извърши по-скоро това ожидаемо преобразование, сходно с желанию и изисканию Европи. Време е близо и скоро трябва да видим Хатихумаюна положен в действие по всички му точки. Днешная политика го изисква и н. в. человеколюбивий султан отдавно е склонен и решен на това. Предузети досега мерки го показват.

Наш български народ, както е явно твърде добре отоманскому правителству и всем европейским силам, ако и да е угнетен до голям степен, обаче никакво безчинно движение не е учинил досега; но, съобразяещ се с днешная политика, чака с нестърпением изпълнение Хатихумаюна, отдаващ богу молитви за благоденствие н. в. султана ради человеколюбиваго му решения, кое е с твърдо намерение

издал, да олекчи и положи веке всички си подани в равноправност.

Български народ съобразно с Хатихумаюна една само едничка и първа постъпка е учинил досега, коя вхожда в политически кръг и коя се относи найпърво отоманскому правителству, а после трябва да привлече и внимание европейских сил, за кое Англия не забави да се яви първа участница на това. Първая точка и член Хатихумаюна започват най-напред от потвърдения на религиозни права всех поданих Турции народов, без да се изключва от тях права ни един народ, и то доказва, че н[егово] в[еличество] знае и оценява каква важност имат тии права и че без тях никаква равноправност не може би в държава му, де се нахождат разни народи и вери, та затова започва от нея важна точка, коя още от начала превзетия от тия места тогдашни султани завладетели строго и свято са вардили, знаещи твърде добре, че религия всякаго народа е свята и най-драгоценно нещо за него и когато се на това докачи, всеки народ решава и самий си живот да пожертвува, да уварди религия си. Примери имаме на това твърде много, че человеци, кои са били силом карани да се откажат от вяра си, предпочели са да претърпят най-горчивая смърт, нежели да се откажат от нея. Наши българи, както е всякому знайно, без да учинят някакво си безчинно и противно движение, когато започва да се положи първая точка Хатихумаюна в действие, т. е. да се уреди по Хатихумаюну свещенство всякаго народа в Турско, тии незабавно подадоха многобройни прошения отоманскому правителству от всичка България съгласно, в коих молят н. в. султана и ищат онова старо народно си право, кое първии завладетели султани им са дали и кое сегашний Хатихумаюн н. в. султан

Меджида потвърдява пак наново всякому народу без изключения.

Досега званичен отговор В[исокая] П[орта] не е дала българъм, но от частни отговори види се явно, че отоманское правителство е склонено на това и не ще забрави да реши.

В миналий брой казахме колко се стараят и трудят гръкофанариоти да унищожат това българско дело. Казахме еще каква цел имат и от кого се подпомагат. Европа, а най-паче Англия, трябва да обърне добро внимание на това. Европа, както и више казахме, ище в Турция да бъде мир и тишина, народи да добият равноправност, коя н. в. султан е решил в Хатихумаюна; а тойзи мир и тая тишина може ли да бъде, ако се не даде всякому народу негово право според самий Хатихумаюн? Възможно ли е више от шест милиона българи да претърпят тъй хладнокръвно да ги владеят един кривач гръкофанариоти, кои съгласно със свободни гърци ежедневно се трудят да внесеят смущение в Турско? Турция и Европа има пред очи си живи примери и не трябва да им доказваме повече. Англия знае и познава твърде отблизо гръцкая наклонност и нихно натягане; в 1854 л. се показа явно що мислат тии.[21] Може ли Европа, подир тия доказани, да остане хладнокръвна и да не вземе участие в български днешен праведен и законен въпрос? Ние никога не вярваме да бъде то!

Нека видиме и в икономическо отношение как стои България и Гърция пред Европа.

Европа, както е знайно, най-голяма полза има от търговски си предприятия и тии са нейни най-големи и най-важни занятия. Гръцки производи са явни, че нямат никаква важност за Европа. В Гърция главни производи са: маслини, дървено масло, смокини, лимони и портокали, сухо грозде (стафиди), вино и други някои си. От всички тия има еще по-добре обработени в Европа, щото никаква нужда няма за тях от гръцких. А мореплавство, кое е главний живот гръков, никаква полза не приноси Европи, напротив, еще ѝ смутява. Гърци, както е знайно, са разсеяни по всички свят да могат да живеят, иначе в свое си отечество умират от глади. Тии са най-големи спекуланти, както и евреи, и навсякъде ги има. А за вносимии в Гърция европейски производи и изделия, и от тях Европа няма твърде големи приходи – тии са съвсем незначителни сравнително с вносимия в други места, защото един народ, кой едва брои един милион жители, и еще беден, твърде малки работи ще купи от европейски производи и изделия. В Гърция, като изключим три-четири главни градове, де се вносят и продават европейски производи и изделия, по другия места освен платно друго почти нищо европейско не се носи и употребява. Причина тому е, защото са бедни и нямат с какво да си купят.

В България же въобще, както е знайно, народ е твърде трудолюбив и земя им производи много работи, от коих Европа има голяма нужда и тегли всяка година едно твърде голямо количество, а по-главнии са: храна, жито въобще, вълна, конопи и лен, памук, коприна (свила), ленено семе, кожи обработени и сурови, розово масло, духан, масла-лойове, бубено семе и други някои си. Тия са главни производи, коих Европа купува от България. А освен тях има и други неща, коих вади и произведи България: желязо, ориз, овци и говеда, врекели (чували), дървено вещество за строене (кересте), мед, восък и други много. А колко европейски произведи вхождат в България, то е знайно от разни сборове (панаири), що стават всяка година по разни ѝ места, де множество товари от европейски разни стоки се продават. Колко же прис-

таница и големи градища брои България, и то е знайно. Един такъв трудолюбив народ, кой има толкова производи, разумява се, че е в състояние да си купи и уведе в употребление си разни работи, щото Европа има голяма взаимна полза от българскаго народа и за това нужда ѝ е да обърне внимание към него за един такъв религиозен въпрос, кой се е възбудил в него и кого неприятели му искат да угасят! А тойзи въпрос е, както казахме, една от първи и най-големи точки в Хатихумаюна. Нека притом разгледа добре Европа нравственое състояние, разположение и наклонност българскаго народа и да го сравни с гръцкаго, та да види с какъв народ има да прави и да го привлече към себе си. Ние о тому не щем нищо говори, защото от няколко години насам много учени европейци са пътешествували в България и писали са доста обширно о тому народу, както и о гръцкому. Техни описания и свидетелства са доволни да убедят Европа и да потвърдят наши кратки речи и напомняния, кои сме тук мимоходно изложили.

Български народ, като получи праведное си искание, т. е. старая си йерархия, коя е допреди един век имал, както е доказано, и като се положи в действие Хатихумаюн, той ще живее в най-голямо спокойствие и тишина, обезпечен от всяка страна, занимаещ се в земеделие си и във взаимная търговщина с Европа. А какво развитие и умножение в търговщина и във вътрешни еще производи могат се появи и улесни в България тогава, то всеки спекулант европеец може да провиди твърде добре и някои си са писали по нещо си тому.

Нека кажем еще нещо си и за самий престолний град (Цариград) колко се нуждае от българи.

В Цариград, както е знайно, една голяма част храна (жито) въобще от България се носи: масло, сирене, овци и говеда в голямо количество. Всички почти джелепи са българи в Цариград. Хлебари, млекари, шивачи и други най-потребни и най-нужни за человеческое общество търговщини от тях се водят, и то от български производи. Защо убо отоманское правителство да не обърне особно внимание на един такъв трудолюбив и миролюбив народ? Защо да не одобри нихно праведно желание и искане, за кое толкова благоразумно и благочинно постъпиха, като се отнесоха прямо владетелю си, человеколюбивому султану? Каква полза има отоманско правителство от един кривач фанариоти, да им даде първенство над други подани народи? И добро ли е то нещо за едно правителство? Може ли etat dans etat – правителство в правителство да бъде? Не знае ли отоманско правителство, че тии фанариоти не са за друго нищо освен за сплетници и интриганти? Каква нужда има веке от тях? В старост ги е употребявало за терджумани, че не е имало учени турци; но сега има доволни образовани свои си и няма веке никаква нужда от фанариотов. А и между други си подани, арменци и българи, не нахождат ли се доста учени человеци, познаващи твърде добре турски и европейски езици, кои могат да изпълнят еще по-добре фанариотска служба, ако би да потрявва такова нещо?

Ние се надееме, че отоманское правителство не ще остави тъй тойзи важен въпрос за българи, както и европейски сили ще обърнат внимание на това. А български народ има отсега еще да принесе своя благодарност и признателност Англии, коя най-първо обърта умилно око към него.

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС ПРЕД ОТОМАНСКАЯ ПОРТА

Белград, 19 октомври 1860 г.

В проминалий брой известихме читателем си, че великий везир е веке дошъл в Цариград и че решение българскаго въпроса се чакаше от негово дохождане. Наши в Цариград българи, представници цялаго народа, както е всякому явно, трябваше да се яват при н[егово] вис[очество] и да ищат решителни отговор: то се е и учинило и по-доле щем изложи и самое прошение, кое му са подали у тому и на кое отговор еще не е даден. Нека ни допустят наши българи да им кажем о тому нещичко нужно да си знаят мерки.

С великий везир, както е знайно, имаше и няколко си фанариоти, кои непременно, че във всичко пътешествие н[егово] вис[очества], кога се е представлял той наш народен въпрос, трудили са се на всеки начин да изкривят истина и да представят съвсем другояче наш въпрос, та за това н. вис. може да не е твърде добре разположен на тая наша народна работа. Твърде вероятно е такова нещо да се яви, но наши народни представници[22] не трябва за това да изстиват от народная работа и да се отчайват, ами да следват с оная постоянност, с коя са започнали това народно дело, кое непременно трябва да им се одобри. Праведно искане и желание на 6 милиона народ не може да остане тъй презрено. Ако фанариоти са успели да вносеят някои си мълви, а най-паче сегашни им патрик, то може да се докаже и разправи и работа да вземе други ход. Може тии наши народни представници да чинят за това и някои си заплашвания, но и затова пак не трябва да се отчайват и да изстиват, но да постоянствуват. От какво трябва да се боят наши народни представници за тая работа? Ти ищат ония права, коих н. величество потвърдява чрез Хатихумаюна всем поданикам си народам, без да изключва никого. Тии се досега с най-голямо благочиние отнесоха на н. в. султана человеколюбиваго си владетеля. Ако някой си отстрани се изпита да ги плаши, трябва ли тии да се боят от него и да се отчайват? Не! Не, въистина! Но трябва да постоянствуват докрай. Ако ли постоянствуват и не щат никак веке да признават гръкофанариотско свещенство, то за това н. в. султан ще ли ги насили, или ще обърне топове да ги бие, за да стане воля фенерскаго лукаваго свещенства, кое толкова пъти се е явило и предател султановия власти? Такъв един въпрос не се тъй лесно решава, защото има и толкова сплетници, кои не щадят нищо, но трудят се всякояче да го угасят и да му възпрепятствуват успех. И за това еще повеч наши народни представници трябва да бъдат постоянни и съгласни. Постоянство и съгласие всичко извършват.

СЛАВА БОГУ, ЧЕ И...

Белград, 27 октомври 1860 г.

Слава богу, че и в отважни европейски вестници злоба фанариотскаго свещенства почна да се описва и обличава с най-черни краски злини. Нека и просвещен свят Европи узнае що са бедни българи

от няколко века от тях изедници изтеглили. Просвещений свят Европи, кой се старай да уведе право человечества в африкански и други пустини, а не обърта внимание на повеч от 6 милиона български народ, кой е теглил повеч зло от фанариотско свещенство, нежели заробении в Африка черни! Той български народ, кому просвещений свят Европи отчасти само познава прехвалния добрини и кой от няколко време насам почна да се образовава и напредова в науки доста, съобразно с обстоятелствам, под коим се находи. Нека просвещений свят Европи узнае добре, че българи с всичко си законно право се отказаха от власти фенерскаго свещенства и ищат независимо си свещенство, кое допреди един век са имали в лице Охридскаго Патриарха!

Ние в 5. брой Дунавскаго лебеда обнародовахме един допис от Цариграда, де се описваше подробно с какъв безчестен начин е станал избор фенерскаго патрика и как фенерски отци са си скубали бради един другиму, разпукали си глави и гологлави, и без чели са текли към В[исоката] порта да се тъжат един противо другиго, щото правителство се е унуждило да се вмеси в това патришко избиране. Ето и „Independance" каква дописка обнародова от Цариграда о тому същому предмету: [Следва текстът на дописката, описваща срамните сцени, станали при избора на новия патриарх.]

Атински публицисти нищо не говорят о тому, не им поноси! Само викат безобразно противо български въпрос, но и тях пак кой ги слуша!

ЙЕЗУИТСКАЯ ОТРЕПКА...

Белград, 27 октомври 1860 г.

Йезуитская отрепка, за да скрие лъжебългарство си, сплела си и попско родословие! Види се, че си е наумила да стане някой си йезуитски с обръснати мустаци поп. Но то не ще ѝ прилича твърде, защото е доста очернена. Нейно родословие прилича на оная басня, коя се приказва за мазга. Една мазга (кътърка), която искала да се похвали и тя с родопоколение си, казала, че вуйчо ѝ бил ат, а баща си съкрила!

Йезуитская отрепка претълкува и апостолское правило по йезуитски, кое ние в 3. бр. Лебеда обнародовахме, че всеки народ има право да има своего си началника свещенства. Но то не е чудно за един йезуитин! Тии да достигнат цел си, облачат се в различни дрехи, като карагьози, и менуват и самое свещено писание. Тии в Хиндистан са сковали лъжовно евангелие, в кое никак се не споменуват Христова смърт и разпятие, а кръст никак не показват. Тии имат изобразен Христа като един страшен войник, въоръжен, и пред кого стоят коленопреклонно цари и мъдреци!

После йезуитская отрепка приходи и явно веке с най-голямо безобразие говори и придумва българи да признаят папа и да станат унияти. Тя плете и похвали за уния си, но ние ѝ казваме, че благоразумни българи знаят твърде добре, че уния е за тях една смрадлива воня, коя ще омърси и раздвои невинни български народ. Примери им са пред очи в австрийски славяни и власи, в какво жалостно и бедно положение са ги докарали тия йезуитски вонии! Тамо дотолко се мразят и ненавиждат тии бедни

народи, щото многажди и до убийства дохождат. Йезуитская наука до това ги е докарала! Народи еднокръвни и един език говорящи, а според йезуитская воня, коя са тии вмъкнали помежду им, достигли да се ненавиждат и гонят като най-големи неприятели! Още по-ближен пример имат българи малочислени брой павликян в България, кои и по език, и по народности са едно с българи, а дотолкова мразят и ненавиждат въобще православни българи, щото и кара-каури – черни неверници ги наричат. А то е плод на йезуитская наука. Жалостно е да гледа человек по тях села един с обръснати мустаци поп, кого тии наричат домино, да владее всички с най-тиранически начин, да ги съди и запира по воля си, да им гони народни обряди и обичаи, сватби и игроводи и да им не дава нищо историческо да споменат от свое старо прошествие, но само папа и домина си! С една реч, йезуитски попове ги направили като волове.

Таквиа ли работи иска йезуитска отрепка да се въведат в България? Раздори, ненавист и конечно уничтожение народности, то е йезуитска главна цел! Кой прочитал и най-малко нещо си от многобройния съчинения, що са писани в просвещена Европа за йезуити, все това ще срещне и види навсякъде. Който от българи в днешни просвещени век се измами и поведе подир таквиа йезуитски мисли, той ще се покаже, че е най-ничтожен и най-глупав и прост человек на света и че той не яде хляб, но пасе трева!

После, за да даде някоя си важност на това, що блещуреви, казва, че гърци щели да гонят български език. То веке мина за гърци! Тии веке да пият една студена вода за това! Българский народ си отвори веке очи и по всички места се отвориха училища, кои се посещават и от сами паши и управители в изпитание учениковъ. Каква власт имат на ръце си веке гърци или какво могат доби? Не видим ли, че самое правителство узна веке техни сплетки и от ден на ден почва да ги презира и уничтожава! А може ли отоманская Порта да остави тойзи българскй въпрос тъй несвършен, без да го тури в един ред за общое спокойствие на 6 милиона народ?

При всички тия глупости йезуитская отрепка казва, че българи, като стават унияти, ще се отърват от клевети и мюзевирлици, които гърци правили пред правосъдно наше правителство. Тук йезуитин само себе противоречи. Когато е правосъдно правителство, какви клевети могат прави гърци пред правосъдно правителство? Йезуитска глава! Ако ли же правителство не е правосъдно, то папа има ли власт да го накара да бъде правосъдно? Смешно йезуитско мъдруване! Ние видим, че отоманское правителство днес твърде добре издирва работи и без да опита едно нещо, не решава тъй лесно. Какво блещуреви тук йезуитская отрепка? Ако гърци наклеветят нещо си българи, тии не могат ли да се увардят и да докажат истина? Или им е запушил някой си уста, или ги е ритнала камила в уста според пословица? Таквиа йезуитски мъдрувания нека идат да ги продават между дивия народи, де еще книжовност и наука не са се появили. Българи, слава богу, научиха се да се представят пред отоманская Порта и да си изказват жалби, а Порта никого, кой има да ѝ каже нещо си, не гони го, но слуша и веднаж, и дваж и после свършва, ако е за свършване работа. Но не се вършило тъй лесно; ами в просвещена Европа вършат ли се тъй лесно таквиа работи?

Йезуитская отрепка ни пита: кого ние предпочитаме, папа ли, или гръцки патрик? Ние ѝ отговаряме, че ни едного и че и двамата имаме за человеци, кои нищо не следоват по евангелским правилам. Един иска да се каже наследник Христов, наместник посланика Петра, райски ключар, със сабя в ръка, и изисква всички християнски свят сляпо да се покланя на негова йезуитска воля! А другий е надянал титул всесветейший, титул, кого християнство отдава само святому духу и пресветейший Богоридици! По делам же си и един, и други са нищо!

Ние предпочитаме и искаме и щем се труди, доде съществуваме, да добийме наше независимо свещенство, кое сме в старост имали, както е обширно доказано, и кое и сами султани, завладетели България, нам са неповредно и независимо оставили из начала, но преди един век гръцки сплетки и лукавщини чрез отоманская Порта са го оборили, както е и о тому обширно доказано и сами берати свидетелствуват.

Но сега пак Хатихумаюн человеколюбиваго султана наново го възстановява, възнобновляющ и потвърждаещ старий права всех подаников си народов без изключения. Ето наше искане, ето наше старание! А то е и желание на всички благоразумни българи, кои желаят и щат наш народ да не се цепи и впадне в религиозни между си раздори, коих плод ще да е унищожение народности ни, за коя толкова жертви са ставали, доде се разбуди и развие, в който степен е до днес дошла!

Наши неприятели с четири очи гледат да стане такъв един раздор помежду ни, да ни играят после тии, както си щат. Но ако наши българи постоянствуват на това си праведно, законно, сходно и съобразно с Хатихумаюна искане, отоманская Порта трябва един ден да го потвърди с един ферман и тогава всички наши неприятели щат се оттегли настрана. Който е чист българин и който е смукал девическо несквернено българско мляко, на тия наши спасителни за народа ни мисли ще се склони и на това само ще има старание си!

После ни известява йезуитская отрепка, че няколко си младежи българи влезли в папищашки училища и в поляшки в Парис лицеум. Ние се радваме от сърца за това и молитствуваме им добри успехи. Но ги съветоваме братски и от българско сърце да се ползуват само от нужния науки, а колко за йезуитство, да не обърнат никакво внимание на това и да се вардят от него като от смъртоносна отрова! Ние никога не сме били противни да ходят наши българи в европейски училища и учебни заведения, но да отбягват само ония йезуитски фабрики, кои са за тая цел съставени, т. е. да разпространяват пропаганда си и да сеят раздори между народам. А колко за поляшкий лицеум в Парис, ние мислим, ако не сме излъгани, че йезуитство е далеч от него. Ние сме имали случай да се запознаем отблизо с многи от знаменитих и учених поляков, кои с въздиханием доказват, че една от главни причини падения и разорения им са били лукави йезуити! Тии са най-големи раздори и сплетки сеяли помежду им!

БЪЛГАРСКИЙ НАРОДЕН ВЪПРОС ПРЕД ОТОМАНСКАЯ ПОРТА

Белград, 8 ноември 1860 г.

Няма по-горчиво и по-люто нещо за един народ, освен кога негово праведно и законно искане не се даде, а най-паче кога то искане е вероизповедно нещо. В сърца того народа се тутакси пораждат други съвсем наклонности и негови мисли се променуват и преобъртат в едно общо незадоволствие.

Някои си вънкашни най-паче неприятели български потрудили са се да представят пред отоманская Порта българское народно искане уж като движимо от друга някоя си страна и за друга цел! Тии господиновци, като се наплашили от панславишко мечтайно страшило, каква и да е работа да видят, че се върши в България, все неговая ужасна за тях сянка им се струва да гледат в нея. Но колко са излъгани и смешни на това тии господиновци! Тии, като спадат в големий дипломатически кръг, с том показват, че не знаят нищо истинно за тойзи български въпрос и клеветят пред правителству му едного беднаго народа. Български народ нищо не знае, нито ище да знае за панславизъм – то нещо бяло ли е, черно ли е, българи го въобще не знаят! А за Русия що ищат да кажат тии господиновци дипломати, че тя уж била движела българи на това и че българи били въобще привързани ней, и на това са излъгани тии господиновци и с том наносят клевети против българи при явни и недавнешни примери, коих тии показаха и с том доказаха, че тии предпочитат турская власт пред руская.

В последний съюзний бой, знайно е, няколко тисещи доморордства българи от Дръстенская (Силистренска) област в него размирно време минаха Дунава и отидоха ведно с русийски войски в Русия; но щом се заключи мир, тии незабавно се върнаха в отечество си в Турско. Може ли би по-голямо доказателство за това, че българи въобще предпочитат турская власт от руская? Какво могат отговори на това тии господиновци дипломати, клеветници българскаго народа? А еще колко такива по-стари примери можем показа!

Източник и начало того българскаго въпроса и искания са твърде явни и познати, щото не трябва обширни разяснения и доказателства. Той източник и начало са исторически и трябваше тия времена, кога отоманское правителство постъпи в път преобразования, да ги възбудят не само в български народ, но и във всички други подани Турции народи. Българи преди падения са имали независима си йерархия и толкова патриарси, както е знайно. Тя българска независима йерархия във време падения Българии остала неповредна от тогдашни завладетели султани и то траяло за няколко си векове, както е доказано и сами султански берати свидетелствуват. Преди един век лукавия фанариоти за своя цел успели чрез разни клевети и лъжи, та оборили съвсем българска йерархия, съхранившая се до него време независима в лице охридскаго патриарха. Българи подпаднаха в крайно невежество, защото им изгориха фанариоти книги и изгониха матерний им език от черкви и от училища им, щото бедни българи не можеха да възбудят тойзи праведен си въпрос, а най-паче в тях времена, кога играеше широкий палюш (нож), остри железни куки, кол и бесило. Време измени тях тежки обстоятелства, яви се спасителний

за турское царство Танзимат и Хатихумаюн. Обща реформа (преобразование) се увожда в турское царство и тя основана на ония същи почти стари права, коих са дали тогдашни завладетели султани поданикам си народам. Първи член Хатихумаюна започва от вероизповедная точка и потвърдява старият права всем поданикам си народам, т. е. че всеки народи може да има вероизповедни си права, коих ab antiquo в старост е имал. Ето начало, източник и основа българскаго за независимо им свещенство днес съществуещаго въпроса, господа странни дипломати, а не както вие мечтаете, че било вънкашно и чуждо движение!

Български въпрос е чисто народно българско движение, основано на историческо им право, кое Хатихумаюн человеколюбиваго им султана Абдул Меджида общонародно пред цял свят потвърдява!

Ако сте въистина человеколюбци, както се гордо пред света провиквате, и ако сте въистина приятели отоманскаго царства, както искате да се кажете, тъй трябва да знаете за тойзи въпрос български, както и за други много работи в Турция, коих вие искате съвсем другче да представите. Но не бойте се, Турция сега има доста благоразумни министри, кои могат да познаят добре ваши тайни постъпки и примки, коих вие чрез дипломатское изкуство се трудите да ѝ подложите. И ако сте успели да убедите някои си от тях по вашему, щат се найде други, кои да узнаят истина и да постъпят праведно за тойзи български въпрос. А истинниисинове Българии щат се потруди на всеки начин да докажат самая истина отоманскому правителству и человеколюбивому днешному си владетелю султану.

Ако българи не биха имали и никакво си историческо право да ищат възобновление на старая си народна независима йерархия и ако и сами обстоятелства и времена не биха им благоволни, както са днес, то тойзи въпрос пак щеше да се възбуди в тях от неизказания злоупотребления гръкофанариотскаго свещенства, кои са достигли до най-голям степен злоби, както е о тому в обширност писано и доказано не само от българи, но и от техни единородци гърци, и както в последни времена в Кандия (Крита) и в Брусенска област толкова православни доморидства гърци, заради непоносими веке злоупотребления того гръкофенерскаго свещенства, отстъпиха безумно и несмислено от прадедна си вяра, без да имат българско търпение и постоянство и да искат спасение си от отоманская Порта, коя непременно и тях щеше да олекчи, а не да ѝ се месят други сили и да разполагат с нейни подани. Великий везир в пътешествие си твърде добре е опознал и с писмени доказателства се снабдил, че подании Турции народи повече са страдали и страдаят от гръкофанариотское свещенство, нежели от местния управители турци.

ДНЕШНАЯ ПОЛИТИКА И НАПОЛЕОН III

Белград, 15 ноември 1860 г.

Образование и дух века, разновременни же емиграции във Франца и Англия, покушивших се за освобождения си италианцев, поляков и най-после маджа-

ров, успяха, та внушиха в тия две големи държави живо понятие новаго народнаго права. Това понятие, че всеки народ има право да се освободи от насилия и мъчителства и да избере себе владетеля чрез общая народна воля, най-голямо съчувствие среща днес във Франца и Англия. А в 1859 л[ято] великодушнии французи и делом показаха това. Сам Наполеон III, както всякому е познато, опълчи се храбро против Австрия за освобождения Италии. Вилафрански ненадеен мир[23], ако и даде повод многим да говорят разновидно противу Наполеонова политика, обаче в него такива точки се записаха, кои, като приготвиха италиански успех, отдалечиха съвременно и всеобщое размирие в Европа, кое можеше да последва, ако Наполеон III следваше победоносний бой и далше.

Какво же действие игра Наполеон III във всичко разстояние от Вилафрански мир до днес в италиански работи, всеки, кой е вникнал с вниманием, ще види, че той се пренесе искрено и съгласно с онова начало, кое обяви пред цяла Европа, кога (1859) подигна оръжие за освобождения Италии.

Бранещии старое самодържавно право сили (изключая Англия) разновидно се потрудиха да склонят того славнаго мъжа да обърне политика си в нихна полза, както и ищещии да се уцържи светская власт папова в Рим немалко противодействуваха на италианское за свобода свято дело; но и едни, и други нищо не можаха да успеят. Наполеон остана непоколебаем на свое начало, на жалост и едним, и другим.

Варшавское последно свидание трех северних царей, от кое се ожидаваше съюз противу италианскаго напредвания, остана безплодно, както е веке познато, и сега казват някои си, че тамо се размис-

лило какви средства да се вземат само за маджари и поляци, да не би някак си да се възбунят и тии.

В Европа днес може се каза две граждански страни, противни една на друга, съществуват:

Бранещая старое монархическо право и бранещая народное ново право. Първая се състои от няколко сили, а най-паче от северних, втората же наяве е цяла освободена Италия под предводителством Виктора-Емануила, коей и Наполеон III е подкрепител. Англия, ако и оръжием еще никакво участие не е взела, обаче се показва и тя бранителка и защитница того народнаго новаго права. То се види явно от посланая нота Туринскому кабинету и от други ѝ постъпки в това обстоятелство. При бранещим монархическое старо право спадат и бранещи светская Рим-папова власт, някои си в Европа стари духове, но тии са нищо сравнително с демократское множество, кое най-много существуе във Франца, както и другаде, и кое, ако и да има и гони други съвсем начала, обаче види се, че се склонява и то на тойзи начин уставнаго правления, кой се сега уведе в Италия, т. е. народ да си избере чрез вишегласия владетеля, закони да обезпечават личная свобода народов, правителство да емствува за свободний им живот, народ да почита строго честное правителства, власт обуздана и основана на законах, най-после владеещий да бъде като един истинний баща народа, кого по законам владее. Може се каза еще, че демократическая мисъл се слива в това новоустановено в Италия народно право, на извършения коего Наполеон III даде първий постъп, Наполеон, кой от демократ избран постъпи в монархическо правление над французи. Тойзи Наполеонов сегашен постъп не е друго освен едно оправдание неговия поли-

тики, що от демократ постана монарх, или с други речи, он с това ище да угаси съвсем демократически духове, кои всякоги таяха нещо си противно. И действително, кога се размисли зряло, вижда се, че тойзи начин правления е много по-добър и по-полезен, нежели демократическое събрание, кое никоги не може да бъде без вълнения и немирности, а найпаче между французкому народу. Нека оставим Съединения щати – тамо е съвсем друго място и други окръжности. В заключение, Наполеон III днес е народен человек и много се еще от него ожидава.

Виктор-Емануил днес разполага на големи средства и военни приуготовления с деятелност стават за пролет за освобождение Венеции и других. Англия и Франца поддържават начало невмешателства, щото борба остава да стане само между Италии и Австрии, ако последная не се склони и отстъпи с добро завладяная от нея еще част Италии. Бранещии монархическое старо право не могат дойде в помощ Австрии, защото ще привлекат с том и Франца, и Англия да се вмесят в полза Италии и тогава частная италианска борба ще се обърне на всемирна европейска. Време не е далеко и всичко това ще се яви кой ход ще вземе.

ЕЩЕ ЕДИН НОВ МЪДРЕЦ...

Белград, 22 ноември 1860 г.

Еще един нов мъдрец видим се явява в йезуитска чета. Допис му го показва, че е нов или по крайни мери скрит подкупен и подлога йезуитска, защото Гика не знай гръцки, нито може чете гръцки вестници. Скритий йезуитин се провиква като от Галац, бори се с галашкий кал, с брусенско кафене, с куп вестници!... Той трябва да е някое си важно лице! Защото еднообразие го смутявало, дим от цигари му го давил и проч. Той с тойзи начин като се препоръчва, вхожда в мъдрување като един китайски мандарин и съветова как трябвало да се пише за папищашкая воня. Ние оставяме всички му глупости настрани и питаме го: де е научил той да мъдрува тъй кривомислено. Ето що казва той в писмо си на едно място: „Нищо по убеждение казано или писано, е за осъждание." Де си купил тайзи мъдрост, господине галашки дописниче? Ако някой си е убежден, че убийство е добро нещо и пише от убеждение или казва за това, трябва ли да го не осъждаме? Ако някой си е убежден, че кражба е добро нещо и от убеждение си пише или казва, че трябвало да се краде, не трябва ли да го осъждаме? Ако някой си е убежден, че е добро да запали къща съседу си, и по убеждение си пише и казва това, не трябва ли да го осъждаме? Ако най-после някой си е убежден, каквито сте и вие, че е добро един народ да се раздвои, брат брата да намрази според вероизповедни раздори, коих искате да вносейте, и казвате или пишете по убеждение си, не трябва ли за това да ви осъждаме? Всички злодейци по убеждение си чинят злодейства, но за това остават ли тии неосъждени? Има ли на свят человек разумен, да не осъди злодейца, че той бил творил злодейство си по убеждение, според ваше йезуитско мъдруване, и да го остави тъй ненаказано? Всички свят образован и необразован, съставил закони и осъжда и наказва всяка вина, без да гледа, че онзи, кой е сторил тая вина, сторил я по убеждение

си, т. е. че нему тъй се струва за добро. Отде сте, молим, научили тая нова логика вие, кои искате логични разсъждения и прав път? На безлогичен человек каква логика може му се каза? Или току сте чули само тия речи логика и други, но то черно ли е, бяло ли е, вие го не знаете, но само дрънкате като бездушни оръдия или като пилци папагали. Защо, ако знаехте що е логика, вие не бихте писали: „Ничто по убеждение казано или писано, е за осъждание." Кого искате да лъжете с тия ваши прихитрени (софистически) речи и мисли? Простаго ли и невиннаго народа българскаго, кой не може да узнай лесно ваши лукавщини? Но смислете, че не е всички българскй народ прост, и смислете, че ваша почетна чета се съставя от най-безчестни лица, както ви добре представи вишеизложеная дописка от Цариграда, и то само стига за простий народ да узнай от каква чета сте вие съставени и отведнаж ще разбере що му мислите и подлагате!...

БЪЛГАРСКИЙ НАШ ВЪПРОС

Белград, 6 декември 1860 г.

Народний ни въпрос от какви причини се е възбудил еще от 25 години насам и как се е постепенно развивал досега съобразно с обстоятелствам, под коим се е находил и нахожда наш народ, доволно е писано досега от тому и ежедневно се пише еще. Наши читатели знаят, че той въпрос се основава на историческо право, доказано обширно в повременное българско съчинение и в други частни. Но пред отоманская Порта тойзи въпрос се представляваше от няколко си години насам чрез многобройни прошения от цяла България не по историческое си право, но като едно непоносно веке притеснение и угнетение от страна гръцкаго духовенства, похитившаго със злоба духовная власт над българи от един век насам с оборение последнаго българскаго патриарха в Охрид, в лице кого бе се уvardила до него време независимост българскаго священства.

Но от девет месеца насам, както всякому веке е познато, българи постъпиха съвсем другче, т. е. тии основающе се на историческое си право, отказаха се общонародно от духовная власт гръцкаго священства по цяла България и принесоха Порти свое покорно прошение, ищаще да им потвърди В[исокая] порта това историческо право съобразно с Хатихумаюна от 1856. Девет месеца минуват досега и с всичкая деятелност, коя показаха народнии български представници в Цариград, Високая порта еще не е дала решителен конец на тойзи многоважен за нея и за българи въпрос.

Причини того забавления досега са много, от коих ние щем каза някои си.

1. Високая порта трябваше да се извести добре за всички околности того въпроса и тогава да реши. А тейзи известия имаше пред очи си в многобройни подадени ѝ от цяла България прошения, в коим се описваха страшния злоупотребления гръцкаго духовенства в България. Великий же везир биде и очевидец на тях отчасти, както е известил и н[его-ву] в[еличеству] самому султану в подаденое си кратко описание пътешествия си.

2. Причина е била фанариотски хитролукави сплетни и клевети, коих гръцкое священство упот-

реби и употреблява пред В[исокая] порта, да би на всеки начин уничтожило това праведно и законно българско искане. Гръцкое свещенство се най-много подпомагаше и подпомага на това от свободная Гърция и еще от една православна сила. Свободна Гърция за каква цел взема таково едно живо участие да препречи на тая българска постъпка, то е веке познато добре, т. е. че нейна мечтайна голяма идея веке изчезва и че панелинизм от Турска Европа си обира круши. А православная оная сила, под извинением, че желай единство великая черкви, употреби всяко средство да препятствува на това българско народно дело. Но с тая си постъпка тя православная сила не може да размисли добре и зряло, защото тя с том изложи на опасност единство великия черкви! Нейно тайно вмешателство подбуди и други сили да се вмесят тайно и да употребят и тии разни сплетни и пречки на тойзи български въпрос, не да го оставят нерешен, но да докарат религиозно разделение между българскому народу и с том да прекъсат всяко влияние на нея православна сила и чрез религиознаго раздора да им се отвори свободен път да решат възточний въпрос, както тии от запад се гордо провикват!

3. Причина нерешения досега народнаго ни въпрос, ако и да е съвсем маловажна, обаче и тя принесе немалко спънки. Тя е подкупении папищашки оръдия, някои си отчаяни твари, кои не са достойни да носят българское име!

Тия са главни причини, кои забавиха до сега решения народнаго ни праведнаго и законнаго въпроса.

В проминалий брой ние изложихме доволно ясно и с доказателства В[исоки] порти в каква опасност ще се изложи тя и каква неизцелима рана сама ще си отвори, ако допусне да се уведе някой си религиозен раздор между верни си до сега подани българи, като и казахме открито, че тогава веке не ще има работа с верни си поданици българи, но с три велики сили. Съвременно же ѝ казахме, че на нейна ръка е да реши тойзи въпрос в истинна си полза и спокойствие си, без да ѝ се намесва някоя си друга сила. Наш глас, колко и да е слаб пред Отоманская порта, както и тамо казахме, надейме се обаче, че В[исокая] порта ще бъде снисходителна да го послуша и да разсъди далше.

В Сан-Бенедетская йезуитска чета, известяваме се, че има помесени и няколко си емигранти поляци, кои действуват за религиозное раздвоение невиннаго българскаго народа.

Ние сме имали случай да се упознайме от много години насам с важни някои си от тях лица и уважаваме ги не само като славяни, но еще и като способни человеци. Тяхна цел всякому позната, че тии с всички си сили и със самий живот действуват непрестанно за беднее си отечество. Всичко, що мислят за руско, гонят го до смърти и мислят, че на това си имат право. Тя вкоренена мързост противо Русия негли ги е накарала да се смесят с йезуитская чета, коя ище да внесей религиозни пагубни раздори и между православни българи, мисляще ги, че тии са склонени чрез единоверие си Русии и проч. Но ние се чудиме с тях наши по кърви братя, като се нахождат от толкова години насам между българи, как не са могли да узнаят до сега българския мисли и нихна наклонност. Защо тии наши братя славяни искат да ни сторят най-голямое зло, като съдействуват на това пагубно религиозно раздвоение? Защо искат да въведат между невинному българскому

народу онова зло, от кое са тии толкова теглили? Нека отворят народна си история и да видят какви пагубни злини са нанесли и в тях религиозни раздори, а най-паче сатаническое йезуитство!

Ако тии мислят, че чрез религиозное сближение ще привлекат българи на своя страна, то тии на това са излъгани и за образовани поляци такава една мисъл не е пристойна! Тии трябва да знаят добре, като живеят от толкова време между българи, че в български народ се възроди веке народний дух и че българская учена част от ден на ден се умножава. Тя знай да оценява що е народност и що е вяра. А еще повеч познава твърде добре какво зло и разорение може да последова българскому невинному народу от един такъв религиозен раздор. Ако ли тии наши братя поляци мислят: „то ние да си постигнем една дипломатическа точка, та малко ни е грижа що щяло да последова между българскому народу" и проч. – на това ние им отговаряме, че истинни синове Българии ще употребят и тии от своя страна всички си възможни сили да уничтожат всяко тяхно подобно в България предприятие им и еще, може би, да станат и техни гонители.

Тии наши братя по кърви поляци никакво зло не са видяли от българи, но напротив, всякога са били приемнати от тях с отворено сърце и с братска любов. Както и много от тях са се между българи установили и живеят си мирно и спокойно.

ПАПИЩАШКАЯ СЛАБОСТ И ПОСЛЕДНО ИМ ПРИБЕЖИЩЕ

Белград, 7 януари 1861 г.

От една цариградска дописка (от 14 декемврия м[иналото] л[ято]) известявахме се, че папищашкая пропаганда, коя от няколко месеца насам явно веке се труди да раздвои и разцепи българский наш народ чрез познатих си подкупников и чрез органа им[24], тя като се отчая вече на това, да не би остала посрамена и без никакъв успех, прибягнала е на друго едно хитро средство, кое, ако и да не успее, обаче все ще остави една ничтожна зараза между българскому народу.

Тии лукави лазаристо-йезуити отстъпили една тяхна си папищашка черкова в Галата на Першембе-пазар и трудили са се по-скоро да я подправят и да почнат да служат в нея. На това главни двигатели са Гику и Заарский познат мюхлюзин[25]. Тии са успели, та са извлекли тайно един българин поп, кой е бил затворен във Фенерская патрикана. Той малодушен недостойн да носи име българин, а еще повеч и български поп, както казват, приемнал и станал униятин и щял да служи в нея чъркова за сега по униятски[26].

Наши читатели знаят от редовния известия, коих досега им сме давали, колко тичаха и какви сплетни употребиха лукавии йезуити, дано някак си привлекат наш свещеноначалник и някои си знаменити лица от българи, щото да гудят ръка чрез тойзи начин на народная наша черкова и тъй лесно да успеят в предприятие си, но като от всякъде се отбиха с поруганием и видяха трудове си изгубени, прибягнаха на това крайно средство.

От прилепивших се досега лицах при тая йезуитска отчаяна чета, всеки може да съди, че това не става по някакво си религиозно убеждение, по някое си морално побуждение, нито за някоя си народна цел, но от една лична отчайност того и оного денгубца, мюхлюзина, недостойнаго да живее с други някой си почетен начин, и най-после от безкнижници или намърсени по нещо си от наука, с кое нигде не могат да преминат и да добият оживление си. А да закрият всичко това вагабонство, тии блещуреват и дрънкат що завърнат, мисляще, че с том ще привлекат нещо си от простаго народа! Но на това тии паднаха излъгани, защото народ колко и да е прост, обаче е честен и непоколебаем в прадедна си вяра и той за никаква причина не ще търпи да остави и отстъпи и от най-малкая точка святия си вери. Той знае още и какви зли следствия ще му докара такова едно вероизповедно отцепване и раздвоение и пример му е пред очи в малочисленний брой павликянов зовамих българ, а по-голям още пример има в австрийски покатоличени славяни, кои според това религиозно разделение всякога са се гонили и ненавиждали помежду си и еще и досега се мразят, щото двама в едно общество не могат да додат. Тия са работи всякому познати и никакво потвърдение за тях не е нужно. Наш народ колко и да е прост, обаче Австрия му е доста достъпна според търговски му предприятия или други му занятия, коих тамо ежегодишно има, и познава добре това, що говорим. А онейзи, коим Цариград е станал като отечество и живеят тамо по месеци и години, тии же имат преди очи си за пример покатоличени арменци, кои като се отцепиха от народа си чрез религии, съвременно си изгубиха и народност и в такава една ярос-

тна омраза достигнаха помежду си, щото и до смърти се гониха! Има в Цариград еще живи очевидци свидетели от разни народи, а може би и от българи, кои помнят твърде добре армено-католишкое всеобщо из Цариграда заточение, кое се издейстувва от Казас-Артина във време султан Махмуда (в 1827?) в оная страшна зима. Тогава се разориха и пострадаха толкова семейства и погинаха толкова невинни дечица. А то всичко стана от сама религиозна причина, от пусти раздор и разцепване и все за папово име. Ние тук оставяме тридесетгодишний кръвополитний религиозни бой в Европа, де милиони человеци погинаха все от такава причина, а навеждаме такива примери, кои и най-простому и най-неученому българину са познати и ги има пред очи си. Наши българи знаят твърде добре и виждат всеки ден как се гледат двама еднородни арменин и армено-католик, кога се срещнат, българин чист и павликянин българин и най-после грък православен и грък католик, защото и между тем существуе такава зараза; тии всички освен като не си и добро утро казват, еще гледат се един други като най-големи неприятели! Това отцепване защото не става от никакво религиозно убеждение, нити от моралност, ни от чувства народности, както казахме, никак не ще може да успее и напредова, но ще остави като една вагабонска чета, коя друга цел няма, освен да се прихрани; и тя, ако се еще умножи, все пак от такива лица ще се умножи. Дето има шарлатани, мюхлюзи, денгубци, неспособни, развратни, слепи и глухи, тии ще се прилепят при нея! Не е чудно и български попове да не прибегнат тамо, защото и между тем има развратни, пиени и безчестнаго поведения, коим такова място ще бъде прибежище.

От такова начало се състави в Цариград не пред много години и протестантское зовимо общество от армени и армено-католици най-повеч и с всичка деятелност протестантских мисионеров повеч от 100 бедни семейства да е достигнало.

А смешно е, че многи ставаха протестанти само и само да им се даде нещо си сребърце, за кое бяха жадни и заради кое не само ставаха протестанти, а после няколко дни го зарязваха! Такива игрички много са се изиграли протестантам не само от тях армени, но и от евреи и даже от турци, а най-паче в свободна Гърция много са ги лъгали и са се подигравали с тях гърци.

При всички тия може да отговори някой си и отправи следний въпрос: ами с гръцкое свещенство що ще сторим? То е веке непоносно и нетърпимо за нас и то е докарало народа ни в най-голямая ярост и презрение и той веке никоги не ще търпи да се подложи нему. На това ние отговаряме, че гръцкое свещенство веке не може има над българи никаква власт, нито може ги веке угнетява. То веке гръцко владение се свърши в България и наша народна комисия, коя представя цял български народ и негово праведно и законно искане пред Вис[окая] порта, тя, казваме, скоро ще издейства да си добият българи независима си йерархия и да я наредат по най-добър и по най-полезен начин и уредба, събразно с обстоятелствам и всичкото нейно действие ще се подробно обнародова и съобщи цялому българскому народу. Нека на това има еще малко търпение, а най-паче нека се въоръжи с братская любов и със святое съгласие и всичко добро ще бъде.

ИЗВЕСТЯВАМЕ СЕ...

Белград, 24 януари 1861 г.

Известяваме се от верен источник, че францушки посланик в Цариград отговорил подкупникам, кой отстъпиха от български народ и от негова вяра, че ако и цял български народ приемне чисто папищашство, пак Франца не може им даде никаква защита против Турция. То се разумява, че е тъй, защото днес е основана европейска политика на право невмешателства и Франция не би никога желала да отвори бой с другия сили за едно такова нещо, а и нити може излезе на глава. Щото дотук се свършиват всички лъжи, чрез коих пропагандисти мамеха простаго народа да приемне под видом уния папищашство и тяхна защита ще бъде само от армено-католишки патрик и нека се държат хубаво от него!...

ВИДИН

Белград, 24 януари 1861 г.

Наши читатели като видят това някогаж славно име, ще помислят негли, че щем яви нещо си радостливо за тойзи град. Но нихна мисъл тутакси ще се обърне на съжаление, като прочетат следующия.

Видин днес е останал най-назад от всички други български градове. Тамо не само никакво родолюбие не се е възбудило, но и просвещение се еще гони. Кой е убо причина на това? Дали само фенерски вла-

дици, или има и други някои си? Да бъдем безпристрастни. Видинский днешни владика Паисий въистина, че много зло е учинил в нея област и еще и до днес не престава. Но тук се ражда въпрос: ако някои си стари ръжди гръкомани българи, или по-добре да кажем, изедници, кои са се научили да живеят от потта беднаго народа и от сиромашка сълза, не бяха във Видин, той; гръкофанариотин можал ли би досега да стои тамо и да чини толкова злоупотребления? Въистина, че не! Пример е пред очи ни, по всички други в България градища, отде се изгониха и очистиха фанариотски изедници. Но това не поноси на видински стари ръжди, защото ще им се прекъсат грабежи. Нам са познати твърде добре и сами тии личности, кои държат тая област в най-дълбокое невежество, но то трябва един ден да се прекрати, а най-паче сега в тия времена, кога н[егово] величество просветолюбивий султан навсякъде иска да се прекъсат злоупотребления и да се разпространи просвещение. Тогава тия стари ръжди изедници трябва да подпаднат в строга една отговорност.

Известихме се от един пътник, че преди няколко дни са наишли залепена на един турски дюген една пасквила, в коя са описвали злоупотребления видинскаго фанариота Паисия. Той като се видял тъй обличен пред цял град, подействувал, та затворили во тъмница едно невинно кръчмарче момче, кое подир големи мъки казало, че друго уж едно момче щяло да я залепи, та повикало и него да му помогне. Подир това показване запират на вторий ден Р[ождество] Христова (26 дек. 1860) и другое момче и мъчат и него да каже. Най-после изваждат с две заптиета първое момче и завеждат го да покаже дюгена, де е била залепена владикова пасквила, но то като [не] е знаело нищо за това, но само от мъки казало, показва съвсем други дюген. Тогава го връщат пак назад и като му събуват чорапци, тургват му една верига на шия и го затварят в една тясна стайца и държат го тамо три дни. На третий ден като влезли там, наишли го съвсем мъртво. Тогава го изваждат хцепено като дърво от тамо и го вносят в една топла стая, де подир 3 часа се е посвестило малко. Като го попитали пак де е залепена реченая пасквила и защо ги е лъгало, то се отговорило, че нити е видяло, нити пак нещо знай за това, но от болести и мъки е казало тъй, т. е. че я залепило друго едно момче. Подир това го запират между убийцем, де се находило до онова време, кога ни приказваше вишепоменатий пътник. А второе момче пустили.

Един от знаменити турци видинскаго совета казал фанариоту: „Остави се от това дете, грях е! Видиш, че нищо не можа да се докаже и то ще умре бедно в тъмница!“ Но он немилостив фанариот изрекъл „Хелбет сиз буну иджра еведжексанас“ (т. е. „Как, как вие трябва да издирите това!“)

Нека видят наши българи колко немилостиви са фанариоти. Ето апостолски наследници! Ето пастири по евангелию! Но що трябва да говорим више за тях! Не е ли доста говорено и писано за нихни неизказани злоупотребления? Във Видин при всички тия окаяности, появили са се и протестантски мисионери, кои продават разни български книги, печатани от нихни пропагандишки общества. Ние ще говорим други път обширно и о ним.

ОТКАК Е ЗАПОЧНАЛ...

Белград, 21 февруари 1861 г.

Откак е започнал да се издава наново „Цариградский вестник", няколко дописки сме добили против редактора му, обвиняющи го за фанариотски подкупен. Ние се въздържахме и не ги обнародовахме досега с надежда, че тии негли не са по всичка им обширност основани на истина. Но сега, като се уверихме от 6-тий му брой, че всичко, що са писали наши дописници, е истинно, удължаваме се да отговорим мимоходом ние сами господину редактору „Цар[иградскаго] вестника".

Ние мислехме, че подир такова едно обличение, кое му се направи в съчинение „Истинний глас Българии" (1854), да се е веке оставил от стараго си нрава и да е влязъл веке в път сзнания, но видим, че той си остал същий „вълка, ако и да си промени и кожа, все пак вълк си остава!"

В 6-ий брой „Цариградскаго вестника" видим начело един член, в кого се изобразява цел фанариотизм господина редактора. Той казва тамо, че българи, коги да е, трябва да се поклонят фенерскому патрику и еще напада безобразие на наши народни представители, като пита с един княжески (!) тон кой ги е упълномощил!!! При том говори безстидно, че той когато се бил събудил за български работи, други еще се нахождали в дълбок сън! Чуваш ли, куме, че те викат на сватба!...

Унуждаваме се да отворим пак стари тефтери и да попитаме господина екзархоса, не му ли достигнаха седемдесет тисящи рубли, коих излъга и обилини от простодушни руси с име българскаго народа? Но отиде, та се продаде сега на Фенерская патриаршия за 160 листа вестника си. Какво пълномощие имаше той, когато билинеше света с народное име? А какво добро употребление направи с тях тисящи грошове? Изяде ги и ги изпи и сега се е унуждил пак да се продава и да става предател народа ни! Може ли да бъде по-низки и по-подли характер от неговаго? Негов глас трябва веке да бъде ням пред народа, като го един път народ прости за прежни му постъпки с надежда, че той ще се покай и ще бъде веке истинний българин.

Нека читатели прочетат вишепоменатое съчинение „Истинний глас Българии" и да видят какво безчестие е докарал той на народное българско име.

Засега, мислим, е доволно в отговор господину лъжекнязу и ако не престане от предателства си, ще се унуждим пак да разбъркаме стария тефтер, в кого са се прибавили еще няколко си параграфи от 1854 до сега.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Белград, 21 февруари 1861 г.

Издаденая брошура „Франца, Италия и Рим" разярила много защитници светския власти Римпопа, а най-паче свещенство им. Няколко брошури твърде нападателни са се издали против вишереченая брошура, но нищо не щат успя, защото францушкое правителство според обнародования дипломатски документи твърдо е заузето да се уничтожи светская власт папина.

Последствия падения Гаети в Рим и във Венеция са станали явни и живи движения, де се е случало: да живи Виктор-Емануил, и италианский препорец свободи на многи места се е гордо развявал.

От Рим са заточени няколко си знаменити лица поради тия движения, а многи са били затворени в тъмници. В Рим има тайно съставен народни италиански комитет, кой има сношения с освободивши се италианци и кой се готви да призове званично Виктора-Емануила, царя Италии, да доде в столица си Рим.

Италианский парламент е прогласил Виктора-Емануила за цар Италии и утвърдяват веке закони за наследствие му.

Английски два най-знаменити вестника отварят един важен въпрос за французшки войски, кои се еще нахождат в Рим, и доказват, че оттук нататък веке са излишни тамо и никаква полза не щат принесе нити Франций, нити Рим-папу.

Бивший неаполитански крал Франц II, кой от Гаета отиде в Рим, еще се находи тамо. Някои си вестници говорят, че он имал намерение да седи в Рим, доде се нахождат тамо и французшки войски.

Месина и Цивита дел Транто еще не са се предали пиемонтезам. Команданти им искат да се бранят до последная капка кърви си.

Австрийски император е веке подписал устав, по кого ще се управля империя. Между хървати и маджари има големи и неприятни несподазумления, защото властолюбивни маджари искат всичко да усвоят тии и да удавят славянски елемент. Но хървати се държат еще и призовали са императора да доде в Хърватско и да се короняса цар на Хърватско, съединено с Далмация и Словения.

Сирийска конференция в Парис еще не е свършена, нити нещо си решително досега извършила. Англия е в твърдо намерение да се съпротивява на всяко неогранично продължение прибития тамо французшких войск. А Русия е на всичко съгласна в това отношение с Франца. Говори се еще, че Франца и Русия са в пълно споразумение и за въсточни работи.

Гарибалдови другари маджари и поляци правят разни военни приготовления, но не знае се за къде.

В Русия се показва някакво си противно движение от страни благородних заради освобождения робов. Но негово величество император е решил да постъпи твърдо и да извърши това велико дело, кое ще му остави вечна слава.

ПОСЛЕДНИ ИЗВЕСТИЯ ОТ БЪЛГАРИЯ ЗА НАШ ВЪПРОС

Белград, 21 февруари 1861 г.

От Габрово, Търново и Сищов получихме днес писма, от коих се известяваме, че всички тии окръжия избират депутати да изпратят по-скоро в Цариград за вишеизложеная цел. Тии всички места са получили писма от Пловдив и действуват съгласно с пловдивци.

В Сищов всички са съгласни да действуват изключително за независима народна йерархия и някои си младежи, кои са малко подрънкали за уния, намърмали се от благоразумни сищовци и остали само с едно голо дрънкане.

Ние се надейме, че от всички места Българии се на това общонародно мнение ще постоянствуват и с тая еднодушна постъпка ще достигнем общежелаема си цел. То би било съвсем смешно и ругателно за наш народ нещо, като сами католици са узнали непоносное веке иго Рим-попово и свещенство му и искат да му уничтожят власт и да го ограничат в сами евангелски длъжности, при такива обстоятелства българи да се подложат под папищашка власт!

Българи, колко и да са прости и неучени, никоги не би се унижили да мислят един страстен и смъртен человек, кой яде и пие, както и те, за жив светец, както са набожнии католици, и да се простират наземи и му целуват крака, а еще и по-смешное да вярват, че той има сила да им отвори райски врата!... То глупо време веке се мина и пустоверие изчезна от българи.

ЛЮБЕЗНИ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИ

Белград, 21 февруари 1861 г.

Любезни съотечественици! Всем вам е познато в обширност всичко, що се е досега действувало за наш свещен въпрос толко от народная страна, колкото и от противная. Народная страна се е старала с всичка си възможност да сполучи от Вис[окая] порта признание независимости нашия обореная йерархии. Йезуитская пропаганда е употребила всички хитрости и лукавшини да внесее между ни вероизповедни раздор с цел да разори наша възжививша се народност. Неин успех, както ви е познато, ограничи се само на пет-шест подкупени отчаяни и недостойни българскаго имени людие. Но тя еще не се е оставила от предприятие си, а най-паче сега, като види, че от всички епархии се събират упълномощени българи в Цариград да издействуват веке съвършеное решение въпроса ни. Тя лукава пропаганда ще употреби всички си възможни сили да би сполучила цел си, защото веке е паднала в крайна отчайност и има да дава отговор католишкому свету, кого е излъгала, че тисящи и милиони българи се обратили в католицизм. Това беше обнародвано в разни европейски вестници. Затова, братя мили българи, сега най-много достойнство се изисква от нас, сега най-паче трябва да бъдем съгласни и да действуваме единодушно. Нека останат частни страсти и омрази настрана и всеки да има пред очи и на сърце си, че тук трябва да се действува за общая полза българскаго народа. Тойзи един твърде важен въпрос за всеки народ, а особито за наш български, кой чрез самая прадедна вяра е съхранил милая си народност под толкова тежки обстоятелства. Тии лукави йезуити ще се трудят на всеки начин да внесеят раздор между ви, защото без него не могат сполучи цел си. Най-опасное е, че освен явния подкупници може несъмнено да има и други покрити между народу, кои ще им съдействуват на това. Пример имаме пред очи си, че доде беше наяве само един Гику познат подкупник, явиха се и други, кои до отчаяная си постъпка уж действуваха заедно с народа! Такива бяха познатии веке вам Миркович, Н. Евтимов и др., еще по-жално е, че и две свещени лица се явиха такива.

В това общонародно събрание, кое се приготвява да стане в Цариград, изисква се най-голяма ос-

торжност да се някак си не увлекат такива предатели народа и с хитролукав начин раздвоят мнение събрания и тогава всичко пропадна!

При том не трябва да заборавим, че и патриаршия не е изчерпала еще всички си лукавщини. Тя от своя страна ще употреби всяко средство да отбие тойзи смъртоносен удар, кого твърде люто е усетила в себе си. Сега е време да се покаже кой е истинни български син и кой е сукал нескврънено девиче мляко.

Невинний български народ, като увери тойзи си свещен въпрос само на няколко си лица, разумява се, че той им го уверява от българско искрено сърце и упълномощава ги да действуват по негово желание, кое е да придобие народна независима йерархия, а не да променят господар! Затова, ако се яви между пълномощним (кое не вярваме) някое си надъхано от йезуитска пропаганда лице, нека тутакси го отстранят и да вземат от ръце му пълномощния писма, коих му е народ уверил не за раздори вероизповедни, но за съхранение единства българскаго народа, кое другояче не може се съхрани, освен като си остане цял народ в православие.

Ние се надейме, че наши мили съотечественици щат послуша слабий ни глас и щат обърна внимание на това, що им пишем от искрено и отворено българско сърце.

КАРАГЬОЗЛУК НА „КУРИЕР Д'ОРИАН" И „ЖУРНАЛ ДЕ КОНСТАНТИНОПЛ"

Белград, 28 февруари 1861 г.

Откак се е появил „Куриер д'Ориан" с новое си име, не премина много и се захватиха за косми с „Журнал де Константинопл", препираще се смешно кой какви интереси брани. Кога сравни человек онова, що са досега изврьгали един противо другиго, не може да ги оприличи на нищо друго освен на едни азиатски комедианти, кои представят в Турско познатая сцена карагйоз пердеси. Тии, като искат всичко наопаки да представят и да се покажат уж че и тии са в число публицистов, наишли са за самичко начало и правило предприятия нищо право и истинно да не пишат и обнародоват, числяще, че с том щат убеди европейски образован свят да им повярва. Колко са, бедни, заблудени и излъгани на това!

Ние, неимееще работа с днешная политика, объртаме внимание си само на онова, що се относи на наш български въпрос, кого тии от няколко време насам ищат с дебели си лъжи да представят пред Европа по воля си, като искат еще да бъдат и тълкуватели какво разположение е имала Вис[окая] пbрта за български народ и какво щяла уж да реши. При том мъдруват и безосновно кое е било по-полезно за Портина политика!...

В 16 брой на „Куриер д'Ориан" видим една помия, обнародвана върху български въпрос, де почтений редактор, като от някое си карагйозко перде, напада на него, навождаещ и следния редове от „Левант Хералд", енглешки вестник:

„Тисещи пъти е по-добре българи да станат католици римски до един, нежели да добият сянка на една народна църква, защото под такава притворена йераршия тии пак ще станат наново оръдия и подани Русии. Или протестанти, или католици; тии щат се цивилизова (образова!?). Но гръкоруси, тии щат достигна същи татари (!!!). Убо в политически интерес Порти, ние го пак казваме, че ако българи не станат протестанти, то е тисящи пъти по-добре да станат католици, нежели черковни роби и политически оръдия царя (рускаго)."

Види се, че г-н редактор на „Левант Хералд", кога е писал тойзи член, да е смукнал няколко си пончове и глава му е била разпалена от тях, иначе не би писал на тойзи начин! Ние го питаме сега, ако е трезвен, да ни каже само едно доказателство, кога други път са били българи оръдие и подани Русии, та и сега, ако добият йераршия си, щат станат пак наново такива? После що мечтай и сънува, че българи, ако станат протестанти или католици, щели да се образоват, ако ли же си останат православни, щели да станат истински татари! Колко неосновно и смешно мъдруване е това, всеки нека съди. А ние казваме господину редактору, че българи, за да се образоват, нямат нужда да менуват вяра си, и еще му прибавяме, че тии имат свой класични старобългарски език, на кого си имат всички книги свещенаго писания и с кого езика никой европейски език не може се равни. А кога българи са имали преди тисящи еще години обширна и богата книжнина, граждански закони и проч., неговий днес образован народ и други някои си еще били са скитници по гори и са се хранили от жълъд и корени, а други са носили волски кожи с рогове им наметнати отгоре си за облекло. Нека отвори европейска история да се увери. Колко за свещени книги български, българи си имат доволни и нямат нужда от никого, а за изкуства и занаяти щат ги уведе и тии постепенно, както и други европейски народи, без да менуват вяра си. Нека господин редактор иде да разпространява такива науки в африкански и американски диваци, в България не ще найде слушатели.

А „Куриер д'Ориан" каква краска носи, ние не щем си губи време да го описваме, но задоволяваме се да наведем следни редове събрата му „Журнал де Константинопл", кой го познава твърде отблизо.

„Куриер д'Ориан" е в петнадесети си брой и във вторий месец съществувания си. Ето вкратце негово поведение, кое може се потвърди, ако потрябва:

В религиозно отношение „Куриер д'Ориан" е:

Арменин и чифутин в Цариград, католик в Пловдив, мюсюлманин в Белград, гръко-православен в Дамаск и волтериан в Рим.

В политическо же отношение „Куриер д'Ориан" е:

Консерватор цял във Франца – свободен и демократ в Австрия.

Парламентерни в Турин – противопарламентерен в Лондон. Разярен папов неприятел в Италия – бранител папства в България.

Апостол независимости във Влахо-Богданско и сузеренства в Сърбия; адвоканин християн и свещенства им в Сирия – строг съдия християн и свещенства им в Босна; бранител мисии великаго везира в северния страни държави – немилостив же критик мисии министра вънкашних дел в юг и пр.

Най-после за Куриера заема почва да се извършва, в Сирия никак не се е умирила.

При такива любопитни несвязаности или решителни погрешки, ние не знайме коя публика мисли да си привлече „Куриер д'Ориан", кои са начала му и коя страна служи.

Той ни е казал два пъти с едно особно постоянство, че е от ония, кои не чакат нищо от никого – това е, кое ние не знаеме.

Колко же о взаимности, тя е нам горко показана от него, сиреч че е от ония, „от коих никой нищо не трябва да очаква".

(Дипсиз хамбир, бош киле.)[27]

КУРИЕР Д'ОРИАН И НЕГОВИ КОРЕСПОНДЕНЦИИ ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Белград, 7 март 1861 г.

„Куриер д'Ориан", съдруживш се с почтеная йезуитска чета в Цариград, достигнал е в такъв степен безстидия, щото не само си допуща да фабрикува лъжовни дописки върху наш свещен въпрос, но еще се представя страшен клеветник и предател народа ни пред Вис[окая] порта. Той колкото пъти е писал за тойзи въпрос, нигде не е пропустил да не каже, че ищащии българи независима си йерархия се движат от друга някоя си страна, а именно от Русия. И тии българи били опасни за турское царство. Ние го съветоваме да престане да извергава такива черни клевети и предателства против цял един народ, защото това, освен като не му приноси никаква полза, еще го обезчестя. Клевета и предателство, коим той е станал явно оръдие, не са принесли никому чест, а за едного, кой носи французко славно име и кой се занимава в такова занятие, дават свету да го мисли, че той е най-развратнаго и най-низкаго поведения человек.

Нека редактор на „Куриер д'Ориан" не мисли, че са ония стари времена в Турско, кога неизпитно се слушаха клевети и предателства и кога българи не бяха в състояние да докажат невинност и права си – тии са днес в състояние да докажат пред Вис[окия] порта, че всякога са били нейни верни подани.

Нека той господин да не мисли и се лъже, че от такива нападения българи щат се уплаши и щат прибягна под папская власт според негово йезуитско старание. Не, не! Българи са решили да постоянствуват докрай и с най-скъпоценни си жертви да докажат пред Вис[окая] порта и пред Европа нихно праведно и законно искане, кое се основава на стари им права, потвърдени от Хатихумаюна. Тии са уверени, че с такова едно постоянство и при такива си необорими права не е възможно Вис[окая] порта да ги не удовлетвори, нито Европа да остане хладнокръвен зрител на нихен въпрос.

Колко же за дописници на „Куриер д'Ориан" върху тойзи въпрос, ние ги познаваме твърде добре какви стоки са: някои си скитници поляци, кои се нахождат по България, като не могат другче да се прехранят, станали гнусно оръдие на йезуитская чета, да вносеят вероизповедний раздор между невинному българскому народу. Ние и други път сме писали за тейзи наши единоплеменници, че такива едни подли постъпки не приносят чест на народно им име. Нека отворят история си и да видят това проклето йезуитство какви злини им е нанесло!

Тии знаят добре, че българский народ всегда ги е приемал с братска любов и им е приносил гостолюбие и гостоприятие си с отворено сърце. Такава ли благодарност ищат да му принесат? Ние сме известени, че освен някои си скитници, що ходят по някои си места Българии за тая цел, има и неколцина сътрудници йезуитскаго органа, кой се издава на български език в Сан Бенедето. Тии поляци разгласяват и лъстят простодушни българи, че в Парис уж се съставило някакво си общество под управлением Замойскаго за български работи! Ние не можем да се не насмейме на такова едно нещо и да им кажем, че тии нека първо очистят свои си работи, та тогиз да мислят за българи. Българи нямат нужда от поляшки общества да се трудят за тях, нито приемат чужди человеци да се месят в свои дела. Тии имат доста образовани человеци и са си упълномощили народни представители пред Вис[окая] порта да представят права и желание си н[егово] величеству владетеля си султану, от кого само зависва да ги удовлетвори.

„Куриер д'Ориан" се люти и сърди „Леван Хералду", че той обнародовал защо повеч от 140 покатоличени българи нямало, и за доказателство призовава редактора английскаго вестника да иде да гледа колко били ходили в отстъпеная им черкова в Галата. Де останаха мечтайни им тисящи и милиони? Колко фамилии покатоличени българи броят? Нека изяви поне пет „Куриер д'Ориан". Не трябва ли да се отдаде чест и женскому им полу, от кого се ожидава умножение католицизма във Възток!...

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Белград, 7 март 1861 г.

Днешная европейска политика, както е знайно, две главни точки зрения си има. Първа е италиански работи, а втора – възточний въпрос. Италиански работи са дошли веке до такъв един степен, щото може се решително каза, че са свършени по желания италианскаго народа.

Туринский кабинет напредова с успехом в дела си с примирителен начин, кой беше необходимо нужен за италианско велико дело, т. е. първо да се съедини и охрабри освободеная част Италии и после да мисли по-далеч. Сега две точки остават еще италианцам да свършат, а тии са Рим и Венеция. Колко за първое, то веке може се каза, че е в ръка италианцев. Но за второе има много еще да се върши. В Италия днес се играй една твърде изкусна и хитра политика. От една страна, правителство показва най-миролюбиви знаци и уж като да не одобрява засега никакво си военно движение, а, от друга страна, Гарибалди се провиква от остров Капрера като един страшен лъв и заплашва всяко едно предприятие, кое може да принесе някое си препятствие за италианска всеобща свобода. Негови храбри другари свободно съставят дружини и планове за някакво си голямо военно скорошно предприятие, без да им някой си и най-малко на това препятствува и забрани. С други речи, Гарибалди действува и той като един цар и негов глас има една неизказана сила в народу.

Колко за остали крепости, то за тях няма никакво съмнение, че щат подпадна под власти пиемонтезов. Тии са веке като една играчка за тях.

Във Франца, както и други път сме явили, две упорни страни се появяват – една за Италия, а друга противо. Противная страна, с коя е и свещенство, големи борби е открила да защити светская власт папова, но тя от ден на ден слабей и навлачи на себе мързост не само свободно мислящих французов, но и самаго правителства, кому ход политики е веке явен от разни досега появивши се дипломатски документи, от знаменито слово принца Наполеона и от други много, щото от всички тия може се заключи решително, че бранещии светская власт папова на нищо не щат успя.

Но ако някак си и французкое правителство да промени ход политики си, кое не е възможно подир толкова дадени, пак италиански народ, кой днес съставя близо до 30 милиона, не ще търпи други да му налагат воля си. Без Рим италианское ново царство не може да бъде!

Римски жители дотолкова са веке намразили папская власт, щото с нетърпением чакат счастливий час, кога ще ѝ отпеят последное надгробно слово.

Испанская царица принесла за прибежище палата си Пию IX, а други искат в Йерусалим да го проводят!...

Сирийская конференция в Парис се събирала пак в заседание, но нищо еще не е решила. Според най-нови известия тук казват, уж че се одобрило французкое прибитие в Сирия еще за три месеци от деня, през кого щат се подписа протоколи.

В някои си европейски вестници се говори, че уж Русия била съгласна с Франца, за да реши един път завсегда възточний въпрос. Възбунение в Ерцеговина е дало голямо впечатление в Европа и някои си вестници обнародоват прошения бошнаков, кое са тии подали страним силам за угнетения си не от н[егово] величество султана, но от частни лица управители, бегове, спахии и други разбойници, кои никак не щат да изпълнят повеления его величества, кой ище да въведе равноправност в държаве си и всеки да живее под отеческое закриление султанския му милости.

Някои си немски вестници по поводу на тия размирия осъдили са се да пишат уж, че и в България се готвило такова нещо! Но ние ги питаме да кажат в кое място Българии тии сънуват такова нещо? То е лесно да се пише и говори тъй, само да си пълнят вестници с новости уж важни, но трябва и да се докаже!

Българский народ, както е явно, искаше и просеше от владетеля си да го освободи от тежкое иго фенерскаго свещенства, кое той сам си обори днес. Сега остава да се даде надлежная власт священноначалнику му от султана, за кое е уверен, че и нея ще получи. Нека европейски вестници пишат, що щат, ние, българи, знайме що правим и не щем на това учители.

НИЕ И ДРУГИ ПЪТ...

Белград, 7 март 1861 г.

Ние и други път сме говорили о тому предмету и сега пак призоваваме наши българи в Цариград незабавно да дадат подкрепление нашим достойним братям в Кукуш и навсякъде, де гръкофенерски лу-

кавщини са почнали да сеят и действуват разни сплетни между бедному ни народу.

Нека православни свят и бранители фенерскаго свещенства видят от вишеизложени писма в каква пропаст кара бедни българи сама великая зовима във Фенер черкова!...

ГРЪЦКАЯ ЗЛОБА ПРОТИВ БЪЛГАРИ

Белград, 7 март 1861 г.

Наши читатели помнят, че щом се появи наш свещен въпрос, един от знаменити атински богословци от жалости умря от внезапна смърт като от гръм ударен![28]

Гърци отведнаж почувствуваха каква люта рана ще им нанесе решение того въпроса и внезапу се явиха в сенату им страшни оратори, кои явно се опълчиха и говориха, че гръцкое правителство трябва да вземе деятелни мерки да възпрепятствува на тойзи български въпрос! Нихни атински публицисти не пощадиха ни варварски си изражения, ни гнусни си клевети против тойзи наш въпрос, както и сега еще някои си от тях следуват да извергаят непристойни за днешни век изражения. Най-после гръцки им изтуплени глави измислиха и решиха да изпроводят в Цариград, един от знамените си оратори за посланик при Вис[окая] порта, кому едно от главни предприятия да бъде това, т. е. да се труди на всеки начин да възпрепятствува на наше искане. Ето що ни съобщава о тому една особна дописка от Цариграда:

Ако някои европейски журнали, следещи по плановете на клерикалната партия, имат интерес да сплитат делата за нашите българе с лъжливите възглядове и известия, други обаче, които нямат такъв интерес и които се наричат либерални, представляват работата в същия ѝ свят. Ето например какво се говори в една дописка на един италиански журнал за българският въпрос по случай на определението на новий елински посланик. „Новий посланик елински при Вис[окая] порта г. Марко Рениери е человек с висок ум и владее едно забележително красноречие. Той беше по-напред сътрудник на един атински журнал и професор в Атинский университет. Той имал наставление да се възпротиви на потвърдението на българската йерархия, като се придържава за идеите на Ипсилантите и на Сулите, виновници на елинската буна. Но твърде е страшна таквази една система, която за своята народност и за своето честолюбие иска да потъпче народността на другите. Аз мога да ви уверя, че ако българете, от една страна, се гнусят от йезуитите и &, те, от друга, не са никак разположени да извършват плановете на елинистите, каквото и да мислят за това г. Рениери и правителството му. Поради това посланичеството на г. Рениери ще има за неизбежно следствие само една тържествена несполука.“

Еще не могат бедни изтуплени гърци да се уверят, че златомечтайни им панелинизъм веке изчезна. Тии баснословни времена веке минаха. Сега же са наумили и пишат във вестници си да откупят от Турция Тесалия и Епир! Ние не можем друго да им кажем по настоящему освен следная българска пословица: „Юнак кон си кове и жаба крак подава!“

НАШ ВЪПРОС

Белград, 14 март 1861 г.

В 23. брой вестника си явихме вкратце с телеграфическая депеша за несмисленая и низка постъпка Патриаршии против български священоначалници и българскаго народа.[29] Сега сме в състояние да обнародоваме от какви причини се е усърчила патрикана и е учинила тая постъпка.

Наши читатели знаят добре от колкото сме досега писали в обширност, че гърци въобще две важни и твърде важни неща губят в това българско отделяне от тях. Първо и главно е, много милиони грошове, коих фенерско священство ненаказно събираше от българи, помагаемое по висока заповест от изпълнителна власт вънкашних управителев. От тях милиони грошове, освен като се обдържаваха великолепно всички почти фенерски безделци и сплетници жители гърци, и свободна Гърция не оставаше заборавена, защото във фенерско священство се нахождат и множество от свободних гърков владици по България, кои имат наоколо си по няколко си изгладнели беломорски просяци, роднини и съотечественици и чрез тях освен святокрадное си занятие вършат и обширни търговски предприятия и спекулации: прекупуват от правителство десятнина, митарства (гюмрюци) и други поради средства си, коих всякоги имат при вънкашни управители областни. Второ, гърци губят мечтайная си голяма идея, т. е. разпространение панелинизма си по България и въздвижение византийскаго царства, кое тии си въображавахa за готово веке достигнато чрез фенерскаго священства.

При такива големи пагуби то всеки можеше лесно да провиди, че фенерское священство и свободнии гърци, чрез етеристи си в Турция и посолство си в Цариград щат употреби всички си възможни средства да биха успели да възпрепятствуват това българско дело.

Пет години има сега, откак българи действуват непрестанно за тая работа при Вис[окая] порта, а единадесет месеца наближават, откак са се общонародно от фенерскаго патрика отказали, извъргавши веднаж завсегда негова беззаконие наложена духовна власт над себе. В това разстояние Вис[окия] порти са се подали безбройни прошения и жалби от всичка България повторено и потретено и ѝ се е доказало в обширност устно, чрез народная в Цариград комисия, всичко що е претърпял и търпи еще българский беден народ от това фенерско лукаво съборище. От друга же страна, българи са доказали писмено в обширност и историческое си право, на кое се основава това им днешно искане, право, подновено и одобрено от Хатихумаюна (1856). Вис[окая] порта всякоги е обещавала и сега еще обещава, че ще удовлетвори народное праведно искане и че е веке разбрала непоносное угнетение народа от фенерскаго священства, както и сам великий везир в последное си пътешествие официално обяви това пред европейским силам. Но, от друга страна, Вис[окая] порта, не знайме как и с коя цел, одобрява и по-твърдява ония дела, коих ѝ представи фенерское съборище, кое по нейна заповест бе станало да уреди священое правление в Турско съгласно с всички народи, кои подпадаха под негова власт, и противо кое съборище българи еще тогава протестуваха и се общонародно отказаха от власти гръцка-

го свещенства, като особен съвсем други народ от гърци и от патрика им, в кого тии не виждаха законнаго си духовнаго владетеля, но едного грабителя на тая над них власт. Друго, отстъпившии от православная българска черкова неколцина отчаяни българи не само не им са препятствували от страни Порти, но еще им се дават и мухтарски печати под именем българи-католици! От тия две портини работи види се явно, че тя друго обещава българъм, а друго върши с фанариотам!...

Какви клевети са извъргавали и еще извъргават против български народ гръкофанариоти, папищашка пропаганда и други мисионери, да би докарали Вис[окая] порта в подобни действия, то е веке знайно и против того е доволно писано и доказано за каква цел тии постъпват на тойзи начин, щото не е нуждно да повтаряме пак същия. Ние само щем напомни Вис[окия] порти следния три точки:

1. Нека Вис[окая] порта отвори история си да види фанариоти каква полза ѝ са принесли и каква вярност са показали към нея. Нека си припомни, че независимост Гърции от фенерска Патриаршия си тегли начало и сега еще гръцкии етеристи по Турско от нея се подпомагат и прилежно покриват. Тя непрестанно копай гроб турскаго царства съгласно със свободним гръкам и мечтай въздвижение византийскаго царства под имянем Ἑλληνικός κράτος – елинска държава! Това се явно пише и обнародва в атински вестници всеки ден.

2. Някои си сили, ако върху тойзи въпрос съветоват Порта, че тя не трябва да даде българъм независимо им свещенство, но трябва да ги раздвои и разстрои с религиозни раздори, нека Вис[окая] порта си припомни, че всяка сила има собствена своя мисъл, а на това нека служи Вис[окии] порти пак нейна история, откак е почнала да има с тях дипломатически сношения и договори. Портин най-главен интерес е да удовлетвори поданици си. щото всяко външно вмешателство да се прекъса веке.

3. Нека Вис[окая] порта размисли добре днешни политически обстоятелства, кои я окръжват отвсякъде, и самое положение българскаго народа, в кое е он дошъл от няколко години насам, а най-паче, откак се е възбудил тойзи въпрос в него. Нека разсъди добре каква сила има един свещен въпрос въобще във всеки народ и нека си въображи какви следствия могат се породи според тойзи въпрос, ако народ остане незадоволен. Да не слуша пагубни съвети, коих ѝ дават някои си, че ищащии българи независимост свещенства си, ако Вис[окая] порта им откаже и ги докара в отчайване, то тии щат се подложи пак под други чужди за тях свещеноначалства, зависими или независими от Вис[окая] порта. Не, не! Българи не щат никоги търпя да се подложат наново религиозно нито гръкофенерскому патрику, нито папищашам, нито протестантам, нито другиму некому си. Тии щат постоянствува докрай и ще искат да им се одобри онова, кое са имали под владением на толкова славни султани и кое днешни им владетел султан в Хатихумаюна им пак дава и подновява. Най-после тии са веке отделени и религиозно от фенерскаго свещенства на следное начало: тии в християнская истинна евангелска и от светих апостолов утвърдена вяра не признават за глава никого другиго освен Исуса Христа, основателя ѝ. Всеки же, кой иска да се каже изключителна глава христовия черкви, бил патрик, бил папа, бил други кой, тии го имат за един еретик христовия вери и ни-

какво религиозно сношение не щат да имат с него. Това же нихно начало е основано на самия апостолски свети правила, коих никой не може опровергай. Това са изявили българи и званично Вис[окия] порти в даденое си последно прошение. Еще една най-после: българи по вън по всички области и окръжия са решени, ако Вис[окая] порта някак си пак допути фанариотам да идат по България, тии да постъпят съвсем другче с тях!...

Тии знаят твърде добре, че Вис[окая] порта, като се е обвязала някак си да се не вмешава в религиозни дела поданикам си християнам, тя няма право, нити ще иска със сила да накара българскии народ да се подчини религиозно фенерскому патрику или другиму некому си. Ако ли же Вис[окая] порта покаже някоя си такава слабост, нека метне един поглед на сирийски работи, в коим странное вмешателство само религиозная причина е навлекло!... Нека размисли Вис[окая] порта добре и да узнае, че такива рани твърде лесно могат ѝ отвори неприятели ѝ, а най-паче при днешним обстоятелствам.

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Белград, 31 март 1861 г.

Както известихме в проминалий брой вестника си, българская черкова се е задоволила да чете и обнародова само едно опровергателно писмо на оныя беззаконни извержения и проклятия фенерскаго патрика и събора му. Но по вън това обстоятелство не е минало тъй тихо и умерено. Народ, разгневен до

голям степен противо тая недостойна постъпка Патриаршии, по всички почти места тържествено са чели в черкви проклятие и извержение против гръцкаго патрика и духовенства му.

В Пловдив же тамошний българолюбец митрополит,[30] събравши всичко свещенство епархии си, с голямо тържество е извършил това извергание и проклятие против гръцкаго клира. В Сливен също е било голямо движение народа о тому, а особено учеников. От всички места по вън чакат с нестърпение да видят какви следствия ще получи патришкое старание да заточи наши свещеноначалници. Народ е твърде зле разпален против гръцкаго духовенства и никоги не ще търпи тъй хладнокръвно и при толкова доказани си правдини да се угнетява и обезчестя от фенерская сбирщина! Високая порта, като е известена на това, не е пропустила, нито ще пропусти такова едно нещо, кое може да ѝ докара твърде големи безпокойствия.

В миналий брой читатели са видели в особная ни от Цариград дописка, че княз Конаки Вогориди е заседавал в народное събрание, кое се е държало тогава, и че он се е показал много горещ родолюбец. Сега се известяваме и няколко си подробности върху това появление. Княз Вогорид е доходил и на следующее събрание и тамо веке се е открила цел дохождания му. В първо си дохождане он е бил съдружен от г-н Ранова, кой се е покаял за несмисленая си брошура, що бе писал противо свещеноначалника и народних ни представителев, и бе искал прошка за това, коя народ великодушно му е дал. Но във второе дохождане княза Вогорида освен Ранова доходил еще и един поляк в турска служба Моамер паша. Очаквал се в събора български и Садък паша (прежде бив-

ши Чайковски), но он не доходил. Ето що казва наш кореспондент, кой е бил в събора:

„Князът в първото си слово, показа се пак патриот, но силен нападател народния комисии, предлагающ ѝ „Какво направи до днес комисия?" и други докачителни... Народ е отговорил от страни комисии и е доказал що и какво е направила тя и крайната си към нея признателност. Между това пристигна видим един поляк, Моамер паша, и влезе в събора. Той бил приятел князов и человек Садир-Азамов. Каза се же, че щял да дойде и Садък паша (поляка), но не дойде. Дохожданието же реченаго поляка било по призование князово. После това дойде и Ранов, кой с първа си тропка иска и да заповядя... След дълги приказки княз Вогориди предложи да се изберат еще 12 мина и се приложат при комисията да действуват. Народ е отговорил, че понеже се очакват отвън представители народни, не може да приема онова и това, но ще чака тях, а това се каза с намерение да извади думи от княза. Наконец склони се да се изберат 12-те души и да действуват, та че като додат вънкашните, пак е второ размишление. И тъй от присъствующите почтени лица пита се народа коих одобрява? По това доде ред да се пита и за личността Ранова. Всички с един глас извикаха: „Не е прием!" Е! Человек, кой вчера интригувал и писал клевети противо самаго ни свещеноначалника, може ли да бъде прием веке в народни работи? То би било най-голяма несмисленост!... Вообразжете си посрамението Раново, но има друго: князът пожълтя, като се не одобри Ранов, и тоз час стана и се отправи към млади с: „Вие какви сте?" Отговор: „Българи." Нямаше що, седна. По князовое лице се изобрази краска незадоволствия за несполучия му и каза, че трябвало младите да се дръпнат от събора и да додат еснафите (!?), но и то замина на вятъра. След малко направиха се жребия и князът се пак помъчи да пъхне Ранова, но се пак отблъсна, а това даде князу да нападне върху комисията пак, но тя си го посрещна пак с церемония. На конец избраха се с жребий 12 мина още, человеци чисти българи и хранящи народна довереност и характер честен, между коим е и князът избран. После се написа и програм какво ще се действува и като доде до члена, че ще имат главна цел да искат народна независима йерархия, князът се посъпротиви и на това, но отговориха му се потребните. Поляк же, от жаркостта народна ли, кой знае, показа се цял народен и е предлагал дързост и постоянство."

Това е новое появление в народни ни събор. Нека ни се допусти да направим някакви си забележки върху того.

Личност княза Вогорида е позната от всички българи еще от времени блаженопочившаго му отца стараго княза,[31] щото негово сближение с тях е едно счастливо появление, а най-паче защото има пълное благоволение правителства. Но заради това не трябва и да не се пригледа негова постъпка каква цел има, дали в полза, или не? Княз Н. Конаки Вогорид е добродушен человек и ние имаме надежда, че негова к роду си наклонност, коя сега показва, не произходи от някакво си противно намерение. Но старание му да вмъкне Ранова за член в народная ни комисия дава ни право да внидим в съмнение, че тук се крие някоя си хитра роля, коя искат да изиграят българскому народу, може би сам княз да е невинен в това действие. После каква работа имат поляци паши в народное българско събрание, кое има

вероизповеден предмет? Ето и оттук се ражда друго еще съмнение. Ние знайме, че в йезуито-лазаристкая пропаганда има помесени и некои си поляци, както и по България се скитат други за тая цел. Тук наша народна комисия, както и прочи българи в Цариград трябва да обърнат голямо внимание, защото ще имат работа с человеци, кои са играли в дипломатски кръг! А колко за княза Вогорида, наши българи засега трябва да го приемнат за член комисии, като съотечественик, кой се показва родолюбец, а когато въистина се покаже искрен българий и действува според народное общо желание, тогава не само да го обикнат и уважат за родолюбия му, но еще да му отдадат и изискаема чест чина му.

А към самаго княза Вогорида имаме чест да отправим следния: Нека княз си припомни прошение, кое му се подаде от страни на някои си в Молдава живееще българи и да разсъди какви чувства тии показаха към него! Нека си еще припомни и особное писмо едного си съотечественика, кой му разясняваше какво уважение и какви надежди имат на него днешни българи, и тогава да оцени народа си, с кого иска да влезне в действие за днешни му вероизповеден въпрос. В заключение прибавяме, че никоя чиста българска душа не ще се впусне веке в други нови раздори, кои друго нищо не приносят освен ослабление народа ни и най-после убийство народности.

ГЛАС ИЗ БЪЛГАРИЯ

Белград, 18 април 1861 г.

Днес, кога всички почти велики сили искат от Вис[окая] порта положение в действие Хатихумаюна, тя се впуща в работи, кои показват, че съдържание того спасителнаго за турско царство документа не само не се изпълнява никак, но еще и явно се тъпче! В България освен многобройния частни угнетения сега се насилва и съвест цялаго народа във вероизповедни му дела, кое и в сами яничерски страшни времена не е бивало!

Познат е веке почти всему европейскому свету български свещен въпрос, коего причини възбуждения и исторически необорими права в обширност са доказани досега от българская преса, щото не е нужда да се впущаме в обширни разяснения о тому. Ние щем повтори и тук с една реч да кажем, че главная причина того възбуждения е самий дух века, в кого днес живейме, и после щем обрати внимание читателев си над дипломатский ход европейских сил относително поданих християн в Турция, откак е тя започнала да мисли за едно общо преобразование в държаве си, т. е. как са тии постъпвали в това отношение именно от 1853 л. и как се е обходило турское правителство с тях.

Българский народ, кой живее в Турска днес назвака Европа, съставя повеч от 6 милиона души и според правда по-силнаго находи се под власти н[егово] величества султана турски. Откак е подпаднал под турское владение, той е претърпял с най-голяма тишина новая си съдбина, както е познато твърде добре и самому турскому правителству. Деветнадес-

тий век, изменивши нравственое и веществено положение целия Европи, трябваше непременно да подейстувва и в Турска Европа.

Турция се видя унуждена да въведе и тя едно преобразование съобразно с века, в кой живее, да би могла да се удържи между европейскому свету, от кого е окръжена и с кого има взаимно сношения. Това преобразование не можеше да започне другче, освен да се прикасят най-пред въведения в прошедши векове злоупотребления, защото доде се не изкорени едно зло, не може се въведе добро.

Турское царство, както е знайно, съставено е освен турков и от други няколко народи, названи от владеещаго племени рая. Най-големи же злоупотребления и угнетения над них бяха паднали и еще отчасти днес съществуют. Великодушнии султан Махмуд първи е решил това спасително преобразование, кое негов наследник султан Абдул Меджид обнародова чрез Гюлхански си Хатишериф под название Тензимат в лято 1838. Главни же точки в него Хатишериф бяха следнии:

1. Равноправност между поданикам Турции. 2. Обезпечение живота. 3. Обезпечение имения и чести. А тия сами точки показаха и показват, че до него време такова нещо не е било в Турско, но противное. Тойзи Хатишериф, ако и да предначертаваше такова едно спасително законоустановление, обаче то остана мъртво писмо! Подир това се появява съюзний бой,[32] подвижен от Русия, коя за явно предложение имаше: олекчение християн в Турско, именно православних. Това же нейно предложение се основаваше най-много на обещания Тензимат. Западни сили, бояще се политически някои си тайни уж замисли Русии под това ѝ предложение, съюзиха се с Турция и успяха, та я освободиха от натежающая пропаст, в коя бе изложена, ако оставеше сама да се бори с Русия. Тогава се появи едно явно съперничество между западним и възточним християнам, от коих едни искаха да употреблят за оръдие цели си православная вяра, а другии католишкая. И едни, и други явно проповядваха в черкви си и възбуждаха чрез свещенства си народи като на кръстоносни походи и на свещени боеве. Следствие того съюзнаго боя има пак едно обещание за олекчение всех поданих в Турция християни. Но това обещание става веке пред цяла Европа званично, обнародова се в Хатихумаюна от 1856 и изпълнение му се емствува от всички велики сили. Парижкий мир сама основа има Хатихумаюна, в кого се начертават почти всички главни точки, на коих трябваше да се основе и развие обещаное преобразование. Европа извърши това появление и ръкопляска го с най-голям възторг. Европейски же образован и дипломатски свят беше веке уверен, че чрез тойзи само начин възточний въпрос веке се решава и свършва, всяко же подвижение и вмешателство други сил в Турско навсегда веке ще се отстрани. Но за несчастие и тойзи емствуван Хатихумаюн си остана мъртва книга, както и Гюлхански Хатишериф, а възточний въпрос еще повеч се преплете и от ден на ден се преплита.

Поданиi Турции народи при такива появления султански Хатишерифи и Хатихумаюни, емствовани за изпълнения им от великих сил, трябваше да вземат други развития в мисли си и в сърца им да се породят злати надежди, това и последова. Българский народен глас, после толкова векове мълчания, за първи път почва да се слуша званично и всеобщо от времени Танзимата. Българи, угнетяеми до най-не-

търпим степен от гръцкаго духовенства, кое преди един век е с лукавщина успяло да обори независима им йерархия и да ги насила подчини себе, не можаха да пропуснат едно такова благоволно им обстоятелство и да не се отнесат владетелю си с молби да им потвърди наново независимо свещеноначалничество, основающи се на исторически си необорими права, коих Хатихумаюн именно им потвърдява, т. е. че всякому народу от поданих Турции християн се потвърдяват наново стари му вероизповедни и граждански права без изключения. На тойзи български въпрос се започна явна упорна борба с гръцкое свещенство, кое употреби всички лукави и безчестни средства, да би могло да уварди духовная си власт над българи, а главное приход си от неколико тисящи милиони грошове и разпространение мечтайнато панелинизма. В също това време се пак възбужда оная борба православия и католицизма, коя бе се появила в 1854. Но двигатели на тая борба действуват сега посредствено, т. е. православная сила чрез фенерская Патриаршия иска да поддържи уж единство православия; а католишкая чрез пропаганди си иска да въведе вероизповеден раздор между православни българи и тъй да разтлее намерение уж първия, от коя се тя бои.

Българи, найдовши се между такива противодействия и неимеещи ни едного помощника в това си предприятие освен исторически си права, емствовании Хатихумаюн и своя верност към владетеля си, изпълниха досега народная си длъжност в това предприятие с най-похвални и законни постъпки пред самаго си владетеля, като предадоха досега многобройни прошения, чрез коих му изложиха в обширност страдания си и нихно всеобщо желание.

Тии бяха уверени, че нихно праведно и законно желание не ще закъснеей да се удовлетвори. Но за несчастие сега виждаме да се действува съвсем противное от страни правителства. Вис[окая] порта против историческия права българскаго народа и против Хатихумаюна си иска насила да подчини тойзи народ под духовная власт гръцкаго свещенства. През тия дни се е издало царско ираде, кое потвърдява патриаршеска една брошура, в коя се налага едно съвсем непоносимо духовно робство над българи. Не знайме Порта как си е допустила такова едно нещо в днешни времена? Мисли ли тя, че може да насили съвест едного многобройнаго народа и да го накара да се подложи вероизповедно человекам, от коих он е съвсем отделен по народности си. Не вижда ли Порта какви движения направи по всичка България народ, изврргавш тържествено из черкви си фенерскаго патрика и свещенство му? Може ли той народ век да се подчини гръкам? А и какво право имат гърци над българи?

Нам се много удивително вижда въистина как сама Порта противодействува на ония начала, коих си е предложила с удължение пред Европа да следова в днешно си положение! Завладетели Българии султани оставили българъм свободно и независимо свещенство им, както и други някои си права и тя свобода се съхранявала допреди един век, а сегашное правителство, като ги е потвърдило пак с Хатихумаюна си и иска да въведе едно общо преобразование, кому главни точки са равноправност между всем поданикам, как, от друга страна, с царско ираде иска да насили българи да се подложат и покорят духовно гръцкому свещенству?! А еще повеч, като народ е дошъл в такова едно разярение про-

тив того свещенства и е готов да претърпи и най-лютая смърт, нежели да му се подложи веке! Ние еще имаме надежда, че В[исокая] порта ще размисли по-зрело и ще се убеди, че такава една нейна постъпка с българи не ще има добри и приятни следствия. Европейски же сили, кои са емствували за Хатихумаюна и кои искат положение му в действие, не щат остана хладнокръвни зрители на такъв един важен въпрос, кой, ако се не реши в полза народа българекаго, ще им докара по-големи приплетки.

Ние знайме коя сила е съдействувала най-много да се даде такова едно царско ираде в ръце фенерскаго патрика и тя може да мисли, че на тойзи начин ще постигне цел си. Но ние ѝ известяваме, че тя е излъгана в надежди си.

На тойзи начин еще повеч се отстраняват българи от православия и от онова предлагаемо единство. Защото тии знаят, че христова вяра и християнска любов не се е съставила насила и със султански високи повеления.

ДОПИСКИ

Белград, 25 април 1861 г.

От всички места Българии неприятни гласове дохождат. Народ страдае във всяко отношение. Познатия злоупотребления, вместо да се изкоренят, те се от ден на ден еще повече умножават. Вънкашни управители, съединени с някои си стараго духа чорбаджии, явно угнетяват беднаго народа, съблачащи го немилостиво. Напусто се издават в Цариград хатихумаюни и високи царски повеления: тии се по вън никак не слушат.

Същи убийства, същи грабежи и насилия често се изпълняват над безоръжнаго народа, кого оплакввания нигде се не слушат. Даждие се налага от ден на ден бедному народу до такъв степен, щото тии нямат веке отде да го заплатят. На някои си произведи даждие е достигло 50%, щото народ е унужден да се остави съвсем от тях. Както н[а]п[ример] на лозя. При всички тия угнетения татарская плен, коя се еще преселва от Русия, най-много притиска беднаго народа. По заповести правителства народ е удължен да им отстъпи къщи си, да ги храни безплатежно и най-после да им заоре и засее! Това е накарало множество челяди от Видинска област и други ближни места да прибягнат в Сърбия и да оставят бащино си мило огнище. Турское правителство се труди с въоръжена ръка да задържи тия преселения, но то никакъв успех не ще има; понеже народ е дошъл в крайна отчайност и предпочита един път завсегда смърт си, нежели да търпи да му се граби имание, да гледа да му се насилва чест и всякоги живот му да се находи в явна опасност. Пътешествие великаго везира никакъв плод не принесе. То еще повече разгразни фанатизъм на някои си стараго духа турци, кои умножиха стократно еще злоупотребления над бедная рая.

ВАРНЕНСКА УЧИЛИЩНА ОБЩИНА

Белград, 2 май 1861 г.

Имаме пред очи един член, пратен нам от варненской общини за обнародоване и подписан от 7 почтени лица: от г. Р. хаджи П. Мавридова, бр. Георгиеви, бр. Х. Попови, Д. Тонева и др., Стоенча хаджи Ивановича и от Спаса Димитрова и Костадина Димитриевича, училищни епитропи. Цел того члена е да се извести всичким българом за новосъставеная с труд и мъки българска училищна община във Варна и да се моли всеки българин по възможности си да подпомогне то народно дело. Но защото тойзи член е обнародован вече в Ц[ариградски] вестник, учредничество Д[унавскаго]лебеда, без да изброява интриги и пречки фанариотски, каквито се обично в такъв случай появяват, взема себе си за длъжност да каже няколко думи само връх то нещо отгоре.

Наши българи помнят добре в каква простотия ни беше вмъкнало фенерское духовенство, като се мъчеше и гледаше досущ да уникакви наша народност и послужи с тойзи начин високой елинской идеи. Но то нещо вътре в Българии, в среде общой ни майки, в няколко години насам след нашего възрождения изчезна вече съвсем. Има ама още някои места, дето възрождението или пред една година подипърва се е появило, или пък еще не е намерило сполука да почне свое спасително и свято извършвание. Такива места са обширная Македония, Видинское окръжие и Варна, за която е сега наша реч. Важност за съвършено едно възрождение наших братии в тях местах е очевидна, затова не трябова да се пущаме в разсъждане връх то нещо отгоре. Но

свята длъжност е за нас, като разбираме какво значение има разбуждание и утвърдение нашей народности по тях местах, с всеки начин да помагаме на то общонародно наше дело, защото само с това щем се усили и достигна цел си. Без да поменуваме сега за другите страни, които се нуждаят от такова подпомагане, ми щем се ограничи и спря на Варна – тойзи най-стар български град. Положение того търговскаго приморскаго града е толкова важно в наше народно дело, щото най-голяма ни грижа трябова да е да го придобием пак по праву си и да му възвърнем онова, що е било нему и в старо време принадлежало – българщината. Тии няколко наши думи, надеем се, да ги разберат добре наши българе и да ги дирнат в най-крехкото чувство – в народната горделивост, тъй че всеки да прибърза да стане участник в довършвания нашего възрождения и народнаго усилвания, да принесе сир[еч] на общий народний жертвеник, що му се от сърце откъсне, като верен син майци си.

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Белград, 19 май 1861 г.

Всякому е веке познато с каква жива деятелност се започна наш за независимо ни свещенство въпрос от онзи знаменит ден, откогато се българи всенародно отказаха от неправедна духовна власт фенерскаго патрика и изхвърлиха му име от всички български черкви, замениващи го с име н[егово] преосвещенство] Илариона, българскаго свещеноначал-

ника. Оттогава насам българи се най-много трудиха непрестанно с многобройни от всичка България прошения, с упълномощени си представители при В[исокая] порта да докажат ч[естному] правителству исторически си необорими права и непоносимое веке угнетение фенерскаго развратнаго духовенства. Въобще българскки народ показа в това разстояние благородни и отечестволюбиви си чувствувания и най-после, че негова кръв не е замръзнала в жили му и не е съвсем изпиена и погълната от толковечни страдания и мъки. Това е една голяма постъпка в политичний живот и той опозна в това време истинни си съотечественици и родолюбци и даде им тутакси да разберат, че он не се находи веке в онова затъпено невежество, кога не можеше да опознае зло и добро, но всеки можеше да го поведе по воля си и да си играе с него. Еще показа как той уважава истинни си духовни пастири, народни си свещеноначалници и как е готов да пролее и кръв си за тях.

Това всичко се върши с най-голямая мъдрост, достойнство, деятелност и пожертвувание, разумява се, че доколкото му допущаха сегашни обстоятелства, но неприятелская фенерская страна, подпомогната от всички страни, успя засега не да унищожи тойзи въпрос, защото то е веке невъзможно, но само да изпълни звярская си ярост против свещеноначалников ни и да ги отдалечи тялом от народа, като повлече някои си министри Портини да участвуват на това насилие, против султанская воля!

Не е удивително, ако тая неправедна постъпка, коя е противна не само духу настоящаго века, Хатихумаюну и началам, коих си е предложила В[исокая] порта да въведе равноправност между всем поданикам си в държане си, не е, казваме, удивително, ако тая неправедна постъпка се изпълни при присъствие представителен в Цариград на всички велики сили, кои са емствували прочутий Хатихумаюн и са се прогласили от няколко години насам бранители народов в Турция и изпълнители въведенаго словом преобразования; защото всяка от тях се показа явно, че има своя особена полза в тойзи българскки въпрос, и при тая особна си полза заборави всички ония начала, коих в свое си отечество и на свои народи жарко брани!...

Допущение тога насилия над цял един народ във вероизповедни му права, кое никакво извинение не може има и кое и най-остроумная политика не може оправда, колко и да наскърби за сега чувствителни българскки сърца, обаче то не може да достигне онзи успех неприятелев, кого тии ожидаваха от него; напротив, българскки народ се еще стократно усърчи от това насилие и мързост и презрение му към гръкофенерско злобно и развратно свещенство вкорениха се веке в сърца му и ще останат вечни.

Българскки народ опозна явно неприятели си и никой не може веке да го лъсти, че тойзи и онзи имал благоволение към него и щял уж да му помогне! Всеки в това обстоятелство си издаде слабая страна и негова цел и намерение, кои са го карали да се меси и взема участие в тойзи българскки въпрос, явиха се и излязоха на бял свят! С други речи да кажем: всеки доказа какъв лов е чакал да улови от българи! И въистина най-хитрии и лукави дипломати, кога се появи такова едно насилено обстоятелство, тии не могат веке да укрият и удържат тайни си постъпки! Това и последва сега в наш въпрос.

Послушайте, мили българи! В това време ние добихме една твърде голяма наука и не трябва да пропустим да се не възползуваме от нея. Сега, като веке знаеме твърде добре, че нямаме ни едного приятеля, но всеки гледа да се ползува от наша слабост и раздвоение, сега, казваме, трябва да бъдеме най-много разумни и да приемнем нужни мерки да отбиеме всички тия неприятелски удари, да съхраним целокупност народа си и с том милая и скъпоценная си народност. Вие видяхте явно, че някои си ищат наше народоубийно раздвоение, като се потрудиха с най-голямая си мършавост да се ползуват и от ония минути, кога се ние нахождахме в най-голямое бедствие! Такива с мършави души человеци са за презиране и крайно унищожение и от тях никакво добро не трябва да се чака. Други же, кои подпомагат фенерская злоба и с том искат еще безсрамно да ни придумат, че то уж било за наша полза, тии са еще по-големи наши неприятели, защото тии ни излагат в по-голяма опасност за народное ни раздвоение, като знаят твърде добре, че подир такива постъпки оттук нататък е веке невъзможно за нас да признаеме такова едно духовенство, кое се е веке крайно отдалечило от св. духовни правила и начала и употребява всички безчестни и убийствени средства против нас, да би могло пак да ни докара под духовное си сатаническо рабско иго! За стид человечества, то еще смее да носи това име духовенство и се подиграва с Христовая свята вяра!...

Разумни мерки, коих по-горе поменахме, са да бъдем всички съгласни в предприятие си, кое сме с такава братска любов и с такова твърдо постоянство досега следвали. Ако ние бъдем докрай тъй постоянни, да не признаваме никак фенерское духовенство и да не приемаме между си ни един фенерски владика, но да ги гоним измежду си като една заразителна краста и проказа, то незабавно ние ще достигнем желание си. Ако днес някои си министри В[исокии] порти показаха тая слабост и се поведоха от пагубни съвети фанариотов и другиx, то утре щат се яви други, кои щат опозна, че истинний портин интерес е: да удовлетвори праведное искане едного многобройнаго народа, а не да слуша пагубния съвети на някои си интриганти фанариоти, кои всякоги са били по званию предатели. В[исокая] порта за такъв един вероизповеден въпрос никоги не може, нито ще ѝ се допусне да употреби въоръжна сила. На това може да ви служи за пример последное приключение, в кое Порта не можа да прибегне на оръжие, но само на едно заплашване. Порта е разумяла твърде добре, че ако прибегне на такива средства, тя ще се изложи в най-голяма опасност и миролюбиваго досега българскаго народа ще го докара сама до крайно отчаяние, от кое могат после да се родят големи и неизцелими за нея рани.

ПРЕДАТЕЛСТВО

Белград, 19 май 1861 г.

Цариградский вестник, тая фенерска сегашна подлога, продължава еще безсрамно да говори и тя за български народ и за негов духовен въпрос!? Какво голямо безчувствие, какви биволски дебели очи! Цял народ го е веке опознал за явен предател и за народоубиец, всеки го хули и ругае, а он еще следова

да блещуреви, че той бил най-искрен патриот и че негов вестник държал най-добра система![33] Смейте се, люде!...

Ако го попита някой си българин или другаго рода человек:

„Каква е тя твоя система, що си следовал и следоваш, откак си започнал тойзи Ц[ариградски] вестник или по-право да се каже, откак си похитил това с толко трудове добиено право от господина И. Богоева? Дали се е досега явило нещо си разумно и свестно и от твое редакторско перо, кое си толкова години ненаказано мърсил? Дали си два поне реда написал досега с искрен български народен дух, или всичко, що си досега драскал и работил, е било черно предателство, лъжи и билинене с народное невинно име, сплетни между народу за пусти голи титули и за ненаситно грабителство?“ На тойзи въпрос нека народ отговори, понеже той познава всички му постъпки и негов глас е най-добър оценител.

От наша страна щем се задоволи да му кажем еще един път завсегда, каква е била негова система: от младости еще подлост и рабски безчестни поведения. А откак се е явил в народное поприще и се е застоял в Цариград, негова система до 1854 била е руски сребърни рубли и злати пол-империали, за кои си е продавал и тяло, и душа! От една страна, е лъгал руси с народное българско име, а, от друга страна, е лъстил и мамил народа с мечтайни обещания. Но тая система се свърши в 1854 л., кога излезе на свят съчинение „Истиний глас Българии“ и кога веке си отвориха и българи очи и познаха, че тии от никого не трябва веке да се надеят някоя си общонародна полза, но сами трябва да се трудят за себе си, съобразяюще се с обстоятелства и с дух века. От 1854 же система Царигр. вестника се обърна на английски лири, но тя трая твърде малко, защото английски лири са твърде хитри и мъчно могат се доби! Колко време е траяла тая система на английски лири не може се в точност определи, но може се каза, че до 1861 било е и някакво си междуцарствие на тая система! В това разстояние се явяват болести от притворност, обещания неизпълнени, от нова някоя си друга система, консулта и съвети докторски и проч. Но от 1861 се яви нова система, а тя е фенерски грошове, но тоз път твърде малко! Ето, господине Цариградскаго вестника, ваша система, позната от всички българи!...

А колко за Дунавский лебед, че ви пречи много, то вие и без да го казвате, ние го познаваме твърде добре, защото той не държи ваша система, но си е свободен и летай по народний чист въздух. Истина, че той не струва добре, що обнародова някои си дописи, кои ви смутяват, но той не може да не открие народу си святия истина и правда: то е негова система. А и не трябва ли народ да узнай ваши добрини? Ето и сега ви поздравляват браилски родолюбиви българи с едно писъмце на гръцки език, както ви е изпроводено с време. Сравнете го и вижте дали е тъй в точност обнародвано, както е вам писано? Ние не го преведохме на български, защото се надейме, че вие ще имате добрина да сторите тойзи труд, кога се подпъркате да го опровергайте. Но сега могат да го четат ваши нови приятели гръкофанариоти, да видят и тии каква чест и уважение ви дават български знаменити общества.

А колко що бълнувате, че народ ни щял да падне в подозрение пред правителства, според система Дунавскаго лебеда (по вашему мъдруванию), то

такива предателства ние сме привикли да слушаме! А и самое правителство вие знаете добре, че никаква чест и уважение не отдава предателям, но всякога гледа на тях като на предатели, кои сутре могат да се обърнат и против него да бъдат такива.

Ние сме и други път писали, и сега пак повтаряме, че един человек, кой се е очернил с предателство пред един народ, той никога не може се извини и оправда!

ЕВРОПЕЙСКА ТУРЦИЯ

Белград, 23 май 1861 г.

Знайно е, че в Турско съществуват две против страни; една е преобразователная, а друга стараго духа люде. Първа се е прогласила, че ище да въведе в турская държава едно всеобщо преобразование, сходно и необходимо нужно за днешни век, да би могло и турское царство да се обдържи и да остане в мирни и приятелски сношения с европейски сили, кои от няколко години насам явно почнаха да се вмесват в турски дела. Вторая страна, стараго духа турци, ищат пак да се възвърне онова старо правление и всеки мюсюлманин да върши ненаказно каквото му се поще. Тая последная страна е твърде голяма и силна, защото се съставя от цял почти турски народ и от негово свещенство, улями. От времени изтребления яничарскаго войнства тая фанатическа страна няколко пъти се е покушавала да обори нововъведения ред правления, но правителство е всякоги успявало да уничтожи нихни покушения, като е казнило смъртия виновници и двигатели ѝ. Отоманское правителство, колко и да се е старало досега да въведе това прогласено преобразование, обаче никакви почти успехи не е могло да получи, защото владеещее племе, отде трябва да започне, е народ неподготвен за това, т. е. народ неучен и превзет от най-голямое суеверие и пустоверие и научен от толкова векове да живее от грабителства и злоупотребления, без да се постарай и той да се развие в науки, в индустрия, земеделие и търговщина. Заради тия причини в Турско никоги не са престанали убийства, грабителства и всякаго вида злоупотребления. Сега же са настали съвсем тежки времена в турское царство и суеверная страна дотолкова се е раздразнила, щото в Цариград явно се лепят книги против правителства с твърде страшни заплашвания. Това също се е творило преди изтребления еничарскаго войнства. А по разни места в Европейска Турция се скитат притворени люде, кои възбуждат фанатизм стараго духа турков и проповядат им явно, че трябва непременно да се дигнат против настоящее правителство, да го оборят пак и да въведат пак яничерство! Иначе, казват тии проповедници, нихно царство ще падне и ще се изгуби, защото ислямская вяра се тъпкала и не се изпълнявала, както прежде, кога бог им за това помагал, та завладели толкова свят! Правителство истина, че се труди да възбрани и предвари такива разорителни за него размирици, но не може да успее, както и по-горе казахме. По многи места явни разбойнически чети се скитат, убиват и грабят бедная рая, а никой не ги преследова! Ние обнародовахме по-преди една дописка от Тутракан, де наши читатели видяха какво страшно убийство е станало

на троица търговци българи. Сега же обнародваме една дописка от Дебра, де разбойничество върлува ненаказно! А чудно, че и два часа близо до Цариград, в Белградски гори, една разбойническа чета върлува повеч от един месец, убива и съблача кого срещне, а еще правителство не е успяло да улови и накаже злодейци! Нека Европа дава ноти за изпълнения Хатихумаюна, ако няма работа!...

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Одеса, 26 юни 1861 г.

26 юния 1861

Последни известия, коих добиваме за наш свещен въпрос, от една страна, са твърде радостотворни, а, от друга страна, дават едно безпокойство всякому чувствителному родолюбцу българину. Първое, кое ни причинява радост, е, че вероизповедний раздор, кого йезуитски мисионери бяха успяли да вносеят между народу ни, той веке се разора и уничтожи ако не конечно, а то поне даде му се такъв един смъртоносен удар, щото невъзможно му е веке да се възживи и да напредова. Наши читатели трябва да знаят, че всички свещени лица българи, кои имаха слабост да приемнат тая зараза уния, тии като опознаха отблизо черния йезуитски души, кои никаква друга цел нямат, освен да уничтожат святая ни вяра и угасят милая ни народност, тии, казваме, не забавиха да се завърнат в недра на майка си наша българска прадедна вяра и да изповядат

общенародно пред народа ни онова, що са узнали в това малко разстояние, като се бяха сближили с тях злобни йезуити. Нека всеки види тяхно своеръчно обнародование в 4. бр. на Български книжици. Истина, че йезуитская сган не се е еще отчаяла, но що може да стори тя веке без свещени български лица? Нелцина от оставшии еще заблудени българи мирски лица упорствуват с едно голямо твърдоглавие и готвят се, казват, да станат тии свещеници и да следоват започнатое от тях дело! Но с том тии оправдават всичко онова, що сме досега писали за тях, и показват, че тяхна цел не е била народна, както тии искаха да излъжат някои си простодушни българи; тии показаха, че тяхна постъпка стана нито от някое си вероизповедно убеждение, нито от някое благородно любородности чувствувание, но от особни користолюбиви мисли, от неспособности и недостойнства да могат другче да живеят и да се препитаят! Сега веке се явно доказва, че всичко онова, що се досега писа и пише в йезуитски им орган, беше и е лъжа, прелест[34] и измама. Тии нелцина заблудени българи са решили, както показват еще, да постоянствуват на тойзи вероизповеден раздор и да удържат тая гнусна зараза, ако ще би и от пет лица да бъде! Каквi злобни и коравi главi! Каквi убийствени сърца! Такова едно решение само една черна душа може да реши и несмислено да следова. Но всичко това на техни глави пада и за тяхно собствено разорение се върши, защото тии веке с това си твърдоглавие никакъв пристъп не могат има при български народ, а злобния йезуити, като видяха веке план си тъй смешно разоран и като станаха за похуление пред цяла Европа с тая си безумна постъпка, не щат забави и тии да им прекъсат

всяко средство обдържания и да ги изгонят от помежду си.

Тогава за тях веке никаква друга надежда не остава освен крайна отчайност. Ние изпълняваме еще человеколюбива си длъжност и призоваваме ги в име народа да се оставят от това си несмислено предприятие, кое на лошав край ще ги изкара, както по-горе казахме и както и тем самим е твърде добре познато. Нека се веке не лъжат на поляшки големи обещания. Техни емигранти, кои най-много подвижиха това народопагубно за нас движение, тии са человеци отчаяни и сами не знаят що вършат!

Тая е радостотворная вест засега, че се отървахме от една зараза, коя можеше да докара убийствений раздор между народу ни, и ѝ дадохме тържествено смъртоносний удар на жалост хитролукавих йезуитов, кои мислеха, че имат работа като с някой си африкански див народ, и за увенчания успеха си бяха изпълнили всички почти европейски вестници с тисящи и милиони покатоличени българи! Какъв срам за тях! Каква безочливост! Самое же лице дядо Йосиф (Стоян войвода), кого отведоха в Рим и с толкова папищашко великолепие го ръкоположи святий им отец папа, има благоволное снизхождение да съобядва с безкнижника Йосифа, да го обдари богато и да възположи на него най-блистателная надежда за разпространения католицизма на възток не само между българи, но еще и между гърци (!), то знаменито лице, дядо Йосиф, с всичката си простота и глупост изигра им една такава смешна и просташка игра,[35] щото в пропагандска им история тая страница ще остане една чиста италианска пантомима, да се смей цяло потомство с папская и с кардиналская глупост, коя тии показаха в това обстоятелство! Тук се изпълни българская народна пословица „Най-хитрая лисица с два крака се улавя в клетка.“

Но нека оставим всичко това настрана и да дойдем на онова, кое днес дава едно неспокойствие всякому истинному българину и на кое всинца трябва да обърнем внимание си, ако ищем да уварди м народно си достолепие. Наши въобще българи знаят какви движения са станали досега, за да добиеме исторически си вероизповедни права, т. е. независимо си свещеноначалничество; колко се е досега писало о тому, какво участие взе въобще народ ни в това и какви постъпки се направиха досега пред В[исокая] порта, както отчасти и пред великия сили. От досегашни народни действия, кои станаха явни отчасти и пред европейскому образованому свету, от сношения, коих имаха народни ни двигатели и частно многи други българи с разни знаменити лица, и най-после от великденское за свещеноначалници ни движение, от поведения Вис[оким] Порти към н[егово] преосвещенство и в самое им заточение, от всички тия, казваме, всеки благоразумен българин трябва да е разбрал и разумял каква важност има тойзи наш въпрос, какво участие взе всяка от велики сили и каква цел показаха тии, че имат в тойзи наш въпрос. С една реч да кажем, наши българи много научиха в това кратко разстояние и в техни сърца цветна веке цвят уважения и оценения к себе, кое скоро ще ги доведе в една блистателна бъдност и ще ги причисли в ред европейских народов. Но, за жалост голяма, виждаме, че народни ни представители, вместо да оценят това важно положение въпроса ни и вместо да му дадат приличное и нужное направление, тии отбраха един съвсем противен

път, кой показва отсега, че някои си от тях като да са станали оръдия на една чужда политика! На това ни дава повод да мислим тъй обнародований член в 4-и брой на Български книжици, де явно се види тая чужда и народоубийствена за нас политика! Ние не можем да найдем никакво извинение за народни ни представители и да узнайме каква натежаяща беда и нужда ги е накарала да искат да прибегнат на такива низки средства, на такова едно срамотно и народопагубно спогаждане с фенерска патрикана! Ако тии мислят, че с това щат заслужи народу и изпълнят повереное им дело пристойно и съобразно с обстоятелства, то тии са излъгани на това и ние спешим да им известим от народна страна, че то нихно спогаждане не ще се приемне въобще от народа. Тии вместо да заслужат народу с такава една постъпка, за коя и никакво пълномощие нямат, щат причини между му едно ново вълнение, а може би и нов раздор, от кого само наши неприятели въобще чакат да се възползуват. Ние, неприимаеще никак реч спогаждане с Фенер, нито приемаме да влезем в разбор на ония точки, коих са написани във вишепоменатий си член. Само толкова им казваме засега, че тии или не умяха никак да разсъдят положение въпроса ни, кое не можем си той лесно допусти, защото между им се нахождат человеци с наука и разум, или че някои си от тях се поведоха от чужда политика, кое не ще се укрие за дълго, защото нищо тайно не остава в такива обстоятелства. Нека тии не мислят и се надеят, че щат може да убедят народа и да извинят постъпка си! Народ въобще е убеден и знай веке, че в тейзи времена общая и одобреная политика е le droit des nations = право народов, кое и самое в Турско въвеждаемо

преобразование им емствува. Българский народ като един особен и многочислен за себе народ в Турска Европа, не може, нити ще търпи веке да отстъпи исторически си народни права другиму. Тойзи дух се веке разви в него и нищо не може му веке препятствува да се възползува от това благовремие, кое в разстояние на много векове се е родило.

БЪЛГАРИЯ

Белград, 1 август 1861 г.

Име българи преди няколко години не беше твърде познато в Европа. Причина тому бе, че гърци представяха всички въобще православни християни в Турска Европа под свое народно име поради вероизповедание си, кое е едно с тях. И европейци бяха се привикли на това и месеха едно с друго. Но от няколко години насам някои си по-добросъвестни в народоописание си европейски пътешественици потвърдиха, че в Турска Европа не живеят само гърци, но славянское племе е в най-голямо число. Тии потвърдиха също, че между славяни в Турска Европа най-голямо число са българи, кои броят близо до 6 милиона души и кои не говорят гръцки, но чист славянски език.

Българский народ се отличава притом от других народов в Турска Европа по свои си особни и отлични нрави и обичаи, в кои се виждат множество твърде похвални качества. Познат е най-паче за негова честност във всички си сношения; гостоприемство, кое е една особна благодетел на Възток, из-

пълнява се в България в най-голямая съвършеност и българский селянин е довел земеделие до едно такова развитие, щото България е названа житница Турции. Във възбуждение же вероизповеднаго си въпроса с гърци българи показаха, че имат доста учени и родолюбци българи, кои не отстъпват другим в образована места, кога се състои чрез законен път да бранят права и полза отечества си. Тии си избраха священоначалници от помежду си, като отхвърлиха патриишкая духовна власт; от всяка област и окръжие се изпратиха пълномощни народни представители в Цариград да изложат Вис[оким] порти народное желание и да искат съвършеное изпълнение и положение в действие на ония обещания, кои се съдържават в Хатихумаюна. Но техен глас не се послуша; недостойни сплетни, измислени от неприятелев им, преодоляха при владетеля върху тяхное най-похвално и най-почитаемо поверение.

На мирния движения едного мирнаго и покорнаго народа правителство отговори с насилие и изпроводи в заточение священоначалници, кои народ бе си избрал и коим бе дал поверение си. Читатели помнят, че три тисящи бъйгари, събрани в Цариград, можаха и искаха да се съпротивлявят на това насилствено дело, изпълнено върху священоначалници им, но разумни человеци ги съветоваха и придумаха да не излизат вън от законний път. Тии показаха съвременно една голяма независимост от предразсъдия, кои хранят фанатизм, като се отговориха с една пълна немарност на патриишка анатема, коя он несмислено хвърли отгоре им.

ПО СЛУЧАЮ ВЪЗЛИЗАНИЯ...

Белград, 1 август 1861 г.

По случаю възлизания на престола новаго царя[36] българский народ разсъди за длъжност си да представи чрез пълномощних си в Цариград едно поздравление, кое се предаде бившему великому везирю.[37]

Пълномощнии се приеха с най-лошав начин и като ги изпсува с най-грубиянски речи бивший велики везир, изпрати ги, заплашващ ги, че ще изтреби всички българи, ако не се задоволят на състояние си... Ние не казваме, че българи са близо до сирийски убийства, обаче едно такова заплашване се види накъде отива.

Пълномощнии, далеч от да се уплашат, решиха да следоват въвереное им от народа посолство с най-голямо постоянство и ако досега не се е нищо еще решително извършило, ние сме уверени, че тии, далеч от да се обезсърчат, ще бъдат еще по-дързостни да следоват борба си чрез законнаго пътя, за да добият всички народни права. Вис[окая] порта, повлечена от фанариотски лукавщини, провожда владици по България, коих народ с презрение гледа и гони и никак веке не ще да има сношение с фенерское гръцко духовенство. Заради тия причини в София наместание на един от тия владици даде повод на законни движения, движения, коих управител того града Хасан Тахсен паша, същий, за кого народний глас вика, че е в сношение с разбойници, кои опустошават окръстности, с въоръжна сила престана, като затвори в тъмница всекиго, кой си допусти да продума за тая работа.

От една страна, турское правителство прог-

ласява свое невмешателство във вероизповедни дела между поданикам си християнам и за всичко що се отнеси на съвест, а, от друга страна, вънкашнии управители или че не знаят тия прогласения, или че не щат да ги знаят, тии се приносят съвсем противно и на онова, що е прогласено в Хатихумаюна, като че имат такова някое си повеление от страни правителства. Що трябва да мислим върху това? Че в Цариград се прогласяват пред Европа най-спасителни мерки, а в области наши и управители не са променили ни косъм от стараго си поведения. До коги убо Европа ще бъде игрaчка на такива дебели измами, кои стават причина на толкова сълзи и кръвопролития на милиони от бедная рая!

НАШ ВЪПРОС

Белград, 8 август 1861 г.

Много се е писало о тому предмету досега, а твърде малко се е извършило. Истина, че препятствия и сплетни неприятелев ни на всички наши действия подпираха разновидно и наше несполучие може се оправда донегде си в това отношение; но от когато народ избра пълномощни си за в Цариград и им вевери това общонародно дело, работа трябваше да вземе други ход и да ѝ се даде едно съвсем чисто народно направление. За несчастие обаче стана противное. От разни верни дописки се известяваме, че между народни ни представители някои си, надъхани от чужда политика или убедени тъй, или най-после уплашени, кое е най-вероятно, показали са голяма слабост в това народно посланичество, щото тии, като са склонили на някои си точки, употребили влияние си и над други пълномощни да подпишат на това и без воля си! Ние и други път сме казали, че народни ни пълномощни не разбраха или не рачиха да разберат каква отговорност натежава на тях и днес пред народа, и в бъдъщност пред потомства. При том им бяхме казали, че народ не им е дал такова едно пълномощие да го унижат и да разорят негова най-свята бъдъщност, но в случай като им се откаже народная просба, да дадат последное си писмено изложение В[исокия] порти и представителем великих сил и тъй да се завърнат с чисто лице между народу, да го усърдчат с постоянство да не приема ни един от Фенер проведен владика. Тии знаят добре, че едно всеобщо постоянство ще докара желаемий успех въпроса ни и че Вис[окая] порта с всички си заплашвания не може, нито ще ѝ се допусти да употреби сила против съвести цялаго народа.

Уловивши тойзи противонароден път от пълномощних, извиняющи се и мъдрували, че тии сторили това, защото се убояли, че ако остане тъй нерешен въпрос ни, народ щял да се разстрои и можало би уния да напредова! Но това не е добро размислено от тях и ето защо: когато народ ги избра за пълномощни и им вевери такова едно дело, ще каже, че той е имал пълно доверие на тях, иначе не би ги избрал. А когато народ има на тях такова едно поверение, то несъмнено, че и в бъдъщност ще има еще повеч, а най-паче като види, че тии действително се показаха народни человеци и действуваха по негово поверие и желание. Какво разстройство или каква уния можеше да проникне между народу, като се

възвърнеха тии на тойзи начин между му? А не видяха ли тии какъв конец взе тя уния и че всички почнаха да се ругаят с нея. Той е вече повреден в ума си, който мисли, че в България ще се въведе тая папищашка зараза! Какви лица остаха веке в тая сбирщина? Человеци, съвсем изгубени от света, кои заслужиха общое поругание и презрение не само от цял български народ, но и от всички други народи, между коим се чу тая йезуитска комедия, коя се изигра за смях на тях и на светия им отец! Може ли да бъде по-голямо похуление на света в религиозно отношение от това, що се случи с хитролукави йезуити?...

Ние и за последни път отправяме реч си към народни пълномощници и им казваме: да додат в съзнание и да поправят постъпка си, защото с народни работи не се тъй лесно располага и сетнина е зла. Тая работа, като е дошла дотук, не ще падне веке долу. Народ не ще приемне никак това, що са тии сами решили. Той както избра тях за пълномощни, може да ги измени и да си избере други и да следова дело си. Народное право трябва да се добие. Век го изисква!

БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛИ В ЦАРИГРАД И НАРОДНИЙ НИ ВЪПРОС

Белград, 15 август 1861 г.

Подир многото хортуване, мухавене и мърдане насам-нататък, нашите господиновци представители я извършиха най-после!...

В 10-ий брой на *Български книжици* видим един твърде дълъг член, заливосан и подмазан в оная чужда и убийствена за наш народ политика. Членът носи наслов „Извършеното от представителите". Нека видим какво са извършили представителите.

Съчинителът, или по-добре да кажем съчинителите на тойзи фенерско-православен член се напрягат да залъжат българский народ и да го придумат, че представителите му, като им се отказало и отхвърлило енергически (!?) от императорското правителство, че не е възможно да се даде българъм независимо свещеноначалничество, тии господиновци, ако и да не са имали за друго пълномощие, обаче подир това заплашване, решили сами и уловили друг път, по когото по тяхното мъдруване българите се били изравнявали с гърците! И тъй като направили едно изложение, подписали го и предали го Вис[оки] порти и извършили го! Ние, преди да дойдем в разглеждване на това изравнение с гърците, ще попитаме господиновци представители следния: Вие като сами казвате, че нямате друго пълномощие, освен за независима йерархия да предложите от страни народа Вис[оки] порти, как смеяхте от ваши си глави да правите работи в име народа и да располагате с въпроса му тъй по воля си? Ако сте били иск-

рени и народни человеци, вие бяхте длъжни да попитате народа и ако той ви дадеше пълномощие си и за това, както ви даде за независима йерархия, тогава да съставяхте изложения, да ги обнародовахте и предлагахте за общое разсъждение и одобрение цялаго народа и най-после да ги подписвахте и подавахте! Сега вие като не направихте ни едно от тия, но сами писахте и сами мъдрувахте, ще каже, че вие не вършихте народно дело, но свое собствено и то остава за вас и на ваша отговорност. Всяка една народна явна работа, когато се върши тайно и от няколко само лица, то значи, че в нея има интриги, сплетни и особни користни мисли, иначе, като е тя явна на цял свят, не би се вършила тайно! Ние знайме и познаваме твърде добре коя ръка се помеси и иска да разори това народно дело и какъв ход има това изравнение с гърците. Тя тайна ръка всякога е искала и иска да останат работи по прежному и в лице фенерскаго патрика да се удържи status quo православия; затова и нейни агенти се помесиха в това наше народно дело и тии повлекоха някои си от представителев и накараха ги да постъпят на тойзи начин. Но нека се не лъжат тии господиновци, че са сполучили на това. Не, не! Народа никога не ще приемне това, що са тии извършили, и то, както и по-горе казахме, ще остане само тяхно и на тяхна отговорност. Той ще протестува противо тая им постъпка и ще отнеме от нея помесеное без доизволение му име негово и ще следова да бъде постоян в праведно си искане, както и досега е бил. Между българите има разумни родолюбци да им докажат, че с тая постъпка на представителите тии губят исторически си права и сами се обвързват и подчиняват гръкам завсегда. Някои си от господиновци представители са доста учени человеци и могат да размислят по-зрело о тому.

Знайно е, че българи, откак са се покръстили, имали са непрестанна борба с гръцкое духовенство, кое е искало всякоги да ги владей и подчини под свое духовно иго. Българите, до де са имали сила, никоги не са търпяли такова едно понижение, но всегда са имали независимо си свещеноначалничество и били са в това отношение съвсем отделни от гръков. А в падение си, при такива тежки обстоятелства, пак са го увардили допреди един век, както е всекиму известно. Гърците, ползувавше се от сплетни и клевети в най-размирни времена, уборили са българское свещеноначалничество и насила са държели народа в духовно си робство, но народ никоги не е самоволно признал нихна власт над себе, но всякоги е задържавал това си свято право и чакал е удобно време да отхвърли това наложено му гръцко духовенство от себе си. Нигде не се находи никакъв общонароден писмен акт да е българский народ някогаж признал патришкая духовна власт над себе! Затова и в тия времена, като се възбуди и в него народний дух и се поизмениха ония тежки обстоятелства, кои не му даваха да помръдне, той не загуби време да поиска от надлежная власт ония похитени му от гръцкое духовенство исторически права, а най-паче като във въвождаемая в турско царство реформа, тия негови права се званично в Хатихумаюна наново дават и потвърдяват. Нашите умни представители не можаха ли толкова да размислят, че с тойзи си акт, кого са тия от народна страна подписали и подали, унищожават веке и убиват завсегда исторически ни святи права, като самоволно с подписи признават гръцкия патрик за пастир се-

бе? Пастир като е гръцки патрик над тях, значи, че тии са негови овци и той може да ги стриже и дои, както си ще! Не е ли тази една народоубийствена постъпка от страни представителев? В какво притеснение дойдоха тии досега и прибягнаха на това? А и ако бяха дошли в най-голямо притеснение, пак не трябваше тъй да постъпят и да искат да зачернят цял народ! Тии бяха едни прости народни посланици, да предложат само пред В[исокая] порта народное общо искане и ако В[исокая] порта не им одобреше, да се завърнат всяк отдето е дошел, та народът знаеше после що да прави. Ако тии тъй постъпеха, щеше ли В[исокая] порта да ги накаже или да им стори нещо? Не знаят ли турская реч: „Илчие завалъ олмас".[38] Та и ако пострадаяха нещо си за народа, тии трябваше с радост да го претърпят, че то щеше да им принесе чест и слава. Не можаха ли да се ползуват от примера на нашите истинолюбци священоначалници, коих име завсегда ще остане прославено и уважаемо в наша народна история? Ако най-после тии са били страхливи человеци и не са щели да се излагат в опасност, то тии не е трябвало да приемат тая народна мисия, но да са се отказали още отначала, а не да жертвуват на тойзи начин исторически ни народни права! Между шест милиона народ щяха да се намерят други да се изберат и да извършат онова, що им народ поръчал и вверил, а не онова, що им се е от други вдъхнало.

Сега нека кажем за това смешно изравнение с гърците, което тии предлагат в тойзи член.

Първо тии като признават фенерския патрик за пастир себе, ще каже, че тии му са стадо. А между овчара и овцете няма никаква равност. Овчара може всякоги да продава овцете, да ги стриже и дои и най-после да ги коли! С други речи: патрика ще е господар на българите, а тии негови слуги с подписи обвързани, щото той ще разполага с тях, както си ще! А как е постъпвал с тях от един век насам и как постъпи в последни времена и още днес постъпва, то е знайно.

Ето как започва мъдруването си писателът на тойзи член: „Първото предложение обявлява, че българский народ е от паството на цариградский патриарх, и иска право за българите да участвуват в избирането му според многочислеността си." Всяк истин българин види, че няма по-голямо понижение от това за българското народно достолепие, подир толкова старания и викове и подир като афореса фенерски патрик цял български народ, издействува с предателство и клевети, та се проводиха на заточение священоначалници ни и още днес не престава със сила да проважда по България владици развратни и най-безчестнаго поведения, има ли, казваме, от това по-голямо още понижение за българите, да искат представителите да ги подчинят пак под паството на фенерския патрик, кого тии отхвърлиха, и да искат да участвуват в избирането му? Нека всяк благоразумен българин размисли това добре и ако му допусти българското му народно честолюбие и чест, нека се съгласи с тия представители! После казва съчинителът на това изравнение: „Второто и третото предложение искат половината на митрополитите в синода да са българи, кои ще да присъствуват в синода, да съставляват още с други толкова членове българи, избрани помежду миряните, един български съвет, който да разглежда и да оправя българските работи." По-горе казва,

че българите искали да участвуват в избирането на патрика според многочислеността си и с това тии се били изравнявали с гърците, а тук казва, че в синода фенерски искали да имат половината само митрополити българи! Като българите са пет пъти повеч от гърците, както е всекому известно, защо да бъдат наполовина в синода? Чудно изравнение с гърците! Кого седим да залъгваме? Деца ли?

Подир като размъдрува пунктовете един по един, съчинител пристъпва с един витийски уж победителен тон и казва: „Нека си сега позволим да попитаме онези наши братя, които, незадоволени от многозначителността (!) на тези пунктове, се би еще искали независима йерархия, с какво нещо ще да е по-важно придобиването на тая йерархия, отколкото потвърдението на горереченните предложения.“ На тия глупости никакъв отговор не трябва. Само един, който е пил татул или е ял старото биле, той си допуща да пише на тойзи начин! Найпосле се отпуща и една друга глупост: че изпълнението на тия пунктове приготовлявало и едно обсебвание на патриаршеский трон от българите! Мълчете! Да не чуят гърците, че ще се разсърдят!...

Ей, български народе! Това са извършили твоите представители и трябва да ги посрещнеш с песни, с ликове и с цветя, както някогаш твоите праотци са посрещали великаго Симеона, кога се е възвръщал победоносец от Цариград!...

Това обнародоват Българските книжици и казват, че всичко се извършило! А ето наш цариградски дописник, кой познава добре работите там, що пише.

ОТ ДРУГА ЖЕ ЕДНА ДОПИСКА...

Белград, 15 август 1861 г.

От друга же една дописка се известяваме, че сливненци два пъти досега писали представителю си, че ако би да си е дал някъде си подписа несъобразно с поверените му пълномощия, с нож да си изстърже подписа и да се завърне. Същото щяло да се заповядa и шумненскому представителю. Ето сливненци показаха един най-добър пример, че тии не търпят да се подиграват с тяхни пълномощия! Това ще последова и от всички други градове, защото българский народ не се оставя веке тъй лесно да се подиграва тойзи и онзи с негови народни работи по воля си.

ИЗГЛЕД НА ВЪЗТОК

Белград, 28 август 1861 г.

В преминали броеве вестника си описахме вкратце общий ход на турски работи и доказахме, че тии никаква промяна не са взели, но от ден на ден по-зле отиват. Страдания же бедних подаников християн, далеч от да се облажат, достигват до един веке непоносен степен, а най-паче ежедневни кръвопролития, изпълняеми от явно ходящих разбойника!

Ние казахме в един брой вестника си, че това разбойническо беснило в Турско е нихна стара политика да съкрушават на тойзи начин народнаго ду-

ха, убиващи явно по-първи и по-развити человеци, старейшини и търговци от всякаго града и села. Да не би мислили някои си защитници Турции, че ние говорим тъй безосновно и без доказателства, щем метна първо един кратък поглед върху тая турска стара кръвополитна политика, как е започнала тя из начала, и после ще дойдем до сегашни времена и щем изчисли няколко си от по-знаменити българи, кои са убити от турков по ходу на тая пъклена им политика!

Кръвополитная битка във време нападения турков в Европа е държала няколко си години и османская победа на по-голяма част от тях места не е могла да се утвърди другче освен с условия, дадени от тогашни султани, покорившим се славянам. Минавщее турско войнство от Азия не е било толкова доволно, сравнително с покорени народи, щото да може навсегда да ги удържи в поданство си, заради кое тогашни султани непрестанно са довождали множество пълчища от цяла Азия, доде се е простирала нихна власт, и пущали са ги като бесни кръвожаждущи вълци между покорившим се народам, а най-паче по равния места, кои всички почти с нападение бяха се превзели от турков и жители им съвършено бяха обезоръжени. Тии орди и банди са се скитали непрестанно по завладения места и убивали, съблачали и горили цели градове и села, обезчестяли женски пол, заробвали млади девици и момчета и отвеждали са ги в Азия. От тях многи са вземали най-хубави девици християнки, потурчали са ги насила и заселвали са се по най-добри и най-плодоносни места в Турска Европа и ставали са всегдашни мъчители бедним християнам поданикам. Най-страшни от тия разбойнически орди са били делибашии – луди глави – и тии са съставляли многобройна конница, и нихен оджак беше се удържал до 1828 г., кога веке с Одрински мир изчезнаха. Тии, като струваха всички лошавини, коих една зверска само душа може си допусти, най-после биеха и мъчеха бедни християни да им заплатят и дишхакъ – платка за зъби им, що са дъвкали да ядат. Освен тия разбойнически пълчища имало и множество други чети, съставени от капасъзи – человеци без служба – и тии са ходили непрестанно между безоръжному народу и беснували са ненаказно. А в по-последни времена се е явило и кърджалийское названо тяло, кое се е умножавало и до 20 000 люде, и тя сган е траяла близо до 20 години. Всеки може си въображи какви злини са нанесли тии кръвопийци бедним поданим християнам и в какво положение е трябвало да додат тии. Многи, кои са могли да успеят, прибягнали са в странни места, а най-паче във Влашко и Богданско, в Бесарабия от по-после и в сама Русия, както и в Австрия.

От 1828 л., като отслабва съвсем Турское царство и почнаха европейски сили повелително веке да се месят в турски дела и да изяват една бъдаща защита християнам в Турско, оттогава веке истина, че такива орди и банди не дохождат от Азия, но турская стара кръвополитна политика относително поданикам християнам никак не се е еще и до днес променила. Тя си все следова по старому с изменение лиц и начина. Азиатски орди и банди се заменуват от румелийски арнаути и от сами редовни войски под име качаци – побегши от войнства. Тии се пущат от време на време между безоръжному народу, рая, и до днес изпълняват безчеловечни кръвополития, грабителства и безчестия пред ев-

ропейския велики сили, прогласивши се защитници поданих в Турция християн и бранители целокупности Турции! Освен того във всеки град местни турци всякоги съставят такива разбойнически банди и пият кръв бедних подаников. Въобще же турския сегмени и кърсердари, кои са поставени уж от страни правителства да удържат мир и спокойствие земи, тии сами са разбойници и съдружници разбойников.

Ето и имена на по-знаменити българи, убити явно по ходу на тая кръвопролитна турска политика, и то в най-последни времена.

В Загора турци убиха сред града хаджи Нача чорбаджи, защото се беше малко повъздигнал и щеше да брани народа от ежедневния угнетения и злоупотребления турков. В Карлово (област Пловдивска) убиха родолюбиваго Божка чорбаджи, все за тая причина сутрин, като отиваше в черкова. Подир няколко же време (в 1850) убиха знаменитаго търговца Христа Пулиоглу, карловца, тоже сред пладне, в едно турско село близо до Пловдив. А тая година уловиха брата му Никола Пулиоглу трийсе арнаути и зеха му 150 хиляди гроша, що е имал със себе си, и поведоха го заробен със себе си, ищащи 10 оки злато за откупа му! В 1855 убиха сред Търново знаменитаго родолюбца хаджи Минча, нараниха и съпруга му няколко си пак арнаути, турнати от търновски беюве, кои управляват царски работи в Търновски съвет. В същая година убиха Юванча и хадж. Сава, чорбаджии в Севлиево, област Търновска.

Всички тия убийства се изпълниха явно и вътре в най-знаменити градища и турское правителство не обърна никакво внимание върху това. Трудно е да изчисли человек всички убийства, що са станали от няколко години само насам. Тии невинни жертви турскаго свирепства се качват на няколко си тисящи души, а откак е стъпил турски крак в Европа, на няколко си милиони! Образованая и християнская Европа познава отчасти твърде добре всичко това, що пишем, защото в последни времена и доволни европейци бидоха жертва и поругание турскаго зверства, а най-паче англичани, но еще не преставава да мисли, че турци могат да се преобразят сходно по духу настоящето века. Ето и наши последни дописки върху турския разбойничества и убийства, кои се по настоящему чинят по разни места в България.

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Белград, 28 август 1861 г.

Според последните известия, коих добихме от Цариград, нашите представители се готвят да се завърнат в България. Отоманская порта еще никакъв отговор не им е дала, но залъгва ги с реч „Сизин ишиниз гюрюню иору!"[39] Чудни са нашите представители. Ние от толкова време им сме казали, че това всичко е за тях една ласкателна политика и че тяхна длъжност е да протестуват от народна страна съобразно с пълномощие си и тъй да се завърнат всяк, отде е дошел, като уварвят на тойзи начин и народное достолепие, и своя лична чест и покажат, че тии въистина са действували като чисти и истинни българи.

Засега няма друго, що да се стори, освен тая

постъпка, а време ще покаже за в бъдъщност що трябва да правим. Други народи, кои за по-големи работи имаха и имат толкова разпри със завладетели си и като не се удовлетвори праведно им желание тойзи път, най-после избраха и като се въоръжиха с братска любов, съгласие и постоянство, решиха се да следват и искат исторически си свети права, коих късно или рано непременно ще добият.

Ние сме много пъти писали, че В[исокая] порта не може, нито ще ѝ се допусти да употреби въоръжна ръка за тойзи наш вероизповеден въпрос. От какво убо трябва да се боим и да не постоянствуваме за правото си? Защо да слушаме тогоз и оногоз, кои щат да си играят с нас според особната си политика? Ние сме народ многоброен и доста веке развит в народност си, защо да бъдем като мъртви оръдия другим, че онова, щото ние праведно ищем от владетеля си, тем не било поносило? Не стига ли толкова години, що сме им били играчка, но и сега в тойзи век, кога веке и наш народ се посвести, да следоваме да бъдем такива? Наша правдина не може веке да остане затъпкана, трябва да излезе на бял свят!...

ЗАБЕЛЕЖКА УЧРЕДНИЧЕСТВА

Белград, 6 септември 1861 г.

В 46. брой вестника си обнародвахме и друго писмо от Браила върху това народоубийствено преселение в Русия на видинските българи. Тамо видяха читатели ни с какъв начин са измамени тия простодушни българи от видинский консул и неговите подкупници, т. е. с клетви на евангелието с кръстове и големи лъжливи обещания, и че тии българи, като се договедили, искали да се върнат назад от Браила, но галашкий консул дошел и повелел тутакси да оттеглят корабите сред Дунава и поставили стражи да не пущат никого при тях. От това же писмо видим, че това също се върши и сега и тии бедни българи еще в пътя станали роби! Ей, окаяни вие видински българи! Отсега станахте като африканските черни робове, при коим не пропущат никого притежатели им, кога ги носят, както вас сега, в кораби, натоварени от Африка, да ги продават по света. Когито това преселение става с искреност от руска страна и с добра воля от излъганите видински българи, защо толкова строгост и варделене да не ги приближи никой, даже и самите им роднини? Тъй ли се преселят другите народи? Това ли е международното право върху преселението? И еще де? Сред Европа!

Досега не сме говорили във вестника си за това убийствено за народа ни преселение, защото никоги не се надеяхме Русия да достигне до такава една крайност. Русия, коя всякоги е проглася̀вала явно и званично, че ище доброто на българите, както и на всичките в Турско славяни и православни християни, но сега веке сме принудени от святата си народна длъжност да кажем общонародно с каква цел и с какви сплетни става това преселение.

Русия ищеше да очисти Кърът и други си места от татарите, защото ѝ се показаха неверни в последний Кримски бой; но съвременно ѝ трябваше и да насели тях места с други народ, а особено със славянски работлив и земеделец. Тя тутакси мет-

на поглед си на незащитните българи, де хища ѝ бе готова и наверна. Но за това трябваше доизволение от В[исокая] порта, кое не беше лесно нещо. Руските агенти, между коим се нахождат и българи явни и тайни, почнаха да работят чрез някои си прости попове, да обещават работи големи и да дават и пари количества. Работа почна най-напред от Видинска област, защото тамошни жители са остали много прости и невежи и не бяха виждали русите отблизо, нито бяха се преселяли в Русия, както другите, и да бягат пак пламенни в отечеството си. Поповете, като заклеха старейшини по селата в евангелието и подкупиха някои си от по-първите им, предложиха им прошение да го подпишат, без да знаят, бедните, що е писано в него, защото са всички безкнижници. Това прошение се изпрати в Цариград чрез консула Видински и представи на Министерството иностранних дел, кога беше Али паша министър инос[транних] дел, а Кабръзли велики везир. Тук се работи много, доде се убеди турското правителство, или по-право да кажем, Кабръзли паша. Главното предложение, кое го убеди, беше, че тии видински българи са немирни според съседството си и границите на Сърбия и нихното оттамо отдалечение, а наместение от татари ще бъде полезно за Турция. Кабръзли се склони и фермани се дадоха не само за Видинската област, но и за други места, а именно за София, Битоля, Тулча и проч. Кабръзли тук направи две главни погрешки: първо, че не проводи една комисия на мястото, да се увери дали това прошение, кое му се подаде, е истина от народа всеобщо направено и с какъв начин; второ, той не може или не рачи да размисли, че турската хазна ще изгуби завсегда няколко си милиона грошове, коих добиваше от работливата рая, и че мързеливите татари никоги не ще бъдат в полза правителства, а найпаче в тия времена. Как и да е, тук се вършиха много тайни работи!

Руските агенти се скитаха и скитат още по всичка България за това преселение, но освен във Видинска област и в Тулча отнигде другаде още не са успели да измамят бедните българи. Ние сме в състояние да обнародоваме и няколко си писма върху това отгоре и вземаме всичка отговорност върху си, ако ще би и смърт ради милаго си народа. Подобре предпочитаме да докажем народу си в каква пропаст ищат да го хвърлят руските агенти и нека пострадаиме ние, а не да пропадне цял народ и да го водят като африкански роб!

А вие, мили братя българи! Не слушайте руските агенти, тии ви мамят и лъжат за ползата си. Преселението е за вас смърт, за чадата ви убийство, а за отечество ни разорение! Никой не ще ви похвали за такава една низка постъпка, но всичкий свят ще ви укори и ще се ругае с вас като с човеци, недостойни да увардят бащино си мило огнище, кое ваши славни праотци юнашки добили, бранили и вам в свято наследие оставили. Ако ви е дотегнало от мъки, и на тях доде веке време да се свършат, стига вие да бъдете благоразумни!...

Г[еорги] С[тойков] Р[аковски]

ПОГЛЕД НА ИЗТОК

Белград, 13 септември 1861 г.

Никога хоризонтът на Изток не е бил толкова мрачен, както след възшествието на султан Абдул Азис. Не че искаме да отречем добрите намерения или интелигентността на новия падишах, но, уви, какво може да направи и най-добрият лекар в света пред един грохнал, гангренясал старец, нападнат отведнаж от двадесет болести. Такъва е днес Турската империя!

Без да говорим за кабинетните интриги за постове, които се развиват тук много повече, отколкото в който и да е европейски двор, на която и страна да се обърне правителството, то не среща друго, освен затруднения, непреодолими препятствия, смущения и зад тях една страшна пропаст! Остри политически разногласия, безредие на финансите, религиозни размирици и смутове сред християните от различни изповедания, фанатични вълнения сред мохамеданите, които смятат, че е дошел моментът да изтребят всички гяури, организирано на широка основа разбойничество, разпростряло се от Средиземно море до Дунава, и накрай, и над всичко – въстание в провинциите, което изисква употребата на 40 000 армия от редовни войски и военна ескадра от десятки кораби! Тези, които познават Турция, няма да ни обвинят, че търсим да рисуваме мрачна картина; обратно, те ще намерят, уверени сме, че в изброяването, което направихме на раните, които разяждат тази империя, ние сме останали даже под истината. Ние не сме говорили за насилствената обмяна на банкнотите срещу монети, обмяна, която причинява навсякъде най-големи недоволства, като може да се очаква, че може би ще предизвика и друго нещо. Знае се в страната, че правителството няма намерение да изтегли по-късно тези банкноти и че дори и понастоящем обществените каси ги приемат със загуба от 30 процента.

Ние не говорихме за преселването на българи в Русия, преселване, което по размерите, които придобива от ден на ден, заплашва да превърне в кратко време България в обширна пустиня. Защото не може да се мисли, че нещастните татари, които се довеждат от Крим, така да се каже, за да населят отново страната, могат въобще някога да заместят успешно работливото население, на което безнаказано узурпират имотите. Тези хубави полета, които българинът е обработвал от векове и е превърнал в плодородни земи дори до върховете на планините, ще бъдат покрити само от бурени, както са трите четвърти от земите на Турция. Ние не сме говорили за открито изявяваната от молдовласите тенденция да не плащат повече трибута и да се обявят за независими по отношение на Турция, тъй като цял свят знае това и молдо-власите вече показаха, че знаят да постигат това, което искат. Накрай ние не сме говорили за общото незадоволство на сърбите поради отказа на Портата да задоволи справедливите искания на този народ, който иска само точното изпълнение на договорите и ферманите, които са били дадени на Сърбия. В тези фермани пише, че всички турци, установили се в Сърбия вън от крепостите, трябва да продадат своето имущество и да напуснат страната. Един срок от шест години даже бил даден, за да се улесни изгодна продажба за недвижимостите от

страна на турците, които трябваше да емигрират. И въпреки това ето вече 30 години са минали и не само че турците не са напуснали Сърбия, не само че не са продали имотите си, но Портата в крещящо противоречие със собствените си фермани е забранила изрично на всички турски поданици, живеещи в Сърбия, да продават недвижимостите си, така че дори някой турчин и да е имал действително намерение да се установи вън от Сърбия, това е станало невъзможно за него вследствие на тези произволни и тиранични мерки за едни, несправедливи и нелоялни за други, дразнещи и оскърбителни за всички.

И така, навсякъде основателни причини за недоволство, навсякъде справедливо разгневени духове, безсилни в нетърпението си; те искат чрез мерки, към които прибягва всеки народ, доведен до отчаяние, да сложат най-сетне край на този хаос от мизерия, на този дълъг спектакъл на сърцераздирателна болка, на отчаяние и оскотяване. Такава е ужасната картина, която представлява днес Турция. Турците го знаят също добре и даже по-добре от нас, но вместо да се натъжават, те изпитват само ярост и непрекъснато растяща омраза към християните, които те потискат по всички начини, като ги обвиняват, че са единствената причина за всички злини, които са сполетели империята.

Същевременно те са достатъчно хитри, тези мюсюлмани, за да прикриват своята ярост и отчаяние от очите на Европа; те се преструват, че не виждат нито една от опасностите, които заплашват империята с неизбежна разруха. „Оставете ни да действуваме – казват те на европейските сили, – оставете ни да действуваме и ние бързо ще сложим край на тези затруднения, които вие ни сочите като разяждащи рани, способни да ни унищожат."

Да, наистина Европа ги оставя да действуват, когато потискат, когато убиват, когато грабят и отдават на плячкосване цели области; нека Европа ги остави да действуват свободно, нека тя не им досажда с протести или да им пречи с интервенции, както при Геда, както в Сирия. Нека ги оставят да проведат една Вартоломеева нощ за приблизително 15-те милиона християни и те ще бъдат след това достатъчно силни да преодолеят всички пречки; ние ще видим след това да разцъфти златно време в тези области, оросени с кръвта на 15 милиона жертви и осеяни с техните кости.

И за съжаление Европа ги слуша и всъщност ги оставя да действуват. Нещо повече, една част от Европа дори ги подпомага, за да могат да извършат това масово убийство. Турците се чувстват твърде слаби в европейските си провинции, за да предприемат замислената Вартоломеева нощ, защото тази мисъл – нека сме убедени в това – се таи в сърцето на всеки мюсюлманин без изключение, ето защо те докарват от Крим неколкостотин хиляди татари, които настаняват в различни области на България на мястото на християните, които те задължават по един или друг начин да емигрират другаде.

От друга страна, наша кореспонденция от Виена, която може да бъде прочетена тук по-долу, ни известява, че австрийското „правителство е дало инструкции на губернатора на Далмация фелдмаршал-лейтенант барон Мамула строго да наблюдава границите на Черна гора и Херцеговина, „и в случай че, победени от турците, въстаниците биха мина-

ли тези граници, да ги отблъсват със сила". Това значи да ги отхвърлят към неприятеля. Тази заповед ни изглежда твърде варварска и много противна на човешкото право, за да можем да повярваме изцяло. Всичко, което фелдмаршал-лейтенантът може да направи, в случай че въстаниците преминат границите, е да ги обезоръжи и като съюзник на Турция да ги интернира на известно разстояние от турската територия. Както и да е, с тази заплаха и с корабите си, които обикалят по протежение на бреговете на Албания, Австрия става морално отговорна за избиванията, които няма да закъснеят да станат, ако Омер паша победи въстанието.

Що се касае до другите сили, ние само ще отбележим, че при подобни обстоятелства, когато се касае за избиване на цял народ, мълчанието е самото то вече съучастничество.

НАШ ВЪПРОС

Белград, 13 септември 1861 г.

Последните писма от Цариград ни известяват, че представителите един по един си отходили. Порта же никакво решение не е дала еще върху техните точки. Има много да се говори върху тия народни представители, но като хора недостойни що се показаха, оставяме ги настрани, само толкова казваме, че доде беше първата комисия, работа се вършеше по-народно, т. е. тии знаеха само едно народно всеобщо желание – независимо свещенство, и ведно с незаборавените свещеноначалници показаха се достойни за народното ни име. А откак се намесиха гладници и неопитни човеци в тази работа и поискаха някои си от свои си глави да вършат противонародни работи, а някои си по внушение других, станаха поругание на гръцката патрикана и сега един по един се измъкват и си отиват! Тии негли мислеха, че народът ще зяпне в техни уста и ще приемне всичко, щото тии извършат! Но то не излезе тъй, тии времена веке минали и за българския народ! Ето славни софийци как се отзивават и какъв пример показват на другите си мили братя. Нашът въпрос нищо друго не може го реши освен едно твърдо постоянство. Казали сме многажди, че В[исокая] порта не може да употреби никаква сила да наложи вероизповедни работи на един цял народ, тии времена минаха и за нея веке. Когато въобще българский народ не приема ни един от Фенер преводен владика и не дава една парица на тия светокрадци, какво ще сторят тии? Ето решението на въпроса ни. С един цял народ не се играе лесно. Глас народа, гнев божий!

А колко за Българските книжици, що иска редактор им и движещи го да мъдрува еще с точките си и да казва, че Дунавский лебед губил много пред народа с това си направление, ние оставяме сам народ да реши кое ще последова. Ето славните софийци, че незабавно си дадоха мнението общонародно, като протестуваха връх тая постъпка представителев. Тук не ще логика, коя киевский богослов иска! Върху тойзи наш въпрос логиката стои в сърцата на народа, кой веке никак не ще да признай фенерский патрик над себе си, а нито пък да има някакви си вероизповедни сношения с тия проклети фанариоти и с техни защитници. Стига толковеч-

но угнетение от страни того развратнаго духовенства. Стига толкова едно морно търпение. Ние сме народ, а не подлоги фенерски и московски. Под какво направление и под какво внушение се издават от няколко време насам Българските книжици, то е веке знайно от ония, кои следоват отблизо ход въпроса ни, а ако потрябва, ние сме готови да дадем и подробности върху сплетните, коих струваха и еще струват проведените от Руския синод агенти с торби жълтици, а именно днешний варненский консул г-н Рачински, познат добре за някакви си поведения, за коих е срам человеку да ги помисли, а камо ли да ги пише!

КОРЕСПОНДЕНЦИЯ ДУНАВСКАГО ЛЕБЕДА

Белград, 13 септември 1861 г.

През тия дни стигна в редакцията ни едно писмо, означено с букви Л. Р.[40] и адресовано от Ибраил, под дата 2 септ., с един приключен в него къс превод от една из многочислените драми Шилерови, на име „Wilhelm Tell".

Редакцията не остави без внимание нито писмото, нито пък превода и се много зарадва, като прочете едното и другото. Но понеже честният преводител изявява в скромното си писмо желание да знай ще ли бъде напечатан неговий труд, или не, то и редакцията струва си труд да отговори на господство му следующее: 1. По писмото, по избраната тема и по достойнството на превода може се заключи, че преводителят е млад человек, но това нищо: всекий добросъвестен труд похвален и блазе на всеки млад българин, който с душевна горещина и искреност приема на сърце всичко онова, що може да се отнесе към народната ни полза или интерес. Человек нравствено живей само тогава, кога мисли и привежда мислите си в деятелност, кога упражнява дарбите си в добро, с едно слово: кога се стреми към обществената полза. 2. Драмата се види като превод от превод, но не може се позна именно от какъв език, за да се проследи и поправи в нея по нещо, где е необходимо. 3. Колкото за напечатание, редакцията с по на драго сърце би сторила това, ако би честният преводител положил един нов труд да преведе прекрасната си тема от оригинала, т. е. от немския език, „понеже мисли, че на такъв начин тя ще бъде много по-полезна, защо ще съхрани всичките си красоти поетически, сила и вярност превода. Редакцията притуря към това, че под едно подобно условие, като има в предмета си не само политически статии и новини, но и да способствува сегиз-тогиз да се развиват естетическите чувства в читателите, приела би с радост и печатала би и всякакви други преводи.

Всичко това да не смути или огорчи честния преводител, но да му даде нови сили да се труди с по-голяма ревност за онова, което, види се, той съзнал в душа си.

БЪЛГАРИЯ

Белград, 22 септември 1861 г.

Известията, коих получаваме от разни места Българии, от ден на ден по-лошави дохождат. Българский народ и въобще всички християни, подани Турции, достигли са в едно твърде жалостно положение, кое не ще забави да ги хвърли в една крайна отчайност. Разбойничествата от ден на ден се умножават и взимат един обширен ход, като че са тъй настанени от самото правителство. Новото насилствено даждие, прменението на каймета, разплакало е бедните сиромаси, неимеящи отде да дадат сребро и злато, и турските тъмници почват да се пълнят от бедна рая! Фенерските владици със заповеди Портини в ръце беснеят дотолкова по някои си места Българии, щото със сегмени ходят и карат вързани человеци, че не щели да им платят владишки различни митове. Най-после многи странни агенти се ползуват от това бедно положение българ и под наложени имена на филолози, археолози и богословци вмъкват се между простодушните селци и ги лъстят с пари и мечтайни обещания да оставят завсегда бащино си мило огнище и да се преселят в пусти места!

Един от тях агенти е и познатий интригант върху българский свещен въпрос г-н Рачински, человек развратнаго поведения. Той е успял в Одринска област да примами на това народоубийствено преселение 10–15 села, от коих някои си са веке тръгнали да идат да се заробят тии и децата им вечно. От всичките лошавини и злини това е най-голямо за българскú беден народ, защото му се разорява милото отечество и разтлейва народността! Западна Европа гледа хладнокръвно и нищо не ще да знай от всичко това, що се върши пред очи ѝ и кое може да има твърде зли следствия... Всичките нейни великолепни обещания и покровителства на християните в Турско не са друго нищо освен особна цел: католиците искат да привлекат българите в католицизма, а русите да поддържат фанариотизма. Народа же, с всичка си бедност и немощ, решил се е да постоянствува твърдо да добие исторически си религиозни права съобразно с хатихумаюна, за кого бедний народ все мечтае, че ще се положи в действие. Време же най-после ще покаже до какъв степен ще достигнат тейзи крайности и какъв конец ще вземат и дали дипломатское перо ще има тогава време да ги решава във великолепни и разкошно настлани стаи и столове. Ето и особни някои си дописки върху разбойничествата турски.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Белград, 22 септември 1861 г.

Черна гора от ден на ден повеч занимава европейская дипломация, защото в нейното движение стои закачен Възточний въпрос, толкози страшен за Западна Европа! Италианский въпрос засега почива временно и готови се да избухне еще по-страшен отнапред, като Везувская огнедишна гора, и да наводни и погълне с огнените си талази все, що е пред него изложено. В предидущий брой обнародовахме една особна дописка Дунавскаго лебеда от Виена

(на французки), в коя дописник ни казваше какви мерки е взел виенский кабинет относително на черногорския работи и доколко се он интересува за тях, т. е. повеление се беше дало военному управителю Далмации фелдмаршалу барону Мамула да обърне всичко си внимание върху военния постъпки Омер пашови, а именно: а) да съсредоточи всичките си сили на границите, де най-много ще се извършат сраженията, и да заварди всичките погранични вървища, а в случай да отбие със сила, ако възбудивши се ищат да ги преминат. Цел же на тая осторожност е да се тии някак си не съединят с австрийските славяни. Притом реченний управител беше добил и заповед да има и тайни сношения с главний команда на турското войнство, за да знай добре всичките движения въздвигших се християн; б) да заварди добре морските крайбрежия да не би някак си от страни Италии да доде някоя си помощ, а особито маджарски регимент под команда генераля Тира и Клапка, при том са се дали заповеди о тому и по разни станции Адриатическаго моря и много параходи и кораби военни са се разпоредили за тая цел. А сега се известяваме от тазинеделешна си от Виена дописка, която горе обнародоваме, че нови заповеди са се дали същому управителю барону Мамули да се постарай дано някак си примири черногорци с турци. А според други известия и комисарите на другите сили се трудили да докарат работа в примирие и на Цетина (столица черногорска) щяло да стане една конференция о тому. Това всичко се труди европейская дипломация с примирителен начин да утиши, защото види, че тая борба ще докара големи приплетки в цяла Европа. И действително що могат да сторят 30 000, положим и 50 000 турци

срещу храбри черногорци, кои са решени всички да измрат за милата си свобода. А граховская битка стои еще пред очи им, коя ги прослави по цял свят и европейский учен свят ги прогласи за истинни ариански потомци.

Турската политика колкото благоволна се провъзгласи по Европа от възлезванието на престола султан Абдул Азиса, толкова повеч неприятни гласове почнаха да се слушат в европейската преса от няколко дни насам. Всичко наопако отива! Старата фанатическа партия чака с опулени очи да се въведе пак еничерлък и да коли и съблача гяурите. Новата зовима партия почна да не се слуша твърде и да не знай веке как да удържи сношения си с Европа. Казват, че султан Абдул Азис не бил задоволен от Парижкия договор (!) и искало му се да вземе други път, но за това му трябват много пари, войнство по сухо и на море и добри команданти!...

ЗАБЕЛЕЖКА

Белград, 22 септември 1861 г.

И други път сме говорили, че славните софийци се показаха най-добри и най-похвални българи в предприятието на свещения ни въпрос. Тяхното име ще остане безсмъртно в нашата нова история, в коя несъмнено ще се начертай тойзи въпрос като предшественик на българската славна бъдъщност. Но за жалост гледаме търновските жители да отиват съвсем противоположно. Търново, велико Търново! Вместо да бъдеш пример на другите градове в

доброто, ти еще даваш повод съблазни и разорения предприятия ни. Тамо се появяват предатели и кои еще? Проведените за народни представители в Цариград! Тамошний народ, устрашен от трима-четирима гъркомани, търпи еще фенерския кючек Глигоря, пуща го из епархията да съблача народа и да кара человеци железовързани, че нямали да му платят владишките му мирии! А сега, както се известяваме от двама пътници, тии злобни гъркомани изпратили человек в Цариград до Патриаршията фенерска да біркат против предприятието народно! Отзовающе се на цяла Търновска област, отправяме глас си към ония българи, в сърцата на които е остало еще някоя си искрица любородности, и призоваваме ги в име народа и в име на ония славни стародревни възпоминания, кои лежат пред очите им, в търновските развалини, да дадат веке край на такова едно противонародно поведение и да изгонят измежду си такива ръжди гъркомани, предатели отечества! Това е срам за тях, срам за цял народ, да се търпят еще такива человеци, кои препятствуват на народното ни свято предприятие. Нека вземат за пример славните софийци и да узнаят, че против цяла една област, единодушно съгласна и постоянна, трима-четирима гъркомани нищо не могат направи!...

ЙЕЗУИТСКИЯ ОРГАН

Белград, 22 септември 1861 г.

От няколко време насам йезуитская подлога твърде много се зацапва с всякакви гнусоти. А в 13. си брой иска да мъдрува и нещо си по йезуитски, като мисли, че ще го тъй хитро прекара. Там видим и особен член под заглавие: „Представителите осъдени от Дунавският лебед". Съчинител, като навожда няколко си реда от Дун. леб[ед], обърта се после с един хитролукав йезуитски отзив и казва: „Едно нещо, което Дунавският лебед си допуща за укор на униятите, заслужва да се повдигне. При толкова униятски предатели, дума той, може ли оста нещо тайно. Дунавският лебед ще ни каже, без съмнение, ако е чистосърдечен, дали е предателство от страна на униятите да турят наяве, че представителите работят с русите? Дали е предателство да покажат на народа ямата, в която го водят, и че независимата йерархия не ще е друга освен едно руско установление, единствено за русите? Ако то е предателство, днес като Дунавският лебед припознава и потвърдява същото, става ли и той предател?"

Това всичко йезуитско мъдруване прилича на следната пословица: Свиня рови, вятър вей! Нека разясним подробно тая хитролукава йезуитска мъдрост:

Дунавский лебед обнародова върху представителите при другите и следное: че някои си руски агенти се помесиха в народний ни въпрос, което представителите трябваше да отбягват да не хвърлят народа ни в подозрение пред Портата, защото из начала еще появления того въпроса непри-

ятелите български, фанариоти и йезуити, все това разпространяваха и гуждаха за най-голямо прекословие, че уж тойзи въпрос бил се подвижил от русите и за тяхна цел, и това мнение се разпространи и по Западна Европа чрез йезуитските най-паче органи; това всякоги е писала и пише още и йезуитската отрепка. Но всеки, който се е занимавал с тойзи наш въпрос отблизо и е прочитал всичко, що е писано досега за възбуждения му, знай твърде добре, че Русия не само не е подвижила тойзи въпрос, но още из начала появления му показа се най-голям неприятел на това българско спасително дело и тя наймного противодейстувува чрез агентите си в Цариград да не сполучат българите да се отделят от гръцката духовна власт, но да останат покорни и раби фенерскому патрику. Защото нейната политика е да се уварди status quo православия в лице греческаго патрика. Това като е тъй, всяк нека съди с какъв цел е разпространила и ще разпространява йезуитската подлога такива клевети върху българския народ. Целта не е друго, освен да се подбудят западните сили да не оставят Портата да потвърди българом политически независимата им йерархия, коя са си имали преди един век, и тъй, като ги докарат в едно отчаяние, да ги направят подлоги на папищаството! Защото най-главната точка, коя пазят и следоват западните на Възток, е да унищожат съвсем руското влияние, което, мислят тии, произходило от православието. Йезуитската подлога казва и в тойзи си член, че независима йерархия за българите не било друго освен едно руско установение, единствено за русите (!). С какви доказателства може доказа, че то е тъй? Ако предложи православието, от това няма никакъв аргумент, защото имаме и друга славянска независима православна йерархия в Австрия и поради това православие тя никак не е руско установление, нито единствено за русите!

Дунавският лебед, казва, припознава и потвърдява същото – каква същност могат има писаните в Дунавский лебед с онова, що е избълвала като от пъкления ядница досега йезуитската подлога върху бедния ни народ? Тя от начала появления си почна да хули прадедната ни свята вяра и да представя папищашката, да цепи народа ни и да го клевети явно пред правителството, че той в това си искане за независимо свещеноначалничество нямал уж друго намерение, но като го добие, да се дигне против турското правителство! Не явиха ли се такива клевети и предателства в мръсните ѝ страници уж като дописи от Габрово и после се преведоха и в „Courrier d'Orient" на французки. Какво по-черно предателство може да бъде от това за народа ни? Не това ли предателство направи П. Р. Славейкова да пише обширно против тая йезуитска сган и да ѝ докаже всичката ѝ злоба, ако и той отпърво да е бил съгласен с тях! Не протестувваха ли габровци противо тия лъжовни и в Санбенедетское теке изковани дописки? Йезуитската подлога оставила ли е някое си честно лице да го не нападне с най-безстидни и най-мръсни клевети, като забра от свещеноначалници ни, коих цял народ си избра, и достигна до най-последний българин? Такова е било и досега нейното занятие, както всекому е добре познато. Дунавский лебед от начала появления си освен обнародованието на толкова полезни работи за съвременната ни история следова и ще следова да съветова българите да си не оставят прадядната вя-

ра, защото ще се унижат пред цял свят; да отбягват йезуитите и да не стават папищашка подлога, защото ще се ругае цял свят с тях за такава една постъпка в днешний век и ще ги сравни с африканските и отентотските диваци!

Но, основающе се на историческите си святи права, да постоянствуват единодушно всички с братска любов, да ищат независимо си свещеноначалничество и да не приемат никак веке фенерское злобно духовенство, като го един път завсегда отхвърлиха тържествено. Най-после да обозрат добре временните настоящи обстоятелства, да видят наоколо си и другите народи що вършат и да се покажат и тии веке, че са народ потомци на славни праотци и проч. Кой убо е сега народен предател? Нека съди цял български народ, не само днешний, но и негово потомство, и нека той реши дали имаме право да назоваваме черни предатели и клеветници народни тия отчаяни отстъпници.

Ние досега обнародовахме няколко пъти, че тяхна сган се състои от четирма отчаяни мюхлюзи, калпазани, батакчии и шарлатани; ето сега и самий им орган в 13. си брой явява, че тии славни униятски главатари били изяли пари и правили разногласия и предателства в униятската им община и щели сега да ги пъдят. Но смешното е, що поменуват община и еснафи. Като се изключат четирмата им главатара, общината им не остава друго освен санбенедетските дервиши, а реч еснафи прилича на ония мечтайни милиони покатоличени българи, коих бяха обнародовали в разни европейски вестници, когато соколский юнак беше отишел в Рим при светия им отец да му целуне петите! Най-напред безумний Цанков тумкаше йезуитский празен тъпан, сега черний йезуитин Ваклидов свири тяхната бурия. Беднаго Цанкова веке го не почитат – ихтибар ташмът! Карат го на съд и ищат не зная що от него. Ето това е унията, това е Патриаршията им в Галата, това е българский народ, кого тии искаха да представят! Който ще оттук нататък, нека ги слуша и нека вярва онова, що пишат в отрепката си!

ОБЗОР НА ВЪЗТОК

Белград, 3 октомври 1861 г.

Турското царство в Европа е наблизо да подпадне в едно всеобщо безвластие. Днешните времена твърде малка разлика имат от кърджалийските и яничерството е на път пак да се въведе!

В кърджалийските времена султанската власт беше достигнала като една сянка и само в харема се слушаше! Днес султанските заповеди и фермани нигде не се слушат и както в тях времена са се появили навсякъде разбойнически чети, и сега се явяват същии, предвождаеми от знамените турски бейове!

В градищата се убиват хора, насиля се честта на бедните християни пред очите на управителите султански. Пътищата са навсякъде затворени от разбойников и не смее нити селянин, нити търговец да идат по работа си. Остава сега да се яви някой си Пазвантоглу и да съсредоточи всичките тия разбойнически чети в едно и да се провъзгласи независим от султана! Старата еничерска пар-

тия на това клони и мъчи се дотамо да докара работата! А на бедната рая не остава друга някоя си надежда, освен да се въоръжи и тя и да брани сама имот, чест и живот си, както е сторила в кърджалийските страшни времена, та е забранила себе си и обезпечила и султанова власт. Това го знаят твърде добре реформаторите турци, че раята им заслужи твърде много в тях кърджалийски времена и без нейната помощ турското царство еще тогава би паднало.

Ето сега и други рани за турското царство, рани неизцелими и смъртоносни. При Ерцеговското въстание дигат се против султанската власт и ратоборците албанези, кои никак еще не могат да се склонят на въвождаемая в Турско реформа. Какъв конец ще вземат всичките тейзи размирици в Турско, всеки може да провиди отсега. Едно всеобщо въстание е неизбежно и тогава веке Европа ще решава всичко!

Колкото за раята, няма друго спасение, както и по-горе рекохме, освен сама да брани себе, и то е един най-свят и най-общий закон, когато се напада человек на имотът, на честта и на живота, да се брани сам, както може, защото не му остава друго по-свято нещо на света. А когато един народ достигне дотамо, всеки ще го оправдае, ще покаже съчувствието си към него и в случай нужди ще му помогне!

ЛУДОСТТА ЗА ПРЕСЕЛЕНИЕТО В РУСИЯ

Белград, 3 октомври 1861 г.

От разни места Българии получихме писма, че някои си българи като пощръклели тичат и искат да се преселят в Русия! Ние това преселение го назоваваме една лудост от най-големите лудости, коя ще им принесе разорение и убийство и ето защо: ако тии бедни българи бяха ходили в Русия и бяха видяли тях омразни пустини, в кои ще ги насели руското правителство, ако тии несмисленици бяха живели в Русия и биха видели какъв живот живеят тамошните селци, мужици назоваеми от благородните, т. е. всякога с кнут по гърба, без училища, без свобода да търгуват, без педя своя земя и всичко, що работят, да бъде за господаря, кой ще ги притежава, ако, казваме, тии бяха знаели всичко това, то уверени сме, че ни един от тях не би даже и помислил да иде в такова едно място да се зароби жив той и бедните му дечица! Но сега тии, без да знаят нищо от това, като се движат на това преселение като едни говеда, кога пощръклеят, то ще каже, че са луди человеци, иначе не биха правили такова едно движение.

Но тии ще кажат: „Руските консули, хората им и нашите попове казват, че тамо имало хубава земя, шуми и гори, води текущи и зелени ливади; царът ще ни даде пари да си направим къщи, да си купим волове и ще бъдем негови синове!“ Ох, тежко ви и горко ви, окаяни клетници! Защо не попитате татарите от каква хубост са оставили тях пустини? Я погледайте ги в какво състояние се нахож-

дат, бедните! Турци, мюсюлмани, като срещнат един българин, снемат си калпака и треперят като виновници, защото мислят, че е някой помешчик – спахия! Това всичко е следствие на кнута!...

Но ще кажете: „Тии са турци, а ние сме християни, нас не ще ни държи Русия, както е държала тях!" Ако бяхте видели руските селски мужици, ще ги намерите сто пъти в по-зло състояние от татарите. Защото татарите имаха и нещо си привилегии, ами горките мужици! Те са роби и притежание на помешчиките (спахиите), кои ги продават като овце и говеда, когато им скимне! Руските консули, хората им и вашите дебелоглави попове, кои ви лъжат с такива големи лъжи, тии всички са подкупени и правят това за своята си полза, да им се покачат ордени и ограбят пари! Що сте вие Русии, о, безумници! Дали сте ѝ вуйкови или лелини синове, та да ви вика тъй и да ви даде пари и не зная що? Защо сте такива луди? Тя, както и всяка друга като нея държава, иска да ви пресели в земята си, да ви направи поданици си, да ѝ работите и плащате, да ѝ давате синовете си войни (аскер), да ходят да мрат за нея! С една реч, тя ви преселва за ползата си, а не, че иска да ви направи някое си добро или милост, както ви лъжат подкупниците ѝ, кои се скитат между ви и ви лъстят и мамят като овце, кога ще ги вкарат в кошарата да ги издоят или остригат. А тук трябва еще да знайте, че не е само доене и стрижене, но еще и клане. И ето как: вие, като се преселите от тия предели, в които сте се родили и отрасли и си промените въздуха и водата, догде идете дотамо, само из пътя ще измрат половината ви. А като идете тамо, в тях омразни пустини, доде се привикнете на него тежък въздух и на

нея горчива и блюдкава вода, бог знай що ще остане от вас. Първо ще изпозакопаете милите си и хубавите си дечица, а после вие, старите омразници, ще си плачете дните, догето и вас един по един изпозакопаят без време!

Ето в какво ще ви хвърли вашата лудост, коя е влязла под кожите ви да се преселвате в пуста Русия! Не мислете, че това, що ви се казва, не е тъй. Размислете се сами малко по-зреличко и ще видите, че ви говорим истината. Вие, що се занимавате с овни и говеда, знаете твърде добре, че и тях, кога ги премести человек от един предел на други, от една вода на друга, и тии се разболяват, чамят се по няколко си дни и доде причамят, изпукват толкова от тях; а человек е несравнено по-нежен от овци и говеда и следователно, кога си премести месторождението и се отдалечи в далечни пустини, страдай повеч и умира.

Но ще кажете: „Ние не можем веке да търпим тукашните насилия, кои от ден на ден се умножават." Дали е умно нещо человек да остави бащиното си мило огнище, хубавата си плодовита земя, бащини си и дедови си гробове и да бяга далеч, че го били утеснили. То само дивеча по горите бяга от гнездата си, кога види или подуши ловците, а человек е роден с разум да брани притежание си, както може. Ние ви питаме, о, окаяници! Как са търпели и можели да уварднят бащиното си огнище дедите ви и бащите ви в толкова векове под най-тежки угнетения? Знаете ли вие преди петдесет години какво е било по България? Попитайте старците да ви кажат и ще се известите, че днешните времена са като едно цвете при тях!

Ви от стопани хора, що сте днес, искате да

станете роби. Оставяте си къщите, лозята, нивята, хубавите градини и зелените ливади и отивате да живеете в подземни колиби (бордеи) и под черги като циганите, що се скитат еще по някои си места в България! Отивате в диви и омразни пустини, дето нито трънка дръвце ще видите!...

Трябва да знайте еще, че като влезете веднаж в Русия, веке е свършено с вас! Никоги не можете се освободи оттамо веке. Пример имаме еще отсега: някои си от видинските българи, които се излъгаха първи, бедните, та отидоха в Русия, като видели тях страшни пустини и такава една голота, поискали, клетите, да се завърнат, но не ги пустиха и тъй окаяни ту ще си плачат черните дни тамо!

КИЕВСКИЙ БОГОСЛОВ

Белград, 3 октомври 1861 г.

Едно време покойний Априлов се провикваше в Одеса, че от Габровските колиби произтекло и щяло да произтече просвещението в България, защото в Габрово се било отворило едно взаимно училище. А сега от няколко време насам г-н Бурмов, ученик на Киевската семинария, иска и се напряга като жаба на бързей да се покаже богослов, филолог, голям критик, а най-чудно е еще, политик и дипломат в народний ни въпрос. Че госп. Бурмов не е богослов в права смисъл, както са богословците в свободна Гърция и в Западна Европа, стига да си поспомним, че той не е учил ни логика, ни философия, защото тии науки са изгонени от Русия, както е всекиму познато. От изкуствени же науки ако е учил нещо си, то не е друго освен ония предмети, кои не дават съблазън на чудесата. Неговото убо богословие се състои в изучението на типика на сто и десеттях киевски светци, на Пасхалията и на извънестествените чудеса, върху коих никакво мъдруване и разсъждане не се допуща. Г-на Бурмова, ако го попита някой си: възможно ли е от Киев да иде человек срещу възкресение в Йерусалим да слуша тамо служба божия и пак да се завърне в Киев и да свари еще божата служба? Той ще каже, че е възможно, и ще наведе за пример едного праведнаго инока, кой уж действително е ходил за едно такова малко разстояние от Киев в Йерусалим и обратно, като имал за фърковат кон под себе си дявола!... Той ще прибави еще, че на връщане, като тичал много бързо дяволът по Средиземното море, кюляфът на калугерица паднал в морето и той му рекъл да се позапре да си вземе кюляфа, но он му отговорил: не, отче святий, ще закъснейме да се върнем навреме! И тъй, калугерица се върнал без кюляф в Киев. Това е записано в Киевските чудеса, по подражание на оная легенда, коя са гръцките калугери писали, че св. Василий от Кесария ходил не зная за колко часа до Йерусалим, като възседнал дявола!

Г-н Бурмов е от тейзи богословци, който иска да го узнай, нека се разговори с него. А колко за филолог и критик, то и не трябва такова славно име нито да се спомене за него. То е много далеч от него! Нека читателите на Книжиците му не гледат, що он често пише реч логика, критика, история и проч. – той само знай да ги напише, а друго нищо! То не е калугерски борш, каша и квас да им се подпър-

жи и да се по-дебело (доде му попукат уши) насъбра! Да кажем, че ги е научил в Габрово, откакто се е завърнал от Киев, то ще бъде много смешно! В Габрово такваз наука не се продава. Ако ли бъде подейс-твувал някой добър дух на него, то друга работа... При всичко това г. Бурмов има в себе си и една калугерска злоба. Той казва, че еще в миналата година бил направил няколко бележки в 17. бр. на Бълг. книжици връх съчинението „Няколко речи о Асеню Първому..." и че в тия бележки той нарочно гледал да ослаби израженията на недостатките на това съчинение! А сега, като никак не му е то предмет, започва да ги стяга! Ако то съчинение е имало недостатки миналата година и ако г-н Бурмов е беззлобен человек, то он не е трябвало пред народа да отслабва нарочно израженията си, ами да каже онова, що е истина! Но що може да каже един киевски богослов за филологическо съчинение? Ние и тогава му отговорихме в 5. бр. Дунавск[аго] лебеда, и сега пак му туряме под носа същий отговор относително за това съчинение. А колкото за политиката и дипломатиката, той сега ги учи и има надежда да се изучи, той е еще млад!...

СПОРЕД „ЦАРИГРАДСКИ ВЕСТНИК"...

Белград, 10 октомври 1861 г.

Според „Цариградски вестник" г. Найден Геров от Копривщица, руски агентин в Пловдив, се украсил с императорски орден Св. Станислава трета степен. Г. Найден трябва да е направил големи услуги Русии, а особито в последното си в Цариград пътешествие!

Видинската пиеница Йошев, за коя по-горе говорихме, и тя е украсена с два руски ордена и кога ги закачи, не си снема ръката от тях да ги пипа и да им се радва. Не знайме в коя битка и за какви подвиги ги е добил. А сега за тия услуги във видинското преселение, несъмнено, че ще му покачат някоя си друга капкалка, коя, колчем го удари по гърдите, ще му напомня Каракудиновите праведни речи![41]...

Ей, братя мили българи! Събудете се веке от дълбокий сън! Доста сте спали и дремали! Време е веке да опознайте приятелите и неприятелите си! Стига се веке мамели от такива ничтожни человеци, кои се скитат помежду ви и копаят разорението на милото ни отечество. Гонете ги изпомежду си като черни народни предатели, кои за един орден и за малко сребро предават и баща си!

Ние и други път сме ви писали и казвали, че преселението за вас е смърт, за чедата ви убийство, а за отечеството ни разорение. Видите какви гласове дохождат от ония наши окаяни братя, кои са се излъгали да отидат в тях диви и омразни татарски пустини! Сетното покаяние не ще ви бъде в полза и колко да плачете и викате оттамо, никой не ще бъде в състояние да ви помогне и утеши, нито самата смърт, защото подир смъртта ви ще ви проклинят и провалят онейзи злочестници, кои ще останат подир вас заробени в тях пустини!

Седете си на милото отечество и вашето състояние от ден на ден е в път да се одобри!...

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Белград, 10 октомври 1861 г.

Две главни и важни работи могат се забележи в хода на днешната европейска политика, коих Наполеон III се потруди да въведе, а Англия отчасти се показа, че е благосклонна да ги поддържи. Първо е: право народов, а второ е: право невмешателства. За първое Наполеон се показа с въоръжна ръка в Италия, а за второе се работи дипломатским пътем. Сега видим тая политика да се простира и в черногорски и херцеговски работи, т. е. великите сили, а особито Франца, решават, че никоя сила не трябва да се намеси в техните с турци работи, но да ги оставят сами да се разправят, както могат.

Това е твърде полезно и добро за черногорци и херцеговци, защото тии, ако никоя сила не помогне Турции, сами са в състояние да отбранят себе си от угнетателев и да добият историческите народни права, коих са имали, т. е. съвършената си независимост.

На това право народов и право невмешателства всичките угнетени народи не щат забави да се впустят в бой с мъчителите си и самодържавното право малко по малко ще се изгуби съвсем, както изчезна в по-голямая част Италии и ще изчезне скоро и в осталая ѝ част, де еще свободи хоругва не е възтържествувала.

Една от най-человеколюбивите и най-святи длъжности на света е да се помага по-слабому, а особито кога той е онеправдан и мъчен зверски от губителев. Варварский век веке замина и сега человещината в Европа се слави, че е достигнала в един твърде висок степен образования си, щото неприлично и недостойно би било за нея да се търпят еще безчеловечни и зверски постъпки, изпълняеми над милиони человеци, и де еще? В сред Европа! Тая европейска постъпка, ако и да не е явна помощ за угнетените народи, обаче ход ѝ е той и цел тамо отива. Разумява се, че когато Европа види един народ да се бори юнашки с угнетителите си за святите си права, свобода и че е достоен за нея, а угнетителите му са наблизо да го съкрушат, тогава няма съмнение, че тя не ще допусти такава една неправда, но ще помогне по-слабому, както стори с гърците, кога се биеха за независимост си.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Белград, 25 октомври 1861 г.

Преди няколко време европейските вестници бяха говорили за едно спогаждане Италии с Австрия, да ѝ се отстъпи на мирен начин Венеция, а Австрии да се дадат няколко си турски провинции васали и поданни, а именно Черна гора, Ерцеговина, Босна и Сръбското княжество. Сега пак се възбужда тойзи въпрос в европейските вестници и говорят някои си от тях, че уж от Франца се е проводило едно лице да се уговори с виенския кабинет върху това. Някои си же мъдруват даже, че Австрия никак не щяла да се съгласи на това и че без бой не ще нищо отстъпи Италии. Ние, принадлежащи на оних народи, с кои европейска преса си допуща тъй лесно да разполага и ище да ги дава тому и оному, не мо-

жем да премълчим да не ѝ кажем нещо си върху това: от стола на писарницата си дипломатите твърде лесно решават и разполагат със света, но кога доде работа решения им да се положат в действия, всякога почти излезва наопаки.

Никой не може да откаже, че тии народи, с кои тии ищат да разполагат като със свое притежание, без да ги питат, не са днес, нито са били някога нихно притежание. Но, напротив, някои си от тях от века са си опазили независимост с най-скъпоценни жертви, както са храбри черногорци, а други, кои са били изгубили свобода си, придобили са я наново от мъчителев с неизказано си юнашство и днес я имат, както са сърбите в княжеството си. Трети са ерцеговците, кои, сами уединени, без да им помогне някой си, толкова време се борят за мила свобода и за сладка независимост и показаха, че са достойни да я добият! Сега се питат господа дипломати, кои разпространяват такива планове, щат ли такива народи търпя да разполага с тях дипломатское мършаво перо и да ги дава тому или ному, доде тии имат острата сабя в ръце и знаят да мрат за свобода и отечество? А на тях народи ние казваме: да обърнат внимание си върху това и да видят и опознаят веке явно що им мислят приятелите им, человеколюбиви и образовани европейци! Нека се събудят веке от омаятелний сън на тая европейска политика и да свършат по-скоре с угнетителите си! Най-сходната и най-умната политика днес за тях е тии сами да решат въпроса си и сами да разполагат в отечеството си. Трябва всичките да се съсредоточат в едно и един път като се усилят, няма никой веке да разполага с тях по воля си. Никаква политика веке не ще ги държи с вързани ръце, нито ще може да им налага интересите си, както е било досега.

В[исокая] порта решила да даде ноти на великите сили за сръбските работи. Това е знак на нейната слабост, коя си тя сама признава, че не е в състояние сама да извърши нещо си със сърбите, но прибягва при силите да приплете работите чрез турколюбците, както върши и с влахо-богданските работи!

ЗАБЕЛЕЖКА

Белград, 7 ноември 1861 г.

Търновци, сумесяйте се! Доста бивайте поругание пред другите българи! Напомнете си, че сѐ между вас се явяват такива противонародни постъпки, да търпите еще развратника между си и в митрополията! Недейте обезчестя славното име, кое недостойно днес носите!...

СМЪРТ И ПОГРЕБЕНИЕ НА УНИЯТА В БЪЛГАРИЯ

Белград, 7 ноември 1861 г.

Отколе не сме говорили за йезуитската зараза, коя папищащите ищаха да въведат и в наше мило отечество. Причина на това мълчание беше, че нямаше веке що да се говори! Йезуитската брадва

удари на камък в България! Покойний дядо Йосиф даде смъртоносен удар на тая сбирщина, като стана и той бедний жертва, далеч от месторождение си, между чужди хора немил и недраг! Подир дяда Йосифа умира в тъмница затворен Николчо Евтимов от Габрово, най-деятелний орган на тая пропаганда. Миркович зарязва и уния, и йезуити и отива в Бесарабските български колонии в Молдава да стане лекар в Болград. Ваклидов, редактор на лъжовния им вестник, кого издаваха на български в Сан Бенедето, зарязва редакторство и дохожда в Браила с препоръчителни писма до браилските родолюбци българи да му намерят някоя си работа да може да живее. Най-после остава Цанков, пусти Цанков! И той, горкият, приема да стане негде си в България даскал и ето го и него в Трявна да постъпи в това звание. Сега в Сан Бенедето остават си пак йезуитските дервиши самички!... Ето българска уния на какво зло налетя! Българските глави истина, че били корави. Не вземат нито от обещания, нито от папски благослови, нито от индулгенции, нито от пашапорти за в рая: лошави хора! Не щат и в рая да влязат!

Нямаме никакво съмнение, че тейзи наши братя българи, разбравши злото, в което можеше да попадне милий ни народ с вероизповедний раздор, нямаме, казваме, някакво съмнение, че тии са се от все сърце веке оставили от йезуитските планове и че оттук нататък ще бъдат истинни родолюбци българи и ще се трудят за в полза беднаго ни народа, а най-паче сега, като с преселението искат неприятелите ни да го разорят съвсем. Дано най-после нашето несъмнение излезе основно!

НАЙ-НОВИ ИЗВЕСТИЯ

Белград, 14 ноември 1861 г.

В един брой вестника си явихме, че няколко турски села са се възбунтували в Босна против султанская власт. Сега според „Ост унд Вест“ това побунение се разпространявало и турците от Крайна, помежду Улма и Клокот при австрийската граница, имали план да ударят царската войска из заде. Тии са се дигнали на оръжие и искат да се възстанови онова, що е било преди Танзимат, т. е. да не плащат никакво даждие, но да живеят по еничерски. Един турски посланик е бил при тях да ги примири, но тии му са дали най-лошави отговори. Мисли се, че всички бошнашки турци ще се съединят в това възбунение.

ЗАБЕЛЕЖКА

Белград, 14 ноември 1861 г.

Нам е познат добре настоящий игумен[42], че не е съвсем чист от гърколудие, но мислехме, че в тез времена е изменил тойзи си ръждив дух! А колкото за руската зараза, що се е въвела в тая наша народна светиня Рилский монастир, то ние сме от добри източници известени, че русите отдавно са ударили око на него да го усвоят и даже имаха един план да го купят... Тии мислеха да го направят гнездо на духовната си пропаганда, коя е едно с политическата им, и на тойзи начин да разиграват беднаго ни

народа, както си щат! За тая цел са се проводили и няколко си тисящи рубли чрез едного им тайнаго агента преди няколко си време. Но сега, като изли- за работа наяве, българский народ трябва да си отвори очи добре и да вземе нужните мерки, да изпъди тях зарази оттамо, защото тая светиня, освен като е една-едничка стара драгоценна остатка, тя е народна, а не калугерска. Народа, когато ще, може да изпъди такива злодейци оттамо и да намести человеци с благоговейност и с народно българско сърце. Никой не може да усвои това общонародно българско свято притежание и да разполага с него по воля си! Нека убо българите вземат мерките си по-скоро, като им се яви това нещо. Ако стане потреба, ние сме готови да дадем и по-обширни разяснения какви интриги са се правили досега от руските агенти да усвоят това наше българско свято място.

ИЗГЛЕД НА ВЪЗТОК. СПЛЕТНИ, УПОТРЕБЛЕНИ ОТ РУСКИТЕ КОНСУЛИ И АГЕНТИ ЗА ПРЕСЕЛЕНИЕТО БЪЛГАР В РУСИЯ

Белград, 21 ноември 1861 г.

В проминалий брой вестника си обнародовахме един телеграм н[егову] вис[очеству] Аали паша върху преселението българ в Русия и направихме няколко си забележки, че самая В[исокая] порта, договоривша се предварително с Русия, побуждавала и усърчавала е това пагубно за народа ни преселение. Ето още няколко си доказателства върху това:

Руските консули по България, а именно варненский познат български неприятел Рачински, дават свободно руски пашапорти на някои си отчаяни и безчестни люде, българи по имени, кои със силата на тях пашапорти се скитат свободно и без никакво препятствие по разни места Българии и лъстят някои си простодушни по селата българи, а особено безкнижници попове, даскали и чорбаджии да се подписват на прошения, направени и приготвени от руските консули, уж че тии българи били желали да се преселят в Русия! На тойзи начин, като съберат тии подкупници и народни предатели по няколко си подписи и направят еще и лъжливи уж обществени печати, снабдени с разноски и с писма от консулите, отиват в Одеса и представят се генералу Стремоухову (кой е нарочно отдавно еще проведен тамо с няколко си високопоставени чиновници да работи на това преселение) като българскu от народна страна проведени пълномощни. Такива с интриги направени депутати в последния дни бяха се явили в Одеса повеч от тридесет, от коих именно беше и познатий предател С. Бакърджиоглу от село Беброво, Търновско окръжие, кой предаде в 1840 отец Неофита в Цариград, за кое сме другаде писали. Той като се връща тия дни от Одеса в Търново с руски пашапорт, търновский управител го запира в тъмница, но варненский руски консул незабавно телеграфира, че он е руски человек. Каймакамът го отпуща туткаси.

Други един, на име Стефан, сливнен, се явява в Тулча с няколко си такива лъжливи подписи, събрани от селата, коих е обиходил, все пак с руски пашапорт от варненския консул снабден. Тулчански родолюбци българи се потрудили да вземат тия подписи от ръце му и да го накажат за това предател-

ство, но он като руски поданик прибягва на французкий консулат (кой защитава там и руските поданни), кой успява, та го изважда от тъмницата подир три дни и го заточават от града, а подписите се задържават в консулата.

Видинский руски консул съдружил се е с един грък, безчестен спекулант, руски поданик Захаров, кого е довел нарочно от Цариграда да купува с найдолна цена продаваемите стоки от тия злочести видински българи. А понеже това консулско почетно съдружие нямало доволни пари, то е купило почти всичките стоки без пари, на дълга вересия, като давало бедним българом записки с консуловий печат! Той, видински руски консул, преди да намери того безсъвестнаго гърка и да състави това съдружие, предлагал е писмено многим българъм да се заузсмат на това твърде полезно предприятие, но никой честен българин не рачи да приемне това предложение. Писмата, кои се провеждаха о тому, пишеха се и подписваха се от един млад и секретар консулства. И то е една дипломатика!... Ние имаме на ръце две от тях писма.

Един от големите руски дипломати, кой работи от Одеса на това преселение, явно и гордо казваше, че Русия щяла да разнесе повеч от пет милиона рубли за това българско преселение и че това го правила от едно съжалително побуждение человеколюбия и благодетелности! А, от друга страна, в Одеса има съставена една компания от разни безчестни человеци, кои, наемнати от помешчики (притежатели земи и робов), ходят между тях обедняли в Кърьм българи и завеждат по няколко си като овци по земите на помешчиките, кои им плащат по три жълтици на душа за труда им!

Няколко си от тях злочестници българи, кои от Кърьм са ишли в Одеса да плачат и молят правителството да им се допусти да се вьрнат в милото си отечество, подир много пъти, що са ги пъдили и заплашвали, най-после им рекли, че ако платят за всяка душа по 120 рубли, тъй ще ги натоварят на някоя си корабля и ще ги изхвърлят на Дунавското устие при Сулина! Отде ще вземат бедните това количество, като тии си оставиха всичко на отечеството и тръгнаха голи!...

Някои си истинни славянолюбци руси съжаляват твърде много тях бедни българи и роптаят върху правителството за тая му постъпка, но никаква полза няма за тях бедни българи от това съжаление, защото в положението, в кое са достигли, всичките ще отидат без време на онзи свят тая зима.

Един от тях българи е успял да иде от Одеса в Цариград с прошение от страни на всичките, да моли н[егово] в[еличество] султана дано им помогне да се завърнат в отечеството си. Прошението им е потвърдено и от турский консул в Одеса.

Ето от Тулча що ни пишат за уловения тамо предател: [следва текстът на дописката, носеща подписите на 75 души от 15 селища.]

Забележка

Ей, братя българи! Гледайте какви человеци са се написали: попове, даскали и чорбаджии! Гледайте колко хитро и лукаво постъпва тая убийствена за народа ни православна пропаганда. От всяко село по един поп, по един даскал, по един чорбаджия и после другите са лесни! Тии се водят като овци! Стига попът, даскалът и чорбаджия да им кажат, че това е добро и че ги вика православний цар, тии са готови да оставят всичко и да идат при него!...

Но нека чуят какво изпатиха техните братя, злочести видински българи, та ако им се види добро, нека идат и тии да станат част храна на черноморските риби, а част да нагоят с дебелите си снаги руските татарски пустини. Не слушайте, мили братя, тия, що са се написали, защото тия всички са подкупени с пари и ви лъжат за всичко, що ви обещават и приказват! Всичко е пуста измама и лъжа! А особито безкнижниците попове никак недейте слуша за това преселение, защото тии където и да идат, от вашът пот ще живеят. Тяхната кадилница навсякъде ще ги храни, а вашите рала, плугове, овци, говеда няма веке да ги добиете. Вашите плодовити нивя, лозя, зелени росни ливади няма веке да ги видите! Вашите прохладни гори и лесища, студени извори и кладенци ще ги сънувате насъни, но никоги веке не ще се удостоите да се разхладите и угасите жаждата си! Всичко е тамо пустиня, гола и безплодна. Място омразно, диво и грозно! А мъчителството и робството, кое ви чака, кой ще къса всяк ден не само бедните ви тела, но и горките ви сърца, ще тлее ежедневно, доде ви прихлупи черната земя и се отървете от мъки завсегда!

А ви, о, младежи! Вие, злата българска надежда, в сърцата коих се е породила святая любов народна, вие, любезни младежи, постарайте се да дадете нашим тем братям да разберат в каква пропаст искат подкупени предатели да ги хвърлят! Ваша же награда ще бъде вечно име и слава от потомството!

Р[аковски]

ИЗГЛЕД НА ВЪЗТОК

Белград, 24 декември 1861 г.

Положението турскаго царства даде веке и самим трудолюбцем да разберат и се уверят, че то не може се никак поправи и задържи.

Европейската преса явно говори, че Турция е наблизо да падне и изчезне веке от Европа. Последните появления на финанциалната ѝ криза, или поправо да кажем, банкрутство, показа, че това гнило тяло не чакаше другий веке удар освен тойзи да го занесе у гроба. Читателите знаят, че в последните дни турската лира бе се качила до 400–450 гроша и кайметo нямаше вече никаква цена. Това даде едно общо смущение в Цариград и по вън и всеки се чудеше що да стори, като гледаше себе изложен в явна опасност да изгуби капитал си! Хляба в Цариград достигна до 35 гроша оката, пещите се затвориха и купища народ се събра около тях, между коим и многи въоръжени, да добият себе насъщний хляб! Окръжающи же н[егово] в[еличество] султана угодници и ласкатели, вместо да му изкажат истинното положение царства му, тии го занимаваха с неистинни причини, уверяещи го, че уж това възвишение на турската лира не произходило от друго нещо, но от някои си неприятелски тайни движения! Но чудното е, че тии ласкатели султанови, за да го уверят, че това възвишение нямало някоя си опасност, казали му, че английската лира била поскъпа, и н[егово] величество останал задоволен от това!

Ние, познаващи добре турските работи, знаеме и самите истинни причини, кои са докарали Тур-

ция в това ѝ издихателно положение, но понеже тук не е предмет за възвишението само на лирата, то неговата причина можем я каза с няколко си само речи: всеки знае, че от няколко години насам все почти злато и сребро е изчерпано от европейските спекуланти и поради това Турция се унужди да издаде кайме по подражание на други някои си държави. Но Турция, като издаде това многочислено кайме, не има да положи в депозит съответствующе злато срещу издаденое кайме, щото всеки да е в уверение, че когито ще, може да замени каймето със злато и да бъде безопасен. Из начала еще, щом се появи каймето в Турско, поради вишеречената причина нямаше цената си, но все с пагубное ажио[43] се менуваше, доде постепенно достигна в положението, в което се днес находи. При том всякому е познато, че турската финансия от няколко години насам все в пропаст отива и с всичкото старание, кое положиха и някои си изкусни на това европейци, коих Турция бе призовала нарочно, никакво поправление не може да стане в тая струка, коя е живот на всяка една царщина, както и на всяко едно частно и най-долно лице. Когито человек разнеси повече, отколкото приход има, следствието на състоянието му е конечно изчерпване и подир това собствено му падение и разорение. Ето самата истина на това баснословно възвишение на тур[ската] лира и нека н[егово] величество] султанът се радва и утешава, че английската лира била по-скъпа от турската!...

Поданните Турции народи християни, а и самите турци, всички се нахождат в едно крайно отчайване и явно веке проповядват падението турского царства. Тии са уверени веке, че никакво поправление не може да стане на нихното положение и

всичко, що се издава за бъдещи уж уредби и добронастанения, приимат го с едно морно поругание. Християните казват, че е дошло веке време да се отърват от това несносно мъчителство и да добият веке своите исторически народни права; а турците казват, че веке тяхното царуване в Европа е свършено и някои си от тях се готвят да идат и се преселят в Азия, в старото си отечество, а някои казват, че щат си остана в Европа под новия владетел, който дойде. Това е духът и мислите на народите, подани и турци, и това се говори и проповядва навсякъде в Турска Европа явно. Но турколюбците могат каза, че приятелските Турции сили, а особито Англия, ще ѝ помогнат с пари и ще се потрудят да поправят финансията ѝ и тъй да задържат падение ѝ. Но ние им казваме гръмогласно и с най-голямата си увереност, че е твърде късно и тая болест е веке смъртоносна!

ЗАБЕЛЕЖКА

Белград, 24 декември 1861 г.

Търновци и прочие българи! Вижте си примера у славните софийци! Гледайте съгласието и постоянството, що извършват. Така трябваше и трябва да постъпят всичките българи единодушно и свещений ни въпрос отдавно би получил желаемий успех, а не едни да искат да стават папски подлоги, други фенерски, а други да оставят милото си бащино огнище и да искат да се преселят в чужди пустини! Търновци, наша реч к вам се най-много отно-

си. Вие от ден на ден по-недостойни се показвате и скверните народното ни име! Но смислете, че тойзи наш народен въпрос, като е подкрепен от множеството, ще достигне сполуката си и тогава вие само между всичките българи ще останете посрамени и поругани!

Не може веке тойзи въпрос да остане назад, трябва непременно да се свърши. Той е веке познат от цяла Европа, че е праведен и необходимо нужен да се добие от българите. И самите гръкофанариоти почнаха да пишат в органа си (Византис), че българите били имали всичката си правдина на това!

Ние знайме, че между нас има един-двама шарлатани, кои искат да ви направят папски подлоги, а един-двама гръколуди, кои искат да ви подчинят пак на Фенер, но вие не ги слушайте, защото и едни, и други са подкупени и имат свои си частни користи в това си безчестно и предателско занятие. Презирайте ги и унищожавайте ги като най-низки и най-подли твари, кои не са за друго освен за вреда на обществото ни!

МИЛИ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИ БЪЛГАРИ!

Белград, краят на 1862 г.

Ето аз пак се явявам между вас с отечестволюбивий мили глас, през кого всякоги съм се трудил да разбудя народното свято чувство и да покажа всякому българину славното наше прошествие, днешното ни бедно състояние и средството, чрез

кое може пак наший народ да достигне на една светла бъдност. Истина, че обстоятелствата, от които се нахождаше окръжен наший народ, бяха твърде тежки и противни, щото малки успехи се и чакаха, но постоянството, търпението и благовременната деятелност много нещо извършват. Това се и случи с нашето народно предприятие, кое из начала от твърде малко лица се започна и подвижи.

Българский народ за малко време се отърва от две загноялн язви (рани), кои можаха току-речи наблизо да умъртвят милата му народност и неговото име да хвърлят във вечна заборавност. Първата и най-страшната язва беше гръколудието, в кое го бе заблудило гръцкото лукаво свещенство и пропагандата панелинизма. Втората же язва беше морното неусещане за свобода и привичката да търпи поганското османско робство, отдаваящ все то божему гневу и мислящ като че е роден да бъде завсегда султанов роб!... Против първата, т. е. гръколудието, българский народ храборно се опълчи и делом се очисти от нея, щото сега нигде по България няма человека, кой да мисли, че е по-добре да се зове грък, нежели българин и да работи в полза гръцкаго народа, както е било преди няколко години, но всяк гордо произноси свое си народно име и старай се по възможности да го прослави. А противо втората язва, коя е по-люта и по-убийствена, той не е противоположил досега друго, освен усещането и мисълта, че поганското иго не трябва веке да се търпи, но трябва един ден да се съкруши и да бъде и той свободен и независим народ, както е в старите години бил и както са днес другите народи, а най-паче неговите съседи, които недавно са имали истата негова съдбина, но храборно са я отхвърлили. Истина, че усе-

щането и мислите предшествуват на делата, но додето се не яват делата, тии са съвсем безполезни и може и да се изгубят и изчезнат като едни слаби искрици, кои угасват, без да могат да запалят буен полезен огън.

Никой не може отказа, че в българите не се е въобще развил тойзи святий дух свободи; то се показа от няколко малки движения, що са учинили в малко едно разстояние времени, кои, ако и да не са записани в европейската история, но за българите са важни и тии ще украсят първите страници на българската нова народна история. Тии не се увенчаха въистина с победоносни успехи, но ползата им биде чувствителна, защото подбудиха и подхраниха още повеч народното ни чувство.

Сполуката и успехите на подобни движения всякоги зависват от временните обстоятелства и който има присъствие духа и умей благовременно и деятелно да ги употреби в полза си, той всякоги успява.

Годината 1862 трябва да остане за българите забележителна и да се брои като първи постъп за политически им независим живот. Белградските случаи (1862 юние 3-го), в кои българите взеха най-живо участие, балканските юнаци със своите непобедими чети дадоха на европейците и на всичките други славяни да разберат, че българите не са само мирни орачи и тихи, кротки художници и търговци, както го тии отпърво мислеха, че били уж изгубили старият си военни дух, но тии при вишеречените си добрини сѐ са пак храбри и неустрашими юнаци, стига да им се докаже едно благовременно обстоятелство и удобно място да започнат движенията си против смъртния си неприятел.

Това всичко в обширност се писа тази година

по много европейски знаменити вестници и образований свят чете и взе едно друго понятие сега за българите и почна да съчувствува за тях.

Казахме, че сполуката и успехите на такива движения зависват от временните обстоятелства; ето 1862 се представя за българите най-благовременна и най-удобна да удовлетворят веке мислите, кои са се развили в тях за свободата им. Сърбите, най-ближните български приятели, се приготвиха и снабдиха веке за бой с турците, тии подават нам всяко ръкопомощие и зоват нас да участвуваме в общото боилище против общаго ни неприятеля. Власите, от друга страна, щом се съюзиха със сърбите, кое показаха делом, тутакси обърнаха и тии внимание на нас и братското съчувствие се яви към нас и от тяхна страна. Тии така исто като сърбите се решиха да воюват против общаго неприятеля и почнаха бързо да се приготвят на това. Ние, българите, сега оставяме между две приятели княжества, от коих всяко едно ище и реши да ни помогне. Може ли да бъде, любезни съотечественици българи, по-удобно и по-благовременно обстоятелство от това? Я помислете, откак сме пропаднали под турско поганско иго, явявало ли се е тому подобно време за нас? А колкото за турската днешна слабост и разтленост, то не ще нито реч. Я представете си Турция нападната от двете вишеречени княжества, от Черна храбра гора, от гръцките граници в Епир и Тесалия и от нас, българите, в Стара планина, какво съпротивление и отпор може да даде в такова си едно положение? Ней не остава друго, освен да се изчисти от всичкия Балкански полуостров, а народите, кои са досега толкова векове теглили и тъжили под нейния зверски ярем, да добият

своите си народни стари права, т. е. да бъдат пак свободни и независими, както са си били, преди да ги завладей тойзи безчеловечен агарянин.

СРЪБСКАТА ПОЛИТИКА ОТНОСИТЕЛНО НА БЪЛГАРИТЕ, ИЛИ МЕЧТАЙНИЙ ПОКРИТ ПАНСЪРБИЗЪМ В ТУРСКА ЕВРОПА

Белград, краят на лятото 1863 г.

Всякому человеку натежава неотменна длъжност да брани народните си права с всичките си сили и възможни средства. А който презира и пренебрежава тая свята длъжност, той не е словесен человек, но едно безсловесно животно, кое се проявява на света и свършва живота си, без да остави никакъв спомен от делата си.

Отечество и народност са две най-хубави, найсладки и най-утешителни речи за чувствителний человек и той жертвува за тях всичко, що има найдрагоценно на света.

Похвален е онзи, който може да принесе една настояща и явна полза народу си, а еще по-похвален е онзи, който предупреди едно тайно зло, кое се за в бъдущност приуготовлява с ласкателство и измама народу му и кое всяк не е в състояние да узнай. А най-паче когато това зло се сплита от человеци познати и щат да се показват уж доброжелатели и приятели, понеже от явнаго неприятеля всяк се пази и взема предусторожните си мерки против неговите дела. Сърбите, ако да се сближават доста тясно по езику си с българите и ако да живеят в непосредствено съседство с тях, обаче всякоги са били смъртни неприятели български и никоги не са престанали да им противодействуват, когато им се е появявало и най-малкое счастливо и благоприятно обстоятелство.

Такива жалостни примери вижда человек твърде много и всичката съхранена история по появлението им на Балканский полуостров до падението им под турская власт. Омразата е била тук вкоренена в тях, щото в устата им народното име българин се изкривило на[44]...

ЕДИН ПОГЛЕД ВЪРХУ ХОДА НА ПОЛИТИКАТА

Букурещ, 8 март 1864 г.

Начинающи издание новаго вестника, не ще да е излишно да метнем един кратък поглед върху познаменитите събития, кои се случиха миналая година и кои еще занимават европейская дипломация, а особито върху ония въпроси и точки, кои са станали веке постоян предмет в кабинетите на силите и от коих от час на час се очеква едно европейско заплитане.

Миналая година поляшкое движение тъй силно беше наежило политическое небосводие, щото намалко остана да избълва един силен порой размирия по всичка Европа, де потулени огньове на много места се пушат и чакат само един малко по-силен ветрец да ги разпали.

Поляшкий въпрос, както е знайно, подвижи живо съжаление не само на всички католишки и протестантски свят, но еще и на турските мохамеданин, а от европейските кабинети два по-главни, французкий и английский, взеха тутакси най-живо участие, повлекши же със себе си и второстепенните царства, званично искаха да се дадат правата на тойзи народ. Ноти знаменити се промениха и работата бе достигнала близо до европейски бой. Но неискреное разположение английскаго кабинета с французкий и опасното положение Австрии за такъв един бой не допустиха да се положи в действие въоръжената помощ за полская свобода от руската власт. Всичко си остана в писмени обещания и заплашвания. Положението французкаго кабинета от того се найде в неприятност и даже в опасност, защото полский народ не само най-голямо съжаление има въобще във Франца, но и някакво си влияние упражнява в тая държава. Една реч европейски конгрес умири временно всичко това и онзи, който я произнесе, спаси себе си от ямата, в която неприятелите му искаха усамен с лукавщина да го бутнат. Въистина голям челяк в днешний век! Речта европейски конгрес задоволи французкий народ, показавша го като за диктатор Европи, Наполеону III даде време да си вземе нужните мерки за положението си, а поляшкий въпрос влезе в реда на въпросите, кои се приуготовляваха да се решат в предлагаемий конгрес. Това предложение биде като един камен изпитания, да покаже всяка сила покриваните си отпреди намерения под дипломатското изкуство. И въистина някои си от тях се явиха. Англия и Австрия се отказаха от конгреса. Дипломатските же движения се потаиха за време, а европейската преса се впусти в различни разсъждения и налучквания според вдъхнуванията и обичаят си.

Подир поляшкий въпрос яви се други германски и наскоро достигна до въоръжно движение против Дания.[45] Многи почнаха да мислят, че това веке е знакът на едно европейско общо размирие. Но това зависваше от участието и вмешателството на Англия и Франца, кое се ожидаваше. Като никога света видя тейзи две велики сили да стоят недвижни и да гледат една неравна борба в съседството си. Каква странна политика! Две силни държави, наяве приятели, а от сърца непримирими врази, стоят при кръвопролитието и всяка гледа да се ползува от постъпките съперника си!

Пролетта, како възживява природата, разпаля и изостря и духовете на хората. Сега се говори за нов съюз между Русия, Прусия и Австрия и, от друга страна, между Франца, Англия, Италия и проч. Главни предмет все пак е поляшкий въпрос и европейски бой за решението му, а конгресът остава под дипломатската постеля!

Истина, че онова, което не може да реши дипломатското перо, решава го сабята. Но за такова решение има много въпроси започнати и докарани донегде си, щото, като се започнат един път на тойзи начин, ще идат твърде в големи пространства. Италия, приуготвена доволно, гледа с непримигателно око на Рим и на Венеция, без коих не може да се устрои, но без други движения не се осъжда сама да започне работата си. Австрия отдавно еще стои насреща и приготвена за отбрана.

Според духа на днешний век, т. е. духа на народностите, и според приплитанието, до кое са дошли много въпроси, най-много имат да изтеглят ония

държави, кои се състоят от нееднородни елементи, кои не са увели равноправността и в кои владеющото племе се наслаждава от изключени преимущества. Днешний век е век просвещения, век развития, век народности, щото навсякъде, малко или много, святото чувство народности се е възбудило, а по негде си развило, цветнало и ожидава плода си, свободата. Такива държави нам се представлят две, Австрия и Турция, различен ред правления имеещи. Австрия, образована държава също, владяла е и владее поданите себе народи не всегда оръжием, но повеч чрез тях самих, ако и тии да са многобройни и далеч развити в образованието си. Последните четири години показаха нейната изкусна връху това политика. Обещаната равноправност и уставно свободно правление никакъв край еще не са взели. Всичко се досега ограничава и губи в народни събори, заседания и избирания и представяне пред императора. А причината произходи, защото два народа в тая земя искат народна власт над другите там народи. Другите же народи викат и ищат равноправност подпълна с всичките други. Истина, че това положение не може да остане така, трябва един ден да се реши, но чака обстоятелства сгодни да ускорят оделотворението на праведните народни желания и искания.

Русия, както е познато, има под власти си като една неизцелима рана поляшкий народ. Въпроса же поляшкий за русите не е веке въпрос само за свободата того народа, но въпрос, кой иде да повреди нихната народност, въпрос, в кого се явиха изисквания на исторически завладения права, отнемающи големи пространства и няколко милиона народ руски. Това възбуди голямо възвълнение вобще във всички руски народ, подбуден от религиозното чувство православия против католицизма, и от чувството руския народности против поляшкия. Многобройните адреси от народна страна към императора, де народа приносял жертва, имение и себе за вяра и за отечество, показаха явно това. Руское правителство, както се показа чрез Горчаковите ноти, показа, че се е решило да противостои на всяко вънкашно нападение и огромните военни приуготовления следоват еще непрерывно с най-голямая деятелност.

Турция, както е познато, владала е съвсем по други начин, т. е. с насилие ножа си и то се е простирало така до 1829 л[ято]. Но оттогава турская власт падна под надзора на европейските сили, а от 1854 л. нейната власт е постанала нарицателна и закрива се ту под сянката на една сила, ту на друга. Реда на правлението и преобразованието, което искаха да въведат приятелите ѝ, да би могли да я спасят, отчасти никак не може да се въведе, а и колкото се въведе, взе съвсем на опако ход. Защото турский народ не беше никак преуготовен за това и преобразованието влезе в един път неприготвен и неогладен, щото на много места трябваше да срещне не само трапища, окопи, дигове и брегове, но еще и непроходими гори и планини. Поданните народи в Турско се ползуваха от обстоятелствата и сравнително с владеющое племе напредоват стократно више от него. Това напредване и съседството на единородните и единоверните им братя възбудиха и в тях народното чувство, щото коренното преобразование постава необходимо нужно и в Турско. Нуждата на това коренно преобразование почувствувала е отдавно еще цяла Европа и в дипломатските си кабинети речта Възточний въпрос тъй неп-

риятно е звонлива, щото гласът ѝ всякога потръсва и най-умните дипломати като реч, коя води със себе си разорение на много особни интереси и най-мъчна за решаване.

Ние ще имаме прилика да говориме многажди и обширно в идущите си броюве за народите в Турско, за нихните съседи и за положението, в което се находи днес тойзи важен и многоуплетен въпрос.

БЪЛГАРИЯ

Букурещ, 8 март 1864 г.

Вестите, които приемаме от България, ако не са и дотолкова приятни, обаче все се вижда едно старание от страни правителства да се прекратят и престанат веке злоупотребленията и угнетенията, творими над народа от вънкашните местни управители против султанская воля и заповест. Народа, с надеждата, че днешний султан е уловил пътя на образованието и ище да въведе едно сходно днешному веку преобразование, търпи и ожидава да види един ден себе си в едно по-благоприятно положение. Но главното негово незадоволствие и нетърпение е: продължението вероизповедниаго му въпроса, кой не само че не е досега взел изискаемое решение при Портата, но еще от време на време вънкашните управители, подкупувани от гръкофенерское свещенство, и на основанието на някои си везирски писма (мектуби-сами), кои твърде лесно се издействуват от Портата, някогаж даже без знанието и самаго везиря, тии управители, казваме,

обезпокояват мирните жители и проузрокуват такива народни движения, кои могат да додат един ден до неприятни следствия.

Подир четири години, откак е почнала тая работа непрерывно, едва сега гръкофенерското свещенство събира събор 21-го февр. 1864 год. под председателството на патрика, кой в словото си в отварянето заседания казва: „Тойзи въпрос, занимавши от много време Патриаршията и Высокая порта, е убо произвавшиий съставянето таковаго извънреднаго общаго събора, де предстои той за предмет за разсъждения.“ Такова едно изражение от страни гръкофенерскаго патрика, в присъствието на цялото фенерско съборище, е първо явление и то не произходи от свещена длъжност, нито от правдолюбиво чувство, но от тайна някаква си нужда. Тук се види явно, че българското общонародно постоянство върху святия си правдини, кое се показа чрез движението на прехваленните жители града Русчука, София, Пловдива и Сливна, несъмнено е побудило живо вниманието министра иностранних дел Али паша, кой е доста умен политик и може проницателно да види по-далеко. Иначе не бе възможно фенерская опорна Патриаршия да доде до такова положение, да прави извънредни събор нарочно за тойзи български въпрос! Това е тъй необоримо като две и две четири и ето следствието на българското общонародно постоянство.

Това фенерско съборище подир много неместни и неосновни разговори върху тойзи въпрос решава найпосле да се определи един сбор от свещени лица и от миряни, все гръкофанариоти, четници, кои да разгледат тойзи въпрос уж исторически и по апостолските правила и да дадат едно определено мнение.

Смешно е гръкофенерското свещенство да ис-

ка чак сега исторически и апостолски доказателства върху български народни правдини, доказани като ясното слънце с толкова обширни и необорими изложения. Ние, българите, от наша страна сме доказали и решили един път завсегда правото и искането си: конечното отделение от гръкофенерское за нас чуждо свещенство с възобновлението народнаго ни свещеноначалничества. А само наше непобедимо оръжие за успеха ни е: общенародното постоянство.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 15 март 1864 г.

Недеятелний начин, по който се управлява днес тюйлерийски кабинет, и мерките, които взима французкото правителство да се вмесва в избирането на депутатите, обезпокояват много свободомислените французи. А последователите за боя даже се и разгразняват върху того.

Французкая преса се тъжи явно, че не може нищо положително да узнае от хода на Наполеоновата политика, но трябва да добива известията върху работи решени или кои имат да се решават от Английски парламент, и то от пропустени някои си речи в лордовските обширни разсъждения. Самата истина е, че засега във Франца владее страната, която ище мира, а водител и бранител неин е познатий красноречец и убедител в речта си Герониер.

Някои си приглевдат, че във Франца няма да се прави извънредно приуготовление за големи военни походи, и от того ищат да заключат, че Наполеон III няма такова намерение засега. Но това не е доволно доказателство, че не ще да стане някое си военно скорошно движение от страни Франций, защото само французкая военна администрация е най-достойна да се приготви за твърде малко време в един такъв случай. Това се показа в италиански бой против австрийците, де видяхме как бързо французките войски се гудиха в поход.

В миналий брой вестника си казахме, че поводът да се говори толкова за свети съюз е даден от обсадното положение, в кое се е поставила Галиция. Някои си говорят, че това е измислено като едно плашило от английская преса, да би могла да побуди Франца да излезе от недеятелное си положение към Данимарските работи. А Петроградските вестници опровергават разнесений глас за тойзи съюз; един же от тях вестници говори, че „Русия не може да влезе в подновението святаго съюза, който е един заговор на владетели против свободата на народите или съюз на Европа против една голяма сила.

Самий възможен свети съюз, казва той вестник, е онзи на мира, на успеха и общото благоденствие. Русия, имеюща потреба от спокой да свърши своите преобразования, не ще бъде последная да вземе участие в един частен съюз, който не плаши, нито изключава некого освен неприятелите на свободата и благоденствието на народите.

Виенская преса и тя съгласно с руските вестници се изражава върху святий съюз.

Говори се еще, че руските войски се управляли към пруските граници и че то уж било по следствие на светия съюз, да би били по-близо.

Европейская преса понякогаж се забавля да пуща някакви си вести по света, кои многажди дават

повод на различни разсъждения въобще всякому. А когито тия са скроени сходно с вероятността, съблазняват и самите политици в мислите им, а най-паче неопитните.

Такива вести се разнасят сега чрез пресата, че Гарибалди оставил усаменото си жилище Капрера и излязъл от Италия и никой не знаел де се находи сега. Взел, казват, и сина си Миноти заедно. Направлението му уж било в Турско, в Сърбия и проч. Кошут, Клапка и генерал Тюр минали през Цариград и се състанали в Галац, а пък новопоявившийсе арбанашки княз, потомец славнаго Скендер бега, и той оставил обичното си жилище и се отправил в Гърция (може би да види как англичаните развалят крепостите на Йонските острови!) и проч. Тия всички лица, както е познато, имат историческа важност в знаменити събития и техните имена представлят въстания на народите за правата си. От того всяк може да разсъди и узнай кои са оная, кои разпространяват тия вести: онейзи, които желаят тейзи работи и се занимават в тях. Ние мислиме, че работите не са дошли еще дотамо, и надейме се чрез малко време да видим други вести, че всяк от тия лица се нахождат на местата си.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 22 март 1864 г.

Дипломатски кръг във Франца, кой е взел отгоре си ролята да бъде първото лице във всичките политически действия, кои се играят или могат да влязат в игра на политическата сцена Европи, смущава се и от най-малките появления, кои не са съгласни с началата на неговий ход, кого он си е предначертал да следова.

Разгласените смущения в Австрия, произведени от страни маджарскаго народа, кои уж докарали виенский кабинет в немирност, та проводил князу Куза в Ромъния и князу Михаилу в Сърбия ноти да не дават прибежище в земите си на маджарските агенти, тутакси стават един важен предмет в разговорите на дипломатските високи кръгове в Париж, а някои си вестници мъдруват, че тия вести докарали в неприятност и французкото правителство.

Няколко европейски вестници потвърдяват, че станало едно движение в Пеща, че правителството се вмесило с въоръжена ръка и че се затворили няколко си лица виновати и невиновати. Но истинната цел на това движение каква е и отде се е подвижила, то всичко дава изобилно вещество на европейската преса да пише и да разсъждава обширно всяк по своя точка зрения.

Истина, че маджарите не могат остана в това си положение, а най-паче, докато имат своите знаменити лица в Италия и другаде, но додето тии не се споразумеят с народите, кои се намират под иста власт и съдбина с тях, никоги, по нашему мне-

ния, тии не могат доде до желаемаго си успеха. На това може да им служи за най-добър поучителен пример 1848 злочеста година. Тии видяха тогава веществено, че в днешний век народностите не могат да се газят, а най-паче народности развити в наука и образование не по-долу от тях.

Истина, че Италия, да би дошла до своя си цел, нуждае се от други предварителни движения против австрийская власт, и твърде вероятно е, че подобни смущения оттамо се движат, но народите, кои би се впустили в подобно едно предприятие, без да се споразумеят със своите съседи, под истая съдбина находящи се с тях, тии не само че не могат успя в предприятие си, но еще изгубват няколко години назад, а на общое движение на народностите стават препятствие и вместо първая любов, коя са имали с тях, навлачат на себе си мързост и отвратност.

ГРЪЦКОТО ЦАРСТВО ИЛИ ВЕЩЕСТВЕНА И ВИДИМА ЕЛАДА

Букурещ, 22 март 1864 г.

Познати са междуособните въстания, които непрестанно последоваха в тая бедна и сиромашка земя, зачавши еще от първое начало освобождения и за кое великите и благодетелски сили благоизволиха тъй великодушно да й помогнат.

Причините на тия разорителни вътрешни движения не преди много се отдаваха на недостойното владение бившего там царя Отона, понеже гръко-елините въобще все това разпространяваха по вън, уж все че цар Отон им бил крив за всичките злини и бедности, кои се прилучиха там в разстоянието на тридесетгодишната им свобода. Времето обаче, което открива и изважда всичко на видело, показа и в тойзи случай истината.

Гърците, откак обориха властта цар Отонова[46], тутакси показаха пред просвещений свят, че тии не само не са достойни да владеят сами себе си, но еще, че тии са остали и най-последни в образованието в Европа. Който е прочитал или е бил очевидец в това разстояние в свободната мнима образована Гърция, уверен е, че тамо последоваха такива варварски, безчеловечни и даже противоестествени работи, за коих человеку се потърсва и настръхва му косата само като ги помисли! Европейская преса писа доволно о тому, а дипломатски свят явно изяви, че тойзи народ не е узрял да може да се сам владее.

Бранителите елинизма отдаваха това на общото безвластие, кое толкова време върлува в това

място, и обещаваха свету, че като се отреди и доде нов цар, всичко ще престане и ще се умири. Но ето близо година, откак се е избрал и отредил младий им цар, а близо до шест месеца откак е дошел в Атина и е взел кормилото на властта, а работите никаква измяна не са взели и досега! Междуособните въстания, кражбите и явните разбойничества никак не престават. Ето що казва „Moniteur" от едно писмо, получено от Атина, 11 марта: Девятий баталион, който съставя стражата в Месолонги, изгонил офицерите си и се подбунил. Два баталиона се изпроводили тутакси да възстановят порядъка. Същото писмо известява, че няколко си разбойничества станали около Атина и то направило жалостни впечатления! А други известия казват, че и баталионите, кои се изпроводили да умирят бунтовниците, и тии се побунили в пътя.

По следствие же на едно народодвижение в Атина, Министерството Булгариса си дало оставка и се заменило от следующите лица: г. г. Заимис, иностраних дел; Кумундурис, финанции; Дели-Яни, народнаго просвещения]; Дели-Георги, правосъдия; Христиди, вътрешн. дел; Коронеос, военних дел; Заимис е съвременно морски министър и председател министерства.

А ето що пише вестник „Ἀθηνᾶ", издаваем в Атина. „Вчера сутра доплава в пристанището ни един французки параход, който донесе нови наставления на тукашните посланици на трите благодетелки сили. Щом получиха тия наставления, г[оспода] г[оспода] посланици представиха се пред н[егово] в[еличество] и известиха му, че имат заповед от дворовете си да поддържат предложенията и действията н. в., колкото се относи на местното управление. Очакват се и по-нови и по-разяснителни наставления върху тойзи предмет.

В един от предидущи си листове казахме, че ако не предварим ние сами да се поправим, щат ни поправи други, и вижда се, че силите са се размислили и решили веке за това."

От всички тия види всяк в какво положение се находи свободна Гърция и колко са смешни иступлените и панелинисти, кои не оставят спокойни другите народи с голямата си мечтайна идея!...

БЪЛГАРИЯ, ПОЛОЖЕНИЕТО ВЕРОИЗПОВЕДНАГО БЪЛГАРСКАГО ВЪПРОСА

Букурещ, 29 март 1864 г.

В първий брой вестника си бяхме обнародвали, че гръкофенерская патрикана събрала извънреден голям събор, кому предмет беше да разгледат българский въпрос. В първото фенерско заседание беше се решило да се определи един отбор от миряни и черковни люде четници – логиотати и софологиотати, та да найдат нещо си препятствие върху българските свещени правдини, т. е. да претълкуват и изкривят някое си апостолско правило за в полза си. Лицата, които се бяха определили за тойзи отбор, са все от ония иступлени глави, кои ден и нощ сънуват с голямата идея панелинизма. При всичко това сега се известяваме, че това заседание остало тъй, т. е. не постъпило в никакво действие. Види се, че тейзи книжници и четници, като са развo-

рили всичките kитапи-книги, не са могли да найдат някоя си сгодна за тойзи български въпрос фетва (мнение от закони, кое дават писмено турските законодавци – мюхтии).

Патриаршията се унуждила да даде отговор министерству иностранних дел, че фенерското свещенство не може нищо да реши за тойзи български въпрос. От друга страна, представителите български отишли при Али паша и искали допущение да си идат у дома си. Али паша им казал, че трябва да чакат еще в Цариград, защото тойзи въпрос ще се свърши, прибавляющ им като с половин уста речта „коун" – изпъдете ги, т. е. осталите гръкофенерски владици в България.

Българи братя! Многажди и обширно сме писали върху тойзи въпрос, че той зависи само от вас. А четирогодишните събития върху това потвърдиха нашите речи и наставления. Казали сме, че турското правителство няма право, нити може с изпълнителна власт да се вмеси в тойзи вероизповеден въпрос, защото се е обвязало да варди това начало еще от времето завладения си на тия народ. А в андрианополски договори се е обвязало еще по-ягко за това. В парижките же договори (1856) поданните християни вместо едного защитителя Русия, добиха за защитители всичките европейски велики сили, кои благоизволиха да приемнат и Турското царство в съюза си и емствуваха тържествено за негова целокупност. Ако турското царство би имало самопроизволна власт върху тойзи въпрос, подир толкова движения що направиха българите в Цариград, в Шумен, в Пловдив, в Средец и другаде, а последное знаменито и прехвално в Рухчук, то несъмнено би предприемнало мерки строги и би казнило люто! Но ние видяхме и видиме, че то държи съвсем слабо тая работа и мълчи за всичките тия движения, а това мълчание, най-паче от страни на едно правителство, с други речи ще каже: одобрение на българските правини. Последная же реч Али пашова всякому българину дава да се разбере що трябва да прави за тойзи вероизповеден въпрос.

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 29 март 1864 г.

Разговорите за разгласений свети съюз почнаха да престават и да се губят от кръга на дипломатите и любопитните человеци, като всяка една измислена новост.

Сега почва да се говори по-тихичко пак за някакво си тясно споразумение францушко-руско. А европейская преса, коя обично всякоги и за всяко нещо иска да дава мнение си, облечено с възможна вероятност, взема за предмет и в тойзи случай последното покушение против живота францушкаго императора, де Мацини се взима за първодействующо лице в тая кръвнишка и жалостна игра. Тук се представля императора разсърден и незадоволен против съседная си сила Англия.

Когато метне человек един кратък поглед на историческата омраза, коя существуе тъй вкоренена между тия два народа, английский и францушки, на особните им интереси, кои се тъй противно посрещат и съперничат, лесно може да разумее защо тия две сили следват съвсем противоположен ход

в политиката си и защо не можат да бъдат никоги искрени приятели и съюзници. А когато си напомни някой си явните противодействия, коих е Англия показала и в скорошните времена против Франца, уверително може да каже, че тейзи два народа късно или рано ще додат до бой, кой ще бъде страшен и разорителен.

Европейская преса се занимава твърде много и за Гарибалдовое отхождане в Англия и всяк разсъждава о тому по свое особно начало и вдъхновение, а някои си му дават и съвети как трябвало да се принесе в тойзи случай. От наша страна ние можеме каза, че Англия несъмнено ще изиграе нещо си подобно на 1862 от Гарибалдовото добродушие.

Не е чудно да не чуеме след малко, че Гарибалди се е впустил в някакво си направление, кое по видимому и по неговому убеждению да е твърде народно и твърде свободно, но никак да не съответствува с положението на отечеството му Италия.

Данците се държат упорно против съюзните войски австрийско-пруски. Кръвта се пролива немилно пред очите на образованите велики сили, кои никак еще не могат да найдат сходното посредствие за примирие. В заключението съвета в Копенхаг се е изрекло: „Ние сме всякоги сами и не знайме колко време еще Европа ще стои хладнокръвен зрител на насилствени дела; ние сме готови всичко да направим за възстановлението мира, но трябва неприятеля да знай, че времето е далеч, кога ние ще приемем един понизителен мир."

ДОПИСНИКЪТ НИ ОТ ГЮРГЕВО...

Букурещ, 5 април 1864 г.

Дописникът ни от Гюргево явява ни, че един от тамошните гърци, Темистокли Гримани, грабнал от ръцете на читателите вестника ни „Бъдущност" и публично го скъсал в кафенето 'Πραια Έλλάς'[4] на 1-ий текущаго месеца.

Не знайме еще какви мерки е взела полицията того града против това нападение на един общи лист, в една свободна и образована земя, и то от страни едного чужденеца, който показва с това, че презира местните закони. Обръщаме обаче вниманието на правителството върху тая постъпка и се надяваме, че ще вземе нужните мерки.

Редакцията

БЪЛГАРИЯ

Букурещ, 12 април 1864 г.

Предметът, върху кого се занимава днес непрестанно българская преса, е народното развитие по всичка България. Училища нови навсякъде се основават, основаните уже се от ден на ден все повеч и повеч усъвършенствуват. От разни страни българи млади, даващи надежди за в бъдеще, отиват в странство за по-високи науки с решителное благородно намерение да би могли един ден да принесат полза на жертвеника народнаго ни просвещения.

Търговщината, вътрешна и вънкашна, також-де напредова доволно в българите, а и няколко примери се появиха за по-обширни и по-важни вънкашни предприятия, кои не само щат принесе една знаменита веществена полза на предприемшите ги, но ще способствуват и твърде много в нравственото развитие и образование на българите поради обширните сношения и сближения с вънкашний европейски образован свят.

Засега навеждаме първий пример за българское парапловно търговско дружество „Провидение", кому устава нацяло обнародвахме в предишний брой вестника си. Читателите виждат там цялото му устройство на какви здрави основания е наредено. А познавающи честността, постоянството и възживившая се от няколко години насам деятелност на българите в търговщината могат наверно да заключат колко може да се развие и разшири това парапловно дружество и какви ползи може то да принесе.

Истина, че ние не можем да сравняваме нашите слаби начала с предприятията на силните, богатите и образованите народи, но в това наше първичко подобно предприятие свободно можеме наведе за пример побуждения и усърчения: Индийская английска компания. Всяк, който се е занимавал в подобни изследования, знай твърде добре от какви малки начала започна тя и доде достигна.

Това парапловно дружество засега има да работи от Цариграда по всичкото черноморско крайбрежие Българии и по Дунава. А ако нашите съседи приятели братя ромъни обърнат внимание на това и вземат участие в деловете, тогава не само че това дружество скоро ще напредова значително, но и други различни полезни дружебни предприятия щат се състави най-паче по двете дунавски страни. А това е необходимо нужно колко по-скоро да се започне, да би се отървали от странната експлоатация (позната що добиват от нас), коя е достигнала нетърпима веке и пагубна за тия два народа българи и ромъни.

Вторий пример навеждаме за съставеная „Българска дружина за памучни работи" в Пловдив. Тя тоже е съставена с одобрението надлежния власти с влог на 250 000 гроша, разделен на 500 делове, всек по 5 лири т[урски]. От тойзи влог ще се съзидае в Пловдив потребное здание, ще се донесат нужните машини да се преде памук, а от остатъка ще се купува суров памук.

Това художествено заведение ще даде повод да се въведат и други много полезни за обществото занятия, а най-паче като в България съществуват в народа всичките почти нужни занаяти. Българите, както е знайно, са трудолюбив народ и склонен в науките, щото твърде лесно ще успее в съвършенствуванието.

Най-живо же занимава днес въобще българския народ вероизповедният им народен въпрос. Това се види от дописките на българская преса, коих ѝ отправлят всичките почти общества, все върху тойзи важен предмет.

А Пловдив град, който стои на челото и се е най-много отличил в това общонародно предприятие, както сме и другаде говорили о тому, показва и сега най-благородните примери. Ние навеждаме един допис от издаваемий в Цариград вестник „Съветник".

……………………………………………

Ние сме уверени, че и всичките други българс-ки общества ще последоват похвалните пловдивци да въведат тойзи народен празник в градищата и селата си и добрий ред правления на черковното нас-тоятелство.[48]

ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 12 април 1864 г.

Мексиканский въпрос най-после се свърши по волята на императора Наполеона III. Максимилиян прие пълномощните мексиканци в Тръст, кои му при-несоха царский венец. Тържеството се изпълни цар-ски и князът, приевши венеца, изрече царското си слово за бъдущее правление, кое има на ума си да въведе в тая земя.

Наполеон III изпълни засега желанието си с ущърбта на английската политика, но дали това ново царство ще може да се основе и удържи за мно-го? Ще ли претърпи Англия тъй лесно тойзи удар да остави да се разпространи французкое влияние по тях места? А американците щат ли оста хладнок-ръвни зрители, да се потъпчат общодържавните на-чала и права в съседството им и в народи, с коим имат твърде тесни сношения? Тия са питания твърде важни и решението им е невъзможно засега.

От наша страна ние толико само можеме ка-за: че днешная дипломация, вместо да изравнява по-дигшите се разпри и да ги установява на един пра-веден и основен порядък, по духу века, тя си отваря за в бъдущност вещество за по-големи приплетки, кои могат един ден да додат до люти нови кръвоп-ролития. А извинителная нейна обична реч, че пази уж да се не наруши европейский мир, коя всякоги тя предполага като един щит, или по-право да кажем, под коя всякоги крие особните свои мисли, остава да я вярват само неопитните политици. Европейс-кая преса от голямата си разширност, коя е обем-нала в ежедневните си сутрешни и вечерешни изда-ния, много пъти дохажда в утеснение да няма до-волно вещество да допълни листовете си. В такъв случай спекулантите ѝ, без да обезпокояват и най-малко съвестта си, впущат се в разни измишления, коих пущат за новости по света. Да би же им дали краска важности, тии ги обично сплитат с позна-ти политически въпроси. А когато такова едно не-що се появи в някои си от добившите някаква си важност вестници, тогава отзива на такива вес-ти тутакси се разноси като един ветровен гласо-нос по всички землен кръг, де книжовност съществуе.

Всяк же охолно мъдрува, располага, решава или опровергава по особное си вдъхновение. А най-много, когато тии вести се относят в далечни и непозна-ти добре в просвещена Европа места.

Подобни вести се разносят сега в Европа вър-ху Ромъния. Ноти Али пашови се пущат по кабине-тите европейски за монастирский издъхнал въпрос. Нови мечтайни конференции, войски странни по всичките ромънски граници, разделение на княжес-твата и други.

А по лицата на бедните и гладни гърци крас-ката богатства и ситости почва да се блеска от-сега, а най-смешно е, че и безобразността се пак въз-живява в тях, т. е. почват и да заплашват. Но за тях не е чудно, тии са веке познати какви са. Чудно

е, че и тукашни някои си или от незнание, или от убеждение явяват се усърдни разпространители на таквиа вести, даже и чрез пресата, без никакво си примечание.

Истина, че това не може да повреди никак управляющите великое преобразование Ромънии, но смутява малко простонародието.

РОМЪНИЯ. ВЪТРЕШНИЙ ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 1 май 1864 г.

Отвараюшци днес във вестника си това отделение Ромънии, ние оставяме настрани прошедший ѝ политически ход, о кому доволно обширно е писала не само местная преса, но и вънкашная. А постъпваюшци по тойзи начин, ние не творим това от някакво си неуважение за прошедшите дела, нити от някоя си противна причина, не! Ние мислиме, че такъв един обзор, колкото и кратък да бъде, ще ни отвлече твърде много, а най-паче като днешное положение на работите и предмета, който занимава политический кръг Ромънии и цялаго народа, по нашему мнению е най-голям и най-важен от всичко, що се е досега извършило в тая земя, откакто е тя от няколко години насам внишла в пътя образования и преобразования.

Днешная политическа точка Ромънии, както е познато всякому, е селский закон,[49] коя занимава не по-малко и съседните ѝ приятели народи, кои са веке обърнали взор, простряли приятелска ръка и решили да съединят с нея своя за бъдущност съдбина. Тии са уверени, че без вътрешное народно устройство Ромъния не само не може постана силна и страхопочитаема, както е била в старите си времена, но и никак не може да бъде мирна и спокойна от влиянието на вънкашная неприятелска политика.

Ние преди да дойдем в разбора на селский закон, предварително казваме читателем си, че вземаме за предмет цялаго ромънскаго народа и неговите истинни интереси.

Познато е от всемирная стара и нова повестност, че ни един народ на света не е можал да достигне до силно, славно и величествено развитие, нравствено и веществено, без свобода и равноправност. И, напротив, всичките народи, между коим са съществували преимуществата, никак не са могли да дойдат до големи развития и напредвания, но унуждили са се да додат до преобразованието все на основанието свободи и равноправности. Тия начала тъй обширно и тъй добре са доказани, с тисящи необорими примери, щото никой нищичко не може противоказа.

В днешний же век речта народност постанала е за най-свято нещо на света и всичко се за нея жертвува драговолно, както о тому видиме живи примери ежедневно. А как може тая реч да постане свята за един народ? Или, с други речи да кажем, как може един народ да се усърчи и се влюби в тая реч тъй силно, щото да жертвува живот, имение, домородство и проч. за нея?

Никой не може отказа, че един народ може се състави и нарече народ, до де няма свое общо отечество и че от частное отечество, т. е. месторождение всякаго, съставя се общое отечество.

Щото речи народност и отечество достигли да се вземат за едно и исто, т. е. да имат истое действие в сърцата на свободните человеци. А когато частното отечество не съществуе свое, може ли се състави общое и може ли има оная свята сила?

Сега се питат всичките неприятели и противници на селский закон, в Ромъния може ли един ромънин селянин има народност и отечестволюбие, когато он няма отечество свое? Когато он няма бащино огнище свое? Какъв други предмет може го влюби в неговото месторождение, кое он знай, че е чуждо притежание, и отде он очаква всяк ден да бъде изпъден по необуздана воля и власт господаря и притежателя? До какво же духовно развитие може да дойде он, когато е подложен на толкова тежки експлоатации? Какво же благополучие очеква он от подобно едно състояние? Какво усърчение може има в случай неприятелскаго нападения, да брани и он месторождение, отечество, народност си, от коих он е лишен по това отношение, по което више казахме? За кого и за какво он ще иде да жертвува себе и домородството си в подобен случай?

Без да се впустиме в старите времена, като вземеме една най-скорошна повременност, виждаме явно, че ромънский селянин в случившите се външни странни нападения не само не е подигнал ръка за отбрана отечества си, но еще е очеквал подобни събития с радост и надежда. Тутакси он е искал със странная помощ да отхвърли властта на вътрешните си угнетители, свои единородци и единоверци притежатели. Ние сме били очевидци на подобни примери. А в 1848 л[ето] самая надежда свободи и равноправности усърдчи ромънина и народное чувство незабавно се породи в него, кое от ден на ден напредова и кому само може се отдаде постъпа в днешное развитие Ромънии.

Ние мислиме, че не е възможно да съществуе ромънин, в жилите кому тече истинна ромънска кръв, който да каже, че селянину не трябва да се даде земя, не трябва да стане и он притежател огнища и да има от какво да живее и да бъде он свободен и под равноправност.

Всичкото затруднение за решение того въпроса произходи по видимому, отколкото е писано досега о тому, от несъгласието върху начина, по когото трябва да се изпълни това народно дело, т. е. по колко земя трябва да се даде селянину и как трябва да се удовлетворят притежателите. Ако би било само това затруднение, ние мислиме, че то лесно може се изравни, когато всяк като един добър ромънин родолюбец смиели, че това дело е народно и че от того зависи бъдущое благополучие и величие отечества му Ромънии.

Колкото же за ония, които говорят: на какво право се основава това оимотване на селяните, ние им казваме вкратце: правото народности, правото отечества, правото преобразования, правото века, правото изтребления на злоупотребленията и проч., и проч.

А владетелят и неговите съдеятели, ако успешно извършат това велико народно дело, вхождат въистина в реда на преобразователите и великите человеци във всемирная повестност.

ВЪНКАШНИ ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 1 май 1864 г.

Конференцията за ланските работи най-после се реши. Кръвопролитието обаче не е еще престанало. В първий еще брой вестника си бяхме казали, че двете велики сили Франция и Англия стоят и гледат неравная кръвопролитна борба в съседството си, без да се помесят и вземат участие. Причината же на това беше, както тогава нагатнахме, че тия две съперници сили твореха това не че нямаха воля да вземат участие, нито че бяха неспособни за това, нито чинеха това за полза на данците или на съюзниците австро-пруси, не! Но за самии свои особни политически интереси. Знайно е какви отношения е имала Англия преди тойзи бой с Дания, какво усърчение и обещания ѝ даваше, преди да се впусти тя в бой със съюзниците. А видяхме как всичко това никак не се изпълни и бедните данци се заплетоха тъй опасно в една неравна борба.

Времето не забави да открие отчасти тайная политика Англии, що е имала и очаквала от тях събития. Всичко е водено против французкая политика, но английските дипломати не можаха да достигнат цел си, т. е. да оплетат Франция. Наполеон III не се мами лесно!

Друго едно ново появление в политический кръг е въстанието на няколко си племена в Алжерское регатство против тунушкий бей, но познатий тамошни наместник Пелисиер е взел всичките нужни мерки за угушение тому. Франца, Италия и Турция са изпроводили по няколко си военни ладии в Тунус да умирят въстанието, кому главните причини били уставното законоустановление, кое въведе тамо тунушкий бей, и учреждението на даждието. А то не е твърде по волята на правоверните мюсюлмани.

Знайно е, че Франция има най-голямо влияние тамо и не е чудно да не последова нещо си по-важно по тях места, т. е. да не стане от Тунус, ако не някаква си империя, както в Мексико, а то поне едно царство. Наполеон III показа, че има достойнството да знай да се ползува от обстоятелствата.

От няколко време насам, според нашите особни известия, в Париж са се разносили различни вести, противословящи една другой, върху политиката на разните европейски кабинети. Едни са очаквали всичко от отварянето на конференцията в Лондон, други не са се надеили нищо от того, а други са провиждали упътването на един конгрес, който щял уж да изравни всичките висящи мъчнотии. Главните же предмети са били Поления, Дания и Възток.

Тук се е играла една въобразителна политическа игра, коя е била хубаво наредена. Тя е имала две главни действия, в коих първите лица са били разделени на две страни. Северните три сили, или святий съюз, в една страна, а Наполеон III и Англия в друга. Обаче Англия е представляна все като изневеряюща Наполеона III, и то в най-важните и решителни минути.

Второстепенни лица в тая политическа игра са представляни много, кои наградении с нови царства, кои лишени даже и от своята земя! Авторите на тая мечтайна игра са отнемали от едни и давали другим по воля си. Сръбское княжество, Босна, Ерцеговина били са изложени за награда, както и Ромъния не е била пощадена от тая разделя!... Турция

же е била представляна като безгласна и готова да приемне всичко, що ѝ се каже по началото непреодолимия сили.

Разумява се, че върху всички тия въобразителни планове са правени и остроумни умозрения, щото много неопитни политици са вземали всичко това за готови пари! А някои си даже публицисти се покушавали да плашат света с такива мечтателни измишления, но труда им е отишел напусто.

ВЪНКАШНИ ГРАЖДАНСКИ ОБЗОР

Букурещ, 10 май 1864 г.

Вънкашните известия не представляват нещо си ново в политический небосвод. Дипломацията се засега занимава върху познатите данешки работи и едва е успяла конференцията в Лондон да уговори едно примирие на един месец. Това разстояние времени ще се употреби да се споразумеят и двете страни на какви основания да стане мирът. Някои си мислят, че имало добър уж изглед да се свърши лесно тойзи мир. Нашето обаче мение е, че подир толкова кръвопролитни битки, що станаха между биющите се страни, подир толкова разноски и пагуби, тойзи мир не може се тъй лесно заключи и ние се боим да не последоват еще по-обширни следствия от того.

А според разгласените вести, че в тая Лондонска конференция щяло уж да се вземе под видом и за другите висящи политически въпроси, не е чудно да се яви пак нещо си озбилно за поляшкий въпрос; в

такъв же случай Възточний въпрос не може остана непобутнат.

Възточний въпрос колкото потаен и да се види сега, толкова по-много опасно е неговото побутване не само в отношение, че неговото решение ще има най-много мъчнотии по самосебе си, но и защото в случай появления пак поляшкаго въпроса всяка от противните страни щат иска да навлекат народите, от коих най-много зависи решението Възточнаго въпроса на своя страна. А положението на тях народи е такова, щото тии не могат да вземат участие с която и да е страна, без да повредят своите собствени интереси, нито пък да останат равнодушни.

Тунушките работи не са се еще свършили. Ето що говори „Journal des Debats" о ним по едно особно писмо военнаго монитора:

„Тунушкое войнство се съставля от нередовни и редовни войници. Числото на редовните е 12 000, а нередовните са повеч. Тейзи войници не били одавно плащани и заради тая причина тии взели участие във въстанието. Тии усвоили четирите градища Габес, Кайраун, Елкей и Бизерт, кои са внишли в движението.

Ако бяха оборили бея, главните военни началници се виждаха решени да поставят за наследник престола Сид Хамуда, кой взема титула бей на войнството и кой има това право. Сид Хамуда не се е показал явно към страната на бунтовниците, но знае се, че он тако мисли и съветите, що е всякоги давал владеющому бею, били са в тая смисъл.

ИЗВЕСТИЕ ОТ РЕДАКЦИЯТА

Букурещ, 17 май 1864 г.

Успеха българо-ромънскаго вестника „Бъдущност" е доста явен от досегашните му изивши брoеве, щото не е нужда да говориме обширно о тому. Ние сме уверени, че всяк благомислящий българин и ромънин види и познава добре каква полза може да принесе тойзи лист в отношение съюза и тяснаго сближения на тия съседи и приятели два народа българскаго и ромънскаго, коим предстои една и иста велика бъдущност, особито българам, колко може да способствува тойзи лист в народно им развитие. Но опитом е познато, че ни един от наши български вестници, кои са се досега издавали, не е можал да се за дълго време обдържи по причина, че наший народ еще не е достигнал в онова състояние духовнаго развития и любознателности, както европейски просвещени народи, да обича усърдно да чете и подпомага такива общополезни предприятия. Тая е една истина, която на жалост сме унуждени да обнародоваме.

Ние, започвавше това наше предприятие, знаехме твърде добре тая недостатка, но с надежда, че обитающи в Ромъния наши единородни се различават от другите българи по развитие духа си, щат обърна едно особно внимание на това народополезно дело, а най-паче като разполагат и с повеч веществени средства, бяхме почти уверени, че всяк ще се усърдно отговори на наш позив. Но нашата надежда не се изпълни досега.

Ние не пощадихме ни труд, ни пожертвувания и повеч от средствата си да би показали едно озбилно дело пред публиката, кое да съответствува на великая цел, коя си предначерта тойзи вестник. Но на голямая си жалост го казваме, че се найдоха человеци от нашите даже българи, кои, подбудени от други или по своите си лични убеждения, искаха и трудиха се да възпрепятствуват на нашето предприятие, не само отказвающи редакции всяко веществено свое способствие, но еще и наговаряющи и други на това. Тии са человеци, в главите коим е влязъл един олигархически дух, и изискват да всяко народно българско дело става само по тяхная воля и по тяхное убеждение. Тии презират народа и никоги не са помислили да съсредоточат в едно негoвите мисли. Всичко, що са досега вършили под името народно дело, не е било такова, но водило се е по самата точка зрения личнаго интереса, а най-паче убийственаго егоизма!

Поради тия причини ние се унуждаваме да прекратиме изданието вестника си само за един месец, да би могли в това разстояние да устроиме на един стаден ред редакцията си и да започнеме пак успешно предприятие си. А нашите спомоществувaтели, кои са си платили досега спомоществованието, умоляват се да бъдат уверени, че оскъдността на това разстояние прекращения ще им се допълни безпагубно. А ония, които не са никак еще платили, пощо са получили редовно десет броя досега, и кои са повеч от трите части, умоляват се да внесат по-скоро заплатата до редакцията.

Най-после ние се отнасяме към цял въобще български народ и надейме се, че наший глас ще найде приятен отзив в неговото невинно и великодушно сърце.

ПОЛОЖЕНИЕ ВЕРОИЗПОВЕДНАГО НИ ВЪПРОСА

Букурещ, 19 юли 1864 г.

Де остана наший вероизповеден въпрос? Какво станаха нашите народни свещеноначалници отец Иларион и отец Авксентий, кои тъй дързостно и великодушно принесоха себе жертва за народа? Що правят нашите избрани от народа представители в Цариград от четири години насам? Тейзи са въпроси големи и важни за всякаго българина и всяк желае от все сърце да чуе и научи нещичко радостотворно върху тях. Какво да кажем читателем си върху това? Трябва ли еще да укривяваме тогози и оногози, криеше святая истина от народа? Не! Това освен що не е право, гужда ни в тежка отговорност пред народа, във вечна провала пред потомството. Дали е доста за нас, че изтрихме патришкото име от българските черкви, че изпъдихме гръкофенерските владици от няколко си окръжия и не ги оставяме веке да се месят в нашите вероизповедни дела и не им плащаме нищо? Свърши ли се и свършва ли се с това тойзи наш народен велик въпрос? Нека всек здравомислящ българин размисли и даде себе удовлетворителен отговор. А ние ще приговориме нещо си от миналите.

Откакто се е възбудил тойзи наш въпрос, много сме досега писали във всяко отношение, т. е. доказали сме Високии порти нашите необорими исторически права върху това съобразно със старите султански берати и с новий Хатихумаюн от 1856, кой потвърдява всичките вероизповедни права на всичките подани Турции народи чрез една обща равноправност, без да отдава първенство тому или ному народу. Доказали сме в политическо отношение каква важност има тойзи български народен въпрос за правителството; доказали сме и обличили сме всичките злоупотребления и беззаконности на гръкофенерските калугери, и то от самото благовествувание, от самите посланически свети правила; доказали сме и самата истинна причина, поради която тии упорствуват тъй силно да държат българский народ във вероизповедно робство, да го угнетяват и съблачат тъй немилостиво; доказали сме най-после какво употребление са правили и правят с толкова милиони и трилиони, които са вземали и вземат еще отчасти от българскаго народа и проч., и проч. Но при всичко това какво извършихме досега! Знайно е; На кого трябва да хвърлиме погрешката на досегашната несполука? На правителството? Не! На гръкофенерските калугери? Не! Казваме не, защото и едни, и други си правят длъжностите. И ето как: В[исокото] отоманско правителство постъпи в това отношение формално според длъжностите, кои-то му се налагаха в такъв един случай и в такива обстоятелства. Нека се разясним. Правителството, като видя такова едно вероизповедно движение между два подани си народи, кое можеше лесно да вземе съвсем други неприятен ход за него, не трябваше ли, от една страна, да съветова примирителное изравнение, а, от друга страна, да позаплаши, даже и да накаже, някак си възвълнившая се страна, да би предупредило всяко неприятно далше движение, доде уталожи работите и доде изпита и се увери, ако това желание е всеобщо на всичкий български народ, а че тогава да реши въпроса? Кой може отказа, че правителството не е постъпило на

тойзи начин? Не бяхме ли очевидци? Но то направи още повеч от това, кое нашите българи не можеха или не рачеха да разберат. Когато едно правителство глeда явни народни движения от няколко си стотин человеци да гонят с похуление гръкофенерските владици, да им събарят къщите, както последова в Средец, в Преслав, в Русчук и другаде, а найпаче и всред Цариград, когато, казваме, едно правителство глeда всичките тия движения, а не казни и не убива никого, но ограничава се на едни малки заплашвания и на примирителни съвети, то не доказва ли и не вика ли като с гръмен глас: Ви, българи, имате всичкото право да не търпите веке гръкофенерските калугери да ви угнетяват и съблачат, защото и самото правителство от няколко години насам в подобни преобразования се занимава в държавата си, т. е. да прекъса всяко злоупотребление и да въведе равноправност за всичките си подани без разлики вероизповедания и народности Но вие, българи, трябва всички да сте съгласни и отвсякъде да изпъдите гръкофенерските калугери и тогава правдата е ваша и вашето желание ще се потвърди от В[исоката] порта.

Я да се попитаме ние, българите, измежду си: тъй ли постъпихме? Срамотно е за нас да кажеме истината, но грешно и пагубно е да я премълчаваме, защото една погрешка додето се не изобличи, не може се поправи, а най-паче в общенародните дела. Едни от нас викаха до небеса против гръкофенерските калугери, изгониха ги изпомежду си, съставиха си народни черковни надстоятелства и постоянствуваха за възобновлението народнаго ни свещеноначалничества, а други животят еще с тях, държещи ги в градовете си и до днес!... Кой ни е сега крив за досегашната ни несполука за такъв един праведен народен въпрос? Нека всяк размисли и реши сам. Имаме убо право, що више казахме, че В. правителство не само постъпи според длъжностите си, които му се налагаха в подобни обстоятелства, но направи еще нещо си повеч за в наша полза, което ние не можахме или не рачихме да разберем. А кое друго правителство търпи и приема да додат редовно опълномощени народни представители в Цариград, невикани, от толкова окръжия от поданите си народи? Да ги приема и договаря с тях за такъв един важен въпрос? Можеха ли нашите българи да оценят подобно едно допущение?

Нека дойдеме сега на гръкофенерските калугери, що казахме, че и тии постъпиха по длъжности си. Гръкофенерските калугери, кои от толкова години насам бяха подчинили тъй силно под вероизповедний ярем българский народ, съблечающи го ненаказно и събирающи толкова милиони грошове, чрез които не само издържаваха тисящи гръцки домородства и живееха с тях като Сарданапали, но еще искаха да достигнат голямата от тях назвaна идея, която е тъй силно вкоренена в главите на всичките гръци, тии, казваме, калугери, подпомагаеми от всичкий си род на всяк начин, както видяхме и виждаме, можеха ли тъй хладнокръвно да претърпят и изгубят такива големи приходи. Не трябваше ли тии да употребят всичките средства, да би остали пак господари на вярата в България? А де другаде им остава веке надежда? Де щат намери на други места такъв един многоброен народ не сам, да го подстригват като овци, но и да му дерат еще и кожата? И тии, както ги видяхме и виждаме, постъпиха по длъжности си. Но тук като казваме длъж-

ност, не разумяваме вероизповедна или нравствена, не! То такова нещо, както е всекому веке познато, не съществува в тях!

Но може да каже някой си: а представителите в Цариград що правят и вършат сега? Ние в отговор обнародоваме следний допис, писан от мъжа, кому трябва да дадем всяко доверие.

ГОСПОДА! ОСНОВАЮЩ СЕ НА...

Крайова, 1865 г.

Господа!

Основающ се на вашия свободни и благородни чувствования, имах дързост да ви призова днес в едничкое това народно българско училище в ромънската приятелска земя. Цел же моего призования е народополезна и приятна всякому родолюбивому българину. Понеже друго не наслаждава чувствителния человеци, колкото подобни народни събрания, имеюще предмет общополезния предприятия, за изпълнения коих любородности чувства всякиго движи и сърце му пламти.

Трябва да бъде вам познато, мили сътечественици, че три главни неща са, кои могат да съставят един народ, да го опознаят на света и да го доведат до слава и величие. А тии са черков, училище и печат (преса). Първое събира народа в едно тяло, внушава му любов к ближному и проч.

Второе го поучава прошествие му, дава му средства да се опознава с по-далечния си единородни и други человеци, улеснява го в търговски му предприятия и проч. Третое и най-важное го поучава ежедневно общия ход на световния работи, подкрепя му граждански живот, ако го има или ако не, приготовлява му пътя за него и довожда го до желаемая от всякого человека независимост. Без тия три неща, мили сътечественици, не може да се състави народ, но остава едно незнатно и скитническо племе. На това имаме множество примери в световная повестност, а и в самия наш народ.

Наш народ става най-много познат в европейская повестност, откак е основал първая си черков в Преслав, откак е развил своя първа книжевност, доколко му са допущали тогдашния обстоятелства, и оттогава само е почнал да се слуша и припознава за народ, дошел до слава и величие и постанал страхопочитаем от свои съседи и въобще от всички тогдашни европейски народи. И на това имаме доказателства не само нашая народна съхранена повестност, но еще и самая европейска. Но както многи други народи, така и наш български народ не е отбегнал съдбина завладетелнаго удара, изгубил и той независимост, слава и величие, попаднал в забвение и заборавност. А тойзи завладетелни удар, колкото и да се е продължил, не е обаче можал да остане непоклатен, нито ще остане вечен.

И на това пак сме длъжни на наша народна черкова и книжевност. На това сме ние сами еще живи свидетели. Откак почнахме да имаме свободно черкви, училища и малкий печат, наший народ за малко разстояние времени взе друго развитие, и духовно, и веществено, взе други ход, почна да мисли другояче и да си напомня и желае старая си независимост, слава и величие. Но това е еще само едно добро начало, едно малко почувствувание народнос-

ти, едно първо възбуждение, кое трябва да узрее и да даде ожидаемий плод, т. е. да доде до успеха, кой му е предначертай и кой му е най-скъпоценна и най-свята длъжност. А да достигнем до тойзи свети успех, ние, българи, не можем да идем другим пътем, но да следоваме примера на другия нам съседи народи, кои са били под истая съдбина, под която се нахождаме ние днес. Всички подпадшии под чуждо иго народи имали си свои бегунци по странни земи, де са били свободни от удара завладетеля си и де са живели ожидающе свободное възвращение у милое си отечество. Но тии не са никоги преставали да действуват на това и най-голямая грижа им била тая свята длъжност. Тии са постъпили чрез вишеизложения три средства, т. е. черков, училище и печат, и са достигли до увенчание успеха си. Пример близкен и съвремен са нам сърби и гърци. Ние, българи, сравнително с тях два народа имали сме и имаме по-голям брой преселници и бегунци по странни свободни и приятелски земи, но не сме тутакси помислили за бедная си майка България, за милое си отечество, ние сме закъснели повеч от тях. И тойзи свети народен дух едвам сега почва да се въжживява в нас. Причини того са били много, между коим има и извинителни, но повеч са били оправдания. Ние не щем се впуща сега в изискание им, но само толкова се задоволяваме да кажем. Слава богу, че и в нас това начало се появи и че един почетак ще има неизбежен успеха си. Стига само да следваме усърдно и неуморно в това народно поприще.

Человек е създаден да живее живот дружествен и развитие му само от того зависи. Тъй също и един народ чрез дружественний начин може да доде до развитие си, може да се подпомогне в предприятие си, да се подкрепи в нужди си, а най-паче когато той народ е лишен независимости, когато страдай и тъжи под угнетителя. Ние, българи, и в това сме сега благополучни. Нам се отваря сега едно голямо поприще. Ромънское честито правителство и народ простира нам приятелска и братска ръка и желае да нам подпомогне в развитие ни. То нам допущи великодушно да имаме черкви, училища и печат на наш народен език. Ние трябва да бъдем признателни за това, да покажем и от наша страна братска любов и искреност, а най-паче да се покажем достойни на тойзи великодушен и скъпоценен дар. Ние, ако се явим хладнокръвни на това народополезно предприятие, не само щем бъде ускорени и покрусани от другия народи, но най-тежкое, че тая отговорност пред потомство ни пада на нас и ние щем бъде горко от тях осъдени! Ние сме многочислен народ, имаме въобще повеч веществени средства от наши съседи народи, имаме и доста учени человеци, днешний век е век народности, век просвещения, век развития, щото ако не умеем да се възползуваме от такива и толкова благоволни нам обстоятелства, никакво извинение и оправдание не можем има нито пред другия народи, нито пред нашее потомство, както више казахме.

Ние прекъсваме разговор си, като отправяме най-сърдечния и най-съкрушителния молитви всевишному богу да поживи владеящаго княза и ромънскаго народа, а нам да внуши най-разпаленая любов към милое ни отечество България!

БЕЛЕЖКИ

Това издание на съчиненията на Георги Стойков Раковски прави опит да запознае днешния български читател с творчеството на един от най-великите умове на България, на един от най-ярките български писатели от епохата на Възраждането. Раковски е издаван многократно, но е познат предимно като революционер и идеолог на българската национална революция. Архаичният му вече език сякаш пречи на съвременния читател да го възприема, а и самият Раковски е причисляван към твърде незрял етап от развитието на българската литература, за да буди любопитство с майсторството на словото и с богатството от образи и художествени идеи. Но един упорит (само в началото!) прочит показва, че Раковски трябва да бъде признат за един от най-значимите български писатели публицисти.

Обемът на този том не позволява да се представи цялото творчество на Раковски. Но това е правено сравнително скоро – през 1983–1985 г. от Веселин Трайков, Кирил Топалов и Светла Гюрова, които подготвят за издателство „Български писател" внушителен четиритомник с пълно събрание на неговите съчинения.

Тук, в тази книга, са представени знаменитата поема „Горски пътник" и публицистиката на писателя, както и някои негови исторически и научни съчинения. Поради липса на място са пропуснати коментарите на Раковски върху „Горски пътник", които сами по себе си са самостоятелно произведение. Но и от един такъв, по неизбежност малък, том с избрани творби може да се види величието на Г. С. Раковски като публицист, мислител и борец за национална свобода и социална справедливост.

[1] Става дума за движението на филелините, съществувало между 1821 и 1828 г.и разпространило се из цяла Европа.

[2] Влахия и Молдова. След Кримската война двете държави се обединяват в единна държава.

[3] Заверата от 1835 г.

[4] Георги Мамарчев.

[5] Раковски нарича езика „санскрит" „самскрит", защото съгласно неговата теория този език е произлязъл от българския. Той е „най-скрит" (самый скритый) език.

[6] Раковски е имал намерение да продължи съчинението си, но не го е сторил и втора книга не излиза. В архивите му не е намерено нищо, което да дава основание да се смята, че писателят наистина е написал продължението.

[7] Според редакторите на т. III от „Георги Стойков Раковски. Съчинения в четири тома", С. 1983–1984, става дума тук за преписи и поправки на „История славяноболгарская" от Паисий Хилендарски.

[8] Трудът е недовършен.

[9] И това съчинение на Раковски остава недовършено във вида, в който Г. С. Раковски го е замислил.

[10] Авторът има предвид бившия неаполитански крал Франц II. Той е свален от престола си от националноосвободителните войски на Джузепе Гарибалди.

[11] Т. е. мнозинство.

[12] Раковски говори тук за Ивайло – предводителя на Селското въстание, свалил от престола цар Константин Тих.

[13] Стихове от поемата „Горски пътник".

[14] Има се предвид войната на Черна гора срещу Турция през 1858 г., завършила с победа на черногорците.

[15] По времето, когато се води войната между Черна гора и Турция, в Босна и Херцеговина избухва масово въстание.

[16] Третата точка липсва.
[17] Този план е писан в края на 1861 г., когато Раковски е в процес на изграждане на своята легия.
[18] В запазения архив текстът не е довършен.
[19] Статутът е писан през 1862 г.
[20] В ръкописа титлата „Председател началства" е добавена собственоръчно от Раковски.
[21] Гърция прави опит да се включи в Кримската война срещу Турция. По тази причина англо-френският флот окупира пристанището на Пирея, за да ѝ попречи да предприеме реални действия.
[22] Народни представители са до началото на 1861 г. Иларион Макариополски, Авксентий Велешки, Христо Тъпчилещов, х. Н. х. Минчоолу и Д. Ив. Гешов.
[23] Сключен на 8 юли 1859 г. между Франция и Англия.
[24] В. „България".
[25] Раковски има предвид Драган Цанков и Манол Иванов.
[26] Става дума за поп Тодор, запрян от Патриаршията и освободен от униатите.
[27] Хамбар без дъно, празна крина (тур.).
[28] Става дума за гръцкия богослов Фармакидис.
[29] Раковски има предвид решението на Патриаршията да анатемоса Иларион и Авксентий.
[30] Митрополитът е Паисий Пловдивски, който по произход е албанец, но се присъединява към българската църква.
[31] Княз Стефанаки Богориди.
[32] Кримската война.
[33] Визира се редакторът на „Цариградски вестник" Александър Екзарх.
[34] В смисъл измамване, лъстене.
[35] Намеква се за бягството на Йосиф Соколски, който отнася със себе си документите, с които е ръкоположен от папата в сан.
[36] Абдул Азис, който се възкачва на престола след смъртта на брат си Абдул Меджид.
[37] Мехмед Кыбрызли паша.

[38] Няма да ставам слуга на слугата (тур.).
[39] Гледайте си вашата работа (тур.).
[40] Инициали на Лука Радулов, племенник на Теохар Папазов.
[41] Раковски говори за писмото на Младен Каракудин до Коч Ага и Абди Ага от 6 юни 1861 г., поместено в „Дунавски лебед". В това писмо се описват страданията и мъките на преселниците.
[42] По това време игумен на манастира е Неофит Рилски.
[43] Разликата, която се плаща при размяна на пари; горница (фр.).
[44] Текстът е недовършен.
[45] Става дума за войната на Прусия и Австрия, която водят през 1864 г. против Дания. В тази война Дания загубва провинциите Шлезвинг и Холщайн с пристанището Кил.
[46] Има се предвид гръцкото въстание от 1862 г., когато Отон е свален от престола.
[47] Хубава Гърция (гр.).
[48] Раковски споделя намерението да се чества общонародно Неделя Православна. На този ден през 1861 г. за първи път не се споменава в службите името на вселенския патриарх.
[49] Според този закон румънският селянин нямал собственост върху земята, която обработвал.

РЕЧНИК

на непознати днес думи, употребявани от Раковски (старобългарски, чужди и др.)

абдест – измиване преди молитва
абие – веднага
аки – като, също
аки би – като че ли
арбанаси – албанци

байонет – щик
бакалъм – да видим
баснословно – митология
бегунц – емигрант, беглец
бежан – бежанец
бедел – военен данък, събиран от християните
билинене – злоупотребление, правене на бели
битиописание – история
благовествуване – евангелие
благоволен – благоприятен
благовремие – благоприятно време
блещурева – бръщолевя
блистателен – висок, важен
боилище – борба, битка
болше – повече
ботка – аспра, най-малката пара

ведомо – известно, вярно
велегласно – с висок глас
велик – голям
вес – всичкият, целият
весило – бесилка
вещ – предмет, нещо
витяжество – юначество (витяз)
више – повече
влада – правителство

вне – вън
вниждам – влизам
вреден – способен, полезен
всадник – конник
въверен – поверен
въверявам – поверявам
въздвижение – вълнение
въистина – наистина
вървище – пътека

ганимедовци – млади момчета, виночерпци
гледоточне – становище, гледна точка
глумец – актьор, смешник, шегаджия
гной – боклук
горе – горчиво
горко – горчиво
горше – по-горчиво
града – градуси
греда – планинска верига
гръколудие – гъркоманство
гудя (гуждам) – слагам, нагласявам
гърмило – огнестрелно оръжие, оръдие
гюмрюк – мито

дава – дали
давно – отдавна
дале – по-нататък
далепис – телеграф
дан – данък, дължимо нещо
джелепин – търговец на добитък
диван – държавен съвет
димняк – комин
дневница – вестник
доволно – достатъчно
доде – докато
доизволение – позволение
доморолство – семейство

дописание – дописка
дописател – кореспондент
допущение – позволение
другче – другояче
духан – тютюн

еда – дали, нима
емство – гаранция, залог
емствувам – поръчителствувам
ерлии турци – местни турци
еялет – провинция (административна единица)

железен път – ж. п.
железовързан – окован във вериги
желудок – зъвчка

заборавност – забрава
зазарявам – заслепявам
законник – правник, юрист
замечание – бележка
заповест – заповед
зачавши – започващ
званичен – официален
згомот – шум (от рум.)
злак – зеленина
зрение – хоризонт

ибо – и така
игровод – хоро, танц
иждивявам – изразходвам
изволение – позволение
изиждам – излизам
изити – излизам
изступлен – вбодушевен
изтирвам – изпъждам
изтъщение – усъвършенствуване
изумлен – луд, полудял

изятие – изключение
илтизамджилък – даване земя под наем
имарет – благотворително учреждение
ираде – султанско позволително, ферман
ист, истий – същ
истирям – изгонвам
ишли – дошли
иша – искам

казн – наказание
кайме – банкнота, книжни пари
катадневен – ежедневен
кесат (кисат) – липсва
кичица – китка
кнез – кмет
кнут – камшик, хамут
коло – хоро
корист – полза
красноречец – оратор
крой – форма
кто – който, че
кюляф – островърха шапка, калимявка
кятипхане – писалище, бюро

ленно – лениво
лепо – хубаво
лепозрачно – хубаво на вид
лесище – гора
ложно – лъжливо
лозинка – парола
любомъдър – разумен, мъдър, умен
любословен – литературен
любословие – филология, литература

матка – майка
меджлис – събор, съд
медресе – мохамеданско духовно училище

месечина – месечна заплата
мешница – гайда
ми – ние
митарница – митница
морнарин – моряк
мстя – мъстя
мубашир – вестител, пратеник
мъждрак – копие, щит
мълва – спор, недоразумение, интрига
мюзевир – клюка, клеветник, интригант
навождам – привеждам
надлежи – предстои
налог – задължение
наложно – наложено
напрасен – внезапен, неочакван
наставям – продължавам
нахия – малка административна единица
начертание – характер, план
незнанство – незнание
нели – нали
ненадезби – ненадейно
неповинен – невинен
неповолен – нежелан
непозиблен – непоклатим
непохитност – неподлежащо на изземване
непревивно – непрекъснато
нетъчия – не само
неуреден – нередовен
нечаяно – внезапно
нихен, нихни – техен, техни
новци – пари

обдържам – поддържам, издържам
обезбедити – осигурявам
обзирам – държа сметка
обичлив – обикновен
обично – обикновено

обличавам – разобличавам
обмамвам – измамвам
одължавам – задължавам
ожидам – чакам
озбилно – изобилно
окръстен – околен
опълчение – опълчване, противопоставяне
опърно – упорито, противно
остановление – създаване, установяване
отан – от там
отнятие – отнемане
оттемвам – отнемам
ощищителен – чувствителен

паметен – умен
патрика – патриарх
пенези – пари
печатия – печатница
питая се – храня се
пища – храна
побожен – набожен
поверие – доверие
повест – разказ
повестница – история (наука)
повестност – история
повинувам – подчинявам
повременно – периодично
погружен – потънал
погружение – потъпкване, насилие
поглавар – ръководител, началник
подбадане – подбуждане
подвиждвам – предизвиквам, причинявам
подипърва – отпърво, за първи път
позорие – изглед
позорище – театър, зрелище
покушение – опит
поместие – място, селище

попредание – предание
порекло – прякор
породица – семейство
порождение – поколение
поспешавам – побързвам
постизавам – постигам
постъпно – постепенно
потом – след това, после
почетак – начало
пощетявам – ощетявам
правление – управление
праводаяние – правосъдие
преводител – преводач
предуземам – взимам (мерки)
прилучава – случва се
примечание – бележка
приплетка – интрига, разправия
приставши – спрял, свършил
пристойно – достойно, прилично
притворен – с преструвки
притом – при това
прогнани – изгонени
продирам – пробивам, прониквам
производ – произведение
произидам – произлизам
проузрокувам – причинявам
прочец – други, другите
прочия – други
прошествие – минало

разбоище – битка, война
разбой – война
разве – отколкото, освен
разглобление – разлагане, анализ
разиждам – разпръсвам се, отивам си, премахвам
разсвет – разсъмване
разтощение – разхищение

растаям се – разделям се
рат – война
ратище – бойно поле
рагатство – кралство
рочище – срок
рум миллет – римски народ (гърци)

садовство – градинарство
садразам (садаразам) – велик везир
самоволец – доброволец
сарай – дворец
свет – светлина
своероден – близък, роден
себя – обсебвам
сей – този
селци – селяни
селям – поздрав
сему – на това
сетенца – присъда
сигуранца – сигурност
сие – това
скончавам – завършвам, довършвам
слог – език
сматрям – гледам, смятам
смътявам – смущавам
спасно – спасително
сплетка – интрига, сплетня
спомоществувател – абонат
споразмерно – съобразно, съразмерно
способствие – подпомагане, спомагане
стален – постоянен
ствари – неща
стид – срам
стоварище – склад
странен – чужд
стълб – колона (на вестник)
субаш – местен орган на власт

сугубо – особено
суемъдрие – суеверие
сходно – удобно, сгодно
съвивам – свивам
съжеган – изгорян
сънмица – тълпи
сякам – смятам, мисля

такова – такива
такожде – така също
таксидиот – калугер, който обикаля за събиране на помощи
тат – разбойник, дявол
теке – манастир на дервиши
терджуман – преводач
тискарница – печатница
тисящи – хиляди
того ради – затова
тол – толкова
томрук – дървени пранги, букаи
торон – кула
точностия – с точност
труфа – мода
ту – тук
тълмач – преводач, тълкувател
тъчия – само, толкова

убавям – забавям
убо – прочие, и така
угушавам – потушавам, задушавам
уди – крайници, ленове,
узнемирител – размирник
узрок – повод, причина
укоризна – укор
унесретен – нещастен, несретен
унуждавам – принуждавам
унуждавам се – имам нужда

упълчение – опълчване, противопоставяне
уръжен – въоръжен
ускок – хайдутин, бунтовник
усъдба – присъда
усърчение – смелост
учинил – направил
учредничество – редакция

хамам – баня
харач – данък, плащан от немюсюлманите в Турция
хат – документ, послание
хитя – похищавам
хища – плячка, стръв
хоръгвоносец – знаменосец
хотя – въпреки че
худо – лошо, долно
художество – занаят
царство – държава

чамя – слабея, боледувам
человекословие – анатомия на човека
четник – учен, грамотен
читав – цял

шатор – палатка, шатра
шипца – роза
шипцоделие – отглеждане на рози
щение – желание

юря – нападам

яд – отрова
ярияиски – арийски

ДУМИ ЗА ГЕОРГИ С. РАКОВСКИ

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Истинското му име е Съби Стойков Събев. Роден е в Котел през 1821 г. (точната дата и месец не са известни). Баща му Стойко Попович произхожда от с. Раково, Котленско, откъдето спечелил и прозвището си Раковлъ, което Г. С. Раковски много харесва и го възприема за свое фамилно име. Стойко Попович е по професия занаятчия (занимавал се с терзийство), но после се отдава на търговия с аби от Котел и бързо забогатява. Заради участието му в борбата срещу гръцките фанариоти и местните чорбаджии е подложен на преследване от местните османски власти. През 1844–1847 г. е хвърлен в Цариградския затвор, където се разболява тежко и след завръщането му в Котел умира.

Майката на Г. С. Раковски – Руса Мамарчева, е сестра на капитан Георги Мамарчев – известен участник в Руско-турската война 1806–1812, в румънското националноосвободително движение (1821–1828), в Руско-турската война 1828–1829 и Велчовата завера (1835). Отличава се със своята енергия и независим характер.

От рода на Г. С. Раковски са двамата негови племенници – Киро (Кирил) и Йордан Стоянови – активни участници в националноосвободителното движение, и Кръстьо Раковски – виден функционер на българското и международното социалистическо и комунистическо движение.

Първоначално Г. С. Раковски учи в местното килийно училище, след което продължава образованието си при известния възрожденски просветен деец от Карлово Райно Попович. През 1837 г. постъпва в прочутото гръцко училище в цариградския квартал Куручешме,

където негов настойник е Стефан Богориди. В училището изучава хуманитарни и природни науки, както и древни и модерни езици. Тук променя и името си на Сава Стефанидис.

В столицата на Османската империя прекарва три години и наред със заниманията си в училището влиза в контакт с някои от най-видните представители на българската колония, сред които Неофит Бозвели и Иларион Макариополски. Под тяхно влияние се включва в борбата за извоюване на независима българска църква. През 1841 г. пътува два пъти до Атина, където се свързва с български патриоти и гръцки революционни младежи. Участва в организираното от тях Тайно Македонско дружество и променя името си на Сава Македон.

Свидетел на надигането на гръцкото население в Крит, Тесалия и Епир, както и на българската емиграция в Дунавските княжества, през лятото на 1841 г. се прехвърля в Браила. Открива свое частно училище, което да му служи за прикритие в по-нататъшната му революционна дейност. В знак на голямо уважение към вуйчо си – капитан Мамарчев, променя за трети път името си на Георги Македон.

Заради участието му в Браилските бунтове (1841–1843) е заловен от османските власти, но успява да избяга във Франция и престоява в продължение на година и половина в гр. Марсилия. След това се завръща в Котел и подпомага баща си в борбата му срещу местните чорбаджии. За тази му изява е арестуван от османските власти и заедно с баща си прекарва три години в Цариградския затвор. Пуснат на свобода, остава в османската столица, като се отдава на адвокатска и търговска дейност. Заедно с това се включва дейно и в живота на българската колония, както и в борбата срещу гръцките фанариоти.

В навечерието на Кримската война 1853–1856 изгражда т. нар. Тайно общество, което си поставя за цел подготовката на въстание на българския народ. След започването на войната постъпва като преводач в турската Дунавска армия. Същевременно събира и разузнавателни сведения, които предава на командването на руските войски. Разкрит и заловен, трябвало да бъде откаран в Цариград, но по пътя успява да избяга. Пристига тайно в османската столица, формира малка чета и през юни 1854 г. се отправя с нея към Източна Стара планина, за да подпомага действията на руските войски.

След оттеглянето на руската армия (есента на 1854) разпуска четата си и в продължение на няколко месеца се укрива в бащиния си дом в Котел. В края на декември 1854 г. се прехвърля тайно във Влашко, където остава до края на Кримската война. Непосредствено след подписването на Парижкия мирен договор между Русия и Османската империя (1856) се установява в Нови Сад, който по онова време се намира в пределите на Австрия. С помощта на известния сръбски публицист Данило Медакович пристъпва към издаването на в. „Българска дневница“ (юни-декември 1857), чрез който повежда борба не само срещу Османската империя, но и срещу гръцките фанариоти. В Нови Сад издава и „Предвестник Горскаго пътника“ и замисля пробния брой на в. „Дунавски лебед“. Междувременно отпечатва и поемата си „Горски пътник“.

Под натиска на Високата порта е задържан, но и този път успява да се изплъзне от грозящата го опасност. Прехвърля се във Влашко и се установява в Галац. Прави опит да основе Българско книжовно дружество, но без успех. Тъй като и тук животът му се оказва застрашен, заминава за Одеса и известно време работи като възпитател в Духовната семинария. Оказва силно въздействие на учещите се по онова време в нея млади българчета, сред които е и Васил Друмев, бъдещият митрополит Търновски.

През пролетта на 1858 г. настъпва ново изостряне на Източния въпрос поради избухналия черногорско-турски военен конфликт. Под влияние на новата об-

становка на Балканите, Г. С. Раковски съставя „План за освобождението на България", в който разгръща възгледите си за пътя, по който трябва да тръгне българският народ за освобождението си от османско иго. Издига идеята за създаване на единен ръководен център, който подпомаган от другите балкански държави и Великите сили, да се заеме с организирането на въстание в България.

Пречките, които среща от страна на руските власти, го подтикват да напусне Одеса и през 1860 г. се озовава в Белград. Тук намира по-подходящи условия за работа и пристъпва към издаването на замисления от него по-рано в. „Дунавски лебед" (1860–1861). За да го направи достъпен и за европейската общественост, от бр. 16 започва да го издава и на френски език.

В Белград Г. С. Раковски изработва и нов „План за освобождението на България", съставя и „Статут за Привременното българско началство". По негова инициатива в Белград се формира и Първата българска легия (1862). Обстоятелството, че след уреждане на сръбско-турския конфликт легията е разтурена от белградското правителство, не го разколебава от избрания от него път. Все повече и повече го завладява идеята за изграждане на съюз на балканските християнски народи. Вдъхновен от нея, през 1863 г. посещава столиците на Гърция, Черна гора и Румъния и води разговори с управляващите фактори на съседните балкански държави. По-конкретни договорености постига в Букурещ. Окуражен от тях, заема се с издаването на в. „Бъдущност", който е списван и на български, и на румънски език. От него се появяват само 10 броя, след което пристъпва към издаването на нов в. „Бранител", но от него успява да издаде само един брой.

Егоистичните позиции на правителствата на съседните балкански държави го разколебават във възможността за изграждане на проектирания общ балкански съюз срещу Османската империя.

През 1866 г. в Румъния е извършен държавен преврат, в резултат на който от престола е свален княз Александър Йон Куза. На власт идват неговите политически противници – Росети, Брътиану и др. Пред надвисналата опасност от война с Турция те се обръщат за съдействие към Г. С. Раковски. Макар и неубеден в тяхната искреност, той откликва на апела им. Заедно с Панайот Хитов обикаля българските емигранти в Браила и Галац, за да събира средства. В края на 1866 г. се завръща в Букурещ, но със силно влошено здравословно състояние.

Не крие голямото си разочарование от разколническата дейност на неговия бивш последовател Иван Касабов и полага усилия за обединяване на разединените сили на българската емиграция. Събира около себе си стари хайдути и войводи и млади български революционери и учредява „Върховно българско тайно гражданско началство", което да се заеме с подготовката на въстание за освобождението на България. Съставя и специален „Привременен закон за народните горски чети за 1867-о лято". Замисля и издаването на сп. „Българска старина", като успява да подготви първата му книжка. Пристъпва и към написване на подробна своя автобиография, но настъпилата смърт през есента на 1867 г. попречва на осъществяването на тези му намерения. Умира на 9 октомври в околностите на Букурещ.

От богатото му творческо наследство най-трайна диря в българската литература оставя поемата му „Горски пътник".

МИЛЕН КУМАНОВ

РАКОВСКИ КАТО ПОЛИТИК[1]

Благодарение на Вазовата „Епопея на забравените" духовният лик на Раковски отдавна е закрепен във въображението на българина. Раковски, това е един мечтател безумен, образ невъзможен, на тъмна епоха син бодър, котел, който вечно кипи над някакъв злобен, стихиен огън, създание от крайности, елемент от страсти, от злъчка и мощ, душа, пълна с буря, с блясък и мощ. Любовта на Раковски е любов исполинска, любов без съмнение, без свяст, без предел; враждата му е вражда сатанинска. За тоя титан с орлов поглед, който дава образ на всяка мечта, няма нищо невъзможно. Историята, мракът, времето, редът не значат много в големия му път. Дух безпокоен, мечтател и воин, той иска да бутне в един час делото на пет века. Един само буден между толкова спящи, той, „демон бдящ", за всички работи, бори се, стряска, вълнува: тук мъдрец замислен, там луда глава, мрачен узник в Стамбул, генерал в Балкана, поет и разбойник, мисъл и желязо, лира и тръба – всичко вкупом. Символът му е „Смърт или свобода", сънят му – балканът, кумирът му – народът с безчестие и кърви облян...

И като се спира с поглед изумен от стихийността на тоя исполински, демоничен образ, Вазов възклицава:

„Природата веща беше се сбъркала,
тя от теб да стори гений бе искала!"

Певецът е убеден, че историята ще има да се по-

[1] Реч за петдесетгодишнината от смъртта му.

замисли в кой ли лик безсмъртен да причисли тоя неудал се гений...

Такъв е *поетическият* образ на Раковски, разбира се, като всеки поетически образ плод на художествена стилизация. Като в една рембрандовска картина ярките лучи падат върху най-типичните страни на лицето. Светлините и сенките са разпределени тъй, че да се постигне най-големият ефект. На едни места краските са сгъстени и ослепително светли, на други, напротив – неестествено мрачни. Но изобщо се получава впечатление на нещо много силно и живо. Ето защо Раковски, какъвто ни го е нарисувал Вазов, ще остане и тогава, когато научното изследване ще иска да провери черта по черта правдивостта и приликата на образа с оригинала, когато ще се разложи това, което поетът по вътрешен наглед е успял да събере в едно сгъстено цяло, когато много второ- и третостепенни белези ще се изтъкнат нарочно, за да бъдат осветлени и оценени.

В това си старание да постигне чистата истина науката тук-таме може да дойде до резултати, които не се съгласяват напълно с художествената схватка на поета. Особено при Раковски, който тъй малко ни е познат, целият живот на когото бе един блян, *поезия* и *наука*, още дълго време ще се състезават: всяка една от тях ще мисли, че е схванала най-правилно характера на едного от най-сложните и многогранни типове на нашето Възраждане. Но това съревнование няма да бъде вредно. Във въображението на милионите ликът на Христа продължава и днес да грее със същата лучезарност като преди векове, въпреки най-дълбоката екзегеза, най-критичните изследвания. Съдбата на всички герои в историята не е ли да предизвикват легенди, които науката често едва с голяма мъка успява да разбие?

Тъй е и с Раковски. Истинският, сложният Раковски ще ни се открие само когато напълно и критично се издаде огромната му архива, която за щастие се е запазила и се чува днес в Народния етнографически музей.

Ала и днес след бързия преглед на неговото огромно наследство могат се различи в политическата му дейност *два почти еднакви по дължина периода: един подготвителен, който отива от 1840 г. до началото на Кримската война, и друг – от тая дата до смъртта на Раковски* (от 1854–1867).

В първия период бъдният автор на „Горски пътник", организаторът на хайдучеството, е още далеч от легендарния Раковски. Наистина той е взел на 21–22-годишна възраст участие може би и в двете браилски въстания от 1841 и 1842 – във второто даже като главен инициатор, под името Сава Македону. Но това са много кратки инциденти в живота на буйния юноша, избягал от Цариград в Браила по доста смътни още причини.

Роден в годината на Заверата (1821) като син на един заможен и влиятелен представител на котленския еснаф, смел бранител на класовите му интереси против домогванията на местната чорбаджийска аристокрация, произлязъл от един род, в който храбростта е наследствено качество (по майка внук на легендарния капитан Мамарчев – Буюкли), израсъл във волната среда на едно богато войнишко село, което игра голяма роля в кърджалийските размирици и даде на Българското възраждане редица видни мъже: Софроний, Богоридовци, Берон, Неофит Бозвели, Кръстович, Кипиловски и др., възпитан в духа на гръцките понятия за отечество и патриотизъм, младият Раковски с горещия темперамент на своите чичовци съвсем естествено се увлича от романтиката на революцията. Ала скоро Браилското въстание (1842) е потушено и Сава Македону се озовава благодарение на покровителството на гръцката дипломация чак в Марсилия. Тук обаче той чезне за своята далечна родина и ето че един ден, „привзет", както казва, „от естественото действие, което в душата на всякъго благочувственаго человека вообще владей – спроти философа Плутарха Οὐδεὶ γλύκηον δης πατρίεοσ (нищо по-сладко на света от отечество), решава да се върне в Котел „всягда имеющ целта за доброто на своя бедний окаяний единородний българин". Носталгията на Раковски в това време е толкова силна, че надвива на всеки страх от преследване. И кой знае дали разкаяният революционер нямаше да последва за по-дълго време примера на баща си и да се предаде на мирни търговски занятия, ако не бяха интригите на котленските чорбаджии и преследванията на гръцкото духовенство. В едно свое ценно автобиографично писмо до Ив. С. Иванов, известния многозаслужил бесарабски български деец, от 1858 г. Раковски изрично твърди, че съвсем „без *никаква виновна причина*" турското правителство откарало него и стария му баща „желязо вързани" в Цариград и ги хвърлило в „дълбоки и влажни тъмници" като „*отстъпители* против турское царство".

След три години и половина тежки страдания баща и син успяват да се оправдаят, но като жертвуват своето милионно състояние. Бащата заминава за Котел, гдето скоро умира. А „неповинният син", както се нарича Раковски сам, нямайки средства да залови търговия и не „*търпеющ да слугува другиму*", става *адвокат*.

Благодарение на своята професия той се сближава интимно с високи турски сановници и за кратко време забогатява дотам, че напуща адвокатското „пъприще" и почва да прекупува десетъка и разни беглици от Министерството на финансите; в 1849 поема върху себе си целия узунджовски панаир, а в 1850 наема пловдивския интизап за не по-малко от 800 хиляди гроша.

Колко малко прилича още адвокатът бегликчия, гюмрюкчия и панаир-агасъ Раковски на автора на „Горски пътник!" Той е вече около 30-ата си година почти милионер и широко се използва от подкупните турски министри и висши сановници. И това продължава така с временни икономически кризи, лесно обясними при такива едри спекулации, до 1853 г. Само две-три години по-рано Раковски се носи още с мисълта да увеличи приходите си с участие в някое индустриално предприятие.

В архивата му има разписка от един поляк Ян Рудницки за суми, получени за постройка на една фабрика за спирт. Около туй време пак той купува на баща си два дарака от Виена (само за единия заплаща 8000 гроша), в 1851 г. мечтае да си построи къща в Котел, а в 1853, на 32-годишна възраст, решава даже да се задоми и да се пресели трайно в родното си село.

Но крупният капиталист и предприемач не е престанал да люби своята родина. Напротив, той и като търговец се грижи за своя народ, само че още не с революционни средства. Защото, от една страна, е „учернен от турское правителство", а, от друга, Патриаршията търси „всеки случай и средства" да го наклевети пак и да го погуби, „както гони всякого родолюбца българина". „Того ради се реших да действувам *посредствено* за наш народ", изповядва Раковски откровено, тоест *по пътя на мирната еволюция.* Неговата главна мечта като тая на всички видни и заможни цариградски българи в това време, като тая на неговия конгениален учител Неофит Бозвели е и „допущение на създание българския църкви в Цариград"[1]. По-далеч неговите национални копнежи още не отиват. Неговата радост е безгранична, когато най-сетне се получава ферман за постройката на черква, и то един ферман, издаден не на един рум-милет, за какъвто доскоро бяха се смятали българите; а на един отделен „булгар-милет". В тая епоха Раковски помага и на Богорова да получи разрешение за издаването на „Цариградски вестник". Но настъпва 1853 г. и еволюционистът, който като всички свои съвременници съглежда в черквата единичката спасителка

[1] Срв. Арх. инв. № 6660, покана да дойде „неотменно" на българската църква у 5-го иянуария „защо ще стане разговор решителен за църквата" (4 ян. 1851).
М. апр. 11, 1851: друга покана „понеже получихми ходжетьти от неговото Ве. княза Богориди преписани връх имя според желанието народно".

на националността, се преобръща скоро в революционер.[1] Кримската война открива именно съвсем нови възможности и възбужда безгранични надежди в душата на горещия патриот.

И тук за пръв път Раковски блясва с ония качества, които ще отличават втория период от неговата дейност.

Той, син на богат баща, научен да работи с грамадни за онова време суми, владеещ отлично турски език и способен да заеме някой висок административен пост не по-зле от Кръстевича или Василакя Вълков, решава изведнъж да жертвува всичко за любимото отечество. „Колкото и да се убогатявах – пише той Ив. Иванову, – ...нямах никакво удоволствие, понеже упознавах вся страдания нашего беднаго народа и гледах че от дън на дън пропадва в по-голями угнетения... Това беше в мое сърдце станало язва неизлечима, нъ нямаше що да сторя." Досега Раковски е търпял и мълчал, защото е нямало друг изход. Обстоятелствата са го принудили да изразходва своите таланти в области, недостойни за ролята, която провидението, изглежда, да му е определило.

Ненавит, ненаучен да се покорява, да служи другиму само от жажда за икономическа и лична независимост, той станал по неволя адвокат и предприемач.

[1] От тая година намираме в арх. на Раковски една интересна проеба на Раковски до тогавашния турски мин. на външните работи Решид паша за аудиенция. Дали я е получил, не е известно. Тя ще е имала във всеки случай политически характер.
Инв. № 6673. A Son Excellence Réchid Pacha, Ministre des Afaires étrangès de l'Empire Ottomane, etc. etc.
Excellence,
Le soussigné ayant à Vous parler pour des affaires de grande importance, ose à Vous demander une audience particulière.
J'ai l'honneur d'être de Votre Excellence très humble et très obéissant serviteur S. S. Rakovski. Constantinople, le 13 Août 1853.

Но това не задоволява неговата пламенна душа. Той смътно усеща, че е роден за нещо по-високо. Обаче Раковски притежава не само силно въображение и горещо чувство, но и *желязна воля*, в състояние да обуздае и най-пленителната мечта, и най-натрапчивата идея. И ето де е преобладното качество и на зрелия политик Раковски. Тоя мъж, който в своите научни теории, в своите митологически, исторически и езикови изследвания е често най-наивният фантаст, тоя човек, който у нас в известни среди минава едва ли не за тип на един авантюрист в политиката, е, напротив, най-прозорливият и трезвеният *реалист*, който никога не се увлича от химери, хладнокръвно преценява всички фактори и винаги с пълно съзнание на временните интереси препоръчва на своя народ най-подходните за момента средства. Той не е никога доктринер. С изменението на условията изменят се винаги и тактическите му похвати.

И тъй в първата епоха от своята политическа дейност (1841–1853) Раковски с изключение на браилския инцидент е всецяло още убеден в спасителната роля на мирното развитие, на еволюцията. В качеството си на трезвен реалист той съзнава отлично, че няма още друг начин за действие освен чрез културните учреждения. Но това не му пречи да се готви съзнателно за по-добри времена. Неговият личен опит, неговите и на народа тежки страдания са определили посоката на неговата бъдна дейност. Раковски мисли, че има всички основания да мрази двойното робство на своя народ, не по-малко и българските чорбаджии; и той ги мрази от душа. Ала от турското иго народът може да се спаси (такова е още неговото мнение в тая епоха) само с чужда помощ. Против фенерското иго народът ще си помогне сам, ако се организува и използува обещаните от султаните реформи. Против чорбаджиите обаче трябва да се опълчи всецяло младата българска демокрация, която още буйният защитник на еснафството в черковния въпрос Неофит Бозвели бе почнал да надъхва със злъчна омраза против цялото чорбаджийство като клас, не правейки никаква разлика между добри и лоши и забравяйки изобщо значителните заслуги на това съсловие в началната еманципация на народа чрез черквата и училището. Но в съсловните борби, както е известно, напразно е да се търси пълна обективност.

Имал ли е Раковски и други някои по-широки политически идеи преди 1853 г., по-широки от тия, които приведох, трудно е да се каже. В съдържанието на неговото недовършено „Житие“, което се е запазило в архивата му,[1] има една точка (15): „Пътишествието по България на Бланки 1840“. Едва ли Раковски се е срещал лично със знаменития френски пътешественик, който бе изпратен от Гизо да констатира на самото място зверствата на албанските башибозушки орди против въстаналото население в Нишко. Но книгата на Бланки, която излезе в 1844 г., Раковски ще е чел. И в нея, както в книгата на Cyprien Robert, той ще е открил може би за пръв път една мисъл, която по-после игра такава голяма роля в комбинациите на балканските политици: *идеята за балканския съюз.* Друга една точка на съдържанието на „Житието“ (41): „Сношенията ми с поляците, и особите с Чайковски, потурчений днес Садък паша“ указа на известни политически влияния от друг род. От поляците Раковски е можал негли да чуе в тоя период идеята за един турско-български дуализъм. От тях може да е чул, че е възможно да се получи българската черковна автономия и чрез една уния с католишката черква. У тях ще е видял може би първите фанатични русофоби. Тъй или иначе Раковски ще е заел несъмнено от поляците някои елементи от своя по-послешен политически мироглед, както им дължи по всяка вероятност и формата на своето име (Раковски, от Раковалъ). Но в периода, който ни занимава, всичките тия по-

[1] Арх. инв. № 6692 „Житие Г. С. Раковскаго. Написано от него самаго“. Инв. № 6694, „Съдържание на житието ми“.

литически мисли, ако въобще са могли да паднат като здрави семена на една благоприятна почва, още не са поникнали. Раковски от 1840–1853 година няма още по-широки и сложни политически идеали.

Еволюционист по неволя, такъв го заварва и турско-руският конфликт, който докара Кримската война. И сега самата жива действителност го изправя пред конкретни въпроси:

1) какви трябва да бъдат отношенията на България към Турция и Русия и

2) как трябва да погледне на намесата на западните сили в Руско-турската война.

По първия въпрос Раковски, който дълбоко вярва още в силата на Русия и в разложението на Турция, взема най-сериозно прокламациите на Паскевича. Българският народ не е готов да въстане, но будната част на неговата интелигенция трябва да помогне в делото на освобождението. И ето че Раковски организува цяла мрежа съгледатели, които под вид на предани турски чиновници услужват на руската армия. Неговият план е открит. Малко остава Раковски да бъде обесен като руски шпионин и само неговата смелост го спасява от сигурна смърт.

Компрометиран пред турските власти, скитал се известно време с малка чета из гората, Раковски забягва във Влашко, дето пребивава до Севастополския мир и взема най-сетне онова съдбоносно и окончателно решение, което е отбелязано в съдържанието на житието му (точка 64) с думите: *„Начялото и конечното ми решение за открита борба с турското правителство през пресата и сабята“* – едно решение, което не може достатъчно високо да се оцени, когато се определят заслугите на Раковски. Нека се има именно предвид, че той не влиза в революцията с психологията на умствения пролетарий, на бохема, на литературния чергарин, както Ботева или Любена Каравелов. Колко по-лесно бе за тия, повлияни и от руските движения, от теориите

на Херцена, Бакунина и Нечаева, да влязат в ролята на бунтовника и хъша. Раковски стана, наопаки, революционер, след като бе изпитал вече всички сладости на един охолен буржоазен живот. Жертвата на Раковски бе затова далеч по-голяма.

Тъй или иначе отсега нататък 33-годишният Раковски принадлежи всецяло на своя народ като революционер и писател публицист.

Начева се вторият период от неговия бурен живот.

Под думата „преса“ Раковски разбира обаче не само политическия печат, а и въобще списателството. Още преди Севастополския мир той съчинил своя „Горски пътник“, в който влага цялата си сдържана дотогава омраза против чуждото робство и разкрива плана си за бъдещото освобождение на народа. Това е не толкова една поема с претенции на художественост, а една агитационна книга, предназначена да буди заспали съвести. Ето политическите идеи, които лежат в основата на „Горски пътник“: България, която отдавна е изгубила царските си престоли, славата на която е потъмняла, трябва да се освободи от „турчин мъчител и от гръцк духовник чародей, пъклен враг всезлодей“.

Това може да стане обаче с чиста любов народна, с постоянство и *разум*.

„*Мъдрост с храброст* задружно
два качества велика
всяко дело мъчно важно
лесно вършат от века.“

Какво иска да каже Раковски с това? Ето какво: юначеството само за себе си не е достатъчно в революционните борби, а трябва да се съчетае с разум, с мъдрост и вежество, една силна, но умна воля – ето какво се изисква от патриота, който ще дигне знамето на свободата.

Но може ли България да скъса веригите си без ничия помощ, без външна намеса? Наченатата в епохата на Кримската война, поемата на Раковски носи естествено сле-

ди от тогавашните надежди и разочарования на българина. Нека само народът „се мръдне". „По-добро време не може бити." „Ако юнашки ся въздържими, запад нам ще ся умилостиви! Север же помощ ще нами даде, братска любов ще нами покажи! Дълг священи го на то зове. Никак от нас не ще ся откажи!" Но българите трябва „сами първи зговорно да се съединят и да дигнат пряпорци". Ако седят мирно заспали, ако чакат и се прозяват, ако сами не се мръднат, кой друг ще ги пожали? Такова е политическото верую на Раковски около епохата на Кримската война. Той е още убеден, че стига България да въстане, Запад, Изток ще ѝ се притекат на помощ. Затова полага всички усилия да покаже как собствено трябва да се организува бъдещото въстание чрез четничеството. И тук за пръв път срещаме целия оня външен апарат, който отличава издигнатите до значението на една народна милиция хайдушки чети. „Горски пътник" ни представя един идеален войвода, храбри момци, смели и мъдри хоругвоносци, каквито по-после видяхме не един. Читателят се запознава с герба и краската на революционното знаме и с надписа му и с лозунга на войводата.

Златна зелена светла хоръгва
с' една страна „Свобод' или смърт!!!"
страшни вид лъвов изобразява
с' друга страна „Бог с' нами напред!!!"

Нещастният край на Кримската война трябваше естествено значително да понижи надеждите и на Раковски в помощта на Север и Запад. Вече в „Горски пътник" покрай вярата в Русия си пробива на места път и горчивото убеждение, че Западна Европа иска да завладее цял свят „с хитра лъскателна политика".

Нест в' силни человеколюбие
то е притворно слово насъщно.
Върши всяк за користолюбие
все що е нему в' полза угодно!

След Кримската война Раковски проповядва:

Всяки от другиго да не чяка.
Нека що може себе да стори.

Но в 1856 г. авторът на „Горски пътник" се преселва в Нови Сад, центъра на тогавашната сръбска духовна култура, за да напечата поемата си и да начене една нова агитаторска дейност чрез „пресата". Един виден сръбски публицист, д-р Данило Медакович, му дава възможност да основе вестник „Българска дневница" и неволно Раковски пада под влиянието на една нова политическа идея: *споразумението със Сърбия*.

В съдържанието на житието му има една точка (73): „Сношенията ми със Сръбското княжество в Белград и княз Александър Кара Георгович". Жал, че Раковски не е могъл да ни разправи сам какви са били резултатите от тия сношения.

Като легален вестник, предназначен за българите в Турция, от които Раковски очаква много абонати, „Българска дневница" естествено не можеше да държи един остър език. Щадейки султана, Раковски отправя всичките си нападки против неговите *органи*, които осуетяват изпълнението на щедро обещаните реформи. Той е принуден по неволя да забрави революционните тенденции на „Горски пътник", който се печата в същата типография на Медаковича.

Ненапразно Раковски препоръчва в „Горски пътник" даже на храбрия вожд *„хитрост разумна"* (р. 41).

Но като извинява султана, Раковски в „Българска дневница" толкова по-жестоко напада вътрешните врази на България: *чорбаджиите*, които клейми и в „Горски пътник" с най-енергични епитети:[1]

[1] Срв. статията в „Българска дневница" от 9 и 16 окт. 1857 г., в която Раковски разисква въпроса, дали е съществувала някога аристокрация в България, и сипе най-

Горши са те от тях мъчители
тии народ тяшк' угнетяват, (р. 83.)
Градски старейшини изедници
българи наши с' турци са ведно.

Журналистическата кариера на Раковски в Нови Сад се прекъсва за жалост много скоро. „Черна съдба види се не търпя наш успех – пише той до Ив. С. Иванов. – Един ден мя призоваха от полиция и ми обявиха, че по висока заповед трябва да ма испратат за граница. Аз попитах по коя причина? Тии ми отговориха, защото съм мислил зло против Турция и съм ся борил за българская независимост. А най-паче защото съм напечатал Предвестник Горскаго пътника и съм говорил против Турция."

Това насилствено изгонване на Раковски от Нови Сад съвсем естествено трябваше да повлияе и върху неговото остро политическо настроение към Австрия в тая епоха.

Той е възмутен, че „вселукавии немци" го отправят в Землин, отгдето искат да го предадат на белградския паша. Раковски протестира в името на Франца Йосифа, „че това е против закона человечества". Той предпочита да го убият, отколкото да го предадат на турците – и настоява да го екстернират като чужд гръцки поданик. Най-сетне „после голямо едно швабско мъдруване" го отправят за Оршова, отгето заминава за Галац. „Наши българи – твърди Раковски – с голяма жалост видяха това дело и разумяха, че по-голям гонител е днес Австрия нашего просвещения, нежели Турция."

Стигнал в Галац, реалистът политик Раковски се залавя отново с мирна културна пропаганда. Той мечтае сега да се основе едно книжовно дружество в града и помага да се уреди централното училище в Болград.

тежки обвинения против чорбаджиите. Вж. същото и в *Горски пътник*, р. 222, заб. 26.

Но „швабское правителство" и тук го преследва въпреки гръцкото му поданство. На Раковски не остава нищо друго, освен да премине в „благословеная земля Росии, покровителка българъм". Защото въпреки разочарованията от Кримската война той има още до тая дата (1858) вяра в Русия. Заслужава да се отбележи, че по пътя си за Русия Раковски печата в Яш позив, с който подканя българското гражданство да му помогне да основе един „политически и любословен" орган в Европа, предимно в Белгия, за да агитира за българското национално дело. За жалост планът на Раковски не можа да се осъществи.

В Одеса, дето става руски поданик, Раковски се занимава на първо място с научни изследвания. Неговата книжовна производителност в тая епоха е прямо феноменална за един българин. Тук той написва своя „*Показалец*", основата на всички по-послешни изследвания върху българската народна словесност и бит, съчинява историческата си студия „О Асеню Първому", събира материали за езикословните си монографии, които напечата по-после, и прави енергични, но суетни опити да му се разреши издаването на вестник и списание в Одеса. Но Раковски покрай науката не забравя и политиката. В 1858 г. той написва брошурата „Иступлений дервиш", в която под вид на един диалог осмива туркофилите от рода на Ламартина.[1] Но тежките цензурни условия и неприязнените отношения на някои одески бъл-

---

[1] В едно свое непубликувано писмо до Ив. С. Иванова Раковски предава сам съдържанието на политическата си брошура, както следва: „Второе мое списание е под наслов „Иступлений дервиш, или, Възточний въпрос, тамо си представям аз едного дервиша от бекташийската секта, кой се разговаря с двамина французи, кои мъдруват за турское преобразование и напредвание, и ся вайкат за Рашид пашова напрасна смърт. Дервиш им приказва, чи той къту са напил един ден хашиш и къту

гари неволно трябваше да принудят Раковски да напусне Русия.

Главно с цел да напечата някои свои съчинения той се отправя в началото на 1860 г. за Белград. Тук той няма намерение да се бави дълго време, обаче настъпилите след смъртта на Милоша Обреновича благоприятни условия и новите политически перспективи примамват Раковски да измени плана си и да се установи за по-дълго време в Белград. Той пише тук политически брошури, начева да печата студията си „О Асеню Първому“ и основава своя знаменит политико-обществен орган „Дунавски лебед“, пробният брой от който бе излязъл още в Нови Сад.

Главните въпроси, които се третират в „Дунавски лебед“, са: *черковният въпрос* в свръзка с Източния и *въпросът за преселението на българите в Русия.* Ще се спра първен върху последния, който накара Раковски да предприеме и едно пътешествие до Русия в 1861 г. и да подаде един силно аргументиран мемоар до Горчакова. За жалост официална Русия не само не обръща внимание на съветите на Раковски, но и продължи своята пагубна според него за България политика. Руското правителство, ръководено изключително от своята колонизационна политика, бе успяло именно да издействува по онова време от Високата порта един ферман за преселението на голяма част българи в нейните пусти южни области. И Раковски, който в обезлюдването на България съглеждаше много вярно една голяма опасност за

са принесал на онзи свят, слушал султан Махмуда и Рашид, как са разговаряли за турское преобразование и при... него списание цел моя е да докажа главния събития в Турция, от времени Махмуда, даже до смърти Рашида, и днешное състояние Турции (фанатишкая и преобразователна партия). В заключение казвам и мнение от българска страна, как тряба да са реши възточний въпрос.“

бъдещото политическо и културно развитие на нацията, написа своята известна филипика против „Руская убийствена политика за българити“.

Няма да се впущам в един анализ на тоя много известен политически памфлет на Раковски, който бе препечатан у нас в бурните 80-те години. Длъжен съм като изследвач на Раковски да забележа само толкова, че опитите на някои наши по-нови публицисти да отрицаят в случая авторството на Раковски са напразни.

В архивата на великия патриот се е запазила именно собственоръчната черновка на цялата брошура.[1] Тя се начева с трогателното определение на патриотизма: „Няма по-свято нещо на света от милото отъчъство всякому. Чъловек де е първи път видял небесна светлина, привързан е на него място, към от някоя си очарователна сила, коя го тегли непрестанно тамо, щото можи ся каза чи тиа сила става в него къту един естествен нагон. Всеки кой ся е за малко време само отдалечавал от месторождения си, познава тая сладка наклонност, коя с никакви речи не можи ся изказа пристойно.“ Кой няма да почувствува в тия горещи думи дъха на великия патриот и кой няма да се убеди и без никакви други доказателства (а те изобилстват в статиите на Раковски в „Дунавски лебед“ и в писмата му до приятеля му Дайнелова в Цариград), че тук имаме работа с най-неподправения, най-чистия Раковски?

Както и да е, политическите настроения, които се изразяват в брошурата на Раковски против преселението на българите в Русия, не могат да се премълчат, защото те обясняват цялата по-нататъшна политическа еволюция на Раковски между годината 1858, когато той се преселява в Одеса, и год. 1860, когато напуща Одеса и се установява в Белград като редактор на *Дунавски лебед.* Вярващият доскоро в провиденциалната

---

[1] Инв. № 8164.

роля на Русия Раковски очевидно още преди да замине за столицата на Сърбия, ще се е разочаровал от нея.

В неговия политически мироглед се е извършил един голям преврат. Някогашния автор на „Горски пътник", непримиримият враг на Турция, пише в първия брой на *Дунавски лебед* (Граждански обзор):

„Българи са уверени, чи от никоя сила нямат помощ, ни ти тряба да чакат, освен от днешнаго человеколюбиваго владетеля султана и от негови благоразумни високи чиновници, кои показват делом, чи ищат да въведат в турская държява желаемое преобразование и положение в действие хатихумаюна. Българи знаят и са описали, чи вcяка от европейски сили работи за своя користна полза. Нихно най-голямо желание е по настоящему да им удобри високое правителство праведная им постъпка за независимое священство, кое са тии имали и преди падения царства им и много йеще подир до 1764 лета, както е доказано и знайно вbelieved. Между българскому народу няма никакво чюздо влияние, нито ся движят от някоя си чюзда сила. То е мечтание и гърска фанариотска клевета. Българи знаят твърде добре, чи в други държави има робство и бедност до най-висок стъпен."

Ето отново политикът реалист, врагът на всяко доктринерство, готов да промени своята тактика, щом интересите на отечеството го изискват. Убеден окончателно (право или криво), че България не може да очаква нищо от европейските сили, Раковски строшава довчерашните си кумири и в свръзка с това все повече и повече посвещава всичките си сили, цялата си стихийна енергия на най-крупния национален въпрос в оная епоха – *въпроса за независимата българска черква*. В тоя период на политически разгар Раковски блясва и като необикновено ловък и безпощаден полемист. Неговият най-голям враг е сега Драган Цанков, идеологът на унията, която търси и намира своята подкрепа в западните сили, особено Франция на Наполеона III. За да компрометира пагубната според него политика на издателя на в. „България", Раковски не се стрясва пред никакви средства. Всяко оръжие му е добро в полемиката му с „мръсния униятин" в Цариград и с „исуитская утрепка", както нарича той органа на „недостойнаго подкупника и придателя отъчьства заблясенаго лъжбългарина" Цанкова и с омразния Рим-папа или както обича да го нарича „Рим-поп". Защото политикът Р. съглежда в унията едно опасно разцепление на българския народ, който има най-голяма нужда от морално единство, за да поеме и изкара успешно борбата за своята духовна и по-нататък политическа независимост. Оттам яростните атаки против Цанкова, който не по-малко е убеден обаче в правотата и целесъобразността на своята тактика. Защото Цанков не по-малко от Раковски мечтае да постигне величието на България, но с други средства. Единият и другият в тия моменти са несъмнено горещи патриоти, но в разгара на борбата те се смятат взаимно за продажници и престъпни изменници на народното дело. Днес историята е издала вече своята присъда. Раковски се оказа по-далекоглед политик от Цанкова, който сам, както е известно, се отказа от своя план да използува унията за българските национални цели, макар и да трябва да се признае, от друга страна, че и унията със заплашването си да отцепи българите от православието помогна значително да се ускори решението на българския черковен въпрос, като накара Русия да се откаже от своите дотогавашни изключителни симпатии за Фенер и Гръцката патриаршия.

В Белград Раковски не можеше естествено да не бъде увлечен от великите политически планове на Михаила Обренович, който бе възмечтал да издигне своята малка държавица до значението на балкански Пиемонт.

Още в бр. 2 на „Дунавски лебед" намираме една възторжена ода от Раковски „Поздрав сръбскому народу!":

Весели ся сърбске роде!
Время доди веке друго!
На престол княз ти даде
Михаил е благо драго...

По-нататък Раковски възклицава:

Божя промисъл е бъдила
за велика твоя бъдност –
княза Михаила отрядила
сърбскаго рода сяйност...

Веднъж повярвал в политическата мисия на Сърбия, Раковски като обикновено с целия си жар започва да работи за нейния успех.

Той е убеден, че Михаил Обренович желае не да покори българите, а да им помогне да отърсят чуждото иго и да се подготвят за бъдещата *балканска федерация.* И в тая епоха Раковски продължава да преследва руските агенти от рода на Рачински, които примамват наивните българи да се преселяват в Русия. Но Раковски осъжда не само панславизма, а и идеята за едно по-голямо *югославянско царство,* което обгръща и католиците хървати, именно защото са католици, оръдия според него на Рим-поп.

„Някои хървати – пише той в прибавката към бр. 17 от „Д. л." (17 януари 1861), – двигатели на югославянская идея, коя е йеще по-мечтайна и по-смешна от панславизма, сега показаха *веки,* явно в Загреб, че тя тяхна идея била основана на папизма. Тии мечтали, чи тя ще са достигни с обърванием православния и в последния дни са издали и една книга о тому, на сърбски език и с кирилица писана и са я разпръснали по разни места. Колкото образовани и учени человеци ся показваха тии господиновци между другим славянам, кои ги доволно уважаваха, толкова противно ся явиха сега с тая си постъпка, коя са избрали за извършения югославянства си... В днешний век такова едно средство от никого благоразумнаго чъловека не ще ся удобри. Така една постъпка, вместо да сближи и съедини славяни, йеще повече ще ги раздвои и разцепи. А то е хитрая и тайная политика западних, кои знаят твърде добре, чи само тойзи религиозен раздор е държал в толковечна умраза и несъгласие толкобройний народ славянский."

И тъй според мнението на Раковски в началото на 60-те години българският национален въпрос може да се реши само в тясно единение със Сърбия. Затова трябва да се оставят настрана всякакви панславистични и югославянски мечти. При такива политически принципи от само себе си се разбира, че на Раковски се падаше да изиграе една голяма роля не само като посредник между сръбския и българския народ, но и като един от най-важните прями двигатели и агитатори.

Под натиска на новите идеи скоро благоприятните за султана статии в „Д. л." изчезват и все повече и повече се засилва смелият зов на революционера, който в тая епоха мечтае очевидно да играе ролята на *български Гарибалди.* Ненапразно „Дунавски лебед" е пълен със сведения за легендарния италиански герой. И патриотът Раковски следи за всяко негово движение и отбелязва и най-малкия му жест било на остров Капрера, или в Сардиния, или Неапол. *Той се възхищава от юначеството на Гарибалди, но и от неговата умереност, когато условията го изискват.* Така напр. като отбелязва в бр. 19 от „Д. л." (г. I, 31 ян. 1861 г.), че Пиемонтският кабинет се труди да придобие признанието на Виктор Емануила за италиански крал, Раковски пише:

„Остава *Гарибалди,* на кого цял италиянски народ гледа, къту на полубога, нъ и он голями умереност показва в тия обстоятълства и види ся, чи той извънрядний чъловек мисли за по-добро да ся утвърди за сега съединений Италии чрез тойзи начин."

Явно е, че *Раковски съглежда в Гарибалди, един конгениален борец, една родствена душа.*[1]

[1] Интересно е, че и българската интелигенция в онова време и по-после съглежда в Раковски преди всичко бъл-

Както е известно, политиката на Михаила Обреновича съвсем логично докара Сърбия в 1862 г. до конфликт с нейната сюзеренка. Всеки знае какво живо участие взе Раковски със своята храбра легия в барикадните битки при бомбардирането на Белград. Българският Гарибалди, тогава на 41-год. възраст, бе на върха на своята слава. Един момент той можеше да възмечтае да стане даже княз на бъдещата българска държава. И наистина има мнозина, които не са далеч от предположението, че Раковски се е носил с тая мисъл. По принцип няма собствено нищо парадоксално в мечтата на Раковски, ако въобще някога я е имал. Нима Обреновичи и Карагеоргиевичи имаха по-благородно потекло от Раковски, син на един влиятелен котленски гражданин, мъж с рядко за един тогавашен балканец образование, не само революционер, но и писател, и учен, и талантлив публицист.

Обаче от това, с който Раковски се подиграва в *Дунавска лебед* (бр. 2) с претенциите на един тогавашен гръцки авантюрист, някой си Пиципиос, да минава

гарския Гарибалди. Срв. писмото на Ст. Хр. Буйнов от Цариград с дата 9 авг. 1861 г. (инв. № 7242): „Впоследний Ви лист „Изглед на Въсток" голямо впечатление причини българъм и с въсхищение ся чете и всички съгласно викат да ся затвори листото религиозному въпросу, та да ся обърне другото листо полит. въпрос! Брате, не може вече да ся търпи поганско иго... Българский народ е многочислен, храбр и по-стоян, *нъ кой ще стане българский Гарибалди. Всеки казва надежда е на дядо Раковски.*" Вж. и писмото на В. Д. Стоянов от Прага от 20. IV. 1864 г. (инв. № 7893): „Без да Ви лаская, всеки, който е чул за Вас, много Ви почита, даже и неприятелето на българский народ тука имат респект пред Вас. *Мнозина искат да предрекат, чи може да ся очаква от Вас онова на Балканскийт полостров, както ся дочака в Италия от Гарибалди.*"

за княз, заключавам, че българският Гарибалди едва ли е искал да играе ролята и на Виктор Емануила.[1] Впрочем по тоя въпрос има да се правят още изследвания, затова и не се спирам повече върху него.

Историята на българската легия от 1862 г. е всеизвестна. Тая история е печална и изтъква цялата неискреност на Михаил Обреновичевата политика спрямо българите. Но Раковски и след разгрома на легията продължава да бъде оптимист и да вярва в добрите намерения на сръбското правителство. Преди всичко той не е на мнение, че въобще участието на българите в белградските събития е един минус за българското национално дело – съвсем напротив. И тук Раковски има право. Ето какво казва той в едно свое послание от Букурещ до своите „Мили съотъчественици, българи" от 1863 г. (Арх. инв. 7878):

[1] „В 38 бр. вестника „България" видяхми, чи някой си негов читател напомня, чи къту сми говорили за ония гърци, които ся прогласяват за лъжовни князове в Европа и особно в Русия, защо не сми говорили и за наши някои българи, кои са вършили същое. Отговор наш е, чи техен лик не е бил досега изобразен в някой си европейски вестник, нито им било обнародвано лъжовное родословие, както бе обнародвано родословие Пичипиос бега в Journal l'Illustration. Ако ся появи такова нещо и за наш някой си такъв българин, нека бъди спокоен и уверен читател вестника „България", чи ще кажими истина нашим българъм. А колко за частно, то ние кога ся появи такъв случай, не пропущами без приличии отговор. Помня, кога бях в Русия, попитаха мя на едно званично място: ели познавате Княжъскаго? Не е ли той някакъв си княжок в България? Аз же с насмеивание им отговорих, чи между нас българи няма ни князове, ни княжоци, нъ сички сми равни. Йеще прибавих, чи наш народ не ся дели на касти благородия и мужичъства, нъ сички българи са благородни и почитат ся помежду си с равна чест народности."

„Годината 1862 тряба да остани за българите забележителна и да ся брои къту първи постъп за политичъски им независим живот. Българските случаи (1862, юнии 3-го), в кои българите зеха най-живо участие, балканските юнаци със своите непобедими чети дадоха на европейците и на сичките други славяни да разберат, че българите не са само мирни орачи и тихи кротки художници и търговци, както ги тии отпърво мисляха, че били уш изгубили стария си военни дух, нъ тии при вишеречените си добрини са пак храбри и неустрашими юнаци, стига да им се покажи едно благовременно обстоятълство и удобно място да започнат движенията си против смъртния си неприятел. Това сичко в обширност ся писа тъзи година по много европейски знамянити вестници и образований свят чети за едно друго понятие сега за българите и почна „да съчювствува за тях..."

А това малка печалба ли е за българското национално дело? Ето защо, далеч от да негодува против политиката на Михаила Обреновича, Раковски приема да се натовари с една важна тайна дипломатическа мисия, мисия, която го завежда в Атина и Черна гора. Михаил очевидно замисля да разшири своите планове и за тая цел иска да сондира доколко почвата в Гърция е благоприятна за неговите цели след свалянето на Отона I от престола. Раковски, отлично запознат с гръцките политически условия и говорещ гръцки като роден грък, от само себе си се препоръчва като лице, най-годно за изпълнение на тайната политическа мисия. В неговата архива са се запазили няколко много интересни копия от негови шифрувани кореспонденции на сръбски език, изпращани от Атина, от които може да се види необикновената дипломатическа прозорливост на нашия революционер. В гръцката столица той завързва приятелски знакомства, които използува много ловко за своите цели. Той се сближава с регента Вулгарис, със стария, възпян от Виктор Хюго и Вилхелм Мюлер герой на гръцката революция Канарис и с водителите на двете противоположни течения във войската Коронеос и Леоцакас. Според г. Марко Балабанов, който в това време бил студент на Атинския университет и близко лице на Раковски, последният уверявал гърците, че при едно комбинирано действие между Сърбия, Черна гора и Гърция против Турция българите можели да извадят най-малко 20 000 доброволци. Човек с рядка за един българин в онова време култура, Раковски бива приет радушно и в най-високите обществени кръгове. Красив, представителен, очарователен, напълно европеец, с бакенбарди, с цилиндър и бамбуков бастун, той пленява сърцето на една от най-милите атински моми – дъщерята на българо-гръцкия политически деятел Хаджи Христо. Но което е много по-важно, за Раковски се интересуват живо и чужденците. Тогавашният руски посланик в Атина го кани на обяд (френската покана се е запазила в архивата). Известните англичанки Мекензи и Ирби, които пътуваха по онова време по Балканите, се срещат с Раковски и са възхитени от него. В едно свое писмо от Атина (12 май 1863 г.) мис Мюир Мекензи (адресът е неизвестен) пише за Раковски: „Откакто сме тука, се запознахме с г-н Раковски. Той бе сам тъй добър да чете с мене сръбски, докато г-ца Ирби беше болна. *Ние много го обичаме* и аз не познавам никого между южните славяни, с мнението на когото да сме тъй съгласни, тъй като той не мисли нито сръбски, нито черногорски, а славянски. У сърбите, т. е. белградските сърби, той намира като нас същата грешка, т. е. че те са наклонни да съдят *тесногърдо* и затова плашат по-скоро своите съседи, наместо да ги привличат. Много по-широко мислят черногорците и затова заслужават в по-висока мярка съчувствие. За хърватите и другите славяни чухме същото мнение и понеже то се покрива с нашия опит, аз съм наклонна да вярвам, че то не е невярно. От начало до днес „вътрешният раздор" е бил смъртният враг на славянския народ; и затова не мога

достатъчно да ви кажа колко се боим, че тоя вътрешен раздор ще направи невъзможно осъществението на югославянското царство. От гърците не може да се надява човек; те са страшно честолюбиви и нямат нито частна, нито публична почтеност. Това са лоши недостатъци у един съюзник. Освен това те говорят открито за своето византийско царство и смятат всичките южни славяни, сърби и българи, за свои. Гърците никога няма да задоволят Англия" и т. нат.

В Post Scriptum мис Мекензи бележи: „С голяма радост слушам как говори г-н Раковски за княз Михаила."

От това много важно писмо, което се печата тук в приложение, се ясно вижда не само че Раковски умеел да представи себе си и България от най-добра страна пред чужденците в Атина, но и че при всичкото си възхищение от княз Михаиловата идея за едно южнославянско царство се е отнасял скептично към основните грешки на сръбската тесногръда дипломация. Раковски вижда много добре, че тая политика плаши, наместо да привлича съседите.

Би ме отвлякло много далече, ако бих искал да проследя по-нататък съдбата на важната политическа мисия на Раковски, който на връщане от Атина посещава и Черна гора, очевидно натоварен пак с някоя специална задача. Какво е докладвал доброволецът дипломат в Белград, ние не знаем точно, но ако се съди по шифруваните му кореспонденции (вж. приложение) и от писмото на мис Мекензи, едва ли поверителните му съобщения ще са били много насърчителни. Допущам, че в това време ще е възникнал и скептицизмът му към Михаил-Обреновичевата политическа велика идея.

Ние сме наклонни в България да вярваме, че Раковски отначало и докрай навред и винаги е бил безкритичен хвалител на сръбско-българското съглашение. Обаче от предговора към едно по-широко замислено, но неначенато негово съчинение в архивата му се вижда ясно, че Раковски скоро след 1863 г. ще се е разочаровал значително от сръбската дипломация. В свръзка с това разочарование ще е и решението му да премести центъра на своята политическа дейност.

И наистина от 1864 г. нататък Раковски става горещ защитник на друга една политическа комбинация: *на най-тясното сближение на българския народ с румънския* и после и с другите балканци. За тая цел той основава последователно два органа в Букурещ: Бъдущност (Viitorulu) и „Бранител" (Aperatoriulu). В първия вестник като негов сътрудник намираме още отначало известния румънски обществен деец и по-после професор по филология Хъждъу.

Раковски и в тия органи, ако и да заместя Сърбия с Румъния, си остава старият поклонник на идеята, че Балканите трябва да принадлежат на балканците и че балканските народи не трябва да очакват нищо нито от панславизма, нито от западните сили. При това, верен на своя реализъм, той предупреждава балканците да не се поддават на външни интриги и да не предприемат никакви въстанически действия, ако не са преценили силите си. Така, като си задава въпрос, дали в тогавашното Херцеговинско въстание няма пръст някоя чужда държава, Раковски пише: „Как и да е, ние не удобряваме ни едному от тия места, уединени, безвремени и побудени отвън движения, защото в такъв случай, освен чи не могат да додат до желаемаго си успеха, следствията им са погубни и разорителни за самите тях народи (бр. 2–15 март 1864 г.).

Въпреки своето недоверие към сръбската политика Раковски продължава все пак да поддържа, че балканците имат общи интереси. Той, който нищо не мрази повече от гръцката мегали идея, в бр. 4 на „Бъдущност" пише даже: „Най-после в заключение си казваме: *нашето начало всякога, е било да почитаме и уважаваме сичките народности и да правим съюз с тях, когато са тии искрени и праведни*, т. е. когато признават взаимната си длъжност с нас. Когато гърко-елените додат в

съзнание и ся покажат такива, ние сме първи да им прострeме приятелска и братска ръка.“

В своята *вътрешна политика* и сега и в двата си органа Раковски остава верен на своя решителен радикализъм. Още в първата си уводна статия във „Viitorulu“ („Един поглед върху хода на политиката“) той пише: „Днешний век е век просвящения, век развития, век народности, малко или много святого чювство народности ся е възбудило, а понегде си развило, цвятнало и ожидава плода си – свободата.“ В бр. 8 Раковски заявява, че вестникът му ще се бори за *свобода и равноправност* (libertatea si egalitatea). От туй гледище той взема найживо участие и в тогавашната полемика за нуждата от радикални преобразувания в румънските аграрни отношения. Тъкмо по онова време изниква въпросът да се даде на румънските селяни земя и Раковски открива особен отдел: „Вътрешний и граждански обзор за Ромъния“. В цитувания вече бр. 8 от 1 май на „Viitorul“ Раковски пише: „Без вътрешное народно устройство (organisatiunea interiora) Романия не само не можи постана силна и страхопочитаема, нъ и никак не можи да бъди мирна и спокойна от влиянието на вънкашная и неприятелска политика“, защото „можи ли един романин селянин, продължава Раковски, да има народност и отъчестволюбие, когато он няма отъчество свое? Когато он няма бащино огнище свое?... Ние мислиме, чи не е възможно да съществуе романин, в жилите кому тече истинна романска кръв, който да кажи, чи селянину не трябва да ся даде земя, не тряба да стани и он притежател огнища и да има от какво да живее и *да бъди он свободен и под равноправност*... Колкото же за ония, които говорят: на какво право ся основава това умотвание на селяните? Ние им казваме вкратце: правото народности, правото отъчества, правото преобразования, правото века, правото изтребления на злоупотребленията и проч. и проч.“

В бр. 9 на „Viitorul“ от 10 май 1864 г. Раковски съветва българите, намерили прибежище в Румъния, да не слушат „болярските интриги“, от които немалко са страдали: „понеже преимъщество и свобода, равноправност и преимъщество са неща съвсем противни едно другому“.

В бр. 10 от 17 май 1864 г., като съобщава, че се видял принуден да прекрати вестника си *„Бъдущност“*, Раковски се оплаква горчиво, че известни българи в Букурещ му пречили. Кои са тия българи?

„Тии са чаловеци, пише Раковски, в главите коим е влязал един олигархичъски дух и изискват да всяко народно българско дело става само по тяхная воля и по тяхное убеждение! Тии презират народа и никога не са помислили да съсредоточят в едно от неговите мисли. Сичко, що са досега вършили под името народно дело, не е било такова, нъ водило ся е по самата точка зрения личнаго интереса, а най-паче убийственнаго егоизма.“

При всичко това реалистът Раковски в интерес на делото, за което се бори, опитва да направи компромис с тия несимпатични нему българи „в главите, коим е влязал един олигархически дух“.

Съставя се един вид акционерно дружество за издържане на един нов вестник, „Бранител“, в който Раковски, ако и да не личи като редактор, се принуждава да направи значителни отстъпки.

Основната цел на органа си остава същата: да ратува за сближението на двата народа – българския и румънския, обаче средствата значително се изменят. На Раковски се забранява да се меси във вътрешната политика на Румъния и да напада чуждите правителства. При такива условия *„Бранител“* не можеше естествено дълго да съществува. И наистина основаният с големи надежди орган издъхва още след първия брой.

През 1865 година [една година на политическо затишие] Раковски се отдава отново на тиха, научна и просветна работа.

В архивата му намираме няколко интересни до-

кумента, от които се вижда, че в това време той чете безплатен курс по българска история за българските студенти от букурещкия медицински факултет, държи в Букурещ и в Крайова сказки, в които насърчава българските колонисти да откриват училища и читалища.

В 1865 г. Раковски публикува и своята *„Българска старина*, повременно списание издаваемо в неупределно време", от което излезе само един брой и в което той дава един вид свод на всичките си теории върху езика, фолклора и миналото на българския народ.

Ала в 1866 г. настъпват внезапно крупни събития в Румъния и Раковски отново се увлича от политическия вихър. Куза е свален от престола и румънските патриоти, за да осуетят намеренията на Портата, която заплашва да окупира Румъния, решават да използуват революционно настроената българска емиграция. Изниква план за образуването на една българска легия. Възможно е румънското правителство да е имало в своите намерения на първо място предвид съдействието на Раковски. Обаче явяват се по-ревностни и по-услужливи българи, които, боейки се от едно опасно съперничество, наклеветяват Раковски пред румънското правителство в неблагонадеждност.

Раковски се вижда принуден да напусне Румъния и да търси убежище в Русия. Но той е вече болен. Туберкулозата го поваля по пътя за Одеса. При всичко това той води ревностна пропаганда за националното дело между калугерите на Киприяновския манастир и посещава и българските бесарабски колонии.

Раковски изглежда да е възлагал в това време големи надежди върху одеските българи, обаче скоро се убеждава, че оттук не може да очаква много.

След избора на Карла за румънски крал Раковски се връща през Кишинев в Букурещ. Верен на своя принцип *да използува всички средства* за извоюването на народната свобода, той се обръща, преди да замине, към своя другар П. Хитов с думите: *„Да потропаме и на* *неговите врата... българете трябва да изпитат сичките средства"*(69). Но пристигнал в Букурещ, той заварва големи и неочаквани промени.

В негово отсъствие се е съставил един Таен съзаклет български комитет с цел да приготви духовете за едно общо въстание срещу общия неприятел...

Начело на тоя комитет, който мечтае да образува една свещена лига между българи и румъни (Coalitiunea sacra), стоят няколко известни личности и един личен враг на Раковски – Ив. Касабов. От друга страна, срещу партията на младите съзаклетници се организува партията на старите под името Благодетелна дружина. Докато първите мечтаят за един турско-български дуализъм, вторите под влиянието на руския дипломатически представител Офенбах и сръбския Магазинович начертават плана за едно ново югославянско царство под опеката на Русия. Раковски внезапно се вижда вън от затворения кръг на едните и другите. Касабов отива в своето недоверие дотам, че изисква от Раковски да положи предварително клетва, за да постъпи в новия революционен комитет. Раковски е възмутен от това обидно предложение, но приема остракизма и тръгва самичък по свой път. В тая епоха у него узрява окончателно планът за една коренна реорганизация на хайдушките чети, едничките, в които той има вяра. В 1867 г. Раковски написва специален привременен „закон за народните горски чети", в който най-подробно са указани начините как да се уреждат и как да действуват четите.

Ала туберкулозата не му дава възможност да види своя план приложен на широка почва. Той има само още толкова сила да започне и издаде първите няколко коли от един много интересен труд, една апотеоза на старото и новото хайдучество. Принуден от бързото развитие на коварната болест да напусне прашния Букурещ, той се преселява във вилата на братя Мустакози в лозята край столицата, гдето и издъхва на 8 срещу 9 октомври ст. стил, едва на 46-годишна възраст.

С пълно право може да се каже, че Раковски оста-на до последното си дихание верен на своите полити-чески идеали. От юноша като баща си враг на всяко кла-сово потисничество, той бе във вътрешната си поли-тика винаги убеден приятел на всички обидени и оскър-бени. В своята външна политика пламенният национа-лист Раковски познава само една цел: щастието и вели-чието на свободна, независима България. За нея той жер-твува всичко: и личните си интереси, и личното си щас-тие. Също като Ботева и той поставя любовта към родината над всяка друга любов и затова не се и ожени. Но като запазва непоколебимо пред очи висшата си цел, той е готов да видоизмени средствата за нейното пос-тижение, ако реалните условия го изискват. В туй от-ношение той напомня мъжете на Италианското въз-раждане, които като него имаха само една мечта: обе-динението на Италия: l'Unita. И както певецът на Лау-ра, Петрарка, в XIV в. опита всички средства, за да пос-тигне своя идеал (Петрарка се обръща с коленопреклон-ни молби поред и към папата, и към императора Карла и най-после възложи всичките си надежди върху знаме-нития трибун Кола ди Риенци, който бе възмечтал да възстанови древната римска република), тъй и нашия-т Раковски, обзет само от една идея: *освобождението и обединението на своя народ, издигва поред най-разни-те лозунги, за да свърши накрая с убеждението, че Бъл-гария трябва да чака спасение преди всичко от себе си.*

И в това отношение той е истинският идеолог на българската революция, както я разбираха Каравелов, Левски и Ботев.

Тъкмо днес, когато България осъществява бляновете на своите най-добри синове, ние имаме право да си спомним колко неизмерно много дължим на тогова, който начерта първия план за политическото освобождение на петвековния роб и създаде кадрите на първата българска мощ.

Тоя план бе наистина само първата фаза в бързия процес на нашето политическо развитие. Още Ботьов забелязва, че с Българския централен комитет се завърши дейността на Раковски. Новите времена и условия изискваха една по-сложна революционна тактика, една по-друга, по-сплотена вътрешна организация. Но това не омаловажава голямата заслуга на Раковски, която и според Ботьова се състои в това, че из числото на нашите народни хайдути създаде няколко души народни предводители и пламенни борци за свободата, които бяха учителите на Ботьова, Левски и Бенковски.

ИВАН Д. ШИШМАНОВ

ГЕОРГИ СТОЙКОВ РАКОВСКИ – МЕЧТАТЕЛ БЕЗУМЕН ИЛИ ОБРАЗ НЕВЪЗМОЖЕН

Иван Вазов създаде представата за Раковски като за човек, който се появява неочаквано, блясва върху небето на историята и изгаря в светлината на величавите и безумни за времето си идеи. Този образ е красив, но, както е с почти всички красиво сътворени от Вазов исторически образи, е неверен. Защото Г. С. Раковски е закономерен продукт на времето; той е създаден от епохата си, за да я осъзнае, изрази и измени. Затова той е едновременно и в еднаква степен революционер-политик и писател-публицист, историк и философ. В съзнанието на модерния българин Раковски е известен предимно като идеолог на българската революция и организатор на структури за осъществяване на революционно-политическата дейност. Като интелектуалец неговото име се свързва с теориите му за уникалността на българския език и на българския народ, които наистина граничат с фантастиката и имат вече привкуса на провинциална водевилност. Ала потомците са винаги несправедливи и високомерни. За да покажат собственото си значение, те представят теориите на предходниците в тяхната абсолютност, извадени от контекста на епохата, за да ги иронизират. Време е обаче да погледнем на Георги Раковски като значим писател и да отличим от неговото обемно творчество истинското му значение на един от най-великите български писатели. Навремето Петър Динеков написа статия, в която посочи редица случаи на Ботеви интерпретации върху стихове на Раковски. При Раковски е тезата, идеята, философското заключение, а при Ботев – поетическото въплъщение, майсторството на словото, мащабът на внушението. Изводите на П. Динеков бяха в полза на Христо Ботев, но тази статия би трябвало да породи построматно желание за анализ и всестранно обглеждане на творчеството на Раковски. И то не само като своеобразен инкубатор на сетнешни поетически открития, а като сериозно литературно дело, което открива нови възможности на модерната българска словесност. Раковски е най-яркият изразител на обществото, което напълно е осъзнало и възприело идеята за национална та държава. Тази идея вече придобива откровен политически смисъл и става движеща сила в новата българска история. Паисий пръв прокламира тази идея, а Софроний Врачански показа, че нейният носител е човек от плът и кръв, който вече се чувства несвободен в държавата на турския султан и страда физически и душевно от това. Неофит Бозвели пък придаде на православието български дух и го направи национална идеология. Всъщност борбата за независима българска православна църква започва от него, но с него тази борба беше по-скоро лек за едно тежко страдание. Църквата бе все още институция на вярата, но не институция държава, в каквато я превърнаха дейците на българската революция от Г. С. Раковски насетне. За да стане това, беше необходимо самото общество да се развие, да узрее, да изгради вътрешната си потребност от нови институции и да осъзнае не-свободата на отделната личност в не-свобода на самото себе си. Личната не-свобода се превърна в спояващ фактор, в центростремителна сила, която отприщва съзидателните енергии и ги впряга в работата за голямата цел. Раковски започва да изразява именно тази промяна, да ѝ дава словесна обвивка, да я „обговаря" и „проблематизира", както биха казали днешните постмодернисти. Започва едно о б щ о дело, което изисква о б щ и усилия и единни действия. Личните интереси, личните страсти и потребности трябва вече да се подчиняват на интересите, страстите и потребностите на в с и ч к и. Но за да стане това,

е необходимо обществото да се „капсулира" за известно време, да огледа вътрешното си състояние и процесите, които протичат в него; то трябва да се изолира от външните шумове, да се самопреживее като нещо отделно от другите, за да набере сили и за да получи увереност във възможностите си. Г. С. Раковски осъзнава себе си като част от това общество и започва да изразява новата му настройка. Външното е враждебно, защото е чуждо. Онова, което не се е зародило на собствена почва, е разрушително и не бива да се допуска. То е вреден израстък, паразит, злокачествено образувание и непременно е насочено срещу българското. Интересното е, че на този етап като най-враждебни и опасни за целостта на българското общество се възприемат не друговерците, а християните и особено православните гърци. Това само на пръв поглед изглежда парадоксално. Опасността не е свързана все още с културната идентичност, а е политическа опасност. Тя пречи обществото да се поява, защото е насочена срещу самостоятелността на българската църква. А щом няма църква, идеята за българска национална държава не може да се осъществи. Раковски насочва стрелите си срещу Вселенската патриаршия, която е главният виновник за тази неосъществимост. Гръцкото духовенство е продажно, коварно, мързеливо; то живее върху гърба на народа. И никой българин не бива да си затваря очите пред злощастието, което гръцката църква носи на народа. Султанът е справедлив, а всички около него – християните най-вече – са опасни за нашата кауза. Същото се отнася и до другите християнски общности – католици и протестанти. Техните мисии внасят смут и объркват народа. Срещу попълзновенията им трябва непрестанно да се воюва и то безпощадно и с всички сили.

Заради потребностите на епохата и на нейния дух, Раковски изразява идеята, че на външния коварен враг и рушител трябва да се противопостави вътрешна сила. Българското общество трябва да придобие съзнание за

своята уникалност, вселенска значимост и провиденциалност. Внушава се, че българският език е основополагащ, че той е най-старият и от него са произлезли другите човешки езици. Аз не бих посмял да нарека това необходима революционна пропаганда за повдигане националния дух. Просто това за времето си е била напълно естествена идея – това че изпълнява пропагандно-мобилизиращи функция, е друг въпрос. Тази идея е другият вариант на идеята за историческото право. Щом някога си владял, щом някога си бил, и днес си в правото си да искаш да ти върнат изгубеното. Хора като Раковски са вярвали искрено и убедено, че техните тези са научни и са верни изцяло. Историческото право е аргументът на тази идея за реалистичността на всичко, което се иска и прави. Но правото не е дадено самò по себе си и постоянно се нуждае от доказателства. Старината е едно от доказателствата за валидността на самочувствието и достойнствата на българското. Ние не просто сме имали голяма и могъща държава, но и духът ни е бил богат и всеобхватен. Нещо повече: ние сме в основата на човешката цивилизация. И за да не бъде голословно твърдението, Раковски го подплатява със солидни примери. И то какви! Историята крие тайни, които разкриват неподозирани истини. Истините доказват, че българите са по-велики и от гърци, и от турци; че никакви католици и протестанти не могат да се мерят с това, което ние сме постигнали. А щом някога сме можели да творим подобни ценности, значи и днес това е напълно възможно. Раковски изтъква като исторически аргументи за предишното ни величие големи личности: царе, владетели. Но когато иска да покаже постиженията ни в областта на изкуството, той пише за фолклора. Това не е само романтичната мода на епохата и интересът на чужденците към народното творчество, а отново е склонността на колективистичното общество да абсолютизира всеобщия дух и да се позовава на създаденото от всички. Ценно е онова, кое-

то е направено с усилията на много хора. И то и затова е красиво и вълнуващо, защото е плод на дарованията на народния гений. Такъв гений съществува и е български!

Но това общество не е вечно затворено в себе си. То се интересува от живота навън, но само дотолкова, доколкото ставащото там е свързано с нашето. Политиката има смисъл, ако допринася за българската идея, за правилното и справедливо разрешаване на българския въпрос. Раковски много внимателно следи какво става в Европа и особено на Балканския полуостров. Политическата участ на съседите неизбежно определя и съдбата на българите. А отношението на великите сили спрямо другите балкански народи ще бъде показател за отношението им към нас. Колективният човек е преди всичко политически човек, защото се осъзнава като част от общото. Той може да се затваря в себе си, но връзките му с обществото са ненакърними и много здрави. Той винаги у ч а с т в а в някакво дело. Затова и публицистиката на Раковски е толкова политична. Впрочем българската литература и публицистиката през цялото Възраждане ще бъде политическа и никога няма да остава чужда на политическите процеси, а ще ги следи и ще се стреми да ги направлява.

Формирането на българското възрожденско общество е много сложен и твърде противоречив процес, който в никакъв случай не протича еднолинейно и в една посока. Това е видно от автори като Г. С. Раковски и особено Христо Ботев. Тяхното творческо дело доказва, че наред с утвърждаването и изпълването на колективистичното общество се пораждат нови тенденции. Още у Раковски е видно как се надига един особен прагматизъм, който хладнокръвно и методично започва да ерозира това общество. „Новата социална душа", вдъхнала се у Христо Ботев още от Раковски дава да разбере, че вече съществува. Заражда се нова личност, която не е толкова привързана към общността на колектива. Нейната воля се налага все повече, и повече и

то главно чрез властта. Не е случайно, че именно Раковски е авторът на първите правилници на революционната дейност. Той е организаторът и на прочутите легии, които е трябвало да участват в борбите за национално освобождение на Сърбия и да подготвят нашите освободители. Всъщност това са първообразите на българските държавни институции. В тези правилници отчетливо доминира личната воля на ръководителя. Той е единственият законодател и съдия. Но не само това доказва индивидуалистичните доминанти у Раковски. Силно е неговото преклонение пред делата на великите владетели. Тук се сблъскваме не само с възрожденската гордост от миналото величие на нашите царе – покорители на обширни територии, но и с индивидуалистичната склонност да се абсолютизира ролята на отделната личност в историята.

Изобщо Раковски е много сложно и драматично средоточие на колективизъм и индивидуализъм. Но такава е епохата. Тя заражда в утробата си различни тенденции и често ги вмества в съзнанието на една личност. Това ни задължава да тълкуваме делото на такива видни представители в тяхното многообразие и противоречивост. Особено когато става дума за Възраждането. Там нищо или почти нищо не се проявява в чист вид и като абсолютна стойност. Много от по-сетнешните противоречия и конфликти се залагат още там, но не се проявяват в пълната си сила и зрелост. Ето защо изучаването на процесите в българското Възраждане трябва да бъде обективно, градивно и със съзнанието, че истинските носители на неговия дух са писателите и литературата.

Така че Георги Раковски не е нито „мечтател безумен", нито „образ невъзможен", а велик представител на една величава и сложна епоха.

ПАНКО АНЧЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

Георги Стойков Раковски
БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Съставителство и студия
ПАНКО АНЧЕВ
Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ
Биографична бележка
МИЛЕН КУМАНОВ
Графичен дизайн и корица
ПЕТЪР ДОБРЕВ
Коректор
СОНЯ ИЛИЕВА
Предпечатна подготовка
ЕТ „ПолиКАД“

Формат 32/84/108
Печатни коли 33
Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
Печат
„ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА“ ЕАД

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

Поредица „БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“
в 120 тома
2002 – 2005 година

Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

1. **Захарий Стоянов – ЗНАЕШ ЛИ ТИ КОИ СМЕ?** – 5 лв.
2. **Иван Вазов – НЕМИЛИ-НЕДРАГИ** – 5 лв.
3. **Йордан Йовков – СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ** – 5 лв.
4. **Димчо Дебелянов – ЧЕРНА ПЕСЕН** – 4 лв.
5. **Христо Ботев – ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА** – 5 лв.
6. **Пейо Яворов – ПЕСЕН НА ПЕСЕНТА МИ** – 5 лв.
7. **Паисий Хилендарски – СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ** – 4 лв.
8. **Софроний Врачански – ЖИТИЕ И СТРАДАНИЯ ГРЕШНАГО СОФРОНИЯ** – 4 лв.
9. **Иван Вазов – ПОД ИГОТО** – 6 лв.
10. **Любен Каравелов – БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ** – 5 лв.
11. **Добри Чинтулов – СТАНИ, СТАНИ, ЮНАК БАЛКАНСКИ** – 5 лв.
12. **Алеко Константинов – БАЙ ГАНЬО** – 6 лв.
13. **Васил Левски – НАРОДЕ????** – 5 лв.
14. **Иван Вазов – ЕПОПЕЯ НА ЗАБРАВЕНИТЕ** – 5 лв.
15. **Петко Славейков – ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА** – 6 лв.
16. **Пенчо Славейков – ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ** – 6 лв.
17. **Константин Величков – ЦАРИГРАДСКИ СОНЕТИ** – 5 лв.
18. **Стоян Михайловски – КНИГА ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД** – 5 лв.
19. **Гео Милев – ЖЕСТОКИЯТ ПРЪСТЕН** – 5 лв.
20. **Елисавета Багряна – ВЕЧНАТА И СВЯТАТА** – 5 лв.
21. **Асен Разцветников – ЖЕРТВЕНИ КЛАДИ** – 5 лв.
22. **Пенчо Славейков – НА ОСТРОВА НА БЛАЖЕНИТЕ** – 6 лв.

23. Димитър Талев – ЖЕЛЕЗНИЯТ СВЕТИЛНИК – 6 лв.
24. Христо Фотев – ПЕЙЗАЖ ОТ ДУМИ – 6 лв.
25. Любен Дилов – ПЪТЯТ НА ИКАР – 6 лв.
26. Кирил Христов – ХЕЙ, ПРОЛЕТ ИДЕ – 6 лв.
27. Петко Тодоров – ИДИЛИИ – 6 лв.
28. Стефан Стамболов – СВОБОДА ИЛИ СМЪРТ (поезия и публицистика) – 6 лв.
29. Емануил Попдимитров – СЪНЯТ НА ЛЮБОВТА – 5 лв.
30. Георги С. Раковски – БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС – 6 лв.
31. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПЕСНИ – 6 лв.
32. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ – 6 лв.
33. Райко Жинзифов, Григор Пърличев и Никола Козлев – ХАЙДУТ СИДЕР И ЧЕР АРАП – 6 лв.
34. Неофит Бозвели – МАТИ БОЛГАРИЯ – 5 лв.
35. Добри Войников – КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ – 5 лв.

ПРЕДСТОЯЩИ ЗАГЛАВИЯ:

36. Любен Каравелов – СВОБОДА И НЕЗАВИСИМОСТ (публицистика)
37. Васил Друмев – НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ
38. Цани Гинчев – ГАНЧО КОСЕРКАТА
39. Теодор Траянов – БЪЛГАРСКИ БАЛАДИ
40. Николай Райнов – МЕЖДУ ПУСТИНЯТА И ЖИВОТА
41. Христо Смирненски – ДА БЪДЕ ДЕН
42. Николай Лилиев – ПТИЦИ В НОЩТА
43. Георги Райчев – СЪНОВИДЕНИЯ
44. Георги Стаматов – МАЛКИЯТ СОДОМ
45. Елин Пелин – ВЕТРЕНАТА МЕЛНИЦА
46. Михалаки Георгиев – МЕРАКЪТ НА ЧИЧО ДЕНЧО
47. Константин Петканов – МОРАВА ЗВЕЗДА КЪРВАВА
48. Константин Константинов – ПЪТ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ
49. Никола Фурнаджиев – ПРОЛЕТЕН ВЯТЪР
50. Ангел Каралийчев – РЪЖ
51. Стоян Загорчинов – ДЕН ПОСЛЕДЕН
52. Боян Пенев – БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
53. Д-р Кръстев – МЛАДИ И СТАРИ
54. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРИЯ
55. Спиридон Казанджиев – ПРЕД ИЗВОРА НА ЖИВОТА
56. Васил Пундев – ДНЕШНАТА БЪЛГАРСКА ЛИРИКА
57. Никола Вапцаров – МОТОРНИ ПЕСНИ
58. Тодор Влайков – ПРЕЖИВЯНОТО
59. Дора Габе – ПОЧАКАЙ, СЛЪНЦЕ
60. Илия Бешков – СЛОВО И ОБРАЗ
61. Атанас Далчев – ПРОЗОРЕЦ
62. Йордан Йовков – АКО МОЖЕХА ДА ГОВОРЯТ
63. Пейо К. Яворов – В ПОЛИТЕ НА ВИТОША
64. Любен Каравелов – МАМИНО ДЕТЕНЦЕ
65. Пенчо Славейков – КЪРВАВА ПЕСЕН
66. Иван Радославов – ИДЕИ И КРИТИКА
67. Елин Пелин – ПОД МАНАСТИРСКАТА ЛОЗА
68. Димитър Димов – ТЮТЮН – I том
69. Димитър Димов – ТЮТЮН – II том
70. Чудомир – НАШЕНЦИ
71. Йордан Йовков – АЛБЕНА
72. Димитър Талев – ПРЕСПАНСКИТЕ КАМБАНИ
73. Георги Караславов – СНАХА
74. Светослав Минков – ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ
75. Добри Немиров – БЕДНИЯТ ЛУКА
76. Антон Страшимиров – ХОРО
77. Николай Марангозов – НА ПОВРАТКИ В СЕЛО
78. Ст. Л. Костов – ГОЛЕМАНОВ
79. Ламар – ЖЕЛЕЗНИ ИКОНИ
80. Илия Волен – ЧЕРНИ УГАРИ
81. Иван Мешеков – ЛЯВО ПОКОЛЕНИЕ
82. Владимир Василев – ПАНТЕИСТИ И МАНИАЦИ
83. Александър Балабанов – МЯСТОТО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА
84. Михаил Арнаудов – БЪЛГАРСКИ ОБРАЗИ
85. Георги Кирков – ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ
86. Димитър Подвързачов – КАК ДЯВОЛЪТ ЧЕТЕ ЕВАНГЕЛИЕТО
87. Иван Хаджийски – БИТ И ДУШЕВНОСТ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
88. Иван Хаджийски – ОПТИМИСТИЧНА ТЕОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
89. Йордан Иванов – БОГОМИЛСКИ КНИГИ И ЛЕГЕНДИ
90. Иван Шишманов – ОТ ПАИСИЙ ДО РАКОВСКИ

91. Христо Радевски – ПУЛС
92. Сирак Скитник – СТАРО И НОВО ИЗКУСТВО
93. Александър Геров – ХОРА И ЗВЕЗДИ
94. Валери Петров – СБОГУВАНЕ С МОРЕТО
95. Александър Вутимски – СИНЬОТО МОМЧЕ
96. Богомил Райнов – ЛЮБОВЕН КАЛЕНДАР
97. Веселин Ханчев – ЖИВ СЪМ
98. Пеньо Пенев – ДНИ НА ПРОВЕРКА
99. Димитър Димов – ОСЪДЕНИ ДУШИ
100. Емилиян Станев – АНТИХРИСТ
101. Антон Дончев – ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО
102. Николай Хайтов – ДИВИ РАЗКАЗИ
103. Генчо Стоев – ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО
104. Павел Матев – ПРЕОБРАЖЕНИЯ
105. Андрей Германов – ОЦЕЛЕЛИЯТ ПРИ ТЕРМОПИЛИТЕ
106. Любомир Левчев – СТИХОВИДЕНИЯ
107. Михаил Берберов – ПУЛСАЦИИ
108. Георги Джагаров – В МИНУТИ НА МЪЛЧАНИЕ
109. Петър Мутафчиев – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
110. Васил Златарски – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНИТЕ ВЕКОВЕ
111. Димитър Благоев – НАШИТЕ АПОСТОЛИ
112. Христо Вакарелски – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ОБИЧАИ
113. Петър Динеков – ВЪЗРОЖДЕНСКИ СТРАНИЦИ
114. Асен Златаров – СЛЪНЦЕТО И ЖИВОТЪТ
115. Дамян Дамянов – ИСКА МИ СЕ ДА ЖИВЕЯ
116. Павел Вежинов – ЗВЕЗДИТЕ НАД НАС
117. Ивайло Петров – ХАЙКА ЗА ВЪЛЦИ
118. Йордан Радичков – БАРУТЕН БУКВАР
119. Иван Пейчев – ЕСЕН НА БРЕГА
120. Дончо Цончев – ЧЕРВЕНИ СЛОНОВЕ

ГОДИНА I. Февруарий 7-и 18[illegible] БРОЙ 20.

ДУНАВСКЫЙ ЛЕБЕДЪ
LE SYGNE DU DANUBE.
ГРАЖДАНСКЫЙ, ЛЮБОСЛОВНЫЙ И ЗАБАВНЫЙ ВѢСТНИКЪ.

[illegible]

БЪЛГАРСКЫЙ ВЪПРОСЪ.

[illegible]

QUESTION BULGARE.

[illegible]

ГОРСКІЙ ПѪТНИКЪ

ПОВѢСТВИТЕЛНЫЙ СПѢВЪ

отъ

Г. С. РАКОВСКАГО.

СПИСАНЪ ВЪ ЛѢТО 18[illegible].

ПЕЧАТАНЪ ЖЕ ВЪ ЛѢТО 1857.

У НОВЫЙ САДЪ 1857.

Въ книгопечатни Др. Дан. Медаковича.

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

ИЗДАТЕЛСТВО • ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •